FETHALİ KAÇAR'IN ÇAĞATAY TÜRKÇESİ SÖZLÜĞÜNDE YER ALAN MOĞOLCA VEYA TÜRKÇE-MOĞOLCA ORTAK VE BENZER SÖZCÜKLER ÜZERİNE*

Özet

Kuzey-Doğu Türkçesinin ikinci dönemi olan Çağatay Türkçesi, Doğu Türklerinin 13. yüzyılın başlarından 20. yüzyılın başlarına kadar kullanılmaya devam eden yazı dilidir. Nevayi'nin ölümünden sonra, onun eserlerinin kolayca okunması için, İslam dünyasının her bir köşesinde çeşitli sözlükler yazılmaya başlandı. Genellikle Osmanlı imparatorluğu, İran, Azerbaycan, Hindistan ve Türkistan'da yazılan ve Türk dilinin gelişmesi tarihi için çok büyük bir değere sahip olan bu sözlükler bir sözlükçülük ekolu oluşturmuştur. İran sahasında da Ali Şir Nevayi'nin eserlerini anlamak üzere birçok Çağatay Türkçesi sözlüğü düzenlenmiştir. Bunlardan bir tanesi Fethali Kaçar tarafından 1861'de İran'da yazılmış ve Çağatay Türkçesi-Farsça bir sözlük olan Luġat-ı Etrākiyye'dir. Bu çalışmada inceleme konumuz olan sözlükte yer alan Moğolca veya Türkçe-Moğolca ortak ve benzer sözcükler üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Çağatay Türkçesi, Çağatay Türkçesi Sözlükleri, Nevayi, Moğolca, Fethali Kaçar, Luġat-ı Etrākiyye, İran, 19. yüzyıl.*

ON MONGOLIAN OR TURKISH-MONGOLIAN COMMON AND SIMILAR WORDS OF THE FETHALİ KACHAR'S CHAGATAİ TURKİSH DİCTİONARY

Abstract

Chagatai Turkish, the second period of the North-East Turkic language, is a writing language that the Eastern Turks continue to use from the beginning of the 13th century until the beginning of the 20th century. After Nevayi's death, various dictionaries began to be written on every corner of the world of Islam, so that his works could easily be read. These dictionaries, written mostly in the Ottoman Empire, Iran, Azerbaijan, India or Turkestan and having a great value for the history of Turkish language development have created a lexicographical schools. Also in the Iran field many Chagatai Turkish dictionaries were arranged to understand the works of Ali Şir Nevayi. One of them was Luġat-ı Etrākiyye, written by Fethali Kaçar in 1861 in Iran and is a Chagatai Turkic-Persian dictionary. This study focuses on the common and similar words of Mongolian or Turkish-Mongolian in the dictionary which is the reviewing position.

Key Words: *Chagatai Turkish, Chagatai Turkish Dictionaries, Nevayi, Mongolian, Fethali Kachar, Luġat-ı Etrākiyye, İran, 19th century.*

---

* Bu metnin bir bölümü *Uluslararası Türkçe Tarihî Metin Araştırmaları Sempozyumu 13-14 Haziran 2019, Kazakistan* ve *Uluslararası Türkçe Kültürü Sempozyumu 6-8 Aralık 2019, Ankara*'da bildiri olarak sunulmuştur (Rahimi, Farhad (2019). "Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğünde Yer Alan Moğolca veya Türkçe-Moğolca Ortak ve Benzer Sözcükler Üzerine I". *Uluslararası Türkçe Tarihî Metin Araştırmaları Sempozyumu 13-14 Haziran 2019*, Kazakistan; Rahimi, Farhad (2019). "Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğünde Yer Alan Moğolca veya Türkçe-Moğolca Ortak ve Benzer Sözcükler Üzerine II". *Uluslararası Türkçe Kültürü Sempozyumu 6-8 Aralık 2019*, Ankara).

1. Fetḥ-ʻAlī Ḳacar'ın Sözlüğü

Fetḥ-ʻAlī Bin Kelb-ʻAlī Bin Mürşid Ḳulı Bin Fetḥ-ʻAlī Ḳacar-ı Ḳazvīnī tarafından Nāṣıruddīn Şāh adına (hük. h. 1264-1313) 1861'de İran'da yazılmış ve Çağatay Türkçesi-Farsça bir sözlük olan bu eserin adı, *Luġat-ı Etrākiyye'dir.* İran'da beş nüshası vardır. Thury ve Romaskeviç nüshaları ile birlikte toplam yedi yazma nüshası bilinmektedir.

İran kitaplıklarında şu nüshalar bulunmaktadır (Dirayeti, 1389: 1056):

1. Tahran-Melik Milli Ktp. *(Meḳālīd-i Türkiyye)* (ML): nr. 396/1, 350 yaprak, istinsahı: h. 1280 (Efşar, Danişpejuh, 1363: 20-21).

2. Tahran-Milli Ktp. *(Luġat-ı Etrākiyye)* (M1): nr. F-1835, 427 yaprak (Envar, 1371: 286), istinsah: h. 1279 Aḥmed bin İsmāʻīl el-Ḥüseynī.

3. Tahran-Milli Ktp. *(Behcetü'l-Luġat)* (M2): nr. F-1836, 420 yaprak, istinsahı: h. 13. yüzyıl (Envar, 1371: 287).

4. Kum-Merkez-i İhya-yı Miras-ı İslami Ktp. *(Meḳālīd-i Türkiyye)* (İH): nr. 4343, 352 yaprak, istinsah: h. 1280 (Eşkeveri, 1388: 406-407).

5. Tahran Üniversitesi-İlahiyat Fakültesi Ktp. *(Luġat-ı Etrākiyye)* (TÜ): nr. B-150, 241 yaprak (Hücceti, 1345: 3-4), istinsah: h. 1278.

2. Eserde yer alan Moğolca veya Türkçe-Moğolca ortak/benzer sözcükler

Başvurulan eserlerin sayfa numarası genellikle yay ayraç içinde bulunan ilk sayıyla, yayınlarda verilen beyit veya bölüm numarası ise ikinci sayıyla belirtilmiştir.

Abaġa (آباغا) "amca; [babasından sonra saltanat tahtına çıkan ve] Hülegü Ḫan bin Tolı Ḫan bin Çengiz Ḫan'ın [büyük] oğlunun adı. [Hülegü Ḫan'ın amcasının adını taşıdığı için bu adla anılmıştır]". Bk. AŞ-Atalay (1), CC (1)// SG: Abaġa/Abaḳa (95)// Alt.Tr (19), Krgz.Tr (1): Aba// Tatar.Tr: Abıy (19)// Derleme: Abaka// Moğ-Les: Abaga/Avga (4).

Orda (اَورده) "sultanların haremi". Bk. SG (241), NS (25a)// **Ardu/Ordu** (آردو-اُردو) "sultanların çadırı"// SG: Ordu (241)// DLT: Ordu "beyin oturduğu kent; in" (777)// Kzk.Tr: Orda "yönetim merkezi; saray" (417)// Krgz.Tr: Ordo "hanın karargâhı; in" (598)// YUyg.Tr: Orda "yuva; ocak; orta çağlardaki Türk yerleşim merkezleri" (297)// Moğ-Les: Ordu(n)/Ord "hükümdarın yaşadığı yer; saray; çadır" (964).

Altun (آلتون) "altın". Bk. SG (170), DLT (549), CC (7), YUyg.Tr (11)// Krgz.Tr: Altın (30)// Moğ-Les: Alta(n)/Alt(an) (53).

Aba (آبا) "[cet, büyük baba]; Kābil vilayetinde bir yer adı". Bk. SG (ابا) (95)// DLT: Aba "baba" (538)// Alt.Tr: Aba "baba; büyük baba; büyük babanın ağabeyi; amca; anne; büyük kız kardeş" (19)// Mlk.Tr: Appa "dede" (86)// Moğ-Les: Abu/Aba/Av/Āv "baba; büyük baba" (8).

Av (آو) “av, şikâr”. Bk. SG (181), Tatar.Tr (30), Özb.Tr (61), Trkm.Tr (37)// DLT: Aw/Av (564)// CC (208), Mlk.Tr (420): Uv// Krgz.Tr: Anğ/Uu (33/788)// YUyg.Tr: Anĝ/O(v) (13/300)// Moğ-Les: Aba/Av/Ang/An(g) (3/70).

Avlamaḳ (آولاماق) “avlamak”. Bk. SG (177), Tatar.Tr (31), Özb.Tr (61), Trkm.Tr (37)// Krgz.Tr: Uula- (788)// Mlk.Tr: Uvla- (421)// YUyg.Tr: Olimaḳ (295)// Moğ-Les: Abala-/Avla-/Angna/Agna-/Angla- (4/73).

Ġa (آغا): “büyük kardeş, ağabey, aka”. Bk. AŞ (8b), SG (149), CC (2), Krgz.Tr (9), Mlk.Tr (70), Tatar.Tr (21), YUyg.Tr (4), Trkm.Tr (22)// Alt.Tr: Agaçak/Aka (21/22)// Moğ-Les: Aha/Ah (95).

Ant (آنت) “ant, yemin”. Bk. SG (175), CC (9), Kzk.Tr (45), Krgz.Tr (36), Mlk.Tr (85), Tatar.Tr (26), YUyg.Tr (13), Trkm.Tr (30)// DLT: And (550)// Moğ-Les: Andagay/Andgay/Andagar (69).

Arılıb (آرِیْلیب) “temizlenmiş, arınmış”// AŞ (5b), SG (116): Arımaḳ/Arılmaḳ// DLT: Arı-/Arın- (554/555)// CC: Arın- (11)// Krgz.Tr: Arıl- (44)// Moğ-Les: Aril-/Arila-/Arigud-/Ariuda- (85/84).

At (آت) “at”. Bk. SG (104b), AŞ (2b), DLT (561), CC (15), Alt.Tr (30), Kzk.Tr (54), Krgz.Tr (56), Mlk.Tr (93), Tatar.Tr (29), YUyg.Tr (19), Trkm.Tr (36)// Moğ-Les: Adugu(n)/Adagu(n)/Adūn “at sürüsü; at” (18).

Adun (آدون) “Moğ. at sürüsü, yılkı”. Bk. SG (115), NS (180a)// Moğ-Les: Adugu(n)/Adagu(n)/Adūn (18).

Adunçı (آدونچی) “at çobanı, yılkıcı, yılkı bekçisi”. Bk. SG (115), NS (180a)// Moğ-Les: Aduguçi(n)/Adūç(in) (18).

Ayġır (آیغیر) “aygır at”. Bk. SG (194), Krgz.Tr (65), YUyg.Tr (24)// DLT: Aḍgır/Aygır (540/566)// Moğ-Les: Acirga(n)/Acarga (99).

Acarġa/Acırġa (آجَرغه-آجِرغه) “Moğ. erkek”// SG: Acırġa “Moğ. erkek, Arapçası: faḥl (فحل)” (111)// NS: Acrıġa “Moğ. erkek” (179b)// DLT: Aḍgır “aygır” (540)// SL: “yaban turpu, Arapçası: fücl (فجل)” (5)// Alt.Tr: Acırgı “aygır” (20)// Mlk.Tr: Acır “aygır” (67)// Tr.Tr: Acırga “yaban turpu, turp”// King: Acırġa “aygır” (216, 199B/6)// Moğ-Les: Acirga(n)/Acarga “aygır, erkek at; erkek hayvan” (99).

Aḫsumlamaḳ (آخسوملاماق) “sarhoş olmak, esrimek; sarhoş olup arbede yapmak”// SG: Aḫsumlamaḳ/Aḳsumlamaḳ (113)// Moğ-Les: Agsumna-/Agsamna-/Agsumla- “kudurmak; ayyaşlık edip gürültü çıkarmak” (24-25).

Aḫsum/Aḳsum (آخسوم-آقسوم) “çok sarhoş, çok esrik, arbede yapan sarhoş kişi”// BL: Aḳsum “pişman” (11a)// AŞ: Aḳsum “pişman” (10a); Aḫsum “çok sarhoş, çok esrik” (4b)// SG:

Aḳsum/Aḫsum “çok sarhoş, çok esrik” (114)// DLT-Yazma: Aḫsuñg/Aḫsum “arbede yapan sarhoş kişi” (71)// Moğ-Les: Agsum/Agsam “azgınlık, kızgınlık, delilik; azgın, ateşli; şiddetli; cesur” (24).

Aḫta (آختا-آخته) “iğdiş edilmiş hayvan”// SG: “iğdiş edilmiş at, Fārsī'de: çekilmiş kılıç veya çekirdeği çekilmiş meyve gibi çekilmiş olan her şey” (114)// Krgz.Tr: Akta “iğdiş at” (15)// YUyg.Tr: Axta “iğdiş” (6)// Trkm.Tr: Agta “iğdiş, iğdiş edilmiş” (25)// Moğ-Les: Agta/Agt “iğdiş, iğdiş edilmiş” (25).

Aḫtacı/Aḫtıcı (آختاجی-آختِجی) “yedek atı yularından tutup getiren seyis, yedekçi; ahır beyi, imrahor”// AŞ: Aḫtacı (آختَجی) “ahır beyi, imrahor” (4a)// SG: Aḫtacı (اختاجی) “yedek atı yularından tutup getiren seyis, yedekçi” (114)// Moğ-Les: Agtaçi(n)/Agtaç/Agtçin “at bakıcısı, at uzmanı, seyis, atçı” (25).

Adırġan (آدیرغان) “Moğ. tepe, yığın, küme”. Bk. SG (115)// Alt.Tr: Adırgan “Moğ. tepeler” (21)// Kzk.Tr: Adır “dağdan küçük, tepeden büyük yükseltiler” (27)// Krgz.Tr: Adır “tepemsi yer, küçük tepeler” (9)// YUyg.Tr: Ėdir “tepe ve kır” (121)// Trkm.Tr: Adır “tepeler, tümsekler” (22)// Moğ-Les: Adar “eğri; pürüzlü”; Adarga “pürüzlü ve engebeli arazi” (16).

Adım (آدیم) “adım”. Bk. SG (115), Kzk.Tr (27), Tatar.Tr (20)// Krgz.Tr: Adım “adım”; Atta-/Adımda- “adımlamak” (9/60)// Moğ-Les: Adam/Alhum/Alham “adım”; Alhu-/Alha-/Alhula-/Alhla- “adımlamak” (16/55).

Armaḳ (آرماق) “yorulmak”; **Harmaḳ** (هارماق) “yorulmak, güçsüz düşmek”// AŞ (5a/179b), SG (115): Armaḳ/Harmaḳ// DLT (553), CC (12), Trkm.Tr (31): Ar-// Krgz.Tr: Arı- (44)// Özb.Tr: Harı- (145)// YUyg.Tr: Harmaḳ (149)// Moğ-Les: Argi- “yaşlanmak; bunamak” (84).

Aramaḳ (آراماق) “aramak, bir şeyin içini aramak”. Bk. SG (117), Trkm.Tr-Hamzayev// Moğ-Les: Eri-/Ere- (519).

Al (آل) “aldatma, hile, al”. Bk. SG (167), DLT (546), CC (4), YUyg.Tr (7)// Moğ-Les: Arga (82).

Aldaġ (آلداغ) “hile, düzen, aldatma, al”. Bk. BL (12a), AŞ (10b), SG (170)// Krgz.Tr: Aldoo “aldatma, aldatım” (25)// Tatar.Tr (24), Mlk.Tr (78), Trkm.Tr (28): Aldav “hile, aldatma”// YUyg.Tr: Aldaḳçi “aldatıcı” (9)// Moğ-Les: Arga (82).

Aldamaḳ (آلداماق) “aldatmak”. Bk. SG (164), DLT (547), CC (5), Kzk.Tr (40), Krgz.Tr (24), Mlk.Tr (78)// YUyg.Tr: Aldimaḳ (9)// Moğ-Les: Argada- (83).

Arġadamaḳ (آرغاداماق) “aldatmak”. Bk. AŞ (6a), SG (124), Moğ-Les (83)// DLT: Ar- (553).

Asıġ (آسِیْغ) “fayda, yarar, kazanç”. Bk. SG (139)// AŞ: Asıġ/ḳ (8a)// DLT: Asıg (559)// CC: Asıh/Azıh/Azık (13)// Derleme: Asığ/Assı// Moğ-Les: Asig/Aşig (91).

Arıġ (آرِیْغ) “arı, temiz; saf, duru”; **Arı** (آری-اَری) “arı, temiz; duru”// AŞ (5a), SG (129): Arıġ/ḳ// DLT: Arrıg/Arıg “temiz” (556)// CC: Arı/Arov “arı, saf, temiz; suçsuz; kutsal” (10/11)// Alt.Tr: Aru “arı, temiz” (29)// Krgz.Tr: Aruu “arı, temiz; suçsuz; namuslu; güzel; sevimli” (50)// Mlk.Tr: Aruv “saf, temiz; güzel” (90)// YUyg.Tr: Ėriḳ “arı, temiz; suçsuz” (126)// Moğ-Les: Arig “arı, saf, temiz, berrak” (84); Arigun/Ariun “arı, saf, temiz, berrak; arılık, saflık, temizlik; suçsuz; iffetli; kutsal” (85).

Arpa (آرپا) “arpa; [Sulṭān Ebū Sa‘īd'den sonra Īrān saltanatı tahtına çıkan ve] Çengiz kuşağından bir padişah olan Arpa Ḫan”. Bk. SG (126), DLT (556), CC (12), Kzk.Tr (51), Krgz.Tr (18), Mlk.Tr (89), Tatar.Tr (27), YUyg.Tr (17), Trkm.Tr (33)// Alt.Tr: Arba (27)// Moğ-Les: Arbay/Arvay (79).

Arduc (آردوج) “ardıç ağacı”. Bk. SG (127)// DLT: Artuç (558)// Alt.Tr: Arçın/Artış (27)// Krgz.Tr: Arça (42)// Mlk.Tr (90), Tatar.Tr (28): Artış// YUyg.Tr: Atuç/Arça (22)// Moğ-Les: Arça/Arç (81).

Ard (آرد) “art, arka”. Bk. SG (127), Azb.Tr (30), Art// DLT (557), CC (12), Alt.Tr (28), Kzk.Tr (51), Krgz.Tr (48), Mlk.Tr (90), Tatar.Tr (27), Trkm.Tr (33): Art// Moğ-Les: Aru/Ar (87).

Arḳa (اَرقا-آرقا) “arka”. Bk. SG (128), DLT (555), Alt.Tr (28), Kzk.Tr (50), Krgz.Tr (46), Mlk.Tr (88), Tatar.Tr (27), YUyg.Tr (16), Trkm.Tr (33)// Moğ-Les: Aru/Ar (87).

Asramaḳ (آسراماق) “korumak, saklamak”; **Isramaḳ** (اِیسراماق) “korumak, saklamak”// AŞ: Asra-/Isramaḳ (7a/24b)// BL: Asra-/Isramaḳ (9b/28b)// SG: Asramaḳ/ġ (136)// CC: Asra- (14)// Kzk.Tr: Asıra- (53)// Krgz.Tr: Asra-/Asıra- (52)// Mlk.Tr: Asıra- (91)// YUyg.Tr: Asrimaḳ (18)// Moğ-Les: Asara-/Asra- (90).

Aya (آیا) “aya, avuç içi”. Bk. SG (193), DLT (566), CC (17), Trkm.Tr (38)// Krgz.Tr: Alakan (19)// Mlk.Tr: Ayaz (99)// YUyg.Tr: Aliḳan (10)// Moğ-Les: Alaga(n)/Alga (43).

Artılıb (آرتیلیب) “atılmış, sıçramış; [ardılmış; binmiş; yüklenmiş, yükletilmiş]; çoğalmış, artmış”// SG: Artılmaḳ/ġ “çoğalmak, artmak; koşuşturmak, hızlı gitmek” (121)// AŞ: Artamaḳ/Artan- “aşıp atlayıp geçmek; geçip gitmek” (6b)// Şemsiyev: Artılmaḳ “binmek”; Artanmaḳ/Artınmaḳ “aşmak, aşıp geçmek; tırmanıp çıkmak, ardılmak” (487); Ärtilmaḳ/Ärtänmaḳ “aşmak, aşıp geçmek” (58)// DLT: Artılmak “hayvanın sırtına asılmak, ardılmak; çuval vb. eşek üzerine yüklenmek” (113); Ert- “geçmek; gitmek”; Ertil- “geçilmek, ulaşılmak” (643)// CC: Ert- “geçip gitmek; yok olmak” (68)// Alt.Tr: Art- “artmak; sırtına koymak, yüklemek; geride kalmak” (28); Ert- “geçip gitmek” (85)// Kzk.Tr: Art- “yüklemek; çoğalmak, artmak” (51)// Krgz.Tr: Art- “fazla olmak; yükletmek”; Artıl- “fazla olmak; yükletilmek” (49)// Derleme: Artılmak “birinin üstüne kapanmak, çullanmak”; Ardılmak “abanmak, yüklenmek; asılmak, tırmanmak; atılmak, saldırmak; binmek; sataşmak”// Moğ-Les: Açi- “yük yüklemek” (12).

Ayıḳ/Ayıġ (آییق-آییغ) “ayık; uyanık”. Bk. AŞ (16a), SG (195)// DLT: Aḍıg (541)// Tatar.Tr: Ayıḳ (31)// Moğ-Les: Acig/Ajig “önem, dikkat” (97).

Ayılmaḳ (آییلماق) “kendine gelmek, ayılmak”. Bk. BL (6b), Trkm.Tr-Hamzayev// SG: Ayılmaḳ/(Rūmī)Ayınmaḳ (187)// DLT: Aḍıl- (541)// Kzk.Tr: Ayıq- (33)// Tatar.Tr: Aynı- (32)// Moğ-Les: Aci- “önem vermek” (97); Acira-/Ajra- “dikkat etmek, önem vermek” (99).

Az (آز) “az”. Bk. SG (134), DLT (567), CC (19), Kzk.Tr (27), Krgz.Tr (72), Mlk.Tr (105), Tatar.Tr (32), YUyg.Tr (25), Trkm.Tr (41)// Moğ-Les: Aray/Aran (77/78).

Aranĝ (آرانک) “güçlükle, zor, ancak; zorluk”// Krgz.Tr: Aranĝ “ancak, zor, güçlükle”; Aranĝ can “zayıf; bitkin” (41)// Özb.Tr: Äräng “güçlükle” (5)// YUyg.Tr: Aran “zor, güç” (15)// Moğ-Les: Aran/Aray “pek az, oldukça az; zar zor, epeyce; biraz; güçlükle; ancak” (78/77).

Avunmaḳ (آوونماق) “[avunmak, teselli bulmak; mutlu olmak, sevinmek; eğlenmek]”// SG: “avunmak, teselli bulmak” (179)// DLT: Awın- “avunmak; alışmak” (564)// Kzk.Tr: Uvan-/Juban- “avunmak, teselli olmak” (578/185)// Krgz.Tr: Cuban- “avunmak; müsterih olmak” (230)// Mlk.Tr: Cuban- “eğlenmek, oyalanmak” (158)// Tatar.Tr: Avna- “oyalanmak” (31); Yuvan- “avunmak, teselli olmak; oyalanmak” (353)// YUyg.Tr: Avumaḳ/Avunmaḳ/Ovunmaḳ/Yupanmaḳ “avunmak, sevinmek, teselli olmak” (23/300/472)// Moğ-Les: Cugaça-/Cugala- “eğlenmek; avunmak” (1664).

Azu (آزو) “azı dişi, öğütücü diş”. Bk. SG (134), Alt.Tr (32)// DLT: Azıg (567)// Kzk.Tr: Azuv (28)// Krgz.Tr: Azuu (75)// Trkm.Tr: Azı (41)// Moğ-Les: Araga/Arā/Ariya (76/85).

Aşmaḳ (آشماق) “[aşmak, geçmek, öte yana gitmek; baştan savılmak; aşıp taşmak]; sınırını aşmak, tecavüz etmek; [Rūm Tr: aşmak, erkek hayvan dişisiyle çiftleşmek]”// SG: “sınırını aşmak, tecavüz etmek; (Rūm Tr) erkek hayvan dişisiyle çiftleşmek” (140)// DLT: “yüksek yerlerden aşmak” (560)// CC: “aşmak, geçip gitmek” (15)// Krgz.Tr: “üzerinden geçmek; aşmak; yaramak; ortaya çıkmak; gerçekleşmek; geçmek; taşmak” (53-54)// YUyg.Tr: “aşmak” (19)// Derleme: Aşır- “baştan savmak, atlatmak”// Moğ-Les: Alhu-/Alha- “üstünden yürümek veya geçmek” (55).

Aşuḳ (آشوق) “aşık, topuk kemiği”. Bk. SG (144), AŞ (8b), DLT (561)// Kzk.Tr: Alşı “aşık kemiğinin çukur tarafı” (43); Asıq “aşık kemiği” (53)// Krgz.Tr: Alçı “aşık kemiğinin taa denilen kısmının karşıtı olan yanı” (23); Aşık/Çükö “aşık kemiği” (54)// Mlk.Tr: Alçi “aşık kemiğinin çukur tarafı”; Alçik/Aşık “aşık kemiği” (78/92)// YUyg.Tr: Alçi “aşığın dört tarafından biri” (8); Oşuḳ “aşık kemiği” (299)// Moğ-Les: Alçu/Alçunggay “topuk kemiğinin yanındaki çöküklük” (47).

Alḳamaḳ (آلقاماق) “dua etmek; hayır dua etmek”. Bk. SG (165), AŞ (11b)// DLT: Alka- “övmek; lanetlemek” (548); Arka- “lanetlemek” (555)// Alt.Tr: Alka- “hayır dua etmek; teşekkür etmek”

(24)// Krgz.Tr: Alka- “kutsamak; hayır dua etmek” (28)// Moğ-Les: Alaga(n)/Alga “aya”; Alagada-/Algada- “alkışlamak” (43).

Ġaça (آغاچه) “begüm ve ḫanum dışındaki [aşağı mertebeli] kadınlar”. Bk. SG (149)// Alt.Tr: Akacıñg “hanımefendi” (22)// YUyg.Tr: Ġiçem “abla; bayan” (4)// Moğ-Les: Aga/Agā “bayan, hanım, hanımefendi; eş” (19).

Arıḳ (آریق) “ark, arık, su kanalı, su yolu; [ırmak]”// AŞ: Arıḳ/ġ “su yolu” (5b)// SG: Arıḳ/ġ “ırmak” (129)// DLT: Arık “ark, ırmak” (554)// Kzk.Tr (52), Krgz.Tr (44), Mlk.Tr (88), Tatar.Tr (27), Trkm.Tr (33): Arıḳ “ark, su kanalı”// YUyg.Tr: Ėriḳ “arık, su kanalı” (126)// Moğ-Les: Arug “ark, karık” (87).

Ayıtmaḳ (آیتماق) “söylemek, demek, eyitmek”// SG: Aytmaḳ/Ayıtmaḳ (183)// AŞ (16b), CC (18), Alt.Tr (32), Kzk.Tr (32), Krgz.Tr (71), Mlk.Tr (104), Trkm.Tr (40): Ayt-// DLT: Ay- “söylemek” (565); Ayıt- “sormak; söylemek” (566/567)// Tatar.Tr: Eyt- (81)// YUyg.Tr: Ėytmaḳ (128)// Moğ-Les: Aylad-/Aylda- (33).

Alik (آلیک) “Moğ. ala, alaca”. Bk. SG (171)// Moğ-Les: Alag (43).

Ġrın (آغرین) “konuşmakta veya davranışta yavaş, hareketleri yavaş”. Bk. SG (150)// DLT: Akru “yavaş”; Akrun “yavaşça” (546)// CC: Akrın/Arkun “yavaş, sakin, sessiz” (4)// Kzk.Tr (38), Krgz.Tr (14), Mlk.Tr (75): Akırın “yavaş, ağır, sessiz”// Tatar.Tr: Aḳrın “yavaş, ağır; sessiz” (22)// Moğ-Les: Aruhan “yavaş, yavaşça, ağırca” (87); Argul/Argar/Algur/Algūr/Alagur “yavaşça, sessizce” (84/50).

Oġuz (اَوْغوز) “fakirlerin şıra ile içtikleri katı süt, ağız. Türkī-yi Īrān'da Aġuz denir”; **Aġuz** (آغوز) “doğumundan kısa süre sonra hayvandan sağılan katı süt, ağız”. Bk. SG (150)// DLT: Aguj/Aguz (545)// Krgz.Tr: Uuz (789)// Mlk.Tr: Uvuz (421)// YUyg.Tr: Oġuz (294)// Moğ-Les: Ugurag/Ūrag/Ugurug (1334).

Aġ (آغ) “beyaz, ak”; **Aḳ** (آق) “beyaz, ak”. Bk. SG (154), DLT (545), CC (4), Alt.Tr (22), Kzk.Tr (34), Krgz.Tr (11), Mlk.Tr (74), Tatar.Tr (22), YUyg.Tr (6)// Azb.Tr: Ağ (6)// Moğ-Les: Çagan/Çagān (253).

Aḳsın (آقسین-اَقسین) “oynak ve hoyrat at”. Bk. SG (155)// Moğ-Les: Agsum/Agsam/Agsun/Agsan “azgınlık, kızgınlık, delilik; azgın, ateşli; şiddetli; cesur”; A. mori “azgın at” (24/25).

Avuc (آوُوْج) “avuç”. Bk. SG (181)// DLT: Aḍut/Avut (542)// CC (148), Trkm.Tr (496): Ovuç// Krgz.Tr: Uuç/Alakan (788/19)// Mlk.Tr: Uvuç (421)// Tatar.Tr: Uç (301)// YUyg.Tr: Oç/Aliḳan (293/10)// Moğ-Les: Adhu/Atga/Alaga(n)/Alga (18/43).

Avuclab (آووجلاب) “avuç içine alıp, avuçlayıp”. Bk. SG (180)// DLT: Aḍutla- (542)// Krgz.Tr: Uuçta- (788)// Mlk.Tr: Uvuçla- (421)// Tatar.Tr: Uçla- (301)// YUyg.Tr: Oçlimaḳ (293)// Trkm.Tr: Ovuçla- (497)// Moğ-Les: Adhu-/Atga- (19).

Alartmaḳ (آلارتماق) “öfkeden gözlerini belertmek”. Bk. SG (162), DLT (547), Trkm.Tr (28), Derleme// Kzk.Tr: Alar- “gözü yuvarından fırlamak; dik dik bakmak” (39)// Moğ-Les: Balara-/Balra- “belermek” (126).

Aldaramaḳ (آلداراماق) “heyecanlanmak; ızdırap ve acı çekmek”. Bk. SG (163)// AŞ: Aldara- “ızdırap çekmek; infial, gücenmek, aldırmak; etkilenmek; kendini kaybetmek, kendinden geçmek” (11a)// Krgz.Tr: Aldıra- “şaşalamak, apışmak; güçten düşmek, gevşemek” (25); Alcı- “yanılmak; bunamak; saçmalamak” (22)// Mlk.Tr: Alca- “şaşırmak, yanılmak” (78)// YUyg.Tr: Aldirimaḳ [~Aşuḳmaḳ] “acele etmek” (9); Alcimaḳ “aklını kaybetmek; çıldırmak” (8)// Trkm.Tr: Alcıra- “şaşırmak” (28)// Derleme: Aldırmak “eziyet çektirmek; yormak, hamlatmak”// Moğ-Les: Alda- “yitirmek, kaybetmek; kontrolü kaybetmek; yanılmak” (47); Aldara-/Aldra- “gevşemek, çözülmek; kurtulmak, bırakılmak; kaybolmak, yok olmak; gücünü veya cesaretini kaybetmek, bedence zayıflamak” (49); Alca- “acı çekmek, dayanamamak”; Alciya-/Aljā- “yorgun düşmek; üzülmek; başı derde girmek” (55).

Ayırdik (آیِردیک) “ayırsın”// SG: Ayırmaḳ/Ayrmaḳ “ayırmak” (185); Ayırdik “ayırsın”; Ayırġu dik/Ayrur dik “ayrılacak olan, ayırmalı, ayrılası; ayırır gibi” (186)// DLT: Aḍır- (541)// CC (17), Krgz.Tr (67), Tatar.Tr (31), Trkm.Tr (39): Ayır-// YUyg.Tr: Ayrimaḳ/Acrimaḳ (25/2)// Moğ-Les: Acira-/Ajra- “ilerlemek; geri çekilmek, uzak durmak” (99).

Ala bula (آلا بولا) “alaca renkli, alaca bulaca, alacalı bulacalı; [mecaz anlamda: karışık]”. Bk. SG (168), Krgz.Tr (18), YUyg.Tr (8)// Moğ-Les: Alag bulag (43).

Alaḳ bulaḳ (آلاق بولاق) “karmakarışık, allak bullak”. Bk. SG (169), Tarama (7)// Moğ-Les: Alag bulag (43).

Ayamaḳ (آیاماق) “kaçınmak, sakınmak, çekinmek; [esirgemek]”. Bk. BL (14a)// AŞ: Aya- “engellemek; sakınmak; esirgemek” (13b/14a)// SG: Ayamaḳ “esirgemek” (182)// DLT: Aya- “korumak” (566)// CC: Aya- “karşı koymak, direnmek” (17)// Kzk.Tr (58), Krgz.Tr (62), Mlk.Tr (98), Tatar.Tr (31): Aya- “acımak, esirgemek”// YUyg.Tr: Ayimaḳ “acımak, esirgemek” (24)// Trkm.Tr: Aya- “esirgemek, korumak” (38)// Moğ-Les: Ayu-/Ayū-/Ay- “korkmak” (40).

Al (آل) “gül rengi, kızıl, al”. Bk. SG (167), DLT (546), CC (4), Kzk.Tr (38), Trkm.Tr (27), Moğ-Les (42)// YUyg.Tr: Hal (147).

Alıp/Alp “kahraman, yiğit, alp”// SG (169), Krgz.Tr (30), YUyg.Tr (11): Alp// DLT: Alp/Alpagut (549)// CC: Alpavut “asker” (6)// Alt.Tr (24), Kzk.Tr (43), Tatar.Tr (24): Alıp// Moğ-Les: Alba(n) “zor, zorlama, baskı; görev; vergi, haraç” (45); Albagud “görevli” (46).

Alanḳu/Alanḳava (آلانقُو-آلانقَوا) “İlḫan'ın oğlu Ḳıyat boyundan olan ve evlenmeden gebe kalıp üç erkek çocuk doğuran kadının adıdır. Buzencer onun büyük oğludur. Moġul hanları onun soyundandır”// SG: Alanḳava (169)// MGT-Temir: Alan-ḥo’a (253)// Moğ-Les: Ġubay/Ġuvay/Ġuua “güzel, hoş, sevimli, çekici” (579).

Artış/Ertiş (آرتیش-اَرتیش) “Rus ülkesi ve Ḳalmaḳ yurdu arasındaki büyük ırmağın adı”// SG: Artış (126)// DLT (644), Doerfer (447): Ertiş// CT-Musevi: Erdiş (2045)// MGT-Temir: Erdiş/İrtiş (248)// Moğ-Les: Erçis/İrtiş “İrtiş nehri” (510).

Ala (آلا) “ala”. Bk. SG (168)// DLT: Ala “alaca” (547)// CC: Ala “ala, benekli” (4)// Kzk.Tr: Ala “ak ile başka renklerin bir arada görünmesi, alaca, benekli; yarım yamalak” (38)// YUyg.Tr: Ala “alaca, bulacalı, aynı renkten olmayan” (8)// Trkm.Tr: Ala “ala, alaca; karışık renkli, çizgili” (27)// Moğ-Les: Alag “ala, alacalı, çok renkli, alaca bulaca, benekli, karışık renkli; çok çeşitli” (43).

Alġur “yavaş, ağır; sessiz”. Bk. SG (171), NS (181b), King (310, 205D/13)// Moğ-Les: Algur/Algūr/Alagur (50).

Asma (آسما) “asma”. Bk. SG (135), AŞ (7b), DLT (559), CC (13), Krgz.Tr (51), YUyg.Tr (18)// Moğ-Les: Asa- “asılmak, yapışmak, sarılmak” (88); Agsa- “yükseltmek; asmak” (23).

Aġımtul (آغِیْمتول) “beyazımsı, beyazımtırak”. Bk. SG (151)// Trkm.Tr (23), Azb.Tr.İzahlı (I/60): Ağımtıl// Moğ-Les: Çagabtur/Çagāvtar (252).

Aṅġlar (آنکلار) “anlama”. Bk. SG (173), DLT (553), CC (9), Trkm.Tr (30)// Alt.Tr: Oṅġdo-/Oylon- (139/141)// Kzk.Tr: Aṅġda-/Aṅġla-/Aṅġğar- (46/47)// Krgz.Tr: Anğda- (33)// Mlk.Tr: Angıla- (85)// Tatar.Tr: Aṅġla-/Aṅġġar- (26)// YUyg.Tr: Aṅġlimaḳ “dinlemek, işitmek, duymak” (14)// Moğ-Les: Angcira-/Ancira-/Oyla-/Oylo- “anlamak” (75/944); Anghar-/Anhāra- “dikkatini vermek; dikkatlice bakmak, kulak vermek” (73).

Aha (آهه) “savaşlarda atın alnına takılan çelik ayna”. Bk. SG (182/1401), VA (27: aṅġa a. güzgüsi raḫşende mihr), MU (T777b/5: اهه), MU-Külliyat-Yazma2 (572: اهه)// Kzk.Tr: Oqa “sırma, gümüş ve altınla işleme, süsleme” (409)// Krgz.Tr: Oko “sırma” (588)// Mlk.Tr: Oka “sırma, şerit” (308)// YUyg.Tr: Uḳa “sırma, şerit” (435)// Moğ-Les: Oki/Ohi “bir nesnenin üstündeki süs; sembol; zirve; ilk” (948); Ugulca/Ugalc/Ugalca “sarmal süs veya donanım” (1333); Duhu/Duh “alın; atın alnındaki yıldız işareti” (441).

Aylanmaḳ (آیلانماق) “dönmek, dolaşmak, aylanmak”// SG: Aylanmaḳ/ġ “dönmek, dolaşmak, aylanmak” (188)// AŞ: Aylan- “dönmek, dolanmak, devretmek; dönüşmek, benzemek; geri dönmek” (14b)// Kzk.Tr: Aylan-/Aynal- “etrafında dönmek; başka duruma geçmek; tekerlek dönmek; duraklamak, gecikmek, yoldan kalmak; okşamak, sevmek, beğenmek” (31)// Krgz.Tr: Aylan- “dönmek, dolaşmak; dönüşmek; okşamak” (68)// Tatar.Tr: Eylen- “kendi etrafında dönmek; daima yürüyüp hareket etmek; daima bir işle uğraşmak; dönmek, dolaşmak; dönüşmek; geri dönmek” (81)// YUyg.Tr: Aylanmaḳ “dönmek, dolaşmak, gezmek, seyretmek; uğraşmak” (24-25)// Tr.Tr: Eğlen- “iyi vakit geçirmek; oyalanmak; bir yerde durmak, beklemek, tevakkuf etmek”// Derleme: Aylan- “dönmek, dolaşmak; ay aydınlığında durmak, kalmak”; Eylen- “beklemek; durmak; kalmak; geç kalmak; ikamet etmek; oturmak; dinlenmek; eğlenmek”// Moğ-Les: Ayala- “gezmek” (37).

Alaḳtı (آلاقتی) “yağmalandı; [altüst oldu; öfkelendi; ayaklandı]”// SG: Alaḳmaḳ/Alaḳışmaḳ “öfkelenmek” (161). SG yazarı, Rūmī yazarı ve dolayısıyla da Naṣīrī'nin bu söze verdiği anlamın yanlış olduğunu da belirtmiştir. Bk. NŞ (63, 63/9: zühd ile taḳvā bozuldılar alaḳıb), TB (227, H301b/5: ḳorġannı bėrmesler, ra‘iyyetler alaḳışıb dervāzeni açarlar), Arat-Babür (516, Yıl.932/H301b: “isyan edip”)// AŞ: Alaḳ- “yağmalanmak; altüst olmak” (11a)// DLT: Alık- “bozulmak, kötüleşmek” (547)// Kıpçak (Kİ): Alaḳ- “fikirleri ayrılmak” (6)// Şemsiyev: Alaḳmaḳ “yağmalanmak, bozulmak” (483)// Hak.Tr: Alaah- “çıldırmak, delirmek”; Alah- “akıldan yoksun kalmak, alıklaşmak” (34)// Krgz.Tr: Alkın- “kızmak, taşkınlık etmek, coşmak, saldırmak; soluğu kesilmek” (29)// Mlk.Tr: Alın- “öfkelenmek” (80); Alca- “şaşırmak, yanılmak” (78)// Tatar.Tr: Olaḳ- “yok olmak” (207)// Özb.Tr: Ulaq- “uzaklaşıp gitmek” (II/272)// YUyg.Tr: Alaḳ “sayıklama, saçmalama”; Alaŋ̑ “telaş, endişe”; Alcimaḳ “aklını kaybetmek; çıldırmak” (8)// Trkm.Tr: Alakca- “acele etmek”; Alcıra- “şaşırmak” (28); Alŋ̑asa- “acele etmek” (29)// Moğ-Les: Oliy- “yoldan ayrılmak; yoldan çıkmak; birbirine kızgınlıkla veya saygısızca bakmak” (952); Algasa- “şaşırmak; kaygılanmak” (50); Ala- “öldürmek” (42); Alagda- “öldürülmek” (44); Alda- “yitirmek, kaybetmek; kontrolü kaybetmek; yanılmak” (47); Aldara-/Aldra- “gevşemek, çözülmek; kurtulmak, bırakılmak; kaybolmak, yok olmak; gücünü veya cesaretini kaybetmek, bedence zayıflamak” (49).

Adaḳ (آداق-اَداق) “aday, namzet; sözlü, nişanlı, yavuklu; ayak; Türkistān'da bir yerin adı”// AŞ: “adak, nezir; vakit, mevsim; Türkistān'da bir yerin adı” (4b-5a)// SG: “Türkistān vilayetlerinden olan Endicān şehri; bebeklerin yürüyebilmesi için kullandığı bir ağaç; aday, namzet; sözlü, nişanlı, yavuklu”. SG yazarı, Rūmī yazarın verdiği “vakit, mevsim” anlamının yanlış olduğunu belirtmiştir (114-115)// DLT: Aḍak/Ayak “ayak” (566)// CC: Ayak “ayak” (17)// Alt.Tr: Adak “son” (3); Ayak “ayak” (30)// Krgz.Tr: Ada “son, uç” (7); Ayak “ayak; son” (62)// Mlk.Tr: Ayak “ayak; son” (98-99)// YUyg.Tr: Adaḳ “son” (3); Ayaḳ “ayak; son” (23-24)// Moğ-Les: Adag “son, uç, sınır; geçen, geçmiş; ırmağın aşağısı veya ağzı” (14).

Ayıḳ/Ayıġ (آییق-آییغ) “ayı”. Bk. AŞ (16a), SG (195), Sİ (123, 1124), LT (74, 804)// DLT: Aḍıg/Ayıg/Apa (541/566/553)// CC: Ayu (19)// Krgz.Tr: Ayuu (72)// YUyg.Tr: Ėyiḳ (128)// Moğ-Les: Ötege/Ötög (1007).

Ötege (اَوتَکه) “Moğ. ayı”. Bk. SG (211-212), NS (179a), King (222, 199C/20)// Moğ-Les: Ötege/Ötög (1007).

Ata (آتا) “ata, baba; [mecaz anlamda] zahit, şeyh”. Bk. SG (104b), DLT (562), CC (15), Krgz.Tr (57), Mlk.Tr (93), YUyg.Tr (20), Trkm.Tr (36)// Tatar.Tr: Ata/Eti/Etiy (29/80)// Moğ-Les: Eçige/Eçeg (464).

Aluḳ (آلوق) “perişanlık; kaygı; [perişan, kafası; karışık kaygılı]”// BL: Aluḳ “perişanlık” (12a)// AŞ: Aluḳ “perişan, kafası karışık; kaygılı” (11a)// SG yazarı, Rūmī yazarının eserinde geçen (AŞ: 11a) ve Ṭāli‘ Herevī (BL: 12a) ile Naṣīrī'nin (43a) de ona uyarak tekrarladıkları Aluḳ

“kaygılı, perişan” maddesini, Uluḳ “büyük” biçiminde düzeltmiş ve aynı örneği de vermiştir (299). Bk. BV (248, 321/1)// DLT: Alıg “kötü” (547); Ulın- “bıkmak” (920)// Hak.Tr: Alıg “alık, budala; kuduz” (38)// Kzk.Tr: Alaŋ̂g “tedirginlik, merak” (39); Aljı- “bunamak” (41)// Krgz.Tr: Alagdı/Alanğ “dalgın” (19/20); Alek “telaş, ızdırap” (25); Alcı- “bunamak; saçmalamak; yanılmak” (22)// Mlk.Tr: Alca- “şaşırmak, yanılmak” (78)// YUyg.Tr: Alaḳ “sayıklama, saçmalama”; Alaŋ̂g “telaş, endişe”; Alcimaḳ “aklını kaybetmek; çıldırmak” (8)// Trkm.Tr: Alcıra- “şaşırmak” (28)// Derleme: Alık “alık, budala; düzensiz; alıngan; halsiz”// Moğ-Les: Alda- “yitirmek, kaybetmek; kontrolü kaybetmek; yanılmak” (47); Aldara-/Aldra- “gevşemek, çözülmek; kurtulmak, bırakılmak; kaybolmak, yok olmak; gücünü veya cesaretini kaybetmek, bedence zayıflamak” (49); Alca- “acı çekmek, dayanamamak”; Alciya-/Aljā- “yorgun düşmek; üzülmek; başı derde girmek” (55); Ulig “sıkıntı, dert; bıktırıcı” (1345).

Artmaḳ (آرتماق) “artmak, çoğalmak”. Bk. BL (14b)// SG: Artmaḳ/ġ “çoğalmak; geçilmek, aşılmak” (120). Bk. Sİ (470, 6309: çü yüz gün ḳalıb baḥr aŋ̂ga artıban), Sİ-Özb (LXXVI), Külliyat-Yazma-TB (921: ارتیبان), Külliyat-Yazma1 (940: ارتیبان)// DLT: Art- “artmak” (557); Ert- “geçmek; gitmek” (643)// CC: Artmak “artma” (12); Ert- “geçip gitmek; yok olmak” (68)// Alt.Tr: Art- “artmak; geride kalmak” (28); Ert- “geçip gitmek” (85)// Kzk.Tr: Art- “çoğalmak, artmak” (51)// Krgz.Tr: Art- “fazla olmak” (49)// YUyg.Tr: Artmaḳ “artmak” (17)// Trkm.Tr: Art- “çoğalmak, artmak; geri kalmak, artmak” (33)// Moğ-Les: Arbid-/Arvida-/Arbici-/Arviji-/Arivji- “çoğalmak, artmak” (80/81).

Ap (آپ) “tek başına anlam ifade etmez. Başka sözcüğün başına gelerek tamlık ve katıksızlık bildirir: ap aḳ ‘apak, bembeyaz’ gibi”. Bk. SG (95)// DLT: Ap/Ep “pekiştirici ses tekrarı” (553)// Krgz.Tr: Ap “pekiştirici ilk hece tekrarı” (36)// Moğ-Les: Ab “pekiştirici ilk hece tekrarı” (1).

Alışmaḳ (آلیشماق) “değiştirmek, değiş tokuş etmek; [savaşmak; çekişmek, tartışmak; birbirinden çalmak; birbirinden almak; (Rūm Tr.) alışmak]; ateş alışmak”. Bk. SG (159)// DLT: “birlikte almak” (548)// CC: “değişmek; değiştirmek” (5)// Kzk.Tr: Alıs- “dövüşmek; tartışmak” (43)// Krgz.Tr: “birbirinden almak; kapışmak; dövüşmek” (27-28)// Mlk.Tr: “değişmek” (80)// Tatar.Tr: “alıp vermek, alış verişte bulunmak; fethetmek; değişmek” (24)// YUyg.Tr: Ėlişmaḳ “karşılıklı almak; çatışmak” (125)// Trkm.Tr: “değiş tokuş etmek; danışmak” (29)// Azb.Tr: “alışmak; tutuşmak, yanmak, alevlenmek” (21)// Moğ-Les: Aralci-/Arilji- “değiştirmek, değiş tokuş etmek” (78).

Ebüke/Öbüke/Abu (اَبو-اَوبوکا-اَبوکا) “cet, büyük baba”// SG: Abu/Aba/Ebüke/Öbüke (96/198)// CC: Öbüge “dede” (149)// Alt.Tr: Öbökö “ata; aile” (142)// Moğ-Les: Aba/Abu/Av/Āv/Ebüge/Övög “ata; dede, büyük baba” (8/461).

Ėger (اَیْکار) “eyer”. Bk. SG (386), AŞ (28b), YUyg.Tr (121)// DLT: Eḍer (632)// Krgz.Tr: Eer/Eger (322/323)// Tatar.Tr: İyer (123)// Moğ-Les: Yanggiya/Yangiya/Yanggirçag/Emegel/ Emeel (683/497).

İmel (اِیمَل) “Moğ. eyer”. Bk. SG (411), NS (182a), King (289, 205A/18)// Moğ-Les: Emegel/Emeel (497).

Ebker/Ėger “dolaş, dön, dolan; dolaştır, döndür”// Moğ-Les: Ebke-/Evhe- “bükmek” (457); Ebkere-/Evhre- “dolanmak, kıvrılmak” (458).

Abuşġa/Avuşġa/Abuşḳa (اَبوشغه-اَوُشغه-اَبوشقه) “koca, kadının eşi”// AŞ (2b), BL (6a): Abuşḳa// SG: Abuşġa (96)// DLT: Awıçga “ihtiyar” (564)// CC: Abışka/Abuşka “yaşlı, ihtiyar” (1)// Alt.Tr: Abışka “yaşlı adam”; Abakay “karı, eş; soylu kadın; kraliçe” (19)// Krgz.Tr: Abışka “ihtiyar” (2)// Tatar.Tr: Abıstay “molla hanımı; hanımefendi” (19)// Moğ-Les: Abagay/Avgay “hanım, kağan eşi; hanımefendi” (4).

Abusun (اَبوسون) “kız kardeş, bacı”. Bk. SG (388)// Kzk.Tr: Abısın “elti” (23)// Krgz.Tr: Abısın “gelin; elti” (2)// Derleme: Abuş “abla”// Moğ-Les: Abisun/Avisan “eltilik” (7).

Ebüsün “Moğ. yulaf, ot, saman”// NS (179a), King (257, 202B/24): Ebesün// Moğ-Les: Ebesü(n)/Övs(ön)/Ebüsü(n) “ot, saman, çimen, bitki” (456).

Etke/Atake (اَتْکه-اَتَکه) “lala, şehzadenin eğitmeni, atabek (atabey), eğitici”// AŞ: اَتَکه (/g/ ile) (3b); اتاکه (4a)// SG (105): اتکه (feleke vezninde)// Arat-Babür: Atake (629)// DLT: Atakı “ey babacığım” (563)// Krgz.Tr: Atake “babacık; beybaba” (58)// Mlk.Tr: Ataka/Atakay “baba” (93)// Tatar.Tr: Etkey “sevgili baba” (80)// Moğ-Les: Eçige/Eçeg “baba” (464).

Aḫsavurġa (اَخساوُورغه) “Moğ. sadak bağı, okluk bağı”. Bk. SG (114)// NS: Aḫsavarġa (179b)// Moğ-Les: Agsaga/Agsā “ok veya yay kılıfının iliştirildiği kemer” (24).

Arsalan/Arslan (اَرسَلان-اَرسلان) “aslan; bir burç adı”// SG: Arsalan/Aslan (127)// DLT (557), CC (12), Alt.Tr (28), YUyg.Tr (17), Trkm.Tr (33): Arslan// Kzk.Tr: Arıstan (52)// Krgz.Tr: Arstan (48)// Mlk.Tr: Aslan (91)// Tatar.Tr: Arıslan (27)// Moğ-Les: Arslan/Arsalan (87).

Uruġ/Uruḳ (اُوروغ-اُروغ-اُوروق) “Moğ. sülale, uruk, soy sop, akraba”. Bk. FV (660), AŞ (44a), SG (242)// DLT: Urug “her şeyin tanesi; tohum” (923)// CC: Uruk/Uruh “uruk, ahfad, çocuk, nesil” (207)// Krgz.Tr: Uruk “tohum; soy, kabile; cins” (785)// YUyg.Tr: Uruḳ “tohum; soy” (438)// Trkm.Tr: Urug “soy, uruk” (649)// Moğ-Les: Urug/Urag “evlilik akrabalığı; soy; cenin” (1364).

Arġun “hızlı, çevik, çabuk [at]”. Bk. SG (Fa.) (127-128), BR-TDK (223)// Anendrac: “hızlı ve oynak at; bir taraftan Arap diğer tarftan Türk olan at” (I/145)// DLT: Arkun “yabani aygırla ehli kısraktan doğan at, küheylan” (556)// Alt.Tr: Argımaḳ “cins at” (27)// Kzk.Tr: Arğımaq “soylu at” (49)// Krgz.Tr: Argı- “at hızlı koşmak”; Argın “melez” (43)// Tatar.Tr: Arġamaḳ “çok hızlı

koşan at” (27)// YUyg.Tr: Arġun “melez”; Arġumaḳ “soylu at” (16)// Moğ-Les: Argamag “hızlı at; soylu at” (83).

Aral (اَرال) “su ortasında olan kara parçası, ada”. Bk. SG (125), Kzk.Tr (48), Krgz.Tr (40), YUyg.Tr (15), Moğ-Les (77).

Aran (اَران) “hayvanların yatması için yapılan alan, ağıl”. Bk. SG (126)// DLT: “at ahırı, tavla” (554)// Kzk.Tr: “kerpiç ve demirden yapılmış geniş bahçe duvarı” (49)// Tatar.Tr: “ahırda bir hayvanlık bölüm” (27)// Moğ-Les: Arangga/Aranga “düzlük, düzlem; dam, taraça, sahanlık, yüksekçe yer, sundurma; yaban hayvanı avlarken kullanılan yüksekçe yer veya kule” (78).

Arġadal (اَرغَدال) “çukur yer; saklanacak yer, pusu yeri”// SG: Arġdal “Arġ (ırmak)+dal (ağaç) sözcüklerinden oluşmuştur: saklanacak yer, pusu yeri; yolda bulunan kırıklar” (127)// AŞ: Arġadal “dağ eteklerinde olan alçak tepeler ve dereler ve pusu yerleri” (6b)// DLT: Argu “iki dağın arasında bulunan yer” (554)// Derleme: Argıdaal/Argadal/Argıt “dağ beli, geçit, boğaz, argıt” (I/311)// Moğ-Les: Argadal “hile, düzen, oyun” (83).

Ernek (اَرناک) “parmak; Ḫˇārezm'de bir dağ adı”. Bk. SG (128)// DLT: Ernek/Ernĝek (643)// Alt.Tr: Ergek/Erkek “başparmak” (84)// Moğ-Les: Erekey/Erhiy “başparmak” (513).

Arusun (اَروسون) “Moğ. deri”. Bk. SG (128)// NS (180a), King (213, 199A/21): Arasun// Moğ-Les: Arasu(n)/Aris(an)/Arisu(n)/Siri(n)/Şir (79/1112).

Arun (اَرون) “Moğ. iyi, hoş; arı, temiz”. Bk. SG (129), NS (181a)// Moğ-Les: Arigun/Ariun (85).

Osru (اُسرو) “çok, bol, aşırı”// SG: اَسرو (Ebrū vezninde) (139)// AŞ: اَسرو (7a)// CC: Asru/Astru/Astrı (14)// Moğ-Les: Asuru/Asar “çok, pek çok, aşırı” (92).

Alġun (اَلغون) “[Moğ.] küçük dağ”. Bk. SG (171), King (247, 201C/11)// NS: Alḳun (181b)// Derleme: Algun “tepe, tümsek”.

Ekke/Eke (اَکَه) “Özbekler arasında: büyük kardeş, ağabey, aka; [hala]”// SG: Eke “aġa'nın değiştirilmiş biçimidir. Turan Özbekleri arasında yaygındır: ağabey; büyük hala” (156). Bk. TB (86, H192a/1: Sulṭān Bėgimni eke dėr idim)// DLT: Eke “abla” (635)// CC: Egeçi “hala” (59)// Kıpçak (TZ): Eke “hala” (71)// Özb.Tr: Äkä “ağabey” (4)// YUyg.Tr: Aka “ağabey” (6)// Derleme: Eke “ağabey”// Moğ-Les: Eke/Eh “anne, annelik” (485).

Elencik (اَلَنجیک) “Çengiz Ḫan'ın üçüncü atası Ḳabul Ḫan'ın adı; [Moğ.] halka iyi bakan; [Bazı tarihlere göre] üçüncü cet”. Bk. SG (171)// Kzk.Tr: Elenĝ “merak, telaş” (138)// Krgz.Tr: Elenĝ “dikkat” (327)// Moğ-Les: Elünçeg/Elençeg/Elünçe/Elenç “babanın dedesi; babanın büyük annesi” (495).

Elüke (اَلوکه) “[Moğ.] haber, risalet, tebliğ”. Bk. FV (664), Vassaf (215)// Moğ-Les: İledkel/İltgel “haber, bilgi; açıklama”; İledkegçi/İltgegç “sözcü, açıklayıcı” (646).

Amıdun (اَمِیْدون) “[Moğ.] diri, canlı”. Bk. SG (172), NS (182a)// King: Amidu (261, 202C/29)// Moğ-Les: Amidu/Amid/Amitan (60/62).

Anĝdımaḳ (اَنکدیماق) “pusuda beklemek, gözetlemek; [gizlice aramak, araştırmak]”// AŞ: Anĝdı-/Andı- “gizlice aramak; saklanıp söz dinlemek” (12b)// SG: Anĝdımek “pusuda beklemek” (174)// DLT: Anĝdı- “hile yapmak, gizlenmek” (136)// CC: Andı- “beklemek, gözetlemek, pusu kurmak” (9)// Kzk.Tr: Anĝdı- “takip etmek, izlemek, gözlemek”; Anĝda-/Anĝla- “anlamak, sezmek” (46)// Krgz.Tr: Anğdı- “beklemek, tarassut etmek, gözlemek, gözetlemek”; Anĝda- “anlamak” (33)// YUyg.Tr: Anĝlimaḳ “dinlemek, işitmek, duymak” (14)// Moğ-Les: Agudala-/Ūdla- “altüst ederek aramak” (26); Anghar-/Anhāra- “dikkatini vermek; dikkatlice bakmak, kulak vermek” (73); Anĝcira-/Ancira- “anlamak” (75).

Antutay (اَنتوتای) “Moğ. tatlı”. Bk. SG (175)// King: Amtatay (265, 203C/2)// Moğ-Les: Amtatay/Amtatu (63).

Anda (اَندا-اَنده) “başka aşiretten kız alan aşirete denir. [Kız veren aşirete Ḳuda denir]; Moğ. sevgi için kardeş, amca ve dayı gibi sözcüklerin yerine kullanılır”. Bk. NS (48b)// SG (175): Anda (اَندا و اَنده)// Derleme: Anda “kardeş”// Moğ-Les: Anda/And “yeminli kardeş, kan kardeşi, arkadaş” (68).

Anġal (اَنغال) “yabanıl hayvanları avlamak için kullanılan ve normal oktan daha büyük olan enli ve büyük temrenli bir ok türü”. Bk. SG (176)// NS: Anḳal (48b)// Alt.Tr (25), Kzk.Tr (46), Krgz.Tr (33), YUyg.Tr (13), Moğ-Les (70): Anĝ “yabani hayvan; av”// Moğ-Les: Angga/Anga “çatallanma, dallanma”; Angga sumu “iki uçlu ok” (70).

‘Anḳut (عَنقوت)**/Anḳud/Anḳut** (اَنقود-اَنقوت) “kazdan daha küçük ve ördekten daha büyük olan bir tür su kuşu, angut”// SG: Anḳud/Anḳut/‘Anḳut (176). Bk. ‘Anḳut// DLT: Anĝıt (553)// Krgz.Tr: Anğır (34)// Özb.Tr.İzahlı: Änğirt (I/50)// YUyg.Tr: Hangit/Hanĝgit “akbaba” (148)// Trkm.Tr-Hamzayev: Anĝk// Moğ-Les: Anggir/Angir “sarı, kızıl sarı; bir tür sarı ördek” (72).

Öndür (اُندُور) “büyük; kalın; yüksek”// AŞ (53b), SG (309), NS (182a): “yüksek”// Krgz.Tr: Öndür “dere, vadi, havza; hepsi tamamen”; Öndür boyum “tepemden tırnağıma kadar” (610)// Azb.Tr: Hündür “yüksek, uzun” (476)// Moğ-Les: Öndür/Öndör “yüksek, uzun; yükseklik” (993).

Inaḳ (اِیناق) “sohbet arkadaşı, dost”// SG: Inaḳ/ġ (421)// AŞ: Inaḳ/ġ (36a)// CC: “sadık” (79)// Krgz.Tr: Inak “temiz, halis; yakın dost” (353)// YUyg.Tr: İnaḳ “dost; barışsever” (176)// Moğ-Les: İnag/Yanag “sevgili; çok sevilen; seven; arkadaş; iyilik, sevgi; yoldaş, nöker; Cengiz Hanın yakınları ve dostları” (654).

Ürünĝ (اُورونک) “parlak, aydınlık, ışıklı”// SG: Avrunĝ “parlak, aydınlık, ışıklı; açık ve bulutsuz hava” (181)// DLT: Ürünĝ “beyaz” (934)// Krgz.Tr: Ürünğ: Ürünğ-baranĝ “şafak” (797)// Moğ-Les: Ür/Üür “tan, şafak” (1560).

Avultaş (اَوولتاش) “komşu”// SG: Avul “göçebelerin konak yeri”; Avultaş “komşu” (181-182)// Alt.Tr: Ayıl “aile; çadır; köy; oba”; Ayıldaş “komşu, köydeş” (31)// Krgz.Tr: Ayıl “avul (obalar yığınağı)”; Ayıldaş “aynı köyden olan” (66)// Mlk.Tr (96), YUyg.Tr (23): Avul “köy”// Derleme: Avul “ağıl; el, kabile”// Moğ-Les: Ayl “aile, ev halkı; ev bark; konu komşu; çadırlar topluluğu, yerleşke, köy” (33).

Oba (اَوبا) “göçebelerin küçük çadırları, oba; [göçebelerin konak yeri, oba]; Herāt'a bağlı bir köyün adı”. Bk. SG (198)// DLT: “kabile” (770)// Trkm.Tr: “köy” (481)// Moğ-Les: Obag/Obug/Ovog/Omug/Aymag “boy, kabile” (935/936/34).

Oymaḳ “boy, kabile, oymak”. Bk. SG (324); **Omaḳ** (اَوماق) “oymak, kabile. *Oġuz-nāme* kaydına göre Oġuz Ḫan'dan sonra büyük oğlu [Gün Ḫan] tahta çıkınca eğlence meclisi kurup babasının cariyelerinden doğmuş torunları ve seçkinlerinden yirmi dört kişi, otağın dışına yerleştirdi. Bunlardan on ikisi çadırın kapısında oturdular, on ikisi de şehzadelerin atlarına baktılar. Bu yirmi dört kişinin soyundan gelenlere ‘uruk, soy, akraba’ anlamına gelen Omaḳ denildi”. Bk. AŞ (53a), SG (301), ŞT (82a/14)// Krgz.Tr: Aymak “ülke” (69)// YUyg.Tr: Aymaḳ “kabile” (25)// Moğ-Les: Obag/Obug/Ovog/Omug/Aymag “aile, boy, kabile” (935/936/34).

Oba (اَوبه) “Moğ. tepe, küme, yığın”. Bk. FV (665), CC (142), Kzk.Tr (405), Mlk.Tr (307)// Moğ-Les: Obuga(n)/Ovoo (936).

Opa “kadınların yüzlerine sürdükleri aklık, üstübeç”. Bk. SG (198)// DLT: Opu (777)// Kzk.Tr: Opa “pudra” (414)// Krgz.Tr (784), YUyg.Tr (438): Upa “pudra; üstübeç”// Moğ-Les: Ou/Oo/Oua/O “pudra; yüz pudrası” (977).

Üpçin/Öpçin (اُوپچین-اَوپچین) “silah, cebe”. Bk. SG (/b/ ile) (198)// AŞ: (/b/ ile) “cebe” (37a)// Kzk.Tr: Öpşin “at üzerine örtülen bir tür örtü” (430)// Krgz.Tr: Üpçün “karakuşun ayaklarına giydirilen kılıf; bir savaş giyimi” (796)// Trkm.Tr: Üpcün “varlıklı; hazır”; Üpcünçilik “tedarik, donatma” (656)// Moğ-Les: Öbçi/Övç “tam, bütün, eksiksiz; toptan”; Öbçi huyagtay “tamamen zırhlı” (979); Ebçigü(n)/Övçüü(n)/Ebçigüü “göğüs”; Ebçigübçi “göğüslük, zırh” (452).

Öpge/Öpke (اَوپکا) “akciğer”// SG (198), DLT (788), CC (151), Mlk.Tr (317), YUyg.Tr (306): Öpke// Krgz.Tr: Öpkö (613)// Trkm.Tr: Öyken (512)// Derleme: Öpke/Öpge/Öyken/Öygen// Moğ-Les: Aguşgi(n)/Ūşgi(n)/Ūşg (30).

Öbüçin (اَوبوچین) “Moğ. hastalık; yorgunluk”. Bk. SG (/b/ ile) (198)// King: Ebeçin (273, 204A/6)// Moğ-Les: Ebedçi(n)/Övçin “hastalık, illet; ağrı, acı; çılgınlık, delilik” (455).

Öbüçte (اَوبوچته) “Moğ. hasta; yorgun”. Bk. SG (198)// Moğ-Les: Ebedçitey/Övçtey “hastalıklı”; Ebedçite(n)/Övçtön “hastalar” (455).

Öbül (اَوبول) “Moğ. kış”. Bk. SG (198), King (201A/21)// Moğ-Les: Ebül/Övöl (461).

Ötünmek (اَوتونماک) “yalvarmak; dilemek”. Bk. SG (210)// DLT: “durumu makamlara arz etmek” (793)// Krgz.Tr (617), YUyg.Tr (309): “dilemek, rica etmek”// Trkm.Tr: “özür dilemek, af dilemek” (509)// Moğ-Les: Öçi- “söylemek; ifade vermek; ibadet etmek; dua etmek; adak sunmak” (982).

Ötük (اَوتوک) “serüven ve olayların satır başlarını içeren tomar”. Bk. SG (213), Vassaf (270)// AŞ: “geçmiş” (38b)// DLT-Yazma: “hikaye; hakana sunulan dilek” (46)// Krgz.Tr: Ötüü “geçme; ölme; affetme” (618)// Moğ-Les: Öçig “tanıklık, duruşmada yeminli ifade; dua” (982).

Ot (اَوت) “ateş, od”. Bk. SG (210-211), AŞ (37a), DLT (779), CC (148), Alt.Tr (141), Kzk.Tr (419), Krgz.Tr (602), Mlk.Tr (312), YUyg.Tr (299), Trkm.Tr (492)// Moğ-Les: Oçi(n)/Oç “kıvılcım” (938).

Otaçı “yaylak, otlak”. Bk. SG (211)// Kzk.Tr: Otar (420)// Krgz.Tr: Otor (603)// YUyg.Tr: Otlaḳ/Otluḳ (299)// Trkm.Tr: Otar/Otluk (493/494)// Moğ-Les: Otur/Otor “sürünün kötü mevsimde daha iyi otalaklara göçü”; Oturçi/Otorç “sürüyü kötü mevsimde daha iyi otalaklara götüren çoban” (977).

Otaġa (اَوتاغه) “kuş tüyü; savaşlarda başlığa takılan tüy, tuğ, çelenk”. Bk. AŞ (39), SG (211), Tarama (164), Trkm.Tr (493)// Moğ-Les: Otaga/Otuga(n)/Otgo “rütbeyi belirten tavus kuşu tüylü şapka” (976).

Ötmek (اَوتماک) “geçmek”. Bk. SG (212), AŞ (39a), DLT (792), Krgz.Tr (616), YUyg.Tr (308)// Moğ-Les: Oçi-/Eçi- “bir yere gitmek” (938); Nögçi-/Nöhçö- “geçmek, geçip gitmek” (925).

Ötmek (اَوتماک) “[Rūm Tr: ötmek, şarkı söylemek; mecaz anlamda: boş konuşmak]”. Bk. SG (199), DLT (792)// Moğ-Les: Öçi- “söylemek; ifade vermek” (982).

Otucı (اَوتوجی) “Moğ. kırıkçı, sınıkçı”. Bk. SG (212)// DLT (779), CC (148): Otaçı “tabip, otacı, otçu”// Kzk.Tr: Otaşı “kırıkçı, sınıkçı, çıkıkçı” (420)// Moğ-Les: Otuçi(n)/Otaçi(n)/Otoç “doktor, hekim” (976).

Ucur (اُوجور) “zaman, vakit, sıra, an; fal veya rüyanın gerçekleşmesi”// SG: Ucur/Uçur “vakit, zaman; fal veya rüyanın gerçekleşmesi” (223)// AŞ: Uçru “yakın zaman” (40a)// Alt.Tr: Uçur “an, fırsat; anlam, içerik” (191)// Krgz.Tr: Uçur “vakit, an, fırsat; durum; mevsim” (780)// Trkm.Tr: Uçur “zaman, vakit, çağ; yön, istikamet” (643)// Moğ-Les: Ucur/Ujig “şimdi, şimdiki zaman, şimdiki durum” (1376); Uçir “son çekim edatı: neden, sebep; için, amacıyla, sonucunda; durum; ilke; kural; fırsat; anlam; özet; soyut, yalın” (1324-1325).

Otuz (اَوتوز) “otuz”. Bk. SG (213), CC (148), Krgz.Tr (603)// DLT (780), YUyg.Tr (300): Ottuz// Moğ-Les: Ġuçi(n)/Ġuç(in) (580).

Olma (اَولما) “olma”. Bk. SG (276), AŞ (52a)// Alt.Tr: Bol-/Ol- (42/139)// DLT (593), CC (36), Kzk.Tr (91), Krgz.Tr (126), Mlk.Tr (125), YUyg.Tr (47), Trkm.Tr (77): Bol-// Moğ-Les: Ol-/Olo- “bulmak, ele geçirmek” (949); Bol- “olmak; gerçekleşmek” (182).

Uçramaḳ (اُوچراماق) “uğramak, yakalanmak, maruz kalmak, karşılaşmak”. Bk. AŞ (40b), SG (219), Trkm.Tr (642)// Krgz.Tr: Uçura- (780)// YUyg.Tr: Uçrimaḳ (434)// Moğ-Les: Uçira-/Uçra-/Uçara- (1325).

Öc “öç, intikam”. Bk. SG (221), Azb.Tr (619)// DLT (783), CC (149), Krgz.Tr (606), YUyg.Tr (303), Trkm.Tr (501): Öç// Moğ-Les: Ös/Ösiye/Öşöö (1005).

Uçar/Ucar (اُوچار-اُوجار) “pazar, çarşı, alış veriş yeri”// SG: /c/ ile (اوجار) “pazar, alış veriş yeri”; /ç/ ile (اوچار) “at kösteği”; Ocar/Süksük “odununun ateşi çabuk sönmeyen bir ağaç” (221)// NS: اوجار (Moğ.) (179b)// Azferi: اوچار “pazar, çarşı” (8516)// Kıpçak (Kİ): Uçar “çarşı” (291)// Kzk.Tr: Oşar “topluluk, grup” (421)// Özb.Tr.İzahlı: Bazar-Öçär (I/126)// Azb.Tr.Ağız: Uçar “köyde halkın sohbet için toplandığı yer” (589)// Moğ-Les: Üce- “görmek, bakmak” (1566); Ücemer/Ücmer “sergi” (1569).

Uçḳun (اُوچقون) “ateş kıvılcımı, uçkun”. Bk. AŞ (40a)// SG (222), Trkm.Tr (642): Uçġun// CC (204), Krgz.Tr (779), YUyg.Tr (434): Uçḳun// Moğ-Les: Oçi(n)/Oç (938).

Öçkü (اَوچکو) “keçi”. Bk. AŞ (42b), SG (/c/ ve /g/ ile) (222)// DLT: Eçkü (632)// CC (59), Alt.Tr (80), Krgz.Tr (320), Mlk.Tr (190): Eçki// YUyg.Tr: Öçke (303)// Moğ-Les: İsige(n)/İşig/Esige “genç keçi” (665).

Unutmaġ (اُونوتماغ) “unutmak; unutulacak”. Bk. SG (304), CC (206), Krgz.Tr (784), YUyg.Tr (438)// Kzk.Tr: Umıt- (585)// DLT: Unut-/Unıt- (922)// Moğ-Les: Umarta-/Marta- (1347).

Ürgüdemek/Ürgülemek/Ürgüder (اُورکودار-اُورکولاماک-اُورکوداماک) “uyuklamak, pineklemek”. AŞ: Ürküre- (42b)// SG: Ürgüdemek/Ürgülemek. SG yazarı, AŞ'de verilen maddenin yanlışlığını da belirtmiştir (236). Bk. FŞ (163, XVII/5), FŞ-Özb (XVII), Külliyat-Yazma-TB (507)// Alt.Tr: Ürgüle- (198)// Krgz.Tr: Ürgülö- (796)// YUyg.Tr: Ügdümek (444)// Trkm.Tr: İrkil- (383)// Moğ-Les: Ürgele- (1563).

Ör “yükseklik; [yokuş; yukarı]; [mecaz anlamda] suyun yüksek tarafı; esintinin estiği yön”// SG: Ör “yükseklik” (240)// AŞ: Ör/Örk “yokuş; yukarı” (45a)// Tarama: Örü/Öri “dik, kalkık; yükseklik” (169)// Kzk.Tr: Ör “yokuş, yamaç, bayır” (430)// Krgz.Tr: Ör “üst, yukarı” (614)// Mlk.Tr: Ör/Öre “yüksek, yükseklik” (317)// YUyg.Tr: Ör/Öre “tepe, dik, yokuş” (306)// Derleme: Örge “yukarı”; Örle- “yokuşu koşarak çıkmak”// Moğ-Les: Oruy/Oroy “üst; çatı; tepe, zirve” (971).

Örlemek (اَورلاماک) “yükselmek, yukarı çıkmak”. Bk. AŞ (45a), SG (237), Kzk.Tr (431), Derleme// Krgz.Tr: Ördö- (614)// Mlk.Tr: Örele-/Örle- (317/318)// YUyg.Tr: Örlimek (307)// Moğ-Les: Ergü-/Örgü-/Örgö- “kaldırmak, yükseltmek” (517).

Oḳar (اَوقار) “Fārsī'de küleng denen bir kuş, [turna kuşu]. Bu kuşun tüyleri başlığa takılır”. Bk. SG (265)// Arat-Babür: Ukar “balıkçıl” (491, Yıl.932/H280b)// Tarama: Oḫar “balıkçıl” (160)// Sami: Oḳar “başında ok biçiminde sorgucu bulunan çöl balıkçılı” (212)// Kzk.Tr: Oqqağar “çelik yelek” (1410)// Tr.Tr: Okar “telli balıkçıl”// Moğ-Les: Uhar “karabatak; karatavuk” (1375).

Üçün “için”. Bk. SG (224), AŞ (40a), DLT (929), CC (210), Krgz.Tr (793), Mlk.Tr (422), YUyg.Tr (444)// Trkm.Tr: Üçin (654)// Moğ-Les: Uçir (1324).

Üdür/Ödür (اُودور-اَودور) “Moğ. gün, gündüz”. Bk. SG (226), NS (179b), King (235, 200C/19)// Moğ-Les: Edür/Ödör/Üdür “gün; gündüz” (470); Üde/Üd “öğle, gün ortası” (1535).

Ürmek “üflemek”; **Hürmek** (هُورماک) “üfürmek, üflemek”// SG: Urmaḳ/Hurmaḳ (226/1269)// AŞ: Hürmek (180a)// DLT (933), Alt.Tr (197), Kzk.Tr (599), Mlk.Tr (423), Derleme: Ür-// Moğ-Les: Üliye-/Ülee- (1552).

Ürkmek (اُورکماک) “ürkmek”// SG: Ürkmek/Hürkmek (233/1271)// DLT (934), Krgz.Tr (796): Ürk-// Özb.Tr (145), Azb.Tr (477): Hürk- (145)// YUyg.Tr: Hürkümek/Ürkümek (158/446)// Moğ-Les: Ürge-/Ürege-/Ürgü- (1562).

Ürgütür/Ürkütür (اُورکوتور) “ürkütür”; **Hürgütmek/Hürkütmek** (هُورکوتماک) “ürkütmek”// SG: Ürkütmek/Hürkütmek (234)// DLT (934), Krgz.Tr (796): Ürküt-// Özb.Tr.İzahlı: Hürkit- (II/711)// YUyg.Tr: Hürkütmek/Ürkütmek (158/446)// Azb.Tr: Hürküt- (477)// Moğ-Les: Ürgege-/Ürgee- (1563).

Uran (اُوران) “Moğ. meslek, sanat, zanaat; Türkler kendi boylarını bulmak için onlara bu sözle (meslek adıyla) seslenirler”. Bk. SG (240)// Kzk.Tr: Uran “slogan, nara” (586)// Krgz.Tr: Uraan “savaşa davet nidası; şiar, parola” (785)// Moğ-Les: Uran/Ur(an) [~Tr. Uz(an)] “sanatçı, usta, zanaatçı; sanat, zanaat, ustalık; ustaca, uzmanca; kurnaz; sanatlık” (1355).

Orçın (اَورچین) “Endicān ve Kāşġar gibi bölgelerin yönetim bölümleri, sancak”// SG: “Endicān ve Kāşġar gibi bölgelerin yönetim bölümleri. Nitekim Semerḳand, Buḫārā, Kābil ve Azerbaycan'ın Naḫcıvan'ında tümen, Hindūstān'da pergene ve Rūm'da sancaḳ denir” (241)// Arat-Babür: Urçın (291, Yıl.910/H131b)// Krgz.Tr: Oorçun/Orçun “çokluk, bolluk; çok, bol; toptan” (595/598)// Moğ-Les: Orçim/Orçin “çevrede, civarda, yaklaşık; çevre, etraf” (963).

Urġaçı (اُورغاچی) “dişi”. Bk. SG (241)// DLT: Uragut “kadın” (923)// Kzk.Tr: Urğaşı (586)// Krgz.Tr: Urğaacı (785)// Trkm.Tr: Urkaçı (649)// Moğ-Les: Urgaçin “dişi baştankara” (1358).

Örkebçi “Moğ. dikiş yüksüğü”. Bk. SG (241), King (288, 205A/7)// Moğ-Les: Erekeybçi/Erhiyvç/Erekebçi/Erkeybçi/Erkebçi “süs veya koruyucu olarak takılan başparmak yüzüğü” (512/523).

Örge (اَورکا) “padişah çadırı”. Bk. SG (241)// Alt.Tr: Örgö/Örgöö “saray, tapınak” (144)// Krgz.Tr: Örgö/Örgöö “düğün obası (evi)” (614)// Moğ-Les: Örgege(n)/Örgüge(n)/Ergüge(n)/ Örgöö “prensin çadırı; han sarayı” (1000).

Örgesün (اَورکاسون) “[Moğ.] diken”. Bk. SG (241), NS (180a), King (253, 202A/26)// Moğ-Les: Örgesü(n)/Örgös/Örgüsü(n)/Örgegüsü(n) (999).

Örgen/Örken (اَورکان) “kalın ip, urgan. [Ona Arġamçı da denir]”. Bk. SG (241)// DLT: Örgen/Ukruk/Urk/Uruk (789/919/923)// CC (152), Azb.Tr (621): Örken// Alt.Tr: Arkan/Armakçı (28)// Krgz.Tr: Arkan/Argamcı/Ukuruk (46/43/781)// YUyg.Tr: Arḳan/Aġamça (50/430)// Trkm.Tr: Urgan (649)// Derleme: Örken/Örgen// Moğ-Les: Urga(n)/Urga/Ugurga/Argamci/Argamj (1358/83)// **Örken** “atın beline bağlanan kuşak, kolan”. Bk. DLT (789), Derleme.

Orn/Orun (اَوْرن-اَوْرون) “yer, mekân, orun; karşılık, bedel, ivaz”. Bk. AŞ (43a/43b), SG (242/243)// DLT (778), CC (147), YUyg.Tr (298): Orun “yer”// Krgz.Tr: Orun “yer, mahal; yerinde, işe yarayan; ordu; yatak” (601)// Trkm.Tr: Orun “yer; mevki; yerine” (491-492)// Moğ-Les: Oru/Or “yer; yatak; boş yer; alan; yol; iz, kalıntı; temel, temel konu; rahim, döl yatağı” (967); Orun/Oron/Oru/Ġacar “yer; bölge, ülke, mahal, yerleşim yeri, alan, toprak, kara parçası; mevki; kurum, kuruluş; merkez; iş, vazife, memuriyet, resmi durum” (973-974).

Orutmış (اَوروتمیش) “bir yerde karar etmiş, bir yerde kalmış, konmuş, yerleşmiş”. Bk. AŞ (44b)// Moğ-Les: Oru/Or “yer” (967); Oru-/Oro- “bir yere girmek” (968); Orula-/Orlo- “yerini almak” (971).

Örük (اَوروک) “otlayan hayvanın ayağına bağlanan ip, örk, örük”. Bk. SG (243), Derleme// Kzk.Tr: Öre (430)// Krgz.Tr: Öröö (615)// Trkm.Tr: Örk (507)// Moğ-Les: Örügel/Öröösl (1003).

Erük “padişah ordusunun bir yerde duraklaması”; **Örük** (اَوروک) “duraklama, bir yerde durup dinlenme, bir yerde bir süre kalma”// SG: Erük/Örük “ordunun bir yerde duraklaması, ordunun durup dinlenmesi” (129/243)// DLT: Örüg “bir yerde bir süre kalma” (791)// Kzk.Tr-Oraltay: Erüv (78)// Krgz.Tr: Örgü/Örgüül/Örüü “mola, dinlenme” (614/616)// Derleme: “bir şeyin yapılması için verilen süre”// Moğ-Les: Örüg “dinçlik, rahat, huzur” (1003).

Urunçı/Orunçı (اُورونچی-اَورونچی) “Moğ. dilenci”. Bk. SG (243)// Moğ-Les: Ġuylinçi/Ġuylinç/Ġuylingçi/Ġuyrinçi (582).

Ürünli (اُورونلی) “Moğ. torunlar, soy, nesil”. Bk. SG (243)// Alt.Tr: Üren “tohum; çocuk; nesil” (198)// Krgz.Tr: Ürön “tohum”; Üröndük “tohumluk” (797)// Moğ-Les: Üre/Ür “soy, nesil; ürün” (1561).

Üzmek (اُوزماک) “ayırmak, koparmak, kesmek”. Bk. SG (243), AŞ (46b), DLT (937), CC (212), Kzk.Tr (593), Krgz.Tr (800), YUyg.Tr (448)// Moğ-Les: Üre- “bozmak, yıkmak; yok etmek, kazımak; boşa harcamak” (1561); Ürü-/Üre- “törpülemek; sürtmek, ovmak” (1564).

Ozmaḳ (اَوزماق) “kendisini övmek, iddialı konuşmak, yüksekten atmak; ozan okumak: [nazım vezni açısından] kural dışı Türkī tasnifler söylemek”. Bk. SG (243: ozanlarnıñ ozmaġı hīç vezn bile rāst ėmes), Mİ (60, TR757a/24)// DLT (781), CC (149), Kzk.Tr (406), Krgz.Tr (606), Trkm.Tr (499), YUyg.Tr (302), Derleme: Oz- “öne geçmek, sollamak”// Mlk.Tr: Oz- “ileri gitmek, haddini aşmak” (314)// Moğ-Les: Orgi- “ileri çıkmak; ilerlemek, gelişmek” (964-965).

Üz “yüz sayısı”. Bk. AŞ (46b), SG (249)// DLT (994), CC (238), YUyg.Tr (473): Yüz// Krgz.Tr: Cüz (239)// Moğ-Les: Cagu(n)/Cū (1582).

Üz “yüz, çehre”. Bk. SG (249), Azb.Tr (768), Derleme// DLT (994), YUyg.Tr (473): Yüz// Krgz.Tr: Cüz (239)// Moğ-Les: Nigur/Nüür “yüz, çehre” (906); Düri/Dür “sima, yüz ifadesi” (447).

Öz “kendi; akraba, yakın, tanıdık”. Bk. SG (249)// AŞ (46a), CC (154), Kzk.Tr (423), Krgz.Tr (618), Mlk.Tr (319), YUyg.Tr (310), Trkm.Tr (513): “kendi”// DLT: “kendi; yakın, akraba; iç; ruh, can; kalp; öz” (794)// Moğ-Les: Örü/Öri/Ör “iç, dahili; kalp; karın” (1003); Öber/Öör “öz, kendi” (979).

Özge (اَوزکا) “başkası, yabancı; [başka]”. Bk. SG (250), AŞ (46a), HBD (201/50a, 188/7)// CC: Özge “başkası” (154)// Krgz.Tr: Özgö “başka, gayrı” (619)// YUyg.Tr: Özge “başka; yabancı” (310)// Trkm.Tr: Özge “başka, diğer, öteki; başkası, yabancı” (514)// Moğ-Les: Ögere/Öbere/Öör “başka, ayrı; başkaca, ayrıca” (985).

Osal (اَوسال) “kusur, ihmal; ihmal edilmiş, yitik”. Bk. AŞ (47a), SG (254-255)// DLT: “bir işte gafil olan” (778)// CC: “tembel, ihmalkâr” (147)// Kzk.Tr: “dayanıksız, güçsüz, zayıf, gevşek” (418)// Krgz.Tr: Osol “kötü, fena; zayıf” (601)// YUyg.Tr: “kötü” (299)// Moğ-Les: Osal/Osul/Osol “ihmal, dikkatsislik, aksilik; kaza; hata, yanlış” (975)// Derleme: “kötü, bayağı; zayıf, işe yaramaz”.

Oġulcamaḳ (اَوغولجاماق) “tazim etmek, ululamak”. Bk. SG (260)// **Olcaşmaḳ** (اَولجاشماق) “tazim etmek, ululamak. Şöyle ki bir dizini yere ve elini başının üstüne koyarak bir büyüğün dizini öperler ve böyle bir tazim yöntemine Moġul geleneğinde **Olcaş** denir; hediye geçirmek”// SG: Ölcemek/Ölceşmek (291)// AŞ: اولچاشیب (49b). Bk. GN (52, 607)// Doerfer: Ulca- (50)// Moğ-Les: Agulca-/Ūlca- “karşılaşmak; buluşmak; birleşmek, kavuşmak; karşılamak”; Agulcarin (GT) “armağan, buluşma veya karşılaşmalarda verilen hediye” (28).

Uḥması (اُوحمَسی) “Moğ. şikayet, arzuhal; sunmak; göstermek; anlatmak”. Bk. FV (665: اوحمسی “Moğ. ‘arża-dāşt”)// Moğ-Les: Uha-/Uhamsira- “anlamak, bilmek, kavramak”; Uhal/Uhamsar/Uhamsiral/Uhamci “anlama, bilme, kavrama”; Uhagul-/Uhūla- “anlatmak”;

Uhagamsug/Uhāmsag “anlayışlı”; Uhu-/Uha- “birinin yanlışını ortaya çıkarmak” (1372/1373/1374/1375).

Oġuş/Uġuş (اَوغوش-اَوغوش) “torunlar, soy, nesil”. Bk. SG (262)// DLT: Oguş/Ogış “aşiret” (772)// Alt.Tr: Uk “soy, kabile, boy, cins” (193)// Krgz.Tr: Ukum tukum “soy” (781)// Derleme: Öğüş “torun”// Moğ-Les: Ug “temel, kök, öz” (1331).

Oḳramaḳ (اَوقراماق) “ot isteyen at yavaş sesle kişnemek, okramak”. Bk. SG (264), DLT (773)// Kzk.Tr: Oqıran- (411)// Krgz.Tr: Okuran- (589)// Moğ-Les: Orkira/Orhiro- “kişnemek, bağırmak” (967).

Oḳ/Uḳ “ev veya alaçığın üzerini örtmek için kullanılan uzun ağaçlardan her biri”. Bk. AŞ (/ġ/ ile) (48a)// SG: Oḳ/Oġ (265/261)// DLT: Ug “çadırın üst kısmındaki kirişlerden her biri” (917)// Kzk.Tr: Uvık “çadırın kubbesinin çubukları” (580)// Krgz.Tr: Uuk “obanın kubbesinin sırıkları” (788)// Trkm.Tr: Ūk “evin çatısın inşa etmekte kullanılan uzun ince ağaç” (644)// Zanaat Terimleri Sözlüğü: Ok “çatı iskeletini oluşturan kalın, düz kalaslar (*Senirkent-Isparta)”; Uğ “turluk adı verilen çadırın iskeletini oluşturan ağaçlardan her biri (Tahtacı*Burhaniye-Balıkesir)”// Moğ-Les: Oki/Ohi “zirve, doruk; bir nesnenin üstündeki süs; üstün, ileri; ilk” (948).

Oġulcılay (اَوغولجيلای) “oğul gibi görerek; evlat edinerek; [oğul gibi]”. Bk. MN (170, 389)// Radloff: Oġulçıla- “oğul gibi görmek” (521)// Moğ-Les: Kübegüçile-/Hüüçle- “birinin oğlu gibi davranmak” (783).

Ögetey (اَوكتای) “Çengiz Ḫan'ın [üçüncü] oğludur. Babasından sonra padişah oldu. Taht kurduğu yer Ḫaṭā, izlediği yöntem ise cömertlik idi. Tahta çıktığı gün amcası Otgün Ḫan sağında, büyük kardeşi Cıġatay Ḫan solunda oturdular ve Moġul geleneğine göre dokuz kez yere diz çöktüler”. Bk. SG (harekesiz) (273), MGT-Temir (264), Doerfer (49)// Moğ-Les: Ötey/Öötey/Ögetey “hatalı, kusurlu” (1007); Ögede/Ööd “yukarı, yukarı doğru” (984)// Otgün| CT-Musevi (207), MGT-Temir (264): Otçigin; Vassaf: Otgin (574); Moğ-Les: Odhan/Odhun/Odgon/Odçigin “en küçük çocuk; ateş tanrısı” (939).

Ökçe (اَوكچه) “topuk, ökçe”. Bk. SG (273), YUyg.Tr (304)// Krgz.Tr: Ökçö (607)// Moğ-Les: Ösügey/Ösgiy (1007).

Ügü (اُوكو) “geceleri gözleri parlayan ve çarḫ (çakırdoğan) kuşuna benzer bir kuş, [baykuş]”. Bk. SG (273)// BR-TDK: Ūkū “baykuş” (792)// DLT: Ügi/Ühi “baykuş” (930)// CC: Ügü “baykuş” (210)// YUyg.Tr: Üke “baykuş” (444)// Alt.Tr: Ükü “puhu kuşu; baykuş” (794)// Kzk.Tr: Üki “puhu kuşu” (596)// Krgz.Tr: Ükü “puhu kuşu; baykuş” (794)// Mlk.Tr: Uku “baykuş” (717)// Trkm.Tr: Hüvi “puhu kuşu” (359)// Derleme: Öğü/Uğu/Puğu “baykuş”// Moğ-Les: Uguli/Ūli “baykuş” (1333).

Ögülge (اَوکولکا) “bağış, ihsan; armağan, ödül”. Bk. SG (274)// Moğ-Les: Öggülge/Ögölgö/Öggülte “verme, borç”; Öglige/Öglög “bağış, armağan” (987).

Ögün (اَوکون) “Moğ. içyağı”. Bk. SG (274), NS (181a), King (211, 199A/4)// Moğ-Les: Ögekü(n)/Ööh (985).

Ulamaḳ/Ulumaḳ (اُولاماق-اُولوماق) “köpek ve çakal ulumak”// SG: Ulumek/Uluşmek (282)// AŞ (52a), CC (205), Alt.Tr (193), Krgz.Tr (782): Ulu-// DLT: Ulı- (920)// Tatar.Tr: Ula- (303)// YUyg.Tr: Ulimaḳ (436)// Trkm.Tr: Uvla- (651)// Moğ-Les: Uli- (1345).

Olca (اَولجا) “kazanç; savaşta düşmandan ele geçirilen mal, ganimet”. Bk. SG (298), YUyg.Tr (295), Trkm.Tr (486)// CC: Olça “savaş ganimeti” (146)// Krgz.Tr: Olco “ganimet” (589)// Moğ-Les: Olca/Olc “kazanç, gelir; savaş esiri; ganimet, yağma, çapul; buluş; bulgu, buluntu” (954).

Olcalamaḳ (اَولجالاماق) “kazanmak; savaşta düşmandan mal elde etmek, ganimet almak”. Bk. SG (292), Trkm.Tr (486)// Krgz.Tr: Olcolo- “ganimet almak” (589)// Moğ-Les: Olcala-/Olclo- “ele geçirmek, elde etmek, zaptetmek, esir almak; kazanmak” (954).

Ula “Moğ. yüksek dağ”. Bk. SG (297)// NS: “dağ” (181b)// Moğ-Les: Agula(n)/Ūl(an) “dağ” (27).

Ölceytü (اَولجایتُو) “Moğ. uğurlu, meymenetli, kutlu, mübarek, bereket sahibi; Sulṭāniye'nin kurucusu ve Arġun bin Abaḳay bin Hülegü Ḫan'ın oğlunun adı; Ölcey, Ḳazan Ḫan'ın kızı ve şehzade Besṭām'ın eşinin adıdır. Ona Ölcey Ḳutluġ denirdi”. Bk. SG (298), Doerfer (52)// Moğ-Les: Ölcey/Ölciy “uğur, iyi talih, mutluluk”; Ölceytü/Ölceytey/Ölciytey “hayırlı, mutlu, talihli, şanslı” (990).

Ölke (اَولکا) “vilayet; şehir”. Bk. SG (298)// AŞ: Ölge “tımar ve sancak bölgesi” (50b). Bk. HE (379, LII/58)// Krgz.Tr: Ölkö “ülke, memleket” (589)// YUyg.Tr: Ölke “vatan, bölge, eyalet” (304)// Moğ-Les: Ölge/Ölgö/Ölüge/Ölke “dağın güneş alan kısmı” (988).

Öleñg (اَولنک) “yeşil alan; çimenlik; çayır, çimen; sebze, yeşillik; yeşil ot”. Bk. AŞ (49b), SG (298-299), HE (107, XIX/9), FŞ (166, XVII/52)// Alt.Tr: Ölöñg “ot, kuru at” (143)// Krgz.Tr: Ölöng “bir tür bitki” (609)// YUyg.Tr: “ot, bitki” (304)// Trkm.Tr: “otluk, çimenlik yer” (503)// Moğ-Les: Öleng/Ölön “çim; yumuşak çimen; gür çimen; yeşil çimen; çalılık, fundalık” (988).

Ulus (اُولوس) “halk, topluluk”. Bk. AŞ (53a), SG (299), GS (495, 679/4)// DLT: Uluş “köy; şehir” (921)// Alt.Tr: “ulus, halk, insanlar” (193)// Krgz.Tr: Ulut “millet” (783)// YUyg.Tr: “halk; vatan” (436)// Trkm.Tr: “halk, millet” (646)// Moğ-Les: Ulus/Uls “halk, ulus, millet; devlet; ülke; şehir; hanedan” (1346).

Ölüge (اَولوکه) “Moğ. beşik”. Bk. SG (300), NS (181b)// Moğ-Les: Ölügey/Ölgiy (989).

Ölüm (اَولوم) “deve sütünün köpüğü”. Bk. SG (300), Trkm.Tr-Hamzayev// Moğ-Les: Örüme/Öröm “kaynamış sütün üstündeki köpük; süt tozu” (1004).

Oma (اَوما) “uyluk ekleminin kemiği, oma”// SG: Oma/Omaça (300)// Trkm.Tr: Omaça “bacak veya kol kemiğinin bir kısmı” (487)// Trkm.Tr-Hamzayev: Ompa// Krgz.Tr: Onğko “dik konan aşığın durumu; tepe taklak” (592)// Moğ-Les: Onugu/Onoo/Onuga(n)/Onu “iki but veya kalça arasındaki yarık” (962).

Ümgen/Ömgen (اُومکان-اَومکان) “gırtlağın sonu; gırtlak ile göğüs arasındaki kemik”// SG: -اومکان اومکون (301)// DLT: Ömgen “şah damarı” (787)// Hak.Tr: Öñgmen “köprücük kemiği” (336)// Krgz.Tr: Önğgöç “yemek borusu” (611)// YUyg.Tr: Öñggeç “yemek borusu, gırtlak” (304)// Derleme: Ümük “gırtlak, ümük; boğaz; soluk borusu; çene”; Ünük “gırtlak, ümük; soluk borusu”; Ömük “gırtlak, ümük; boğaz; soluk borusu; yemek borusu”; Emik/İmik “gırtlak, ümük; boğaz”// Moğ-Les: Öngge(n)/Öngö “bet, beniz; yüz” (994).

Ömüdün (اَومودون) “[Moğ.] pantolon”. Bk. SG (301), NS (182a)// DLT: Üm (932)// Krgz.Tr: Şım (686)// Moğ-Les: Ömüdü(n)/Ömd (991).

Üsrük (اُوسروک) “sarhoş, esrik”. Bk. SG (255), AŞ (47a)// DLT: Esrük (646)// CC: Esrikçi “içkici” (69)// Kzk.Tr: Esirik “çılgın” (146)// Tatar.Tr: İsirik (121)// Derleme: Esrik/Esirik/Ösrük/Üsrük// Moğ-Les: Esüg/Eseg/Üsüg “ekşi içecek; kımız” (532).

Ök/Ük “yükseklik, yüksek yer”// SG: Üksek “yüksek” (273)// DLT: Yükse- “yükselmek” (992); Yüksek “yüksek” (993)// YUyg.Tr: Yüksek “yüksek” (472)// Derleme: Üğücek/Üğük/Üyük/Yüğ/Yüğcek/Yüvcek/Yücek/Hüyük/Höyük/Öyük “ovadaki küçük yükselti, höyük”// Alt.Tr: Öñgdöy- “yükselmek” (143)// Moğ-Les: Ögede “yukarı, yukarı doğru” (984); Ögse-/Ögsü-/Ögsö-/Öndüy-/Öndiy-/Öndey- “yükselmek, yukarı çıkmak” (987/993).

Ösmek (اَوسماک) “büyümek, yetişmek; gelişmek”// SG: Toġġan u ösgen yirim dėb olma miḥnet astıda (254). Bk. CC (152), Alt.Tr (144), Kzk.Tr (432), Krgz.Tr (616), Mlk.Tr (318), YUyg.Tr (307), Trkm.Tr (507), Moğ-Les (1005).

Ultañğ (اُولتانک) “ayakkabı ve çizme altına dikilen deri”. Bk. AŞ (50b)// SG: “ayakkabı ve çizme altına dikilen deri. Sövüş için kullanın Eldeñğ de bu sözcüğün değiştirilmiş biçimidir. Nitekim yine sövüş için kullanılan Debeñğ, aslında ‘ağaç ve kamıştan yapılan ve içine meyve konulup satmak için dolaştırılan tabak’ anlamındaki Tebeñğ sözünden gelmektedir” (297)// DLT: Uldañğ “ayakkabının altı” (920)// Kzk.Tr: Ultan “kundura tabanı, kösele; nehir yatağı” (585)// Krgz.Tr: Ultanğ “taban, pençe” (782)// Mlk.Tr: Oltan “ayakkabı tabanına konulan kösele” (309)// Tatar.Tr: Oltan “ayakkabı tabanı” (207)// YUyg.Tr: Ultañğ “kösele” (436)// Trkm.Tr: Oltañğ “ayakkabının altına yamanan deri parçası, pençe” (486)// Derleme: Oltan “ayakkabı altına vurulan pençe; çarığın içine konan bez ya da deri parçası”// Moğ-Les: Ula/Ul “taban, ayak veya ayakkabı tabanı; temel” (1339).

Uysal (اُویسال) “[Rūm Tr.] işittiği her sözü bilmeden onaylayan kişi, uysal”. Bk. SG (323)// Moğ-Les: Ushal/Usgal “yumuşak, alçak gönüllü, ılımlı, barışık; ağır başlılık, alçak gönüllülük” (1369).

Usun (اُوسون) “Moğ. su”. Bk. SG (255), NS (181a), King (245, 201B/27)// Moğ-Les: Usu(n)/Us (1368).

Ünen (اُونان) “Moğ. doğru, yalansız”. Bk. SG (309), NS (182b), King (308, 205C/44), Moğ-Les (1557).

Ögün (اَوکون) “gayrı, başka”. Bk. AŞ (48b), SG (274)// DLT: Öñgi/Öñgin (787)// Krgz.Tr: Önğgö (611)// Kzk.Tr: Öñgge (429)// Krgz.Tr: Önğgö (611)// Mlk.Tr: Önge (317)// Moğ-Les: Ögere/Öbere/Öör (985).

Otun (اَوتون) “odun”. Bk. AŞ (39b), SG (213), Krgz.Tr (603), YUyg.Tr (300)// DLT: Otuñg (780)// Moğ-Les: Modu(n)/Mod(on) (845).

Oyan/Uyan (اَویان-اُویان) “dizgin, gem, yular. Ona Tizgin de denir”. Bk. SG (323)// DLT: Yügün (992)// CC: Yügen (236)// Alt.Tr: Üygen (199)// Kzk.Tr: Jügen (188)// Krgz.Tr: Cügön (236)// YUyg.Tr: Jügen/Yügen (188/472)// Trkm.Tr: Uyan (651)// Derleme: Uyan/Oyan/Üğen/Yüğen// Moğ-Les: Uyaga(n)/Uyā “yular” (1337); Cüg/Züg “yön, yan” (1672).

Öyle (اَویله) “öğle vakti”. Bk. SG (324), Trkm.Tr (512)// DLT: Öyle/Özle (794)// Moğ-Les: Üde/Üd (1535).

Üyle “Moğ. iş; meslek”. Bk. SG (324), NS (181b), King (309, 205D/9)// Moğ-Les: Üyle/Üyl (1541).

Oyma (اَویمه) “tulum, kırba”. Bk. SG (324)// DLT: Uyma “Türkmenlerin ayakkabı yapımında kullandıkları keçe” (927)// Derleme: Oyma “yayık”// Moğ-Les: Oymasu(n)/Oyms(on)/ Oymusu(n) “çorap; dizlik” (945).

Otaġ (اَوتاغ) “otağ, çadır; oda”// SG: Otaġ/Otaḳ/(Rūmī)Oda “oda” (211)// DLT: Otag “çadır” (779)// Krgz.Tr: Otoo “çadır” (602)// Mlk.Tr: Otov “oda” (313)// YUyg.Tr: Otaḳ/Otav “çadır” (299)// Trkm.Tr: Otag “oda” (493)// Moğ-Les: Otug/Otog “kabile, boy” (976).

Unġan (اُونغان) “Moğ. at veya eşek yavrusu”// SG (309), NS (182b): Unḳan// King: Unuġan (216, 199B/13)// Moğ-Les: Unagan (1350).

Oymaḳ “dikiş yüksüğü”. Bk. SG (324), CC (149), Kzk.Tr (407), Mlk.Tr (313), YUyg.Tr (301), Trkm.Tr (498)// Alt.Tr (142), Krgz.Tr (604): Oymok// Moğ-Les: Oyu- “dikmek” (947).

Oylanmaḳ (اَویلانماق) “düşünmek”. Bk. SG (320), Kzk.Tr (407), YUyg.Tr (301), Trkm.Tr (498)// Krgz.Tr: Oy “düşünce” (603); Oylo-/Oylon- “düşünmek” (604)// Moğ-Les: Oy “akıl, bilgi; hafıza”; Oyla-/Oylo- “anlamak” (944).

Öydeçi (اَویداچی) “oruç ve namazı öğretmek için köylere giden din adamının hizmetçisi”. Bk. SG (323)// Doerfer: Eyüdeçi (ایوداچی) “kapıcı” (74)// Özb.Tr.İzahlı: Üdäyçi/Hüdäyçi “han ve emire haber getirip götüren kimse” (II/264/708)// YUyg.Tr: Udayçi “korucu” (435)// Moğ-Les: Egüdeçi/Üüdeç “kapıcı; odacı” (477).

Uy “sığır”. Bk. AŞ (54b), SG (322), Alt.Tr (195), Krgz.Tr (789), YUyg.Tr (441)// DLT: Ud/Uḍ (916)// Moğ-Les: Udus “yaban sığırı” (1330).

Uyalġan (اُویالغان) “utanmış”. Bk. AŞ (54a), SG (314), Alt.Tr (195), Kzk.Tr (590), Krgz.Tr (789), Mlk.Tr (421), YUyg.Tr (441), Trkm.Tr (651)// DLT: Uyaḍ-/Uyat-/Uyal- (927)// CC: Uyal-/Uyat- (208/209)// Moğ-Les: Uy “sıkıntı”; Uyd- “sıkılmak” (1335).

Uc “uç; bir şeyin başı veya kuyruğu”. Bk. SG (221), Azb.Tr (752)// DLT (915), CC (204), Krgz.Tr (778), YUyg.Tr (434): Uç// Moğ-Les: Uçig “ipin ucu” (1324); Ücügür/Ücüür “uç” (1570); Uguça/Ūç “kuyruk sokumu kemiği; kıç, sağrı; but” (1333).

Uca (اُوجا) “arka, sırt; [mecaz anlamda] sığınılacak yer, dayanak noktası; [Rūm Tr: kıç, sağrı]”; **Uça** (اُوچا) “arka, sırt; omuz ve kanadın çıkıntısı. Cıġatay eli geleneğine göre tavuk, koyun veya kuzu pişirilecek olursa, uça kısmı yemeğin üzerine konarak konuğa verilir. Bu kısımlar olmazsa meclis sahibinin cimriliği anlamına gelir ve o yemeğe değer verilmez”// AŞ: Uça “arka; omurga kemiği” (41b/42a)// SG: Uca “arka, sırt; [mecaz anlamda] sığınılacak yer, dayanak noktası; (Rūm Tr.) kıç, sağrı” (221)// DLT (915), CC (204): Uça “sırt”// Alt.Tr: Uça “sırt; yan; hayvanın arka bölümünün eti, kuyruk sokumu” (191)// Kzk.Tr: Uşa “kesilen hayvanın yenilebilecek kısımlarının tümü; sağrı” (589)// Krgz.Tr: Uça “kuyruk sokumu kemiği; kıç; arka kısım (palto, ceket)” (778-779)// YUyg.Tr: Uça “sırt, arka; omuz” (434)// Trkm.Tr: Uca “kuyruk sokumu kemiği” (642)// Tr.Tr: Uca “kuyruk sokumu kemiği, pöç”// Derleme: Uca “but; oturak yeri, kıç”// Moğ-Les: Uguça/Ūç “kuyruk sokumu kemiği; kıç, sağrı; but” (1333).

İçe (اِیْچا) “Moğ. iye, sahip, efendi”// SG (339), NS (179b): Ġce// Moğ-Les: Ecen (535).

Eye (اَیا) “iye, sahip”. Bk. AŞ (16b), GS (56, 41)// **İye/İge/Ġye/Ġge** (اِیْیا-اِیْکا-اَیْیا-اَیْکا) “iye, sahip”// SG: İye/İge (ایا-ایکا) (193/385)// AŞ: Eye/Ġge (اَیا-ایکا) (16b/28b)// DLT: İḍi (661)// Kzk.Tr: İye (206)// Krgz.Tr: Ee (321)// YUyg.Tr: Ġge/İge (121/172)// Trkm.Tr: Eye (208)// Moğ-Les: Ecen (535).

İyeleb (اِیالاب) “ele geçirmiş; bir şeyin sahibi olmuş”. Bk. AŞ (36b), SG (427), SS (434, 4835), SS-Özb (XXX), Külliyat-Yazma-TB (784); **Ġegeledi** (اَیکالادی) “sahip oldu; ele geçirdi”; **İgelemek** (اِیکالاماک) “sahip olmak; ele geçirmek”// AŞ: İgele-/İyele- (28b/37a)// SG: İgelemek/İyelemek/İyelenmek (384/427)// Kzk.Tr: İyelen- (206)// Krgz.Tr: Eele- (321)// YUyg.Tr: Ġgilimek (122)// Trkm.Tr: Eyele-/Eyelen- (208)// Moğ-Les: Ecele-/Ecle- (534).

Ġlçi (اَیلچی) “elçi, ulak, haberci”. Bk. FV (666)// CC: Elçi “elçi” (61)// Krgz.Tr: Elçi “sefir; elçi; haberci” (325)// Moğ-Les: Elçi(n) “haberci; elçi, sefir” (488).

Imġa (اِیْمغا) “dağ keçisi”. Bk. SG (410-411)// Derleme: İma “ovalarda yaşayan büyük geyik”// Moğ-Les: İmaga(n)/Nimagan/Yamā “keçi” (653).

Ayalġu (اَیالغو) “nağme söylenirken yapılan metler (uzatmalar); güzel ses, nağme”. Bk. AŞ (14a), SG (193)// Moğ-Les: Aylad-/Aylda- “söylemek; bilmek” (33); Aya “ses, nağme, ezgi, melodi; telaffuz, söyleyiş” (36); Ayalgu “nağme, ezgi, melodi; ses perdesi; makam; oynak şarkı; telaffuz; (AT) söz” (38).

İbinmek (اِیْبینماک) “ıslanmak”// SG (325), Derleme: İbinmek “ıslanmak”; İbitmek “ıslatmak”. Bk. Arat-Babür (239, Yıl.906/H93b: suġa ibitib “suda ıslatıp”)// DLT: Yibe “ıslak” (974); Yilpire- “nemlenmek” (975)// Alt.Tr (62), Krgz.Tr (216), Mlk.Tr (154), Tatar.Tr (53): Cibi-// Özb.Tr.İzahlı: İvi- (I/313)// Özb.Tr.Alt: İbi-/İwi- (103/109)// YUyg.Tr: İvimek “nemlenip yumuşamak” (181); Ėvitmek “nemlendirip yumuşatmak” (128)// Moğ-Les: Debte-/Devte-/Debtü- (381).

İtelgü (اِیتالکو) “çarġ kuşu (çakırdoğan)”// SG: Ütelgü/İtelgü (212/335)// Krgz.Tr: İtelgi “bir nevi doğan, falco lainarius” (373)// YUyg.Tr: İtelgü “muymul (delice doğan) kuşu” (181)// Trkm.Tr: Ütelgi “gece uçan yırtıcı bir kuş türü” (657)// Tr.Tr: Ötleği “bir cins kartal”// Moğ-Les: İtelgü “şahin, bozdoğan; (AT) bir doğan türü” (667).

Itavun (اِیتاوون) “Moğ. keklik”. Bk. SG (335), NS (179a), King (229, 200B/6)// Moğ-Les: İtagu/Yatū (666).

İdi ḳut (اِیدی قوت) “kut sahibi; Çengiz Ḫan zamanında Uyġur hâkiminin adı”. Bk. SG (341), CT-Musevi (2307)// Doerfer (1936): İdi qut (< Iduq qut)// MGT-Temir: İdu’ut “Uygurların başkanı” (262)// DLT: Iḍuk “mübarek” (655)// Krgz.Tr: Iyık “kutsal; uğurlu” (362)// Moğ-Les: Udugan/Udgan/Udagan/İdugan “kadın şaman; ebe” (1328).

Irġanmaḳ (اِیْرغانماق) “sallanmak, kımıldamak, ırganmak, ırgalanmak”. Bk. SG (346), AŞ (22b)// DLT: Irgal- “sallanmak”; Irgan- “sarsılmak” (657)// CC: Irgal- (80)// Krgz.Tr: Irğa-/Irğal-/Irğan- (358)// Trkm.Tr: Iran- (364)// Moğ-Les: İragala-/Yarāla-/İrala-/İragatu- “dalgalanmak” (659).

İrmek/İrmaḳ (اِیْرماک-اِیْرماق) “ermek, varmak, erişmek; erdirmek, ulaştırmak”. Bk. SG (341)// AŞ: Ėr- “ermek, erişmek” (22b)// Tatar.Tr: İriş- “ulaşmak” (120)// YUyg.Tr: Ėriş- “ulaşmak” (126)// Moğ-Les: İre- “ulaşmak” (660).

İrişmek (اِیریشماک) “uymak, izinden gitmek, peşinden gitmek”. Bk. SG (346)// BL: “sevgilinin izini sürmek ve ısrarla peşinden gitmek” (26b)// Alt.Tr: Ere- “ısrar etmek, direnmek” (83)// Kzk.Tr: Er- “peşinden gitmek” (141)// Krgz.Tr: İriş- “özenmek; çabalamak; uğraşmak” (371)// YUyg.Tr: Ėriş- “erişmek” (126)// Derleme: Erişmek “şakalaşmak, alay etmek; sataşmak; tartışmak; kovalamak”; İrişmek “şaka etmek; gülümsemek; ulaşmak, yetişmek, erişmek”//

Trkm.Tr: Eriş-/Erceş- “sataşmak” (203)// Moğ-Les: Eri-/Ere- “aramak, araştırmak; beklemek; yalvarmak” (519); İre- “ulaşmak” (660).

Ėkiz (اَیکیز) “ikiz”. Bk. SG (388)// DLT: İkkiz (663)// CC (60), Krz.Tr (323): Egiz// YUyg.Tr: Ėgiz (122)// Trkm.Tr: Ekiz (195)// Moğ-Les: İkere/İher/İkire (641).

İkirer ikirer (اِیْکیرار اِیْکیرار) “ikişer ikişer”. Bk. TE-Özb (Dāvūd b. Īşā)// SG: İkirer “iki tane” (388)// Moğ-Les: İkere/İher/İkire “ikiz” (641).

Er (اَر) “kişi; erkek; yiğit; koca”// **Ėr** “koca, eş”. Bk. AŞ (22b), SG (348-349)// DLT: Er “adam” (640); Eren “adamlar; yiğitler” (642)// CC: Er “er, erkek” (64)// Krgz.Tr: Er “koca; erkek; yiğit”; Ereen/Erese “erginlik” (336)// Moğ-Les: Ere/Er “er, adam, erkek; koca; yiğit” (511); Aran “er, adam, erkek; kişi, kimse, insan” (78).

İrkilmek (اِیْرکیلماک) “[Rūm Tr.] toplanmak, irkilmek”. Bk. SG (348), DLT (667), Tarama (117), Krgz.Tr (371)// Moğ-Les: İr- “toplanmak” (659); İrge- “toplamak” (661).

Irlamaḳ/Yırlamaḳ (اِیْرلاماق-یِرلاماق) “şarkı söylemek, ırlamak, yırlamak”// SG: (Rūmī)Irlamaḳ (348); Yırlamaḳ (1380)// AŞ: Yırla- (188b)// DLT: Ir/Yır “gazel, şarkı, türkü” (656); Yırla- “ırlamak” (973)// CC: Ir “şarkı”; Irla- “ırlamak” (80)// Krgz.Tr: Ir “şarkı, şiir” (356); Irda- “şarkı söylemek, ırlamak” (358)// Mlk.Tr: Cır “şarkı” (151); Cırla- “ırlamak” (152)// Moğ-Les: İragu/Yarū “yır, melodili ses, hoş ses” (659).

Ėrtenĝ (اَیرتانک) “sabahın ilk vakti”. Bk. SG (349)// Alt.Tr: Erten “yarın” (85)// Kzk.Tr: Ertenĝ “yarın; gelecek” (143)// Krgz.Tr: Ertenĝ “yarın; sabah” (339)// Derleme: Erten/Ertan “Sabah, güneşin doğduğu zaman”// Moğ-Les: Erte(n)/Ert(en) “erken; erkenden” (527).

Ėrteki/Ėrte gėçgen/Ėrte/Ėrte çaġ/Ėrtek (اَیرتاکی-اَیرتا گیچکان-اَیرتا-اَیرتا چاغ-اَیرتاک) “önceki; önce”. Bk. AŞ (20b)// SG: Ėrte “önce; önceki; ilk vakit; sabahın ilk vakti”; Ėrteki “önceki; eski” (349)// DLT: Erte/İrte “sabahın erken saati” (643)// CC: Erte “ilk; vakitli; önceki; eski; sabah”; Ertegi “erken” (68)// Alt.Tr: Erte “erken”; Ertegi “eski” (85)// Kzk.Tr: Erte “erken; eskiden, önceden”; Ertegi/Ertek “masal” (143)// Krgz.Tr: Erte “erken; eski”; Ertesi “ertesi gün; yarın sabah” (339)// Trkm.Tr: Erte/Ertir “yarın; sabah” (204)// Moğ-Les: Erte(n)/Ert(en) “erken, erken çağ, eski zaman; erkenden, eskiden, daha önceden”; Erteki/Erteh “eski” (527).

İrdem (اِیردام) “askerlik yordamları, silahşorluk mahareti”; “fen, maharet”. Bk. AŞ (21b), SG (349)// DLT: Erdem/Erḍem “terbiye; erdem; iyi iş” (641)// CC: Erdem “erdem” (64)// Moğ-Les: Erdem “bilgi, bilim; hüner, sanat, yetenek; akıl; erdem, yararlılık” (510).

Irġı (اِیْرغِی) “zamkından müshil yapılan bir tür ağaç”. Bk. SG (351)// Dehhuda: Irḳı (Tr.)// Alt.Tr (88), YUyg.Tr (178): İrġay “hanımeli”// Kzk.Tr: Irğay “kızılcık ağacı” (665)// Krgz.Tr: Irğay “kuş kirazı” (358)// Moğ-Les: İraguy/Yarguy “anemon çiçeği” (659).

Erke (اَرکَه) “naz, kırıtma, işve; küstahlık”; **Ėrke** (اَیرکه) “naz, kırıtma, işve”// AŞ: Erke “naz, şive; küstahlık” (6a); Ėrke “ördek” (21a)// SG: Ėrke “naz, işve; ördek” (352)// Alt.Tr (84), Kzk.Tr (142), Krgz.Tr (338), Mlk.Tr (194), YUyg.Tr (115), Derleme: Erke “şımarık, nazlı”// Moğ-Les: Erke/Erh “inatçı, istekli, söz dinlemez, ters, kaprisli, şımarık; inatçılık, dikbaşlılık” (522-523).

Ilıġ (اِیلیغ) “ılık”// AŞ: Ilıġ/ḳ “ılık; sıcak” (31a)// SG: Ilıġ/ḳ “ılık; (Rūm Tr.) kemençe. Ona Iḳlıġ da denir” (404)// DLT: Yılıg/Ilıg (971)// CC: Yılu/Yılı “ılık; sıcak” (229)// Krgz.Tr: Cıluu “ılık; sıcak” (211)// YUyg.Tr: İlliḳ “ılık; sıcak” (175)// Moğ-Les: Dulagan/Dulān “sıcak; ılıman” (432).

Ėrn (اَیْرن) “dudak”. Bk. SG (352)// AŞ: “dudak; alt dudak” (21b)// DLT: İrin (667)// CC: Erin “diş eti; burun deliği” (64)// Krgz.Tr: Erin (337)// YUyg.Tr: Ėrin (126)// Moğ-Les: Eregüü/Ereü/Erüü “çene, alt çene” (512).

Is (اِیْس) “koku”. Bk. SG (370)// AŞ: İs “koku” (23a)// DLT: Iş “is, kurum” (658)// Kzk.Tr: İyis “koku” (212); Is “is, duman lekesi” (666)// Krgz.Tr: İs “marsığın zehirli kokusu” (372); Iş “is; tütsü” (361)// Tatar.Tr: İs “koku; pis koku; duman, is; iz” (120)// YUyg.Tr: İs “koku; duman” (178)// Trkm.Tr: Is “koku” (365)// Moğ-Les: İsü/İs “is, kurum” (666).

İrinĝ (اِیْرینک) “irin”. Bk. SG (353), DLT (667), Kzk.Tr (672), Krgz.Tr (371), Trkm.Tr (382)// YUyg.Tr: Jirinĝ (184)// Moğ-Les: İdegeri/İdeer/Ögeri/Öör (638/986).

İzmek (اِیْزماک) “ezmek, aşındırmak”. Bk. SG (353), AŞ (23a), Tatar.Tr (123)// DLT: Ez- “kazımak, sıyırmak” (652)// Krgz.Tr: Ez- “ezmek; sıkmak; zulmetmek” (344)// YUyg.Tr: Ezmek “ezmek, mıncıklamak, çiğnemek” (120)// Moğ-Les: Erü- “kazmak; kesmek; üzülmek” (528).

Ayaḳ/Ayaġ (اَیاق-اَیاغ) “kadeh, içki bardağı”. Bk. AŞ (16a), SG (193)// DLT: Ayak “kap, çanak, sahan, Türk kabı; kadeh” (566)// Krgz.Tr: Ayak “fincan, çanak” (62)// Tatar.Tr: Ayaḳ “kadeh, bardak” (31)// YUyg.Tr: Ayaġ/Ayaḳ “büyük bardak, çanak, kâse” (23/24)// Moğ-Les: Ayaga(n) “bardak, çanak, tas, yemek tabağı” (37).

Ilmaḳ (اِیْلماق) “dikkate almak, göz önünde bulundurmak, ilgilenmek; [almak; tutmak]”// AŞ: Ilmaḳ/İlmek “iliştirmek; iltifat etmek” (32a)// SG: Ilmaḳ “almak; tutmak; dikkate almak” (390)// DLT: İl- “(diken vb. takılıp) çekmek” (664)// CC (82), Mlk.Tr (228): İlin- “takılmak”// Krgz.Tr: İl- “takmak, iliştirmek, asmak”; Közgö il- “görmek, farkına varmak, itibar etmek” (366)// Tatar.Tr: Ėl- “takmak, iliştirmek; asmak” (83)// YUyg.Tr: İlmaḳ “asmak” (175)// Trkm.Tr: İl-/İliş- “ilişmek; tutmak; ele geçmek” (374/375)// Moğ-Les: Elgü-/Ölgö-/Ölgü- “takmak, iliştirmek” (492).

Ilbaramaḳ (اِیْلبارماق) “sıcak sudan vücut kızarıp kabarmak; [haşlanmak]”. Bk. AŞ (32a), SG (395)// Kzk.Tr: Ilbıra- “iyice pişmek, kıvamına gelmek; yavaş hareket etmek” (663)// Alt.Tr:

Ilbıra- “haşlamak, pişirmek; gevşemek”; Ilbırat- “haşlatmak; gevşetmek” (87)// Moğ-Les: Ulbara-/Ulbura- “kaynatılmak, pişirilmek; yumuşamak, yorulmak, tükenmek” (1345).

Ilġamaḳ (اِیْلغاماق) “hızlı at koşturmak, ılgar etmek; inceden inceye araştırmak, denetlemek”. Bk. SG (399)// Krgz.Tr: Ilğa- “seçmek, ayırmak” (352)// YUyg.Tr: İlġimaḳ “seçmek, ayırmak” (174)// Trkm.Tr: Ilga- “koşmak” (362)// Moğ-Les: İlga-/Yalga- “ayırmak, seçmek, fark etmek, anlamak, sezmek; incelemek, analiz etmek” (649); İla-/Yala- “fethetmek, zaptetmek; yenmek; üstesinden gelmek, baskın çıkmak” (642).

Ilġavçı (اِیلغاوچی) “hızlı at koşturan, ılgar eden. [Ilġaġucı'nın kısaltılmış biçimidir]”. Bk. SG (403)// Krgz.Tr: Ilğoo “seçme” (352)// Trkm.Tr: Ilgav “koşu” (362)// Moğ-Les: İlgagçi/Yalgagç “ayıran, seçen” (650).

Ėmgenmek (اَیْمکانماک) “sıkıntı çekmek, eziyet çekmek, zahmet çekmek, emek çekmek”. Bk. SG (407), AŞ (34a)// DLT (638), Trkm.Tr (200): Emge-/Emgen-// CC: Emgen- (62)// Krgz.Tr: Emgekten- (330)// Tatar.Tr: İmgen- (118)// Derleme: Emen-// Moğ-Les: Emgeni-/Emgene- (498).

Ėmgeg/Ėmgek (اَیْمکاک) “emek, sıkıntı, meşakkat, zahmet, eziyet”// SG: Ėmgek (411)// AŞ: Emgek/Ėmgek (12a/33b)// DLT (637), CC (62), Krgz.Tr (329), YUyg.Tr (112), Trkm.Tr (200): Emgek// Moğ-Les: Emgeg (498).

İşek (اِیشاک) “eşek”. Bk. AŞ (26a), Tatar.Tr (122)// DLT: Eşgek/Eşyek/Eşek (646)// CC (69), Krgz.Tr (342): Eşek// YUyg.Tr: Ėşek (127)// Moğ-Les: Elcige(n)/İljig/İljgen (495).

İlçigen (اِیلچِیْکان) “Moğ. eşek”. Bk. SG (402), NS (/c/ ile) (181b), King (216, 199B/11)// Moğ-Les: Elcige(n)/İljig/İljgen (495).

Ėnĝ (اَیْنک) “yüzün allığı; [yanak]; çene; gül”// AŞ (36a), SG (422): “yanak”// DLT: Enĝ “yanak” (640); Önĝ “nesnenin rengi; ön” (787)// Krgz.Tr: Önĝ “yüz, çehre, beniz (yüz rengi); renk” (611)// YUyg.Tr: Enĝ “renk; yüz rengi” (114); Önĝ “yüz, çehre, sima; yüz rengi” (306)// Trkm.Tr: Änĝ “alt çene kemiği” (191); Önĝ “ön” (504)// Moğ-Les: Öngge(n)/Öngö “renk, boya; bet, beniz; yüz; dış görünüş” (994).

İnek “inek”. Bk. SG (422), CC (83), Krgz.Tr (369), YUyg.Tr (176)// DLT: İngek (666)// Moğ-Les: Üniye(n)/Ünee (1559).

İlek (اِیلاک) “elek”. Bk. SG (401)// DLT: Elge- “elemek” (636)// CC: Elek (61)// Krgz.Tr: Elek/Elgek (326/327)// YUyg.Tr: Eglek (110)// Tatar.Tr: İlek (117)// Moğ-Les: Elkeg/Elheg (494).

İg (اِیْک) “ipek gibi şeyleri eğirmekte kullanılan araç, iğ”. Bk. SG (385), Derleme// DLT: İg/İk/Yig/Yik (661/974)// Krgz.Tr: İyik (374)// YUyg.Tr: Jik/Yik (183/468)// Trkm.Tr: İk (372)// Moğ-Les: İg (641).

İsnemek (اِیسناماک) “esnemek”. Bk. SG (368)// DLT: Esne- “esnemek; esmek” (645)// CC (69), Mlk.Tr (195): Esne-// Krgz.Tr: Este- (341)// YUyg.Tr: Esnimek (117)// Moğ-Les: Ebsiye-/Evşee- (460).

Ėnĝlik (اَیْنکلیک) “kadınların yüzlerine sürdükleri allık”. Bk. AŞ (36a-36b), SG (423)// DLT (640), YUyg.Tr (114): Enĝlik// Moğ-Les: Enggeske/Engeseh (507).

Ėllik “ellik, kabile ile ilgili; [itaat etme, uyma, bağlanma]”; Bk. SG (403-403)// **İlī** (اِیْلی) “itaat etme, uyma, bağlanma”. Bk. FV (666)// **İl** “itaat eden, bağlanan, boyun eğen, uyan, uysal”; **Ėl** “el”; **Ėl/İl** “halk; ahali; kabile, oba; grup, bölük”// SG: Ėl “el; halk; ahali; grup, bölük; itaat eden, uysal” (401); Ėllik “ilī, bağlanma, itaat etme” (403-404)// DLT: İl “barış; ülke” (664)// CC: El “millet; memleket” (61); Ellik “barış” (62)// Kzk.Tr: El “halk, millet; memleket, yurt” (137); Eldik “halka özgü; birlik beraberlik, barış” (138)// Krgz.Tr: El “kabile birliği; soy; kabile; halk, millet; ahali; memleket; devlet; soydaş” (324)// Tatar.Tr: İl “halk, ahali; ülke, memleket, devlet; yer, vatan; köy; barış, dostluk” (117)// Trkm.Tr: İl “el, insanlar, halk; ülke, memleket, diyar” (374)// Moğ-Les: El/İl “uyuşma, anlaşma, uyum, barışıklık, rahat; birlik, birleşme; müttefik, birleşik, dost” (487).

İsirgemek (اِیسیرکاماک) “esirgemek; [Rūm Tr: acımak, merhamet etmek]”. Bk. SG (364)// DLT: Esirge- “bir şeyin kaybolmasına üzülmek” (645)// CC: Esirge- (68)// Kzk.Tr: Esirke- (146)// Moğ-Les: Asara-/Asra- (90).

Esen (اَسَن) “esen, sağ, sağlam, sağlıklı”. Bk. SG (139)// **Ėsen** (اَیسَن) “sağ, sağlam, esen”. Bk. SG (370), YUyg.Tr (126)// DLT (644), Krgz.Tr (340), Moğ-Les (530): Esen.

Ėltür (اَیلتور) “götürür”. Bk. SG (396)// AŞ: “iletmek” (32b)// DLT: İlet- (664)// CC (62), Mlk.Tr (191), Trkm.Tr (199): Elt-// Tatar.Tr: İlt- (118)// Moğ-Les: Elde- “kovalamak, izini sürmek” (489); İle-/İlege-/İlgee- “göndermek” (645/646).

Ėn “en, genişlik”. Bk. SG (421)// DLT (665), Trkm.Tr (377): İn// Krgz.Tr: En (330)// YUyg.Tr: Enĝ/En (114)// Moğ-Les: Eng (506).

İşgey/İşigey (اِیشکای-اِیشیکای) “Moğ. keçe”// SG: İşigey (378-379)// Moğ-Les: İsegey/Esgiy/ Esegey (664).

İlbesün (اِیلباسون) “bir tür ördek”. Bk. AŞ (33a), SG (402)// Krgz.Tr: İlbeesin “yırtıcı kuş ve serçe türü dışındaki kuşlar; kanatlı av” (366)// Moğ-Les: İlbegesü(n)/İlbees “balık yemi” (643).

İgermek (اِیکارماک) “dolaşmak, dönmek”; “dolaştırmak, döndürmek”. Bk. AŞ (29a), SG (382)// **Ėgerür** (اَیکارور) “dolaştırır, döndürür”; “dolaşır, döner, dolanır”. Bk. AŞ (28b), SG (382)// **Enĝirdi** (اَنکیردی) “etrafına duvar çekti, çevirdi”. Bk. AŞ (13a)// DLT: Egir- “kuşatmak, çevirmek” (634)// **İgirmek** (اِیکیرماک) “dolaştırmak, döndürmek; ip eğirmek”. Bk. SG (380)// AŞ: “dönmek” (29a)// DLT (634), CC (60), Trkm.Tr (194): Egir-// Krgz.Tr: İyir- (375)// YUyg.Tr:

Ėgirmek/İgermek (122/172)// Moğ-Les: Egere-/Eere- “dönmek; döndürmek; eğirmek” (475); Ebke-/Evhe- “bükmek” (457); Ebkere-/Evhre- “dolanmak, kıvrılmak” (458).

İçe (اِیْچا) “büyük kız kardeş, abla”// SG: Ėce (339)// DLT: Eçe (632)// Krgz.Tr: Ece/Eceke (320)// Derleme: Ece/İce// **Ekci** (اَکجی) “büyük kız kardeş, abla. **Ėkeci** sözcüğünün kısaltılmış biçimidir”// AŞ: Ekeci (اَکَجی) (10b)// AŞ-Maarif: Ekci (اَکْجی) (10)// **İgec** (اِیکاج) “abla”; **İgeci** (اِیکاجی) “büyük kız kardeş, abla. Ona Apa da denir”// SG: Ėgeçi (385)// AŞ: Ekeci/Ėgeci (10b/29b)// DLT: Eke “abla”; Ekeç “kız kardeş gibi akıllılık gösteren küçük kız” (635)// CC: Egeçi “hala” (59)// Mlk.Tr: Egeç (190)// Özb.Tr.İzahlı: Egäçi (II/438)// Krgz.Tr: Ece/Eceke (320)// YUyg.Tr: Ėgiçe/İgiçi (121/172)// Trkm.Tr-Hamzayev: Ekeci/Eceke// Derleme: Egeç/Egeçi// Moğ-Les: Egeçi/Egç “büyük kız kardeş” (472); Eke/Eh “anne, annelik” (485).

İgen/Ėgin/Ėgn (اِیگَن-اَیکِن-اَیکن) “omuz; pazı; [vücut, beden, eğin]”// AŞ: Ėgn (/g/ ile) “arka” (27a)// SG: Ėgn/Ėgin (/g/ ile) “omuz; pazı” (388)// DLT: Egin “kürek kemiği; omuz” (634)// Krgz.Tr: İyin “omuz” (374)// Trkm.Tr: Egin “sırt, arka; giysi, üstbaş” (194)// Moğ-Les: Egem/Egim “köprücük kemiği; kol” (474/477).

Ircaymadı (اِیرجایمادی) “gülerken dişlerini göstermedi, sırıtmadı; [gülerken dişleri görünmedi]”// SG: Ircaymadı “gülerken dişleri görünmedi” (344)// Alt.Tr: Irçay- “diş göstermek, bütün ağzıyla gülmek” (88)// Kzk.Tr: Irjaqta-/Irjan͡gda-/Irjı-/Irjın͡gda- “sırıtmak” (666)// Krgz.Tr: Ircay- “sırıtmak”; Ircayt- “sırıttırmak” (357)// YUyg.Tr: İlcaymaḳ “gülümsemek” (174)// Moğ-Les: İrcay-/Yarcay-/Arcay- “dişlerini göstermek; ortaya çıkmak” (664/88).

Ėleke (اَیلاکه) “Moğ. ciğer”. Bk. SG (402)// Moğ-Les: Elige/Eleg “karaciğer; bağır” (493).

İymenmek (اِیمانمک) “sakınmak; utanmak; çekinmek; [korkmak]”// SG: “çekinmek; utanmak” (406)// AŞ: Eymenmek “utanmak; kaçınmak, çekinmek, gocunmak” (15b)// DLT (652), YUyg.Tr (119), Trkm.Tr (208): Eymen- “utanıp çekinmek”// CC: Emen-/İmen “utanmak; sıkılmak; çekinmek” (62)// Krgz.Tr: İymen- “sıkılmak; utanmak” (375)// Tatar.Tr: İmen- “korkmak, ürkmek” (118)// Derleme: Eymenmek/İmenmek “utanmak; sıkılmak; çekinmek”// Moğ-Les: Ayu-/Ay- “korkmak” (40); Emiye-/Emee- “korkmak; mahçup olmak” (498).

İtti “yitti, kayboldu”. Bk. AŞ (18a), SG (326), Azb.Tr (515)// DLT (978), YUyg.Tr (469), Trkm.Tr (701): Yit-// Krgz.Tr: Cit- (217)// Moğ-Les: Nitu-/Niyata- “ölmek; yok olmak, bozulmak” (916).

Imraġ (اِیْمراغ) “istenen, sevilen; sevgili”. Bk. SG (410); GS (134, 151/7), Külliyat-Yazma-TB (40: امراغ)// DLT: Amrak “temiz ve sıcak” (550)// CC: Amrak “sevgili, aziz” (8)// Alt.Tr: Amıraak “barışçıl, dost” (25)// YUyg.Tr: Amraḳ/İmraḳ “sevgi” (12/176)// Moğ-Les: Amarag/Amrag/Amurag “sevgi, aşk, tutku; sevgili, sevilen, sevimli” (58/65).

İmgen (اِیمکان) “Moğ. kadın”. Bk. SG (411)// NS (182a), King (266, 203B/7): Ėmegen (ایمه کن)// CC: Emegen “yaşlı kadın, kocakarı” (62)// Alt.Tr: Emegen “saygıdeğer kadın; karı, eş; yaşlı

kadın” (82)// Krgz.Tr (Rad.): Eme “kocakarı” (329)// Mlk.Tr: Emegen “dev” (192)// Moğ-Les: Eme/Em “kadın, eş; dişi” (496); Emegen/Emgen “yaşlı kadın” (497).

Yiner “iner”; **İnmek** (اِینماک) “inmek”. Bk. SG (411), AŞ (34b), Trkm.Tr (377)// DLT: İn-/Il- (665/655)// CC (63), Mlk.Tr (192): En-// Tatar.Tr: İn̂ğ- (119)// Derleme: Enmek/Yenmek/Yinmek// Moğ-Les: İbil-/İvle-/İbel- (634).

İnelmek (اِینالماک) “ısrar etmek, ayak diremek; [inlemek]”. Bk. SG (413)// Tatar.Tr: İnel- “yalvarmak, yakarmak” (119)// Moğ-Les: Enel-/Enele- “acı çekmek; üzülmek; inlemek, ağlamak” (505).

İncü (اِیْنجو) “padişaha ait olan mülkler ve köleler; padişahın yerleri ve adamları”. Bk. AŞ (35a), SG (421-422)// Tarama: İnçü “esir, kul” (116)// CC: Ençi “mülkiyet, mal” (63)// Alt.Tr: İnce “arazi parçası” (90)// Kzk.Tr: Enşi “çocuk evlenirken mal mülkten verilen pay; pay; sorumluluk, borç” (140)// Krgz.Tr: Ençi “mirastan pay; pay; mülkiyet” (331)// Mlk.Tr: Ençi “özel; bağımsız” (192)// Özb.Tr.İzahlı: İncu “padişah tarafından verilen topraklar” (I/328)// Trkm.Tr: İnci “armağan olarak verilen küçük ev hayvanı” (377)// Moğ-Les: İngci/İnci/İnj “mehir, çeyiz; çeyiz olarak verilen köle” (657).

İçi (اِیْچی) “kadın”. Bk. TM (219, T722b/9), TM-Özb (Hümāy), Külliyat-Yazma2 (730), Külliyat-Yazma-TB (1212)// DLT-Atalay: Eçi (اَجی) “yaşlı kadın” (IV/167)// DLT: Eşiler/Eşler/İşler “kadın” (647)// Krgz.Tr: Ece “daha yaşlı karı” (320)// Tr.Tr: Ece “güzel kadın; kraliçe”// Trkm.Tr: Ece “kadına saygı sözü” (192)// Moğ-Les: Egeçi/Egç “daha yaşlı kadın” (472).

Ėvürmek (اَیوُورماک) “evirmek, döndürmek”. Bk. SG (423), AŞ (36b)// DLT: Ewür- “ters çevirmek” (651)// Alt.Tr: Ebir- “atrafını çevirmek” (79)// Trkm.Tr: Övür- (511)// Moğ-Les: Ebke-/Evhe- “bükmek” (457); Ebkere-/Evhre- “dolanmak, kıvrılmak” (458).

İngen (اِیْنکان) “deve; dişi deve”// SG: İngen/İnen (423)// DLT (666), Kzk.Tr (671), Krgz.Tr (369): İngen “dişi deve”// YUyg.Tr: İn̂ggen “deve” (177)// Moğ-Les: İngge(n)/İnge(n) “dişi deve” (657).

Erk (اَرک) “kalelerin ortasında yapılan kale”. Bk. AŞ (5b), SG (128)// **Ėrk** (اَیْرک) “ihtiyar, irade; güç, erk; kalelerin ortasında yapılan yüksek kale”. Bk. AŞ (21a), SG (351)// BR-Muin: Erg “büyük kalenin ortasında yapılan küçük kale” (107)// Arat-Babür: Erk “kale, iç kale” (662)// DLT: Erk “emrin geçerliliği, otorite” (642)// CC: Erk “erk, güç, kuvvet; arzu, istek, irade” (64-65)// Kzk.Tr: Erik “erk, irade, iktidar, istem; hak, hukuk” (144)// Krgz.Tr: Erk “irade, hürriyet” (338)// Özb.Tr.Alt: Ärg “saray; kale” (72)// YUyg.Tr: Erk “özgürlük” (115)// Trkm.Tr: Erk “irade, istem; kararlılık, sebat; rahatlık” (203)// Moğ-Les: Erke/Erh “hak, ayrıcalık; güç, otorite, yetki” (522).

Bavarçı/Bavurçı (باوَرچی-باوورچی) “aşçı”// Anendrac (I/380), Amid: Bavarçı// SG (462), Arat-Babür (638), Doerfer (82): Bavurçı// Moğ-Les: Baguرçi(n) (115).

Bat (بات) “çabuk, tez, hızlı”. Bk. AŞ (55b), SG (429), Krgz.Tr (97)// DLT: Pat “çabuklaştırma için kullanılan bir kelime” (796)// YUyg.Tr: Pat (316)// Moğ-Les: Baçim (102).

Bar (بار) “var, mevcut; varlık”. Bk. SG (434-435), AŞ (56a), DLT (573), CC (23), Krgz.Tr (86), YUyg.Tr (30)// Moğ-Les: Baraga(n)/Barā “varlık, nesne” (131).

Bayır (بایِر) “bayır, yokuş, yamaç”// SG: “taşra, kır; çöl; düz olmayan kır, engebeli bozkır” (463)// Kzk.Tr: Bavray “dağın aşağı tarafı, etek” (82)// Krgz.Tr: Boor “dağ yamacı” (129-130)// Trkm.Tr: “bayır, yokuş” (54)// Moğ-Les: Bagu-/Bū- “inmek; durmak; yerleşmek, kamp kurmak” (113); Baguri/Buyr “bayır, düzlük; yerleşim yeri” (115); Bay- “olmak, var olmak, yaşamak, kalmak, durmak, oturmak; sahip olmak” (115-116); Bayri/Bayr “yerleşim yeri, mesken; bulunma yeri” (121); Bayça/Bayç “sarp kayalık, uçurum; çetin arazi” (116).

Baranġar (بارانغار) “Moğ. ordunun sağ kanadı; [sağ kol, sağ taraf]”// SG: “Moğ. sağ taraf. Bahravun ġar (sağ kol)'ın değiştirilmiş biçimidir” (438)// Derleme: Bırangar// Moğ-Les: Baragun gar/Barūn gar “sağ el, sağ kol; ordunun sağ kanadı” (134).

Bars (بارس) “kaplandan daha küçük, atlayan ve evcilleştirilip avlanmakta kullanılan bir hayvan, pars. Fārsī'de yūz denir; Türk takviminde kaplan yılına Bars il (pars yılı) denir”. Bk. SG (436), DLT (575), Krgz.Tr (90), YUyg.Tr (30), Moğ-Les (141).

Baymaḳ/Bayımaḳ (بایماق-بایِماق) “zenginleşmek, zengin olmak”// SG (462), Alt.Tr (36), Kzk.Tr (73), Krgz.Tr (101), Tatar.Tr (37): Bayı-// DLT: Bayu- (579)// YUyg.Tr: Bėyimaḳ (39)// Derleme: Bay-/Bayı-// Moğ-Les: Bayaci- (123).

Baġlaġan (باغلاغان) “bağlanan, bağlanmış; [bağlamış]”. Bk. AŞ (58a), SG (449), DLT (570), CC (21)// Krgz.Tr: Bayla- (102)// YUyg.Tr: Baġlimaḳ (27)// Moğ-Les: Bagla- (110).

Baydu (بایدو) “Çengiz'in hanlarından birinin adı. **Geyḫatu Ḫan**'dan sonra Īrān'da saltanat tahtına oturdu”. Bk. SG (463), CT-Musevi (2929)// Moğ-Les: Ġay “talihsizlik, kötü şans; sıkıntı; felaket” (548); Hatagu/Hatū “katı, sert, sağlam, güçlü, eğilmez; kaba; acımasız; sıkı; bağlı, sadık” (1455).

Baltu (بالتو) “balta, nacak; eyere asılan savaş baltası”. Bk. SG (460), AŞ (59a)// DLT: Baldu (572)// CC (22), Krgz.Tr (85), YUyg.Tr (29), Moğ-Les (128): Balta.

Bay (بای) “varlıklı, zengin”. Bk. SG (463), DLT (579), CC (27), Krgz.Tr (100), YUyg.Tr (32)// Moğ-Les: Bayan (122).

Bayundır Ḫan (بایُندِرخان) “Gög Ḫan bin Oġuz Ḫan'ın oğlunun adıdır”; **Bayundır** “Moğ. zengin, nimeti bol”// SG (464), ŞT (T81b/7): بایندر// DLT: Bayundur “Oğuz boylarının üçüncüsü”

(579)// ŞT: “anlamı: nimetli” (T83a/5)// Derleme: Bayındır/Bayandur “iyiliği seven”// Moğ-Les: Bayan “zenginlik, bolluk, refah, baylık; bay, zengin, varlıklı” (122).

Bala (بالا) “yavru”. Bk. SG (460), AŞ (58b), DLT (572), Krgz.Tr (82), YUyg.Tr (28), Trkm.Tr (45)// Moğ-Les: Balçir “çocuk, bebek; genç” (127).

Batu (باتو) “Moğ. sert, katı; Sayın Ḫan adıyla tanınan Türk hanlarından birinin adıdır. Cocı Ḫan bin Çengiz Ḫan'ın oğludur”. Bk. SG (430)// Moğ-Les: Batu/Bat “sert, katı, sağlam, güçlü, yıkılmaz; güvenilir, sadık, vefalı, içten; namuslu” (145).

Baġ (باغ): “bağ, ip”. Bk. SG (453), DLT (569), CC (20), YUyg.Tr (27)// Kzk.Tr: Bav (82)// Krgz.Tr: Boo (129)// Moğ-Les: Bag “bağ, salkım, demet; takım; yığın” (106).

Baġam (باغام) “eğrilmiş duvarı korumak için konan destek ağacı, direk, payanda, destek”. Bk. SG (453)// Krgz.Tr: Bakan (80)// Mlk.Tr: Bagan/Bagana (108)// Alt.Tr (33), Kzk.Tr (71), Tatar.Tr (33), Moğ-Les (107): Baġana.

Bal (بال) “bal; [baldan yapılan içki, bal içkisi]”. Bk. SG (459), DLT (571), CC (22), Krgz.Tr (81), YUyg.Tr (28), Moğ-Les (124).

Balçaḳ (بالچاق) “kılıcın kesici kısmıyla sapı arasındaki enine konulan demir, balçak, barçak”. Bk. SG (460), NŞ (580, 583/4)// Krgz.Tr: Baldak “balçak, kılıç kabzasının siperi; koltuk değneği” (83)// Trkm.Tr: Balcak “kılıç kabzası” (45)// Moğ-Les: Bari- “tutmak, yakalamak, kavramak; ele geçirmek” (136); Baldag/Bardag “kılıç kabzası; topuz, baston vb. sapı” (128/135).

Balıġ (باليغ) “şehir; vilayet”. Bk. SG (460)// DLT: Balık “kale, şehir; çamur” (572)// Moğ-Les: Balgasu(n)/Balgas “şehir, kasaba; yıkıntı, eski bir şrhrin yeri, ören yer” (128).

Peteke (پَتَکه) “havsala, kuş kursağı ve taşlığı”. Bk. SG (430), Trkm.Tr (527)// Kzk.Tr: Bötege (94)// Krgz.Tr: Bötögö (140)// Moğ-Les: Betege(n)/Beteg/Beteke/Betegi/Beteki (161).

Pitik/Bitik “yazı, mektup”// AŞ (60a), SG (529), CC (35): Bitik// DLT: Bitig “kitap; yazı; mektup; muska” (590)// YUyg.Tr: Bitik/Pütük (45/329)// Derleme: Bitik “kitap; mektup; muska”; Pitik “makbuz”// Moğ-Les: Biçig (162).

Pitimek/Bitimek (پِتیماک-بیتیماک) “yazmak”// AŞ (60a), SG (526), DLT (590), CC (35): Bitimek// YUyg.Tr: Pütmek (329)// Moğ-Les: Biçi- (162).

Pitikçi/Bitikçi (پِتِکچی-بیتیکچی) “yazıcı, yazman, kâtip”// SG (22), CC (35): Bitikçi// YUyg.Tr: Pütükçi (329)// Moğ-Les: Biçigeçi/Biçeeç/Biçiyeci (163).

Baḫşı (بخشی) “yazan, yazıcı, kâtip, münşi; okuyan, şarkıcı; cerrah, yaralara bakan kimse”. Bk. AŞ (56a), SG (430)// CC: Bakşı “yazıcı” (22)// Krgz.Tr: Bakşı “hekimlik taslayan; şaman” (81)// YUyg.Tr: Baxşi “hekim, otacı; yazıcı, tahsildar; ozan; meraklı” (28)// Trkm.Tr: Bagşı “türkücü, saz şairi, ozan” (44)// Moğ-Les: Bagsi/Bagş “eğitmen, hoca; bilgili lama; usta, uzman; sekreter, kâtip” (110).

Buḫārā (بُخارا) “bir ünlü şehrin adı. Bu sözcük, bilim ve sanat anlamına gelen buḫār'dan türetilmiştir. Moġul dilinde bilim ve sanat topluluğu anlamına gelir”// BR-TDK: Buḫār “bilim; erdem” (96)// Moğ-Les: Buhar/Buhār “tapınak, manastır” (229).

Burġu (بُرغو-بُورغو) “içi boş boynuzdan bir üfleme çalgısı; burularak suyun gelmesini sağlayan alet, çeşme musluğu”// SG: “içi boş boynuzdan bir üfleme çalgısı; çıranın vanası; tüfeğin içinden mermi ve pamuğu çıkarmaya yarayan ve milin başına takılan vana; karın ağrısı; doğum sancısı” (484)// DLT: Borguy “üfürülen boru” (594)// CC: Burgu “boru (müzik aleti)” (42)// Tatar.Tr: Bırġı “boru, borazan” (42)// Özb.Tr.İzahlı: Burğu “boru, borazan” (I/154)// Tr.Tr: Boru “borazan”// Derleme: Boru “söğütten çıkarılan düdük”; Burgu “diş ağrısı; ishal; musluk”; Buru “sancı, buruntu, buru; çeşme musluğu”// Moğ-Les: Burguy “pipo temizlemek için kullanılan tel parçası” (221); Büriye(n)/Büree “borazan, boru” (240).

Bürünmek (بُورونماک) “bürünmek”// SG: Burunmaḳ (479)// DLT: Bürün- (607)// Krgz.Tr: Bürkön- (156)// Trkm.Tr: Büren- (91)// Moğ-Les: Büri-/Büre- “bürümek, örtmek, kuşatmak, kaplamak” (239).

Bürgemek/Bürkemek (بُورکاماک) “başını örtmek, başını bürümek”// SG: Bürkemek (479)// AŞ (66b): Bürke- (/k/ ile)// Kzk.Tr: Bürke- “örtmek, bürümek” (101)// Krgz.Tr: Bürkö- “örtmek, kapatmak” (155)// YUyg.Tr: Bürkimek “örtmek; kaplamak” (55)// Moğ-Les: Bürke-/Bürkü- “bürümek, bürünmek, bulutlanmak; örtmek, kaplamak; saklamak, gizlemek”; Bürkü/Bürh “yaz şapkası” (242).

Börk (بُرک) “Moğ. başlık, börk”. Bk. FV (667), SG (484), DLT (598), CC (40), Krgz.Tr (139), YUyg.Tr (51)// Moğ-Les: Bürkü/Bürh (242).

Pertik/Bertik (پَرتیک-بَرتیک) “kemik çatlaması”// SG: Bertik (436)// DLT: Bert- “bertmek, yaralamak, kırık görülmeyecek biçimde kırmak” (583)// Derleme: Bertik “bertik, incinmiş, burkulmuş; incinme, burkulma”; Pertik “incinen yerlerde olan şiş”// Moğ-Les: Berte- “bertilmek, incinmek”; Bertege “bertik, bertilme, hasar” (160).

Baġaltaḳ/Baġalṭaḳ (بَغَلتاق-بَغَلطاق) “arkalık, yelek, bir tür kısa ve kolsuz hırka”// SG: Baġtaḳ “saç gibi örülüp saça takılan veya kadınların şapkasına dikilen ipek”; Baġaltaḳ/Baġalṭaḳ “arkalık, yelek, bir tür kısa ve kolsuz hırka” (454)// AŞ: Baġılṭaḳ “başta ve gövdede cübbe altına giyilen pamuklu kaftan” (58a)// NS: Boġtaḳ/Boḳtaḳ “ağaçtan ve çember biçiminde yapılıp süslenmiş Özbek kadınlarının başlığı” (55b/56a)// BR-Muin: Baġtāḳ/Baġṭāḳ “başlık, kalpak, kavuk, takke; şeyhlerin ve bilginlerin giydiği geniş ve bol üstlük” (288/290); Baġaltāḳ/Baġalṭāḳ “başlık, kalpak, kavuk, takke; şeyhlerin ve bilginlerin giydiği geniş ve bol üstlük; at zırhı, çokal” (290)// DLT: Bagırdak “kadın göğüslüğü”; Bagırçak “eşek semeri” (569); Boxtay/Boxtuy “elbise bohçası” (596)// Kıpçak (TA.19b/12): Baġırdaḳ “beşik bağı” (21)// Tr.Tr: Bağırdak/Bağıldak “beşik bağı; kadınların âdet zamanında bağladıkları bez; yaklaşık 30 cm eninde bir metre boyunda, uçlarında birer metre kaytanı olan, astarlı, ipek ve sırma işlemeli kumaş”// Derleme:

Bağaltak “hırka”; Bağardak/Bağartlak/Bağırtlak “beşik bağı, bağırdak, bağıldak; çocuk önlüğü; kadın göğüslüğü”// Moğ-Les: Bogtag/Bogtu (GT) “evli ve soylu kadınların başlığı” (177); Baglaga-tay “bohçalı; bohça” (110).

Buġu (بُغُو-بُوغُو) “erkek ceylan; erkek dağ sığırı”. Bk. NS (55b)// AŞ (68a), SG (499): “erkek ceylan”// Krgz.Tr (141), Moğ-Les (210): “erkek geyik”// Derleme: “yabani inek; ceylan; erkek geyik”.

Pekevül/Bekevül (پَکاوول-بَکاوول) “çeşnici, sofracı başı, aşçıbaşı”// AŞ (58b), SG (458): Bekevül// CT-Musevi (2326), Doerfer (755): Bökevül (بوکاول)// DLT: Bük- “doymak, bıkmak; yere doğru eğilip sinmek” (606); Bög- “(suyun, askerin) önünü kesmek” (597)// Krgz.Tr: Bökö- “doymak, bıkmak” (137); Bögö- “suya set çekmek; yolu kapatmak; engel olmak”; Bögööl/Bögöt “bend, set, mania, engel” (136); Buk- “pusu kurmak, gizlenmek” (141)// Kzk.Tr: Bök- “çok yemek, şişmek” (94); Buq- “saklanmak, gizlenmek” (97)// Mlk.Tr: Begevul “koruyucu, bekçi, karakol” (117)// Özb.Tr.İzahlı: Bäkavul “çeşnici; aşçı” (I/74)// YUyg.Tr: Bökül “otlakçı, asalak”; Bögen “obur, pisboğaz” (50)// Moğ-Les: Böke-/Böhö-/Büggü-/Büge- “beklemek, pusuda beklemek, pusu kurmak; saklanmak” (203/233).

Begter (بَکتر) “demirden örülmüş savaş giysisi”// SG: Bekter/Pėkter/Ḳatlav (458/547)// BR-Muin (293): Begter (Muin: “Türkçedir”)// Moğ-Les: Begter/Begçe/Begçi “elbisenin altına giyilen zırh” (150).

Murçal (مُورچل) “kale kuşatma sırasında çevresine kazılan hendek; orduyu korumak amacıyla çevresine yapılan hendek, siper”. Bk. SG (1446)// AŞ: “kale burcu, kale kulesi” (177b)// BR-Muin: Mūrçāl “kale kuşatılırken çevresinde kazılan çukur” (2049)// Amid: “Tr. kale ve düşmana doğru yer altından kazılan delik”// Krgz.Tr: Mölçör “belirlenmiş nokta, sınır” (572)// Mlk.Tr: Burçu “bahçe duvarı” (129)// **Bolcar/Bulcar** (بُلجار-بُولجار) “ordunun toplanması için belirlenen yer”. Bk. AŞ (69a), SG (519)// Kzk.Tr: Murşa “imkan, fırsat” (388)// Krgz.Tr: Bolco- “tahmin etmek; önceden tayin ve tarif eylemek”; Bolcol “belirlenen müddet, vade, süre; tarif, tayin; ölçü” (127); Mölçör “belirlenmiş nokta, sınır” (572); Murça “boş vakit” (575)// Mlk.Tr (125), Derleme: Bolcal “süre”// Mlk.Tr: Murcar/Mulcar “sedir, çoban yatağı” (302)// Özb.Tr: Molcäl “hedef, tasarı” (57)// YUyg.Tr: Bolcimaḳ “tahmin etmek, varsaymak”; Bolca/Bolcal “tahmin, varsayım” (47); Bulcar “ikametgah” (52); Molca/Mölçer “tasarı; nişan alma” (274/276)// Moğ-Les: Bolca-/Bolco-/Bolcu- “üzerinde anlaşmak; atamak, tayin etmek; önceden kararlaştırmak, önceden düzenlemek; tahmin etmek, kestirmek”; Bolcar/Bolcor/Bolcuga(n)/Bolcaga/Bolcoo “kararlaştırma, sözleşme, süre; randevu” (191); Bolcul/Bolcol “anlaşma” (192); Bolulçaga “imkan, fırsat” (190).

Bulaġ (بُلاغ-بُولاغ) “kaynak, pınar, bulak; burnu çatlak olan at”. Bk. SG (518)// AŞ (69b), CC (41), YUyg.Tr (52): “pınar”// DLT: Bulak at “geniş sırtlı, kısa boylu at” (600)// Krgz.Tr (143), Moğ-Les (213): “bulak, pınar; sıraca hastalığı”.

Beneg/Benek (بَنَک) "içki içtikten sonra yüzde beliren iz"// SG: Benek (461)// DLT: Benek "tane" (582)// Trkm.Tr: Menek "benek, leke" (454)// Moğ-Les: Mengge/Menge "leke; ben, benek; iz, işaret" (838).

Bincik yam (بِنجیک یام) "Moğ. çapar, ulak atı, menzil atı; çapar evi, ulak atlarının barındırıldığı konak yeri". Bk. Vassaf (476)// SG: Bincik yam "Moğ. çapar atı" (556)// FV: Bincik "Moğ. çapar evi" (667)// Moğ-Les: Cam "yol, sokak, geçit; posta konaklama yeri" (1595).

Buġa (بُوغا) "boğa, erkek dağ sığırı". Bk. SG (498)// DLT (599), Krgz.Tr (141), Kzk.Tr (97): Buḳa// CC: Boga (36)// Trkmn.Tr: Buga (85)// Moğ-Les: Buha/Buh (229).

Buta (بوتا) "bitki; fidan; [boyu kısa olan dallı ve yapraklı ağaç; çalı]; ipek kumaş gibi şeylere dokunan nakışlar ve çiçekler; amaç, nişan alınacak yer, ok hedefi". Bk. SG (474)// DLT: Butak/Butık "budak" (605)// CC: Butak "dal" (43)// Krgz.Tr: Buta "çalı; çalılık; ok menzili; nişan, hedef; (Rad.) bir kumaş adıdır"; Butak "dal, budak" (149)// Derleme: Puta "çam fidanı; budak, budaklı ağaç; nişan alınacak yer"// Moğ-Les: Buta/But/Butu "çalı, çalılık, çalı çırpı, fundalık; demet, yığın, küme, öbek; salkım" (227).

Botum/Botam (بَوتوم-بَوتام) "çocuğum, yavrum"// **Bota** "yavru; deve yavrusu, potuk". Bk. AŞ (64b), SG (474)// DLT: Botuk/Botu "deve yavrusu" (596)// Kzk.Tr: Bota/Botaqan "deve yavrusu; çocuklara söylenen sevgi sözü" (93)// Krgz.Tr: Boto "deve yavrusu" (133)// YUyg.Tr: Bota "köşek, deve yavrusu" (49)// Trkm.Tr: Botla- "deve doğurmak" (80)// Derleme: Bot/Bota/Botuk "deve yavrusu"// Moğ-Les: Botuga/Botugu(n)/Botgo "deve yavrusu" (197).

Böke (بَوکا) "güreşçi, yiğit, böke". Bk. SG (505), YUyg.Tr (50)// DLT: Böke "büyük yılan" (597)// Alt.Tr: Bökö (44)// Krgz.Tr: Bökö (137)// Moğ-Les: Böke/Böh "güreşçi, pehlivan" (203); Mogay/Mogoy "yılan" (846).

Butramaḳ (بُوتراماق) "dağılmak, perişan olmak, saçılmak, yayılmak". Bk. AŞ (64a), SG (471)// Moğ-Les: Butara-/Butra- (227).

Bürgüt (بُورکوت) "karakuş, kartal, tavşancıl". Bk. AŞ (66b), SG (484), Özb.Tr.Alt (127), Trkm.Tr (91)// Krgz.Tr: Bürküt (156)// Moğ-Les: Bürgüd/Bürged (239).

But (بُوت) "but". Bk. SG (473), AŞ (65a), DLT (604), CC (43), Krgz.Tr (149)// YUyg.Tr: Put (328)// Moğ-Les: Bulçing/Bulçin(g) "baldır; bacak veya kol adalesi" (214).

Buġur (بُوغور) "iki hörgüçlü deve, buğur, buğra". Bk. SG (499)// DLT: Bugra "erkek deve" (599)// Trkm.Tr: Bugra (85)// Moğ-Les: Bugura/Būr "erkek deve" (211).

Bulġar (بُولغار) "bular, bulaştırır". Bk. SG (519), AŞ (70a), DLT (601), CC (41), Krgz.Tr (144), YUyg.Tr (52)// Moğ-Les: Bulha- (219).

Bulġaġ/Bulġaḳ (بُلغاغ-بُلغاق) "karışıklık". Bk. AŞ (69b), SG (519), DLT (601), CC (41), Alt.Tr (45)// Moğ-Les: Bulag "karışık, bulanık" (213).

Bėz “bez, pamuklu bez”// **Böz** (بَوز) “pamuklu bez”. Bk. AŞ (67a), SG (488), DLT (598), CC (40), Krgz.Tr (140)// YUyg.Tr: Bez/Böz (37/51)// Trkm.Tr: Biz (75)// Moğ-Les: Bös (205).

Boz “boz rengi; boz renkli at; anlayışlı, zeki”. Bk. SG (488), BR-Muin (316)// DLT (597), CC (39), YUyg.Tr (50): “boz”// Alt.Tr: Bos “inatçı, direngen; Erlik'in (yer altının hükümdarının) sıfatı” (43)// Krgz.Tr: Boz “boz”; Boz bala “genç çocuk” (135)// Moğ-Les: Boru/Bor “boz, kır; kahverengi; koyu, esmer; sade, basit; bayağı, kaba” (194).

Bos “Moğ. kalk!”. Bk. SG (490), NS (183a), Moğ-Les (196).

Bus “pusu kur, pus!”. Bk. SG (489), Trkm.Tr (89)// DLT: Bus-/Büs- (604)// Moğ-Les: Bugsi-/Bugşi- (210).

Böyük/Biyik (بُیُک-بِیِک) “büyük, yüce, ulu; yüksek”// SG (557), Alt.Tr (41): Biyik// AŞ (59b), Trkm.Tr (62): Beyik// DLT: Bedük/Beḍük “büyük, yüce” (580)// CC: Beyik “büyük, yüce” (31)// Kzk.Tr (89), Krgz.Tr (124), Mlk.Tr (124): Biyik “yüksek”// YUyg.Tr: Büyük “büyük” (55)// Azb.Tr: Böyük “büyük” (109)// Moğ-Les: Büdügün/Büdüün/Bidügün “büyük” (232).

Bübük (بُوبُوک) “kuş ibiği”; **Hüpüşek** (هُوپوشَک) “çavuş kuşu, ibibik”; **İbik** (اِبِک) “[Rūm Tr.] ibik, horoz gibi kuşların başındaki taç”; **Übük** (اُوبوک) “ibik, kuşların başındaki taç”; **Bübüş** (بُوبُوش) “çavuş kuşu, ibibik, hüthüt”// SG: پوپوش “ibibik” (464-465); Übük/Püpük (اوبوک-پوپوک) “kuş ibiği; ibibik” (198/465); İbik (elif ve /b/ esre ile) (ابک) “Rūm Tr. ibik, kuşların başındaki taç” (325); Hüpüşek “ibibik” (1268)// AŞ: پوپوک “kuş ibiği” (64a)// BR-Muin: Pūpeş/Pūpū/Pūpe/Pūpek/Būbek/ Būbū/Būbe/Būbūye “ibibik kuşu” (312/424/425)// DLT: Üpüp/Üpgük “çavuş kuşu” (933)// Krgz.Tr: Üpüp “hüthüt” (796)// Özb.Tr.İzahlı: Papishäk “ibibik” (I/598)// YUyg.Tr: Pöpük “saçak”; Pöpüçek “saç tutamı, perçem” (326); Höppüp/Hüpüp “ibibik” (158)// Trkm.Tr: Hüpük “ibik”; Hüypüypik “ibibik” (359)// Azb.Tr: Pipik “ibik” (636)// Derleme: Pupuş “perçem, saç tutamı”; Übük “ibik”; Übübük/Hübbük “ibibik”; İbik “ibik; ibibik”// Moğ-Les: Bübegelcin/Bübügelcin/Böbegelcin “ibibik” (231); Öbelcin/Ögelcin “ibik, sorguç, tüy tutamı; ibibik kuşu” (979); Öbüg/Övüg “ibik, tepe, sorguç, perçem (kuşlarda)” (981).

Bortaḳ/Bortaġ (بَورتاق-بَورتاغ) “inişli çıkışlı sarp yol, çukurlu yol”. Bk. AŞ (66a)// SG: Bortaḳ/Bortaġ/Çatġal (483/782)// Moğ-Les: Bartaga(n)/Bartā “şiş, kabarcıklı; pürüzlü arazi; parçalanmış memleket; tümsek, tepecik; aşınmış iri kaya parçası; tehlikeli yer” (142); Bur “çamurlu; bulanık, belirsiz, karanlık” (220); Burtag “kir, pislik; kirli, pis” (222).

Bozuḳ/Bozuġ (بَوزوق-بَوزوغ) “bozuk, yıkık”. Bk. SG (489), AŞ (67a)// DLT (605), Krgz.Tr (152), YUyg.Tr (54): Buzuk// CC: Buz- “bozmak” (43)// Trkm.Tr: Bozuk (81)// Moğ-Les: Burçi- “yıkmak” (221).

Bozuḳ “Oġuz Ḫan soyundan olan bir Türk boyunun adı”. Bk. SG (489/223), ŞT (78b/12)// Alt.Tr: Uk “soy, kabile, boy, cins” (193)// Krgz.Tr: Ukum tukum “soy” (781)// Moğ-Les: Ug “temel, kök, öz” (1331).

Boḳ (بَوق) “dışkı”. Bk. DLT (593), CC (36), Krgz.Tr (125)// YUyg.Tr: Poḳ (325)// Moğ-Les: Bog (176).

Buḳturmaḳ “düşmanın arkasından pusu kurdurmak, pusuya yatırmak”. Bk. SG (500)// DLT: Bük- “yere doğru eğilip sinmek” (606)// Kzk.Tr: Buq- “saklanmak, gizlenmek; eğilmek” (97)// Krgz.Tr: Buk- “pusu kurmak, gizlenmek” (141)// Mlk.Tr (129), Trkm.Tr (85): Buk- “saklanmak, gizlenmek”// Moğ-Les: Böke-/Böhö-/Büggü-/Büge- “beklemek, pusuda beklemek, pusu kurmak; saklanmak” (203/233).

Burunduruḳ (بُوروندوروق) “burunduruk, yavaşa, devenin burnuna geçirilen dizgin; önder, kumandan”. Bk. SG (485)// DLT: Burunduk “dizgin, burunluk” (603)// Kzk.Tr: Murındıq “burunsak, burunluk; önder, lider” (388)// Krgz.Tr: Muruntuk “burunsalık” (576)// Mlk.Tr: Burunduk/Burunduruk “yular, burunluk” (130)// Trkm.Tr: Burunlık/Burunsa “burunduruk, burunsak” (89)// Moğ-Les: Buruntag/Burantag/Buruntug “burunduruk” (224).

Buḫsamaḳ (بُوخساماق) “boğuna boğuna ağlamak, hıçkıra hıçkıra ağlamak; sevgilinin ayrılık acısından ağlamak”. Bk. AŞ (65b), SG (475)// DLT: Boxsa- “bir işi kerhen (istemeyerek) yapmak” (596)// Moğ-Les: Bugsa- “kızgın veya küskün olmak; sıkılmak; somurtmak” (210).

Bordamaḳ (بَورداماق) “semirtmek, semizletmek, şişmanlatmak”// AŞ: “semirtmek, semizletmek” (66a)// Krgz.Tr: Bordo- “hayvanı beslemek” (131)// YUyg.Tr: Bodimaḳ/Bordimaḳ “semirtmek, beslemek” (46/48)// Moğ-Les: Borda-/Bordo-/Bordu- “semirtmek, semizletmek” (193).

Bitmek (بِيْتماک) “bitki bitmek, çıkıp yetişmek; yara iyileşmek, yara kapanmak; yapılmak; bitmek, tükenmek; türemek, ortaya çıkmak”. Bk. SG (526)// **Bütmek** (بُوتماک) “bitki bitmek, çıkıp yetişmek; yara iyileşmek, yara kapanmak; yapılmak; bitmek, tükenmek; inanmak, güvenmek, kabul etmek; [türemek, ortaya çıkmak]”. Bk. SG (465)// AŞ: “bitmek, sona ermek; yara iyileşmek; bitki bitmek; inanmak” (64a-64b)// DLT: “inanmak, ikrar etmek; doğrulanmak; yara kapanmak; ses kısılmak; bitki bitmek; yavru doğmak; yaratılmak” (608)// CC: Bit- “bitmek, yetişmek, büyümek” (35)// Kzk.Tr: Bit- “bitmek, tükenmek; hazır hale gelmek; iyileşmek; bitmek, yetişmek, büyümek; ortaya çıkmak, peyda olmak” (105)// Krgz.Tr: Büt- “bitirmek; bitmek; bitki bitmek; çıkıp yetişmek; belirmek; onulmak” (156-157)// YUyg.Tr: Bitmek/Pütmek “bitmek; iyi olmak, et bağlamak” (45/329)// Moğ-Les: Büte- “örtülmek, kaplanmak; yara kapanmak, yara iyileşmek; hava kapalı olmak; boğulmak; bunalmak” (244); Bütü-/Büte- “bitmek; oluşmak; yapılmak, gerçekleşmek; başarılmak” (245).

Bütgermek (بُوتکارماک) “bitki bitirmek, yeşertmek; yarayı iyileştirmek; inandırmak, güven vemek; [yapmak; bitirmek, sonlandırmak; tüketmek; türetmek, ortaya çıkarmak; örtmek]”// SG: Bütkermek (468-469)// AŞ: Bütkermek “bitirmek, tamamlamak; örtmek; onatmak” (64b)//

Krgz.Tr: Bütkör- “bitirmek” (157)// Moğ-Les: Bütege-/Bütee- “kapamak; kaplamak, örtmek; boğmak” (244); Bütüge-/Bütee- “oluşturmak; yaratmak; kurmak; üretmek; bitirmek, tamamlamak; yapmak, gerçekleştirmek; üstesinden gelmek” (245).

Borsuḳ (بَورسوق) “küçük köpek büyüklüğünde olan, vurdukça semiren ve kürkünden yararlanılan bir hayvan, vaşak”// SG: Porsuḳ (483)// DLT: Borsuk “kaba ete benzer küçük bir hayvan. Şişmanlık için örnek verilir” (521)// Kzk.Tr: Borsıq “porsuk” (92)// YUyg.Tr: Borsuḳ “porsuk” (48)// Moğ-Les: Borki/Borih “yaşlı porsuk” (194).

Bütün (بُوتون) “doğru, sağlam, bütün”. Bk. SG (474), DLT (608), CC (44), Krgz.Tr (157)// YUyg.Tr: Pütün (329)// Moğ-Les: Bütün/Büten (246).

Buḫav (بُوخاو) “boyna takılan zincir; suçluların ve hayvanların ayaklarına takılan zincir, bukağı”. Bk. SG (476)// DLT: Bukagu “bukağı” (599)// Kzk.Tr: Buğav “bukağı” (96)// Krgz.Tr: Bogoo “bukağı” (125)// Trkm.Tr: Bukav “gümüş kolye” (85)// Moğ-Les: Baguy/Bagu/Buguy “bilezik” (114).

Büdrümek/(Rūmī)Büdürmek (بُودروماک-بُودورماک) “kafa üstü yere düşmek”. Bk. SG (476/478)// Tarama: Büdür-/Büdre-/Büdri- “sendelemek” (42)// Trkm.Tr: Büdre- “sürçmek, ayağı takılmak” (90)// Moğ-Les: Büdüre-/Büdüri-/Büdre- “tökezlemek, sürçmek” (233).

Budal (بُودال) “yer, mekân”. Bk. SG (478)// Moğ-Les: Bagu-/Bū- “inmek; durmak; yerleşmek, kamp kurmak”; Bagudal/Būdal “durak, kamp; duraklama” (113).

Büdine/Bödene (بُودِينه-بَودَنه) “bıldırcın. Kerek de denir”// AŞ (65b), SG (478), Kzk.Tr (94), Mlk.Tr (127): Bödene// Alt.Tr (44), Krgz.Tr (136): Bödönö// Tatar.Tr: Büdene (49)// Özb.Tr.İzahlı: Bedänä (I/94)// YUyg.Tr (50), Derleme: Bödüne// Trkm.Tr: Bedene (56)// Moğ-Les: Büdüne/Büdne (233).

Buran/Buraġan/Boran/Boraġan (بُوران-بُوراغان-بَوران-بَوراغان) “şiddetli kar ile fırtına”. Bk. SG (482)// Alt.Tr: Borogon “kar fırtınası” (43)// Kzk.Tr: Boran “tipi, kar fırtınası, boran” (92)// Krgz.Tr: Boroon “tipi, kar kasırgası” (132)// Mlk.Tr (126), YUyg.Tr (48): Boran “burağan, fırtına”// Tr.Tr: Burağan “güçlü esen rüzgâr”; Bora “genellikle arkasından yağmur getiren sert rüzgâr”; Boran “rüzgâr, şimşek ve gök gürültüsü ile ortaya çıkan sağanak yağışlı hava olayı”// Derleme: Boran “sis, duman; şiddetli kar, fırtına, kasırga; şiddetli yağmur, sağanak”; Buran “şiddetli kar, fırtına, kasırga”; Borağan “bora, fırtına”// Moğ-Les: Boruga(n)/Boroo(n) “yağmur” (194).

Burcın/Borcın “dişi ceylan”. Bk. SG (483), AŞ-Hüccetiye (114)// Krgz.Tr: Buurcun “genç buğra” (150)// Derleme: Burçin “dişi geyik”// **Burçın/Borçın** (بُورچين-بَورچين) “dişi ördek”. Bk. SG (483), AŞ-Hüccetiye (114), AŞ (67a), MU (T777a/25), MU-Külliyat-Yazma2 (572)// Moğ-Les (GT): Borçin “bir ördek türü” (193); Boru/Bor “boz, kır” (194); Borugçin/Borogçin “boz, bozca (dişi hayvan)” (195).

Böri (بَورى) “kurt”. Bk. AŞ (65b), SG (485), DLT (598), CC (40), Kzk.Tr (94), YUyg.Tr (51), Trkm.Tr (83)// Alt.Tr (44), Krgz.Tr (139), Mlk.Tr (128): Börü// Moğ-Les: Börtü/Börte/Bört “boz; çizgili, benekli, çilli”; Börtü/Börte/Bört çinua “boz kurt” (205).

Bozlamaḳ (بَوزلاماق) “ağlayıp inlemek, matemle feryat etmek; dişi deve yavrusunu çağırırken bağırmak, bozlamak”. Bk. AŞ (66b), SG (487), DLT (597), Trkm.Tr (81)// Kzk.Tr: Bozda- “deve bağırmak; hıçkıra hıçkıra ağlamak; bir ritm ile ses çıkarmak” (90)// Krgz.Tr: Bozdo- “deve bağırmak; acıyla ağlamak” (135)// YUyg.Tr: Bozlimaḳ “bağırmak; hıçkırmak” (50)// Moğ-Les: Buyla- “bağırmak, ağlamak, anırmak, deve böğürmek” (212).

Buzaġu/Buzaḳ/Buzav (بُوزاغو-بُوزاق-بُوزاو) “sığır, kömüş ve gergedan gibi hayvanların yavrusu, buzağı”. Bk. SG (488)// DLT: Buzagu (605)// CC: Buzav/Buzov (43)// Kzk.Tr: Buzav (97)// Krgz.Tr: Muzoo (577)// Özb.Tr.İzahlı: Buzaq (I/146)// Derleme: Buzak/Buzah/Buzav// Moğ-Les: Biragu(n)/Biyarū (169).

Bozaçı (بَوزَه چى) “[bozacı]; Türkmeniyye boylarından birinin adı”. Bk. SG (489)// Alt.Tr: Bozo/Boco “bir tür ev birası” (43)// Krgz.Tr: Bozo “boza (hububattan yapılan bir tür alkollü içki)”; Bozoçu “bozacı” (136)// Mlk.Tr: Boza “alkollü Kafkas içkisi” (127)// Özb.Tr.İzahlı: Bozä “keyif verici bir içki”; Bozäxanä “boza satılan ve içilen yer; meyhane” (I/158)// YUyg.Tr: Boza “boza” (50)// Moğ-Les: Bocu/Boz “posa; kesilmiş sütün suyu” (198).

Bosaġa (بَوساغه) “eşik, kapı eşiği”. Bk. AŞ (67b), Kzk.Tr (92), Mlk.Tr (126)// SG: “kapının eşiği. Būse-gāh'ın değiştirilmiş biçimi olmalıdır” (490-491)// Krgz.Tr: Bosogo (133)// YUyg.Tr: Bosuġa (48)// Moğ-Les: Bosuga/Bosgo (196).

Bösün (بَوسون) “Moğ. bit”. Bk. SG (491), NS (183a), King (224, 200A/7)// Moğ-Les: Bögesü(n)/Böös(ön) (200).

Buşmaḳ (بُوشماق) “zarar gelmek; üzülmek; [kızmak]”// AŞ: “kızmak; darılmak, incinmek; rahatsız olmak” (68a)// SG: “zarar gelmek” (491)// DLT: “sıkılmak, bıkmak” (604)// Krgz.Tr: Buşman “acı, tasa” (149)// Mlk.Tr: Buşman/Buşuv “üzüntü, tasa” (131)// YUyg.Tr: Puşmaḳ “sıkılmak” (327)// Moğ-Les: Bugsa-/Bugsi-/Bugşi- “kızmak” (210).

Boġmaḳ (بَوغماق) “boğmak”. Bk. SG (496), DLT (592), YUyg.Tr (46)// Krgz.Tr: Buu- (149)// Moğ-Les: Bogu-/Boo- (177).

Bolġan (بَولغان) “olan; olmuş; olmak”. Bk. SG (520), AŞ (70b), DLT (593), CC (36), Krgz.Tr (126), YUyg.Tr (47), Moğ-Les (182).

Bulġan “Moğ. samur”. Bk. SG (520), NS (184a), King (199C/27), YUyg.Tr (52)// Moğ-Les: Bulaga(n)/Bulga(n) (213).

Boġcama (بَوغجامه) “bohça”. Bk. SG (498)// DLT: Bog (592)// Kzk.Tr: Boqşa/Boqjama (TDK)// Krgz.Tr: Bokço (125)// Özb.Tr.İzahlı: Boğcamä (I/167)// YUyg.Tr: Boḳça/Boxça (46)// Moğ-Les: Bogça/Bogçu/Bogç (176).

Boġçurma (بَوغچورمه) “[uçlarının birbiriyle eşit olması için] yayın uçlarına takılan ip”// AŞ: Boġcı (68a)// SG: Boġçı/Boġçurma (498)// Krgz.Tr: Booçu “her türden bağ (ip, şerit, vs.); ufak koşum parçaları (kolan vs.)” (129)// Moğ-Les: Boguça/Booç “ip, sicim” (178).

Buġday (بُوغدای) “buğday”. Bk. SG (498), DLT (599), CC (41), YUyg.Tr (52), Trkm.Tr (85)// Krgz.Tr: Buuday (149)// Moğ-Les: Buguday/Būday (210).

Boġun (بَوغون) “insan vücudunda ve ağaç gövdesinde bulunan boğum, eklem, mafsal”. Bk. SG (499), DLT (593), Özb.Tr (14), Trkm.Tr (76)// CC: Bogum/Bovum (36)// Kzk.Tr: Buvın (96)// YUyg.Tr: Boġum (46)// Moğ-Les: Bogumi/Boomi “boğum, ilmik” (179).

Bögrek (بَوکراک) “böbrek”. Bk. SG (505)// DLT: Bögür (597)// Krgz.Tr: Böyrök (140)// YUyg.Tr: Börek (51)// Moğ-Les: Bögere/Böör (200).

Bögürtgen (بَوکورتکن) “böğürtlen”. Bk. SG (505)// YUyg.Tr: Bölcürgen (50)// Azb.Tr: Böyürtken (109)// Moğ-Les: Bögerelgene/Böörölgönö (200).

Bölek/Bölük (بَولاک-بَولوک) “bölük, takım, küme”// SG: Bölek/Bölük (520)// DLT: Bölük (598)// Krgz.Tr: Bölök/Bölük “parça, kısım, bölüm” (138)// Mlk.Tr: Bölek/Bölük (127)// Trkm.Tr: Bölek (83)// Moğ-Les: Bülüg/Büleg (237).

Böltü böri/Bölte böri (بَولتو بَوری-بَولته بَوری) “sırtlan, yeleli kurt”. Bk. SG (519)// Moğ-Les: Börtü/Börte/Bört “boz; çizgili, benekli, çilli”; Börtü/Börte/Bört çinua “boz kurt” (205).

Boy (بَوْی) “insanın uzunluğu, boy; endam; boy otu, çemen otu”. Bk. SG (524)// DLT: Boḍ “insanın uzunluğu, boy” (591); Boy “çemen otu” (596)// CC: “vücut” (39)// Krgz.Tr: “bedenin uzunluğu; endam; süre; uzunluk; kıyı” (134)// YUyg.Tr: “vücut, gövde, boy; kenar, kıyı” (49)// Moğ-Les: Boda/Bod “cisim, beden, fizik; nesne; öz, madde, özdek” (173).

Boyamaḳ (بَویاماق) “boyamak”. Bk. SG (521), CC (39)// DLT: Boḍu- (591)// Krgz.Tr: Boyo- (135)// YUyg.Tr: Boyumaḳ (50)// Moğ-Les: Budu-/Buda- (208).

Boyaḳ “boya”. Bk. SG (524), AŞ (70b), YUyg.Tr (49)// DLT: Boḍug (591)// CC: Boya (39)// Krgz.Tr: Boyok (135)// Moğ-Les: Budug/Budag (208).

Bögse/Bökse (بَوکسا) “belden yukarı bölüm; [gövdenin aşağı kısmı]”. Bk. AŞ (68a), SG (505)// DLT: Bökseg “kadının gerdanı; göğsün üst kısmı” (597)// Kzk.Tr: Bökse “uyluk, kalça” (94)// Krgz.Tr: Böksö “dağ eteği; gövdenin aşağı kısmı; tam değil, kenarlara kadar” (137)// Mlk.Tr: Böksüm/Böksün “gövde” (127)// Moğ-Les: Bögse(n)/Bögs “arka taraf, geri, kıç, kıça yakın kısım, kalça, but, kaba et” (201).

Bügreyib (بُوکرایِب) “bükülmüş, eğilmiş”// AŞ: Bügreyib (68b)// SG: Bükreyib (503)// DLT: Bükri “kambur” (606)// CC: Bükrü “bükük, eğri” (44)// Alt.Tr: Büktel- “eğilmek, bükülmek” (47)// Kzk.Tr: Bükir “kambur”; Bükirey- “kamburlaşmak, beli bükülmek” (100)// Krgz.Tr: Bükür “kambur”; Büküröy- “kamburlaşmak” (154); Büktöl- “bükülmek” (153)// Mlk.Tr: Büklen- “katlanmak” (47)// Derleme: Bükrü/Bükre/Bügrü “kambur”// Moğ-Les: Böküy-/Böhiy-/Bökey- “bükülmek, kamburlaşmak”; Böküger/Böhgör “bükük, kambur” (203).

Bıġ (بِیْغ) “süslenmiş, düzenlenmiş, hazır; [karar, maksat, niyet, istek]”. Bk. SG (544)// DLT: Bayık “doğru” (579)// Moğ-Les: Miha(n)/Mah(an) “gerçek” (855).

Bilig (بِیلیک) “[bilgi; anlayış; bilim; bilinen, belli; öğüt, doğru yolu gösterme, öğretme]”. Bk. AŞ (63a), DLT (588)// SG (555), CC (32), Kzk.Tr (103): Bilik// Moğ-Les: Bilig/Bileg (167).

Bėrk (بَیْرک) “pek, sağlam, dayanıklı, berk”. Bk. SG (537), AŞ (61b)// DLT (581), CC (29): Bek/Berk “muhkem, sağlam, sıkı”// Krgz.Tr: Bek “sağlam, pek; muhkemce; gayet” (104)// YUyg.Tr: Berk “sağlam; kilitli” (35)// Moğ-Les: Beki/Beh “pek, güçlü, sıkı, sağlam, sert, katı” (153); Berke/Berh “berk, pek, güç, çetin, zor; yüklü, zahmetli; karmaşık, önemli, ciddi, tehlikeli; güçlük, zorluk; sıkıntı, zahmet” (159-160).

Bėl (بَیل) “bel, kemer”. Bk. SG (553)// DLT (586), Trkm.Tr (67): Bil// CC (28), Krgz.Tr (105), YUyg.Tr (34), Moğ-Les (154): Bel.

Bayṭal (بَیطال) “kısrak”. Bk. SG (464), Mlk.Tr (115)// Krgz.Tr: “henüz doğurmamış kısrak” (103)// YUyg.Tr: “kısrak; doğurmamış kısrak” (33)// Moğ-Les: Baydasu(n)/Baydas/Baytasu(n) “henüz yavrulamamış üç dört yaş arası hayvan (özellikle kısrak); kısır, yavrusuz” (118).

Bilgü (بِیْلکو) “alamet, nişan, belgi, iz, belirti, damga; bilge, bilgili”// AŞ: “alamet, nişan; bilinecek nesne” (63a)// SG: “damga, nişan, alamet; mecaz anlamda: ok nişanı; mahlas, takma ad” (554)// DLT: Belgü “işaret, alamet” (582)// Kzk.Tr: Belgi “işaret, im, damga, alamet” (86)// Krgz.Tr: Belgi “alamet, nişane, damga, işaret, yol işareti” (106); Bilgi/Bilgiç “haberdar; bilgiç; akıllı; kılavuz” (120)// YUyg.Tr: Belge “belge, işaret” (35)// Moğ-Les: Belge/Beleg “belge, işaret, alamet, belirti, iz, sembol; kehanet, önceden kestirme, fal” (157).

Bıḳın (بِیقِین) “böğür, boş böğür”. Bk. SG (545), DLT (585)// Krgz.Tr: Mıkın “yan, fileto” (564)// YUyg.Tr: Biḳin “böğür, yan; fileto” (41)// Trkm.Tr: “kalça” (64)// Moğ-Les: Miha(n) “et, vücut, beden” (844).

Bilerzik (بِیلارزیک) “bilezik”. Bk. SG (553), Azb.Tr (93), Derleme// DLT: Bilezük (587)// Kzk.Tr: Bilezik (103)// Krgz.Tr: Bilerik (120)// YUyg.Tr: Bilek üzük (448)// Moğ-Les: Bilüçüg/Bileçüg/Biyaljig “yüzük” (168).

Bilek (بِیلاک) “hediye, armağan”. Bk. SG (553)// DLT: Bilek/Belek (587)// Krgz.Tr (106), Derleme: Belek// Moğ-Les: Beleg (156).

Beserek/Biserek (بَسَرَک-بِیسَرَک) “güçlü ve melez deve, beserek”// SG: Besrek/Bisrek (442/540)// Tarama: Beserek/Biserek (31)// Derleme: Beserek/Besrek/Biserek// Moğ-Les: Besereg/Besreg “melez, kırma, karışık; melez hayvan veya bitki” (161).

Ḳızıl palçıġ (قِیزِیل پالچِیغ) “[Rūm Tr.] kızıl balçık”. Bk. SG (1154)// DLT (572), Krgz.Tr (83): Balçık “balçık”// CC (22), YUyg.Tr (29): Balçuḳ “balçık”// Trkm.Tr: Palçık “balçık” (516)// Moğ-Les: Balçig “balçık” (127).

Biçin (بِیچِیْن) “maymun”. Bk. SG (530), DLT (586)// Krgz.Tr: Meçin (559)// Trkm.Tr: Bicin (65)// Moğ-Les: Beçi(n)/Biçi(n)/Meçi(n) (150).

Taraġanda (تاراغاندا) “taradığında”. Bk. AŞ (74a), SG (566)// DLT: Tar- “dağıtmak; ayırmak”; Tara- “dağıtmak; taramak” (855/856)// Krgz.Tr: Tara- “taramak; tarlada sürgü sürmek; dağılmak, yayılmak” (709)// YUyg.Tr: Tarimaḳ “taramak” (390)// Moğ-Les: Tara- “dağılmak, saçılmak, yayılmak” (1203); Taraga-/Tarā- “dağıtmak, saçmak, yaymak” (1204).

Tarıḳ (تاریق) “darlık; tarla”. Bk. AŞ (73b), NS (62a)// Derleme: Darık “keder, üzüntü”// Moğ-Les: Tari-/Tariya- “ekmek, tohum saçmak; dikmek; tarım yapmak, toprağı işlemek”; Tarig “Bk. Urug”; Tariya(n) “tohum, tahıl; çayır, orlak; tarla, çiftlik” (1205).

Tarıġ (تاریغ) “darı”// AŞ (74a), SG (577): “darı”// DLT: Tarı- “toprağı sürmek”; Tarıg “buğday; akdarı; tahıl; tohum; ekin” (856)// CC: Tarı “darı” (179)// Alt.Tr: Tarı- “dikmek” (169)// Krgz.Tr: Taruu “darı” (714)// YUyg.Tr: Tėriḳ “darı” (409)// Moğ-Les: Tari-/Tariya- “ekmek, tohum saçmak; dikmek; tarım yapmak, toprağı işlemek”; Tarig “Bk. Urug”; Tariya(n) “tohum, tahıl; çayır, orlak; tarla, çiftlik” (1205).

Tarḳamaḳ (تارقاماق) “dağılmak, saçılmak, savrulmak”// SG: Tarġamaḳ/Tarġaşmaḳ/Tarġalmaḳ (572)// AŞ (73a), BL (43b): Tarḳamaḳ// Krgz.Tr: Tara-/Tarka- (709/711)// YUyg.Tr: Tarḳimaḳ (391)// Moğ-Les: Tara-/Tarha- (1203/1207).

Tarġacı (تَرغاجی) “bir yerden başka yere göçürülen topluluk”. Bk. SG (576-577)// Özb.Tr.Alt: Tärqä- “bir yerden başka yere yönelmek; yayılmak, saçılmak” (155)// Moğ-Les: Tarhagagçi/Tarhāgç “dağıtıcı” (1207).

Tarġamışı (ترغامیشی) “dışarı atmak, uzaklaştırmak; dağıtmak”. Bk. FV (621).

Tarḳatmaġı (تارقاتماغی) “dağıtması, savurması”// AŞ: Tarḳatmaġı (73a)// BL (43b), Krgz.Tr (711), YUyg.Tr (391): Tarḳatmaḳ// SG: Tarġatmaḳ/ġ (575)// CC: Targat- (179)// Moğ-Les: Taraga-/Tarā-/Tarhaga-/Tarhā- (1204/1207).

Taturmaḳ/Tatturmaḳ (تاتورماق-تاتتورماق) “tattırmak”// DLT (862), AŞ (71b): Tatur-// SG: Taturmaḳ/ġ (563)// Krgz.Tr: Tatır-/Tattır- (716/717)// Moğ-Les: Dad-/Dada- “alışmak, dadanmak”; Daduga- “alıştırmak, dadandırmak” (342).

Taḳa (تاقا) “nal; ayakkabı topuğundaki deri veya metal parça”// AŞ: “toka” (75b)// SG: “nal; ayakkabı topuğundaki deri veya metal parça. Rūmī yazarın verdiği ‘toka’ anlamı yanlıştır” (588)// Krgz.Tr: Taka “nal; ökçe” (697)// YUyg.Tr: Taḳa “nal” (385)// Moğ-Les: Taha “nal; ayakkabı topuğundaki deri veya metal parça, topuk” (1217).

Taban (تابان) “ayak tabanı”. Bk. AŞ (71a), SG (561), DLT (847), CC (175), Kzk.Tr (509)// YUyg.Tr: Tapan (389)// Moğ-Les: Tabag/Tavag/Tabahay (1175).

Tabın (تابين) “Moğ. elli sayısı; elli kişilik bir takım; bölük, sürü”. Bk. Cl (92), Arat-Babür (717)// SG: “Moğ. kırk kişilik bir takım; takım; tapın!”// Moğ-Les: Tabi(n) “elli” (1176).

Tar (تار) “dar, sıkı”; **Tār/Tar** “karanlık; çamurlu, çamura bulaşmış; tel, iplik; örümcek ağı; çözgü, arış; hurma ağacına benzer bir ağaç; başın tepesi”. Bk. SG (575), BR-TDK (750), Dehhuda// DLT: Tar “dar; kelek (bir tür sal); sadeyağın tortusu” (855)// CC: Tar “dar” (179)// Krgz.Tr: Tar “dar; zor durum” (709)// YUyg.Tr: Tar “dar; tel, kiriş” (390)// Trkm.Tr: Tar “tel, ip; bir çalgı türü” (617)// Derleme: Tar “karanlık; balık ağı; sal; fidan; bir çalgı türü”// Moğ-Les: Tar “saçın uç kısmı” (1203); Dala/Dal “hurma ağacı” (356).

Taḫuḳ/Taḫaḳuy (تاخوق-تخاقوى) “Moğ. tavuk; Türk yıl adlarından biri”. Bk. SG (565)// CC: Tavuk/Tavoh (181)// DLT: Takagu/Takuk (848)// YUyg.Tr: Tavuḳ/Toxu (394/417)// Moğ-Les: Takiya(n)/Tahia (1190).

Taşmaḳ (تاشماق) “taşmak, artmak”. Bk. AŞ (75b), SG (578), DLT (860), Tatar.Tr (267), YUyg.Tr (393)// Moğ-Les: Çalgi- “sıçramak (bir kapta taşınan sıvı vs.)” (262).

Talmaḳ (تالماق) “yorulmak; dalmak, içine girmek”. Bk. SG (590)// DLT: Talgan ig “sara hastalığı” (848)// AŞ (77a), YUyg.Tr (387): Tal- “yorulmak”// Kzk.Tr: Tal- “bayılmak; aşırı yorulmak” (514)// Krgz.Tr: Tal- “bayılmak; yorulmak; donaklamak, uyuşmak; saradan muzdarip olmak” (700)// Moğ-Les: Çile- “yorulmak; hastalanmak” (292).

Talamaḳ (تالاماق): “yağmalamak, talan etmek”// AŞ: Tala- “yağmalamak” (76b-77a)// SG: “yağmalamak; (Rūm Tr.) köpek ısırmak, dalamak” (592)// Krgz.Tr: Tala- “soymak, yağma etmek”; Talaan “talan, yağma” (700)// YUyg.Tr: Talimaḳ “soymak, yağmalamak”; Talan/Talaṅg/Talaṅg-tarac “talan, yağma, çapul” (386)// Moğ-Les: Tala- “dalamak, elinden almak; yağmalamak” (1192).

Talaşmaḳ (تالاشماق) “çabalamak; çekişmek, dalaşmak, savaşmak”// SG: Talaşmaḳ/ġ “çabalamak; çekişmek, dalaşmak, savaşmak” (593)// AŞ: Talaş- “çekişmek, savaşmak” (77a)// CC: Talaş- “dalaşmak, kavga etmek” (176)// Krgz.Tr: Talaş- “münakaşa etmek, münazaa etmek, itiraz etmek, iddiada bulunmak”; Talaş “kavga, niza” (701)// YUyg.Tr: Talaş- “münakaşa etmek, tartışmak; dalaşmak, boğuşmak; yağmalamak, soymak, talan, çapul”; Talaş “yağmalama, soyma; tartışma, münakaşa, anlaşmazlık” (386)// Moğ-Les: Tala- “dalamak, elinden almak; yağmalamak” (1192).

Talḳandı (تالقاندی) “talan oldu, yağmalandı”// AŞ: Talḳa- “ateşe yakmak” (77a); Talġa- “fesat etmek, karıştırmak, bozmak”; Talġa/Talḳa/Talḳan/Talġan “talan, yağma” (76b)// SG: Talanmaḳ/ġ “yağmalanmak” (593)// NS: Talḳandı “talan oldu, yağmalandı” (69b)// DLT: Talkar “zarar verir” (222)// Moğ-Les: Tala- “dalamak, elinden almak; yağmalamak” (1192).

Talaġan/Talġan “yağma, talan”// AŞ: Talġa/Talḳa/Talġan/Talḳan “talan, yağma” (76b)// Krgz.Tr: Tala- “soymak, yağma etmek”; Talaan “talan, yağma” (700)// YUyg.Tr: Talimaḳ “soymak, yağmalamak”; Talan/Talaŋ̂g/Talaŋ̂g-tarac “talan, yağma, çapul”; Talkan “darmadağın olma” (386)// Moğ-Les: Tala- “dalamak, elinden almak; yağmalamak” (1192).

Talġan/Talḳan (تالغان-تالقان) “yorulmuş; kavut, kavrulmuş ve dövülmüş buğday, dövülmüş olan nesne”. Bk. AŞ (76b), SG (600-601)// DLT: Talkan “kavut” (848)// Krgz.Tr: Talkan “kavut, paramparça olmuş” (702)// YUyg.Tr: Talkan “kavrulmuş un” (386)// Moğ-Les: Talha(n) “toz; tuz; un; ekmek” (1195).

Tala (تالا) “göveri, yeşillik, sebze; yeşil alan, yeşillik, çayırlık”. Bk. AŞ (76a), SG (600)// Krgz.Tr: Talaa “step, bozkır; vadi” (700)// Mlk.Tr: Tala “orman içinde açık alan, kır, sahra” (372)// YUyg.Tr: Tala “step, bozkır; evin dışı, sokak” (386)// Moğ-Les: Tala “düzlük arazi, bozkır” (1191).

Dalaḳ (دالاق) “dalak”// **Talaḳ/Talaġ** (تالاق-تالاغ) “dalak”. Bk. SG (600)// DLT: Talak/Solak (848/827)// Kzk.Tr (514), Mlk.Tr (372), Tatar.Tr (261): Talaḳ// YUyg.Tr: Tal (386)// Moğ-Les: Deligüü/Delüü(n) (397).

Dalay (دالای) “Moğ. deniz; büyük fevç, büyük bölük, büyük topluluk, büyük kalabalık; hizmet karşılığında askerlere verilen devlete ait mülkler”. Bk. SG (862)// Krgz.Tr: Dalay/Talay “çok, epey” (293/701)// Moğ-Les: Dalay “deniz; çok, fazla; büyük” (356)// **Talay** (تالای) “Moğ. alın; çok, bol”. Bk. SG (600)// Kzk.Tr: Talay “çok, nice; talih, alın yazısı” (514)// YUyg.Tr: Talay “çok, epey” (386).

Talġum (تالغوم) “havanın değişmesi; denizin dalgalanması”. Bk. SG (601)// Krgz.Tr: Tolku- “dalgalanmak”; Tolkun “dalga” (745)// YUyg.Tr (418), Trkm.Tr (631): Tolkun “dalga”// Moğ-Les: Dabal-/Davla-/Dabala-/Dabula-/Dolgi- “dalgalanmak”; Dabalga(n)/Davlagā(n)/ Dolgiya(n)/Dolgio(n) “dalga; dalgalanma” (336/411).

Tamuḳ/Tamuġ (تاموق-تاموغ) “cehennem, tamu”. Bk. AŞ (78a), SG (605)// DLT: Tamu (851)// CC: Tamu/Tamuk/Tamuh (177)// YUyg.Tr: Tamuḳ (388)// Moğ-Les: Tamu/Tam (1198).

Tansuḳ (تانسوق) “şaşılacak, şaşırtıcı, tansık, az bulunur”// AŞ: Tansuḳ/ġ (79a)// SG: Tansuḳ/Tansuġ/Taŋ̂gsuḳ/Taŋ̂gsuġ (615/616)// DLT: Taŋ̂gsuk “şaşırtıcı ve hoş gelen şey” (853)// CC: Tangsık “fevkalade, muazzam” (178)// Krgz.Tr: Tanğsık “şaşırmaya değer, nadir; şiddetle arzu eden; şiddetle arzu edilen” (707)// YUyg.Tr: Taŋ̂gsiḳ “nadir, seyrek, az bulunur” (389)// Moğ-Les: Tangsug “tatlı, nefis, lezzetli; hoş, keyifli; harika, güzel, müthiş; zevk, haz” (1201).

Tanĝlay (تانكلای) “damak”. Bk. SG (616), NS (193a), YUyg.Tr (389)// Krgz.Tr: Tanğday (706)// Moğ-Les: Tangnay/Tagnay/Tanglay (1201).

Tanış (تانيش) “bilinen, tanınan, ünlü; tanıdık, tanış”. Bk. SG (617)// Krgz.Tr: Taanış “tanıdık” (694)// YUyg.Tr: Tonuş “tanıdık, tanış; tanıma; itiraf; bilgi; fikir, bilinç” (419)// Trkm.Tr: Tanış “tanıdık; arkadaş” (616)// Moğ-Les: Tanil “tanıdık, bildik” (1202).

Tala tala (تاله تاله) “parça parça”// AŞ: Tala tala “parça parça” (76a)// SG: Tala (تاله) “kamış veya ağaç gibi şeylerden kırılarak ayrılan küçük şiş veya sivri tahta” (601)// Krgz.Tr: Talaa “parça” (700)// Moğ-Les: Tala “yön; kısım; yarım” (1191-1192).

Tabuḳ/Tabuġ (تابوق-تابوغ) “tapma, secde, Türkistān'da ve Moġul devletlerinde kişinin padişah önünde başını açarak eğilip ellerini başı ve alnına koyarak saygı göstermesi; hizmet, kulluk”. Bk. AŞ (71a), SG (561), DLT (855)// CC: Tabuh “saygı, hürmet”// Kzk.Tr: Tabuv “tabu” (510)// Moğ-Les: Tabig “bağış, kurban; din töreni, ibadet” (1176).

Tavulġa (تاوُوْلغا)/**Davulġa/Duluġa** (داوُوْلغا-دولوغه) “miğfer, tolga, demirden savaş başlığı”// SG: Tavulġa/Tavluġa/Davulġa/Davluġa (622/863)// AŞ: Tavulġa/Tavulġan/Davulġa/Davulġan/ Duluġa (80b/117a/120b)// Kzk.Tr: Duvlığa (130)// Moğ-Les: Dugulga/Dūlga [~Tr. Yaşuḳ. DLT: Aşuk “demir tolga” (561)] “tolga” (431).

Ṭayşı (طايشی) “becerikli, uzman, usta, hoca, yazar”; **Tayşı** (تايشی) “Ḫaṭā dilinde: becerikli, uzman, usta, hoca”// SG: Tayşı/Ṭayşı “Ḫaṭāyīler dilinde: becerikli, uzman, yazar, hoca” (627)// Moğ-Les: Taysi/Tayş “büyük usta, saray hocası” (1189).

Taylaḳ (تايلاق) “üç yaşındaki deve”. Bk. SG (627)// Krgz.Tr: Taylak “iki yaşındaki deve” (718)// YUyg.Tr: Taylaḳ “köşek, taylak” (395)// Tr.Tr: Taylak “at veya deve yavrusu”// Moğ-Les: Taylag “kısırlaştırılmamış erkek deve; üç beş yaş arasındaki deve” (1188).

Tapulmaḳ/Topulmaḳ (تاپولماق-توپولماق) “düşman birliğine saldırmak”// SG (627), Trkm.Tr (632): Topulmaḳ// DLT: Topul- “delinmek”; Topulgan “savaş safını yaran” (893)// KB: Topul- “(orduyu) yarıp delmek” (2328)// Hak.Tr: Tobır- “arasından geçmek, bir uçtan diğerine gitmek” (508)// Moğ-Les: Tagul-/Tūla-/Togul-/Tugul- “aşmak, geçmek; yenmek, alt etmek; içinden geçmek” (1184).

Tayaġ/Tayaḳ (تاياغ-تاياغ) “dayanma; dayanak; dayak, değnek”. Bk. AŞ (80b), SG (626), DLT (864), CC (181), Tatar.Tr (269), YUyg.Tr (394), Moğ-Les (1189).

Tanır (تانير) “tanıma”. Bk. SG (606), AŞ (79b), CC (178), Alt.Tr (168), Kzk.Tr (518), Mlk.Tr (376), Tatar.Tr (263)// DLT: Tanu- “tavsiye etmek; söz buyurmak” (852)// Krgz.Tr: Taanı- (694)// YUyg.Tr: Tonumaḳ (419)// Trkm.Tr: Tana- (615)// Moğ-Les: Tani- (1202).

Taġ (تاغ) “dağ”// AŞ (75b), SG (586), DLT (847): Taġ “dağ”// CC: Tag/Tav “dağ” (176)// YUyg.Tr: Taġ/Taḳ “dağ” (384/385)// Moğ-Les: Tag “dağ” (1179).

Tapḳan (تاپقان) “bulunmuş; [bulmuş]”// SG: Tapġan/Taparġan/Tapadurġan (557)// AŞ: Tapmaḳ “bulmak” (71a)// DLT: Tap- “bulmak; hizmet etmek” (853)// CC (178), Krgz.Tr (708), YUyg.Tr (389): Tapmaḳ “bulmak”// Moğ-Les: Taga-/Tā- “sanmak, tahmin etmek, bilmece çözmek; şüphelenmek” (1179).

Taycu (تایجُوْ) “çok yiğit bir Moġul komutanının adı”. Bk. Dehhuda// Moğ-Les: Taycu “hanedanın atası veya kurucusu” (1189).

Tartmaḳ (تارتماق) “çekmek”. Bk. AŞ (72a-72b), SG (569), DLT (858), CC (179), Krgz.Tr (711-712), YUyg.Tr (392)// Azb.Tr: Dart- “çekmek; öğütmek” (175)// Moğ-Les: Tata- (1213).

Tebbet (تَبَّت) “Ḫaṭā ve Ḫotan'da bir vilayetin adı, Tibet”// SG: Tübbet/Tibbet “Çīn'de bir kentin adı” (628/719)// YUyg.Tr: Tibet (411)// Moğ-Les: Töbed/Tövd (1281).

Tebikçi (تَبیکچی) “Moğ. casus” (?). Bk. FV (668)// Vassaf-Ayeti: Bitikçi “yazıcı, yazman, kâtip” (49)// Budagov (I/341), Radloff (706): Tebikçi “Moğ. casus”// FL: Tilçi “casus” (23)// SL: Tilci “casus” (136)// Azferi: Tileçi/Tınğçı “gizlice söz dinleyen, casus” (8556/8558)// Krgz.Tr: Tınğçı “gizlice söz dinleyen, gözcü, casus” (731)// YUyg.Tr: Tiñçi “casus, gizli dinleyen” (413)// Moğ-Les: Tangna- “soruşturmak, incelemek; casusluk etmek; ilgilenmek; hayran kalmak”; Tangnagul “casusluk; casus”; Tangnagulçi/Tagnūlç “casus, gözcü” (1201).

Tiprenmek (تِپرانماک) “kımıldanmak, deprenmek”// AŞ: Tėbre-/Tėbren- (1011/81a)// SG: Tėpremek/Tėprenmek (715)// DLT: Tepre-/Tepren- (870)// Mlk.Tr: Tebre-/Tebren- (388)// Tatar.Tr: Tibren- (280)// Moğ-Les: Debi- “dalgalanmak, kanat çırpmak” (379).

Tentek (تَنتَک) “aptal, akılsız”. Bk. SG (615)// Krgz.Tr: “oynak; delice” (726)// YUyg.Tr: “kaprisli; yaramaz, afacan” (400)// Mlk.Tr: “aptal, sersem” (391)// Moğ-Les: Teneg “budala, salak, sersem” (1236).

Turna (تُرنا) “turna kuşu”. Bk. SG (650)// DLT (902), CC (200), YUyg.Tr (428): Turna// Krgz.Tr: Turna/Turuna (762)// Moğ-Les: Togurigun/Togurugun/Toguruu (1262).

Tarḫan (تَرخان) “hükümdara gösterdiği yararlılıktan dolayı kendisine divanda yükümlülüğü bulunmama, savaşta ele geçirilen maldan pay alma, saraya istediği zaman girebilme ve dokuza kadar işlediği suçtan hesap sorulamama gibi ayrıcalıklar tanınan kimsye verilen unvan; Cıġatay boylarından biri. Bu adlandırmanın sebebi şudur ki Oñ Ḫan, oğlu Sañgun'un kışkırtmasıyla Çengiz Ḫan'ı öldürmek ister. Bata ve Ḳışlıḳ adlı iki çocuk konuşulanları duyup Çengiz Ḫan'a haber verirler. Çengiz Ḫan, bu iki çocuğu dokuz göbeklerine kadar Tarḫan yapar. İşte bunların soyundan gelenlere Tarḫan denir. Arlat, Barlas, Tarḫan ve Sulduz, Türk boylarının en büyükleridir; tarhun otu”. Bk. SG (576), AŞ (74a)// DLT: Tarxan “emîr” (860)// Kzk.Tr: Tarxan “üst dereceli bir unvan” (524)// Trkm.Tr: Tarhan “bağımsız, kendine yeten, güçlü” (618)// Moğ-Les: Darhan “vergi ve resmi sorumluluklardan muaf kimse; kutsal; büyük; zanaatçı” (375).

Tarġu/Torġu (تَرغُو-تَورغُو) “ipek kumaş; yazıların ve buyrukların korunması için başına asılan kumaş”// SG: تورغو “değerli ipek kumaş; yazıların ve buyrukların başına asılan kumaş. BR yazarı tarafından bu sözcüğün Tarġu biçiminde okunup Fārsī sanılması yanlıştır” (649)// AŞ: Torġu (466/92a)// MK: Torḳa (135, 25b/6)// BR-Muin: Tarġu (485)// DLT: Torku “ipek” (893)// Kzk.Tr: Torqa “değerli bir ipek türü” (545)// Krgz.Tr: Torgun/Torko “bir çeşit ipekli kumaş” (750)// Moğ-Les: Torga(n)/Torgu(n)/Torgo “ipek” (1274).

Ters (تَرس) “ters, aksi; tezek, ters”. Bk. SG (576)// DLT: “zor” (872)// CC (185), Krgz.Tr (728), Moğ-Les (1244): “ters”.

Tarġun (تَرغون) “Moğ. semiz, besili”. Bk. SG (577), NS (184b), Moğ-Les (1205).

Tarlan (تَرلان) “büyük ve güçlü olan avcı kuşlar; bir tür avcı kuş”. Bk. SG (577)// Krgz.Tr: “boz, kır” (711)// YUyg.Tr: “bal mumu rengi” (391)// Kzk.Tr (522), Moğ-Les (1206): “benekli, alacalı”// Derleme: Terlan “sarı renkli, büyük pençeli, kartala benzer bir çeşit avcı kuş; bir çeşit av kuşu”.

Tėskeri (تَیسکاری)/**Teskiri** (تَسکیری) “tersine”// SG: Teskiri/Tėskeri (578/738)// AŞ: Teskeri/Tėşkeri (74b/84a)// Alt.Tr (175), Krgz.Tr (728): Teskeri “ters; ters tarafa”// YUyg.Tr: Teskiri “ters” (404)// Moğ-Les: Tesergü “karşıt, ters; arkadan, geriden” (1245).

Tasma (تَسمه) “tasma, deriden yapılmış kayış”. Bk. SG (578), Krgz.Tr (714), YUyg.Tr (392)// Moğ-Les: Tasama/Tasma (1208).

Taġar (تَغار) “dağar, büyük kadeh, topraktan yapılmış leğen, bir tür çuval; bir ölçü birimi; askerlere verilen tahıl; maaş, aylık para”// FV: “Moğ. aylık para” (670)// AŞ: Taġar “dağar, büyük kadeh” (76a)// SG: Taġar “dağar, büyük kadeh, topraktan yapılmış leğen, bir tür çuval; bir ölçü birimi; askerlere verilen tahıl” (586)// DLT: Tagar “hububat çuvalı” (847)// YUyg.Tr: Taġar “çuval” (384)// Moğ-Les: Tagar/Tār “kaba halı; dağarcık, kaba yünden yapılmış çuval” (1181).

Tekemişi (تَکامیشی) “Moğ. hızlı arama; hızlı gitme, koşuşturma” (?). Bk. SG (589)// Doerfer: Nekemişi (391)// Moğ-Les: Neke- “kovalamak, peşine düşmek, izlemek; aramak, araştırmak; istemek; zorla almak” (894); Tege-/Tegege- “yüklemek; taşımak” (1222/1223); Türged- “hızlanmak”; Türgele- “hızlandırmak; acele etmek” (1318).

Teke/Tekke (تَکه) “erkek keçi, teke; Türkmen boylarından biri”// SG: Tekke (589)// DLT: Teke “teke; geyiklerin erkeği” (867)// Krgz.Tr: Teke “(enenmemiş) teke” (721)// YUyg.Tr: Tėke “teke” (408)// Moğ-Les: Teke “teke; enenmemiş erkek keçi” (1230).

Telken/Telegen (تَلگَن-تَلکَن) “tahtadan yapılan bir tür mancınık”// SG: Telegen (601)// Alt.Tr: Tergen “atlı araba” (175)// King: Teregün “kağnı” (282, 204B/29)// Moğ-Les: Tergen/Tereg “araç, taşıt; araba, yük arabası” (1242).

Tamġa (تَمغا) “iz, damga, işaret; mühür, damga; kızgın damga, dağ; Türk padişahlarının altın suyla fermanlara vurdukları damga veya yüzük kaşı. O fermana yarlıġ altun tamġa denir”. Bk. SG (604-605)// DLT: Tamga “hakan vb. kimselerin damgası” (850)// CC: Tamha “damga” (177)// Krgz.Tr: Tamğa “atın sağrısına yakılarak vurulan damga; işaret; harf” (704)// YUyg.Tr: Tamġa “damga” (388)// Moğ-Les: Tamaga(n)/Tamga “damga, mühür; dağlama demiri; pul” (1196).

Temecemişi (تَماجامیشی) “[Moğ.] esirgeme, kaçınma, müzayaka, sıkıntı verme”. Bk. SG (604), Vassaf (139)// Moğ-Les: Temeçe- “savaşmak, çekişmek; çabalamak” (1233).

Tenĝiz/Tėnĝiz (تَنکِیْز-تَینکِیْز) “deniz”// SG (771), AŞ (84a/435): Tėnĝiz// DLT: Tenĝiz (868)// CC: Tengiz (183)// Krgz.Tr: Tenğiz (725)// Moğ-Les: Tenggis/Tenges (1238).

Tenĝri/Tėnĝri (تَنکری-تَینکری) “Tanrı”// SG (771), AŞ (84a/435): Tėnĝri// DLT: Tenĝri (868)// CC: Tengri/Tengeri (183)// Krgz.Tr: Tenğiri (725)// YUyg.Tr: Tenĝri (401)// Moğ-Les: Tengri/Tenger/Tenggeri/Tegri (1239).

Tenge (تَنکه) “para, akçe, altın para”. Bk. SG (616)// Kzk.Tr: Tenĝge “para; gümüş akçe; Kazakistan'ın para birimi, tenge” (533)// Krgz.Tr: Tenğge/Tenğke “ruble; gümüş sikke” (725)// YUyg.Tr: Tenĝge “para birimi, lira” (401)// Moğ-Les: Tengke “para; kuruş” (1238).

Tanĝut (تَنکوت) “Ḫaṭā ülkelerinde bir vilayetin adı; Ḳalmaḳ boylarından birinin adı”. Bk. SG (616)// DLT: Tanĝut “Türklerden bir boy” (853)// ŞT: Tanḳut “Tibet” (T73a/13)// YUyg.Tr: Tanĝġut “Tibetli, Tibet ulusu” (389)// Moğ-Les: Tanggud “Kuzeybatı Çin'deki Tangut yerleşim bölgesi; Tübetliler ve ülkeleri” (1200).

Tunġal (تُنغال) “Moğ. genel hüküm”. Bk. FV (672)// **Tunġal/Tunḳal** (تُنغال-تُنقال) “toplanması için askere haber vermek”// SG: Tanġal/Tanḳal “genel hüküm” (615)// AŞ: Tanḳal “toplanması için askere haber vermek” (80a)// CC: Tunga- “bildirmek, ilan etmek”; Tungovul “bildirme, haber verme” (197)// Moğ-Les: Tungga-/Tunggaga-/Tungā- “bilmek, karar vermek, düşünmek” (1298/1299); Tunggag/Tunhag/Tunghag “bildiri; buyruk”; Tunggagla-/Tunhagla-/Tunghagla- “bildirmek, açıklamak”; Tungaglal/Tunhaglal/Tunghaglal “açıklama, duyuru” (1299).

Töre (تَوره-تَورا) “soy, sülale; padişahların çocukları; töre, görenek, yasa; Çengiz Ḫan'ın yasası”. Bk. SG (650-651)// AŞ: “âdet; kanun” (90b)// DLT: Törü “örf, âdet” (897)// CC: Töre “töre” (194)// Krgz.Tr: Törö “efendi, devlet memuru, yüksek mertebeli, derebeyi; bürokrat” (756)// YUyg.Tr: Töre “han soyundan olan kimse, soylu; bürokrat” (424)// Moğ-Les: Törü/Tör “töre, gelenek; güç; düzen; kural; hüküm, yönetim, hükümet, devlet; şölen, düğün” (1288-1289).

Tora “askerleri korumak için insan boyunca yapılmış ve birbirine zincir ve kancayla bağlanmış kalkanlar”. Bk. AŞ (90b), SG (651)// DLT: Tura “kalkan” (901)// Alt.Tr: Tura “ev; şehir” (186)// Krgz.Tr: Toz-/Torğo-/Toro- “engel olmak, yolu kapatmak, alıkoymak” (752/750/751); Torğo/Toroo “engel, yolu kapatma” (750/751)// YUyg.Tr: Toralġu “engel” (420)// Derleme:

Tura/Tora “duvarı korumak için üzerine kaplanan tahta”// Moğ-Les: Tura “kale, şehir, kent” (1300).

Tor “tor, ağ, tuzak, balık ağı, tül”. Bk. SG (646-647)// AŞ: Tor “ipekten işlenen ağ; balık ağı” (91b)// DLT (893), Krgz.Tr (750), YUyg.Tr (420): Tor “ağ, tor”// Moğ-Les: Tour/Tor “tor, ağ; tel kafes, ızgara” (1278).

Tuḳ “Moğ. bayrak, sancak”. Bk. FV (672)// DLT (898), YUyg.Tr (425), Moğ-Les (1292): Tuġ// Krgz.Tr: Tuu (764).

Toḳtamaḳ (تَوقتاماق) “dinlenmek, rahat etmek, durmak, dinmek, yatışmak, oturuşmak”; **Toḫtama** (تَوختاما) “dinlenme, rahat etme, yatışma”; **Toḳtaşmaḳ** (تَوقتاشماق) “dinlenmek, rahat etmek, durmak, yatışmak, oturuşmak”// SG: Toḫtamaḳ/Toḫtaşmaḳ/Toḳtamaḳ/Toḳtaşmaḳ (637/682). Bk. Toḳtaşmaḳ, Toḫtama// AŞ: Toḫta-/Toḳta- (90a/96b)// Krgz.Tr: Tokto- (743)// Kzk.Tr: Toqta- (540)// YUyg.Tr: Toxtimaḳ (416)// Moğ-Les: Togta- (1257).

Toḳtatay (تَوقتاتای) “yatıştırayım, rahata kavuşturayım, sakinleştireyim”// SG: Toḫtatmaḳ/Toḫtaşturmaḳ/Toḳtatmaḳ/Toḳtaşturmaḳ (638/683)// AŞ: Toḫtat- (90a)// Krgz.Tr: Toktot- (744)// Kzk.Tr: Toqtat- (540)// YUyg.Tr: Toxtatmaḳ (416)// Moğ-Les: Togtaga- (1257).

Tögen (تَوکان-تُکَن) “kızgın damga, dağ, yanık yarası”. Bk. AŞ (96b), SG (692)// DLT: Tögün “dövme ve dağlama”; Tögne- “ateşle dağlamak” (895)// Derleme: Döğün “dağlamakla açılan yara; vücudun çeşitli yerlerine iğne ve barut ile yapılan dövme” (418)// Moğ-Les: Tögene-/Töönö- “dağlamak”; Tögene/Töönö/Tönü “dağlama, dövme” (1283).

Tuşamışı (تُوشامیشی) “Moğ. işi birisine bırakma, devretme”. Bk. FV (672)// Moğ-Les: Tusiya-/Tuşa- “devretmek, teslim etmek” (1304).

Tuymas (تُویماس) “duymaz, öğrenmez”// AŞ (101a-101b), SG (710), DLT (894/906), Krgz.Tr (752/767), YUyg.Tr (422/429): Tuy- “duymak, anlamak, sezmek”// Moğ-Les: Dugul-/Dūla- “duymak, dinlemek” (431).

Töküz (تَوکوز) “tam, bütün, eksiksiz”. Bk. AŞ (97a), BL (50b), SG (692)// DLT: Töküz “akıtmalı (at vs.)” (895)// YUyg.Tr: Töküs “tam, mükemmel” (423)// Moğ-Les: Tegüs/Tögs “tam, bütün, tamamen, tamamlanmış; mükemmel” (1228).

Ṭüs/Ṭös “yaradılış, soy”// **Tüs/Tös** (تُوس-تَوس) “yaradılış, soy, töz”. Bk. SG (663)// DLT: Töz “asıl; üst tabaka” (898); Tü “renk; at donu; tüy” (907)// Alt.Tr: Tös “temel, başlangıç; ilk ruhlar” (184)// Kzk.Tr: Tüs “tip, görünüş” (565)// Krgz.Tr: Tüs “görünüş, renk, at donu” (774)// YUyg.Tr: Tüs “görünüm, renk, sima, görüntü” (432)// Trkm.Tr: Tüys “görünüş, biçim, yüz” (641)// Moğ-Les: Tösü/Tös “görünüş, biçim, benzeyiş” (1291).

Toz/Tos “yay ve ona benzer şeylerin üzerine sarılan [kayın ağacı kabuğundan] kılıf”. Bk. SG (660/663)// AŞ: Tos/Toz (473)// DLT: Toz (894)// Alt.Tr: Tos “akçaağaç kabuğu” (182)//

Kzk.Tr: Toz “kayın ağacının kabuğu” (538)// Krgz.Tr: Toz “huş ağacı kabuğu” (752)// Özb.Tr.İzahlı: Tos “kayın ağacının kabuğu” (II/254)// Moğ-Les: Tous/Durusu(n)/Durs “ağaç kabuğu, huş ağacı kabuğu” (1279/439).

Tüş (تُوش) “düş, rüya; gün ortası, öğlen”. Bk. AŞ (94b-95a), SG (671-672)// DLT: Tüş “düş, rüya; mola yeri ve mola zamanı” (912)// CC: Tüş “öğle; düş, rüya” (203)// Krgz.Tr: Tüş “öğle zamanı; düş, rüya” (774)// YUyg.Tr: Tüş/Çüş “öğle; düş, rüya” (432)// Moğ-Les: Düli/Dül “orta, ara; günün veya gecenin ortası, öğlen, gece yarısı” (445).

Toynaḳ/Tovaġ (تَويناق-تَواغ) “hayvanların tırnağı, toynak”// AŞ: Tuvaġ/Tuynaḳ (101a)// SG: Tuy/Tuynaḳ/Tuvaḳ (710/713/714)// DLT: Tuyag (906)// Krgz.Tr: Tuyak (767)// YUyg.Tr: Tuvaḳ/Tuyaḳ (429)// Trkm.Tr: Toynak (634)// Moğ-Les: Tugura/Tūr/Tuguray/Tūray (1293).

Toraġ/Toraḳ (تَوراغ-تَوراق) “bir çeşit tulum yoğurdu”// SG: Toraḳ (647)// BR-Muin: Dūrāġ “üzerine süt sağılmış yoğurt” (894)// Tarama: Toraḳ “süzülmüş yoğurt, çökelek” (211)// Derleme: Torak/Torağ “yağı alınmış yoğurt, çökelek”// Moğ-Les: Tarag “kesilmiş süt, ekşimiş süt” (1203); Togurag “tortu, sıvı üzerindeki taneler” (1261).

Tüzük (تُوزوک) “düzenli; bezenmiş, donanmış; dümdüz; [yapılmış, bayındır]; düzen; bezenmişlik”. Bk. SG (662), AŞ (93b)// Krgz.Tr (777), YUyg.Tr (433): “sağlam, doğru, düzgün”// Moğ-Les: Dürim [~Tr. Tüzük] “tüzük, töre, kural, yasa, düzen, düzenleme” (448).

Tümen min̂g (تُومان مينک) “bin defa bin; [on bin defa bin]”// AŞ: Tümen “çokluktan kinayedir; on bin Osmanlı akçası” (98b)// SG: Tümen “on bin” (701)// DLT: Tümen “çok, çeşitli”; Tümen min̂g “milyon” (909)// Krgz.Tr: Tümön “pek çok, on bin” (770)// CC (202), YUyg.Tr (430): Tümen “tümen, on bin”// Moğ-Les: Tüme(n) “on bin” (1315).

Türlüg (تُورلُوک-تُورلُک) “türlü, çeşitli”. Bk. AŞ (92a), SG (650), DLT (911)// CC: Türlü (203)// Krgz.Tr: Türlüü (773)// YUyg.Tr: Türlük (431)// Moğ-Les: Düri/Dür “tür” (447); Düritey/Dürtey “türlü” (448).

Torum (تَوروم) “dorum, torum, iki yaşındaki deve yavrusu. Bir yaşı olana Köşek/Köşelek, üç yaşı olana da Taylaḳ denir; yavrulaması için kısrakla çiftleştirilen aygır”. Bk. SG (650)// DLT: Torum “sütten kesilmiş ve annesi gebe olan deve yavrusu” (894)// Trkm.Tr (633), Moğ-Les (1277): Torum “torum”.

Tüb tüz/Tüp tüz (تُوبتوز-تُوپتوز) “dümdüz”// SG (627), Moğ-Les (1249): Tüb “pekiştirici ilk hece tekrarı”// YUyg.Tr: Tüp tüz (431).

Topçın/Tobçın (تَوپچين-تَوبچين) “Çengiz Ḫan'ın yasa-namesi”// SG: Tobçın (628)// Moğ-Les: Tobçi/Tobçiya(n) “kısa, özet, özlü; kuralın özü veya aslı” (1249/1250).

Topuḳ (تَوپوق) “ayak topuğu”// SG: Topuḳ/Tofuḳ (629/679)// Alt.Tr: Tobuk “diz kapağı” (179); Tomuk “diz kapağı; aşık kemiği” (180)// Krgz.Tr: Tomuk “diz kapağı” (746)// Mlk.Tr: Tobuk “diz” (401)// YUyg.Tr (420), Trkm.Tr (632): Topuk// Moğ-Les: Toyg “diz kapağı” (1264).

Topı (تَوپی) “başlığın altına giyilen tülbent”. Bk. SG (629)// MU: Topı (T777b/6)// Kzk.Tr: Topı “keçeden yapılmış ucu sivri başlık” (544)// Krgz.Tr: Topu “takke” (750)// Özb.Tr.İzahlı: Toppi/Doppi (II/252)// YUyg.Tr: Doppa “takke” (104)// Moğ-Les: Tobi “miğfer altına giyilen keçe başlık” (1251).

Tuturġan/Tuturġu (تُوتورغان-تُوتورغو) “Moğ. pirinç”. Bk. SG (635)// NS (184a), King (256, 202B/17), DLT (905): Tuturḳan// CC: Tuturgan (210)// Moğ-Les: Tuturga(n)/Tutraga (1306).

Top toġrı (تَوپ تَوغری) “dosdoğru”// SG (627), Moğ-Les (1249): Tob “pekiştirici ilk hece tekrarı”// Krgz.Tr: Top “pekiştirici ilk hece tekrarı” (749)// YUyg.Tr: Top toġri (420).

Türemek (تُوراماک) “türemek, ortaya çıkmak”. Bk. SG (643)// AŞ: Töre-/Türü- (92b)// DLT: Törü- (897)// CC: Töre- (195)// Krgz.Tr: Törö- (756)// YUyg.Tr: Törimek (424)// Moğ-Les: Törü-/Törö- (1289).

Türtmek (تُورتماک) “dürtmek”. Bk. SG (644), Krgz.Tr (773), YUyg.Tr (432)// Moğ-Les: Düri-/Dürü-/Düre- “itmek, sokmak, saplamak, tepmek” (448/449).

Törtev (تَورتاو) “dördü birlikte; dört tane”. Bk. AŞ (92a)// SG: Törtev “dört tane”; Törtevle “dördü birlikte” (648)// Kzk.Tr: Törtev “dört tane” (549)// Krgz.Tr: Törtöö “dört tane” (756)// Mlk.Tr: Törtev/Törtevlen “dört kişi” (407)// YUyg.Tr: Törtülen/Törtüylen “dört kişi, dördü” (424)// Moğ-Les: Dörbe(n) “dört”; Dörbegüle(n) “dördü birlikte, dörtlü”; Dörbeged [>Tr. Dört?] “her dördü, dörder” (426)// Dörbente “dört kez” (427).

Turġaḳ (تُورغاق) “bekçi, nöbetçi; Özbek boylarından birinin adı”. Bk. SG (648), NS (184b), King (305, 205C/26), MGT-Temir (114)// Moğ-Les: Turgagul “duran, ayakta duran”; Turgagud “Cengiz Han'ın korumaları” (1301).

Torġud (تَورغود) “Türk boylarından birinin adı”. Bk. SG (649)// MGT-Temir: Torgut (273)// Moğ-Les: Torgud “Moğol boylarından” (1275).

Türgen (تُورکان) “tez, çabuk”. Bk. SG (649), Moğ-Les (1318).

Tomaġa (تَوماغه) “doğan başlığı, doğan üsküfü”. Bk. AŞ (99a), SG (701)// Kzk.Tr: Tomağa “kartalın gözlerini kapatmak için başına geçirilen örtü” (542)// Krgz.Tr: Tumak “bir tür kulaklı kalpak” (759)// YUyg.Tr: Tumaḳ “kışlık deri şapka; kalpak” (426)// Derleme: Tomaka “başa takılan gümüşlü kadın ziyneti”// Moğ-Les: Tomuga “taç” (1270).

Töl “inek ve koyun yavrusu”. Bk. SG (698)// DLT: “yavru” (895)// Kzk.Tr (547), YUyg.Tr (423): “hayvanların yeni doğmuş yavrusu”// Tr.Tr: Döl “nesil; yavru”; Döl döş “soy sop” [döş~döl]// Moğ-Les: “döl, nesil, soy; yeni doğan hayvan, hayvan artışı” (1285).

Tosḳavul (تَوسقاوول) “bekçi, koruyucu”. Bk. SG (664)// Kzk.Tr: Tos- “beklemek; karşılamak; engellemek”; Tosqavıl “baraj, set, engel; pusu” (545-546)// Krgz.Tr: Tos-/Toz- “yolu kapatmak; karşılamak, kabul etmek; beklemek; tutmak”; Toskool “engel, mania” (751/752-753)// YUyg.Tr: Tosmaḳ “engel olmak, yolu kesmek”; Tosḳal “kalkan; bent” (421)// Moğ-Les: Tos- “almak, kabul etmek; karşılamak; karşılaşmak; yakalamak, tutmak” (1277).

Tosun (تَوسون) “Moğ. yağ”. Bk. SG (664), NS (184b)// Moğ-Les: Tosu(n)/Tos (1277).

Toġalaḳ (تَوغالاق) “yuvarlak”. Bk. SG (677), Trkm.Tr (630)// Kzk.Tr: Domalaq (128)// Krgz.Tr: Toğolok (742)// Derleme: Doğanak “yük bağlanan iplerin ucuna takılan ağaç halka”// Moğ-Les: Togunu/Toguna “çadırın üstündeki duman deliği” (1260).

Toġ (تَوْغ) “toz toprak”. Bk. AŞ (95b), DLT (886)// Moğ-Les: Togusu(n)/Toos(on) “toz” (1262).

Toġdaḳ (تَوغداق) “mavi renkte ve ḫar-çāl kuşuna benzer büyük bir su kuşu, toy kuşu”. Bk. SG (677)// Krgz.Tr: Toodak “toy kuşu” (748)// YUyg.Tr: Doġdaḳ “çalı horozu, yaban horozu” (103)// Derleme: Toğdah “leylekten iri, eti yenilen, kızıl tüylü bir çeşit göçebe kuş”// Moğ-Les: Togudag/Toodog/Togudug “toy kuşu” (1260).

Tuġurḳa (تُوغورقا) “çadırın keçesi”. Bk. SG (677-678)// Moğ-Les: Tugurga “çadırın keçesi; duvar” (1294).

Türme (تُورمه-تُورما) “kürk ve yünden yapılan değerli şal; din adamlarının giydiği kürklü giysi”// AŞ: “din adamlarının giydiği örmek denen giysi” (91b)// SG: “kürk ve yünden yapılan değerli şal” (650)// Kzk.Tr: Terme “motifli, desenli dokuma” (535)// Derleme: Türme “çok renkli ve yollu ince ipekliden yapılmış bir çeşit baş örtüsü”// Moğ-Les: Terme “ince yün dokuma, pazen, iç çamaşırı dikilen kumaş; çadırın tahta kafes iskeleti” (1243-1244).

Tavacı (تَواجی) “ulak”. AŞ: Tavacı (80b/419)// SG: Tavaçi (620)// Doerfer: Tovaçı (133) (Moğ-Les (1254/1255): Toga(n) “sayı”; Togaçi “matematikçi, müneccim”).

Tör (تَور) “evin baş köşesi, ev bucağı, tör”. Bk. AŞ (91a), SG (646), DLT (896), Krgz.Tr (756), YUyg.Tr (424)// Moğ-Les: Törü/Tör “töre, gelenek, görenek; düzen, kural; yönetim, devlet; şölen, düğün” (1288-1289).

Toḳumaḳ (تَوقوماق) “dokumak”. Bk. SG (679)// DLT: Tokı- (888)// CC: Togu- (191)// Krgz.Tr (744), YUyg.Tr (417-418): Toḳumaḳ “dokumak, örmek; eyerlemek”// Moğ-Les: Tohu-/Toho- (1279).

Toḳunmaḳ/Toḳuşmaḳ (تَوقونماق-تَوقوشماق) “birbirine dokunmak, birbirine çarpmak, çarpışmak, tokuşmak”// SG: Toḳunmaḳ/Toḳuşmaḳ (680)// AŞ: Toḳul- “dokunmak” (96a); Toḳaş- “tokuşmak” (96b)// DLT: Tokın- “dokunmak, değmek; dövülmek”; Tokış-/Tokuş- “savaşmak” (888-889)// Kzk.Tr: Toğıs- “çekişmek, savaşmak” (538)// Krgz.Tr: Toğoş- “tokuşmak” (742)//

YUyg.Tr: Toḳunmaḳ “dokunmak, takılmak, itmek” (418)// Moğ-Les: Togsi-/Togşi-/Tongsi- “tokuşmak, çarpmak, vurmak” (1256).

Toḳmaḳ (تَوقماق) “tokmak, tahta çekiç; [Rūm Tr: hallaç tokmağı]; Türklerde bir boy adı”. Bk. SG (684), CC (193)// DLT: Tokı- “vurmak; dövmek”; Tokımak “çamaşırcının tokmağı” (888)// Krgz.Tr: Tokmok (728)// YUyg.Tr: Toxmaḳ (416)// Moğ-Les: Doki- “vurmak; davul çalmak” (409).

Toḳum (تَوقوم) “eyer, semer, palan, kürtün; atın çulu, teğelti”. Bk. SG (685), Krgz.Tr (744), YUyg.Tr (417)// Moğ-Les: Tohum/Tohom “kıl veya deriden yapılmış eyer kolanı” (1280).

Tülemek (تُولاماک) “değiştirmek; [mecaz anlamda: kuşların tüy döküp yeniden çıkarması]”. Bk. SG (694)// DLT: “tüy dökmek” (908)// Krgz.Tr: Tülö- “tüyünü dökmek ve değiştirmek (kuş hakkında)” (770)// YUyg.Tr: Tülimek “tüy atmak, tüy dökmek” (430)// Moğ-Les (Ko.): Çilge- “deri veya kürk değiştirmek” (293).

Tolay (تَولای) “Moğ. tavşan”// Cl: Tolay (52/92). Bk. NS (193a)// SG “hep, bütün; bir karışıklığı ortaya çıkaran takım birbirini bu sözle anlatırlar; Moğ. tavşan” (698)// Alt.Tr: Tulay “tavşan” (185)// Moğ-Les: Taulay/Tulay [~Tr. Tavuşḳan. Bk. AŞ (80b), SG (621)// YUyg.Tr: Toşḳan (421)] “tavşan” (1217).

Tülen (تُولان) “Moğ. odun, yakacak”. Bk. SG (698), King (254, 202A/29), NS (193a)// Moğ-Les: Tülegen (1314).

Ṭuyġun (طُویغون)**/Toyġun/Tuyġun** (تَویغون-تُویغون) “ak doğan”. Bk. SG (714/1015), AŞ (101a)// Krgz.Tr: Tuygun “beyaz atmaca” (767)// Moğ-Les: Toygun/Toygon “şahin, doğan” (1264).

Tülügüm hey tulum (تُولوکوم هی تُولوم) “düğünlerde ve şölenlerde [oynayarak] söylenen bir şarkı”. Bk. SG (699), AŞ (98a)// SG: Tülük “aşlık (hububat) dışındaki yiyecekler” (699)// Kzk.Tr: Tülik “gıda maddeleri” (563)// Krgz.Tr (770), YUyg.Tr (430): Tülük: Azık tülük “erzak”// Derleme: Tülük “kilim gibi dokunmuş torba, dağarcık”// Moğ-Les: Tulum “tulum, deri torba” (1298).

Toluy (تَولوی) “ayna”. Bk. NS (69a)// **Tolı** (تَولی) “Çengiz Ḫan'ın küçük oğlu ve Hülegü Ḫan'ın babası; dolu yağışı; Moğ. ayna”. Bk. SG (700), NS (193a)// Moğ-Les: Toli(n) “ayna” (1267).

Tunmaḳ (تُونماق) “kararmak; [göz kararmak, kamaşmak; gözü donmak]”// AŞ: “güneş veya ateşe dikkatle bakıp göz donmak” (99b)// SG: “kararmak; göz kararmak, kamaşmak” (702/708)// DLT: Tun- “gök bulutlanmak, kapanmak; tıkanmak, kapanmak” (900)// Vambery (267), Radloff (766): Tun- “düşünmek, derin derin düşünmek”// Fazilov: Tunmaḳ “dinlenmek, rahatlamak; durmak” (III/255)// Krgz.Tr: Tun- “dinmek; durulmak; ağırlaşmak” (759); Tunar- “kararmak, karanlık basmak; kör olmak”; Tuncura- “tam bir rahat ve sükûn içinde bulunmak; kederli ve düşünceli olmak” (760)// Mlk.Tr: Tunuk- “tıkanmak, boğulmak” (409)// Derleme: Tın- “susmak”; Tum-/Tun- “suya batmak, dalmak”; Dun- “kederlenmek, düşünmek; dinmek,

durmak”// Azb.Tr.Ağız: Tum- “düşünceye dalmak, gözü donmak”// Moğ-Les: Tunu-/Tuna-/Tung- “yığılmak, çökmek; durulmak, berraklaşmak” (1300).

Tonamaḳ (تَوناماق) “soymak, çıplak etmek, çıplaklaştırmak”. Bk. SG (703)// Kzk.Tr: Tona- “yağmalamak, soymak” (543)// Krgz.Tr: Tono- “soymak, yağmalamak; çıplak bırakmak” (748)// Moğ-Les: Tonu-/Tono- “yağmalamak, çalmak” (1273).

Toñgmaḳ (تَونکماق) “donmak”. Bk. SG (703), AŞ (100a), DLT (892), CC (193), Krgz.Tr (747), YUyg.Tr (420)// Moğ-Les: Dagara- “soğumak, üşümek” (346).

Töñgtermek (تَونکتارماک) “döndermek, ters çevirmek”. Bk. SG (706), HBD (204/51a, 192/7)// DLT: Töñgder- (896)// Krgz.Tr: Töñgkör- “devirmek” (755)// Mlk.Tr: Töngeret- “devirmek” (406)// Özb.Tr: Tönkär- “ters çevirmek”; Töntär- “döndürmek, çevirmek” (96)// YUyg.Tr: Töñgkermek “devirmek” (424)// Moğ-Les: Tonggur-/Tongor- “devrilmek” (1272).

Tunar “birbirinin üstüne toplanıp yakılan odun yığını”. Bk. SG (708)// Derleme: Tınar “harman dövüldükten sonra savrulmak için yapılan yığın”// Moğ-Les: Tün/Tüng “ağaçlar, orman”; Tünerte- “yanmak” (1316).

Tün-ḳaṭar (تُونقطار) “gece bekçisi, koruyucu”// SG: Tün-ḳuṭar (709)// BR-Muin: Tunḳuṭar/Tunḳatar/Tunḳṭar (519)// Arat-Babür: Tunḳatar/Tün-ḳatar (727)// AŞ (99b/495), Doerfer (940): Tün-ḳaṭar// Krgz.Tr: Tün kat- “bütün gece yolculuk yapmak” (770)// Moğ-Les: Tüne(n) “karanlık, koyu” (1316).

Tükengen sayı (تُوکانکان سایی) “tükendikçe”. Bk. SG (690), AŞ (97a), Trkm.Tr (639)// CC: Tügen- (202)// Krgz.Tr: Tügön- (769)// Moğ-Les: Tegüs-/Tögsö- (1228).

Kiz turluḳ (کِیز تُورلوق) “keçeden yapılmış çadır”// SG: Kiz Tuvurluḳ (1225)// **Tuvurluġ** (تُوْوُرْلوغ) “çadırın keçeden yapılmış örtüsü”// AŞ: Turluġ (90a)// MU: Turluġ (T777a/4)// Kzk.Tr: Tuvırlıq (552)// Krgz.Tr: Tuurduk (766)// Trkm.Tr-Hamzayev: Durluk// Derleme: Torluk “aşiret çadırı; kıl aşiret çadırı”; Turluk “çadır; çadır üzerine örtülen keçe”// Moğ-Les: Tugurga “çadırın keçesi; duvar” (1294).

Tuylamaḳ (تُویلاماق) “tekme atmak, çifte atmak”. Bk. SG (713)// Krgz.Tr: Tuyla- “sıçramak; horozlanmak” (767)// Moğ-Les: Tuyla- “at sıçrayarak sahibini yere atmak, at sıçramak” (1295).

Tofraġ (تَوفراغ) “toprak”. Bk. AŞ (95b), Tatar.Tr (294: Tufraḳ)// SG: Topraḳ/Tofraḳ (679)// DLT (892), CC (193), Mlk.Tr (404), YUyg.Tr (420): Topraḳ// Moğ-Les: Tobarag/Tobrag (1249).

Tėgre (تَیْکرا) “etraf, çevre”; **Tigre** (تِیْکرا) “etraf, çevre”. Bk. AŞ (85a), SG (755)// DLT: Tegre/Tegrek (866)// CC: Teyre (186)// Krgz.Tr: Tegerek/Tögörök (720/753)// Moğ-Les: Tig/Teg “yazıdaki yuvarlak işaret” (1248); Tege “yan, yön, taraf” (1222).

Titmek (تِیْتماک) “ditmek, parçalamak; pamuğu ditmek”. Bk. SG (721)// DLT (878), Krgz.Tr (734), YUyg.Tr (415): Tıt-// Mlk.Tr: Tit- (400)// Moğ-Les: Çiçi-/Çeçi-/Seçi- “delmek, dürtmek” (282).

Tėrmek (تَیرماک) “dizmek, sıralamak; dermek, derlemek, toplamak, devşirmek; ortadan kaldırmak”// SG: “dizmek; dermek, derlemek, toplamak” (721)// AŞ: “dermek, devşirmek” (82a)// DLT: Tir- “biriktirmek” (882); Teril- “toplanmak” (871)// Kzk.Tr (534), Krgz.Tr (727): Ter- “dermek, toplamak”// YUyg.Tr: Ter- “ekmek; ekin yapmak; toplamak”; Terme “seçme” (403)// Moğ-Les: Tegü-/Tüü- “yığmak, toplamak; seçmek” (1226).

Tėmür (تَیْمور) “demir; bir padişahın adı”. Bk. AŞ (87a), SG (764), Moğ-Les (1235)// DLT: Temür (868)// CC (182), Krgz.Tr (724): Temir// YUyg.Tr: Tömür (424).

Tirlik (تِیرلیک) “eyerin altına konulan keçe; hırkanın altından giyilen gömlek”// SG: “ter gömleği, iç gömleği; eyerin altına konulan keçe; (Rūm Tr.) ayak terliği” (734)// Krgz.Tr: Terdik “teğelti” (727)// Moğ-Les: Terelig/Terleg/Terlig “pamuklu, pamuk dokuma, pamuk cübbe” (1242).

Tıḳmaḳ (تِیْقماق) “tıkmak, sokmak, doldurmak”. Bk. SG (742), DLT (876), Krgz.Tr (730), YUyg.Tr (411)// Moğ-Les: Çiki-/Çihe- (290).

Tik “dik, düz”. Bk. AŞ (85b), SG (754), CC (188), Krgz.Tr (736), YUyg.Tr (411)// Moğ-Les: Çike/Çeh/Çeke “düz, doğru, tam, açık sözlü” (289); Çig “yön; doğruluk” (286).

Tirenĝ/Tirinĝ (تِیرانک-تِیرینک) “derin”// SG: Tėrinĝ (735)// AŞ: Tėrinĝ (83a/430)// DLT: Terinĝ (871)// CC: Tereng (185)// Krgz.Tr: Terenğ (727)// Moğ-Les: Dügüreng/Degüreng/Degüren/ Degürin “dolu, dolmuş, doygun; tam, tamamen” (442).

Tėgmek “değmek, dokunmak; [ulaşmak; değerinde olmak]”. Bk. AŞ (84b/85a), SG (743)// DLT (865), YUyg.Tr (397): Teg-// CC: Teg-/Tey- (181)// Krgz.Tr: Tiy- (740)// Moğ-Les: Dökü- “yaklaşmak” (423).

Tėgirmen/Tėgermen (تَیکِرمن-تَیکِرمان-تَیکَرمن) “değirmen”// SG (755), AŞ (441): Tėgirmen// DLT (866), CC (181), Krgz.Tr (721): Tegirmen// Derleme: Değermen// Moğ-Les: Tegerme (1224).

Tinĝ (تِیْنک) “denk, eşit”. Bk. SG (771), AŞ (87b)// DLT (868), YUyg.Tr: Tenĝ “eşit, denk” (400)// CC: Teng “denk” (183)// Krgz.Tr: Tenğ “denk” (724)// Moğ-Les: Teng “denge; eşitlik; denk; doğru, tam, tamamen; yurt üzerine çekilen halat” (1236); Cing/Jin(g) “yük, denk” (1633).

Tive (تِیوه) “deve”. Bk. AŞ (89a)// DLT: Deve/Teve/Tewe/Tewi (631/873)// CC: Töve (195)// Krgz.Tr: Töö (755)// Özb.Tr: Tüyä (95)// YUyg.Tr: Töge (423)// Moğ-Les: Temege(n)/Temee (1234).

Dikleşmek (دِیْکلاشماک)/**Tikleşmek** (تِیْکلاشماک) “dik dik bakmak, öfkeli öfkeli bakmak; dikleşmek, dik durmak”// SG: Tikleşmek/Dikleşmek (754/870)// Krgz.Tr: Tikte- “dik koymak, dikmek; dik dik bakmak” (737)// Trkm.Tr: Dikleş- “art ayakları üstüne kalkmak; kapışmak, sövüşmek”

(159)// Moğ-Les: Çikele-/Çehle- “düzelmek; doğru gitmek; doğrulmak, dikelmek” (289); Çigle- “yönelmek; doğru gitmek” (288).

Tėpme (تَیْپما) “tepme, tekmeleme”. Bk. AŞ (81b), SG (714)// DLT (869), Krgz.Tr (726), YUyg.Tr (402): Tep-// Moğ-Les: Teyre-/Tüber- (1229/1309).

Tivrük (تِیْوروک) “yuvarlak; [dikilmiş; saplanmış]”// AŞ “dikiş; sancılmış (sançmış); saplanmış” (88b)// SG: “yuvarlak; değirmen taşının ortasından geçen mil, eksen” (773)// **Tėgirme/Tėgerme** (تَیکِرمه-تَیگَرمه) “yuvarlak, değirmi; değirmen taşı”// SG: Tėgirme “yuvarlak, değirmi” (755)// DLT: Tegirme “yuvarlak” (866); Tewür- “ters çevirmek” (874)// CC: Tegirme “yuvarlak, değirmi” (182)// Özb.Tr.Alt: Tögärak “yuvarlak, dairevi” (174); Tewärak “etraf, çevre” (184)// Derleme: Değermi “yuvarlak”// Moğ-Les: Tögerig/Tögürig/Tögrög/Tögrig/Tügürig “yuvarlak” (1284); Tegerme/Teerem “değirmen” (1224); Teberi-/Tevre- “etrafını sarmak” (1219).

Tilmek (تِیلماک) “delmek, delik açmak; yarmak, dilim dilim kesmek, dilmek”. Bk. SG (756), AŞ (86a)// DLT: Tel- “delmek” (867); Til- “boylamasına kesmek, dilmek” (881)// Kzk.Tr (573), Krgz.Tr (737): Til- “dilmek, dilimlemek, doğramak”// Trkm.Tr: Dil- “dilmek; kertmek, yırtmak” (160)// Moğ-Les: Delbele- “çatlatmak, kırmak” (393); Cisü-/Cüse- “dilmek, uzunluğuna kesmek, dilimlemek” (1643).

Tilük (تِیلوک) “delik”. Bk. SG (763), AŞ (86b)// DLT: Telik (867)// Kzk.Tr (574), Krgz.Tr (738), YUyg.Tr (412): Tilik “kesik, dilinmiş”// Trkm.Tr: Dilik “kesik, yırtmaç” (161)// Moğ-Les: Çilüge(n)/Çölöö(n) “aralık” (294).

Tilmürmek (تِیْلمورماک) “özlemle bakmak, beklemek, baka kalmak”. Bk. AŞ (86b), SG (761), YUyg.Tr (399)// DLT: Tilmir- “(bir şey arar gibi) sağa sola dönmek” (867)// Kzk.Tr: Telmir- “gözünü ayırmamak, gözünü dikip bakmak; bir şey umarcasına bakmak” (532)// Krgz.Tr: Telmir- “imrenmek, intizarla bakmak” (723)// Moğ-Les: Cilbid-/Cilbirke-/Jilberhe- “şiddetle istemek” (1629).

Tilmac (تِیْلماج) “tercüman, çevirmen, dilmaç”. Bk. SG (763)// CC: Tolmaç/Tılmaç (192)// Alt.Tr: Tilmeş (178)// Kzk.Tr: Tilmaş (574)// Krgz.Tr: Tilmeç (738)// YUyg.Tr: Tilmaç (412)// Trkm.Tr: Dilmaç (161)// Azb.Tr: Dilmanc (208)// Moğ-Les: Tolmaçi (1267).

Tınğlamaḳ (تِیْنکلاماق) “dinlemek, kulak asmak”. Bk. SG (766), DLT (878), Tatar.Tr (279), YUyg.Tr (413)// Moğ-Les: Çingla-/Çingna-/Çangna- (304).

Çaḳa (چاقا) “çocuk, bebek, çağa”. Bk. YUyg.Tr (68)// Trkm.Tr: Çaga (106)// Moğ-Les: Çaga/Çaha (252/268).

Çaḳır ḳanat (چاقِر قانات) “bir tür ördek, çakırkanat”. Bk. AŞ (105a), SG (794), MU (T777a/26)// Moğ-Les: Çakir “çok beyaz, ak, ışıklı, aydınlık; tırnaklar üzerinde veya kuşun tüyleri üzerindeki beyaz benekler, akıtma” (260).

Çağır (چاغِر) “çakır, içki”// AŞ: Çaḳır/Çaġır “içki” (104a)// SG: Çaġır “içki, çakır” (789); Çaḳır “içki, çakır; mavi gözlü, çakır; (Rūm Tr.) çakır, çakırdoğan” (794)// DLT: Çagır “şarap” (611); Çakır “mavi; gök gözlü (612)// CC: Çagır “şarap” (47)// YUyg.Tr: Çėḳir “gri-yeşil” (76)// Trkm.Tr: Çakır “şarap” (107)// Moğ-Les: Çakir “çok beyaz, kar beyazı” (260).

-CA (جا-جه) “nihayet ve ölçüyü gösteren ek”. Bk. AŞ (101b), SG (776/802)// DLT: -ÇA “eşitlik eki” (611)// YUyg.Tr: -Çe “kadar” (73)// Moğ-Les: Çege(n) “kadar, gibi” (272).

Çalıḳ/Çalıġ (چاليغ-چاليق) “çâlâk, hızlı, dik başlı, yerinde durmadan sıçrayan, çabuk ve oynak at”. Bk. SG (798), Tarama (49), Derleme// CC: Çalıh “öfkeli, şiddetli, zorlu” (48)// Alt.Tr: Çalık “kızgın, huysuz (at)” (69)// Mlk.Tr: Çalık “naz, kapris” (167)// Moğ-Les: Çalagay/Çaligay “dikkatsiz, kayıtsız, ihmalci, ilgisiz; ihmal, ilgisizlik” (261); Calagu “genç, delikanlı; gençlik” (1590).

Çaḳ/Çaġ (چاق) “çağ, zaman, vakit; semiz”// AŞ: Çaġ “çağ, vakit; miktar, ölçü” (104a)// SG: Çaḳ/Çaġ “çağ, vakit, zaman; sağ, sağlam, doğru” (788-789/793)// CC: Çak/Çah “çağ, zaman” (47)// Krgz.Tr: Çak “zaman, vakit” (244)// YUyg.Tr: Çaġ/Çaḳ “çağ, zaman, vakit; ölçü” (67/68); Çaġ “memnun, hoşnut” (67)// Trkm.Tr: Çag “vakit, çağ; iyi, hoş” (106); Çak “ölçü, sınır; zaman, çağ” (107)// Moğ-Les: Çag “zaman, süre, vakit, çağ, devir” (251).

Çapan (چاپان) “yamalı eski kaftan; koşan; akın eden, yağmalayan”. Bk. AŞ (102b), SG (780)// Krgz.Tr: “kaftan” (251)// YUyg.Tr: “cübbe, palto” (70)// Moğ-Les: Çuba “yağmurluk, kısa kürk yelek” (324).

Çaḳın (چاقين) “yıldırım, şimşek, çakın”// AŞ: “güneşin şulesi; çakmaktan çıkan şule; yıldırım” (104b/105a)// SG: “yıldırım; yıldırım veya eteşin ışığı” (794)// Krgz.Tr: Çagılgan (244)// YUyg.Tr: Çėḳin (76)// Moğ-Les: Çakilgan (260).

Çav (چاو) “[şöhret, ün; ses, çav]; Çīn dilinde: üzerinde padişahın adı yazılan bir para”. Bk. SG (801), FV (674), BR-Muin (616)// DLT: Çaw “ün, şöhret” (617)// Trkm.Tr: “şan, şöhret” (113)// Moğ-Les: Çuu “gürültü, şamata, patırtı; yankı; söylenti; şan, şöhret” (330).

Çapmaḳ (چاپماق) “koşmak, seğirtmek; koşturmak; akın etmek, yağmalamak, saldırmak; kılıç çalmak, yaralamak, bir tek vuruşla kesmek”// SG: Çapmaḳ/Çapmaḳlıġ (776)// AŞ: Çap- “çapmak, seğirtmek; baş kesmek” (102a/102b)// DLT: Çap- “suda yüzmek; (ata) hafifçe vurmak; boyun vurmak” (615)// Krgz.Tr: Çap- “hızlı koşmak; kesmek; atılmak” (251)// Tatar.Tr: Çap- “pek çabuk gitmek, hızla koşmak; kovalamak; koşarak yarışmak; vurmak” (61)// YUyg.Tr: Çapmaḳ “koşmak; oymak, kazmak, açmak” (71)// Trkm.Tr: Çap- “koşmak; yağmalamak; kesmek” (110)// Moğ-Les: Çabçi- “balta veya benzeri bir aletle vurmak, yarmak, kesmek, doğramak, çentmek” (248).

Çapḳulaşmaḳ (چاپقولاشماق) “birbirini kılıçla vurmak; savaşmak, vuruşmak”// SG: Çapġulaşmaḳ (779)// Kzk.Tr: Şapqıla- “koşuşturmak; kesip, parçalayıp durmak” (629)// Krgz.Tr: Çapkıla-

“hızlı koşmak; kesmek; atılmak” (251)// Trkm.Tr: Çapgıla- “satırla kesmek, doğramak” (111)// Moğ-Les: Çabçigurda- “satır, kama vb ile yontmak, yarmak” (248).

Car (جار) “ses, avaz; nida, seslenme, çağırma, çağrı, car; bağırma; Lekziye'den bir boy adı”// SG: Car “nida, avaz; (Çar) (Rūm Tr.) kötü kumaştan yapılmış bir tür dokuma; Fārsī'de: çanak çömlek ocağı” (784-785)// Krgz.Tr: Car “feryat; bildiri, duyuru” (178); Carlık “emir, buyruk, yarlık” (182)// YUyg.Tr: Car “haber, salık, müjde, çağırma, davet, nida”; Caraŋg “ses, seda” (58)// Moğ-Les: Car “yarlık, yazılı emir veya yönerge; çağrı, bildiri, duyuru” (1602); Çar “carcar, dırdır, gürültü, şamata, yaygara, bağırma, çağırma, haykırış” (265).

Carlamaḳ/Çarlamaḳ (جارلاماق-چارلاماق) “seslenmek, çağırmak; bağırmak, carlamak”// SG: Carlamaḳ (783)// AŞ: Çarla- (103b)// DLT: Çarla- “(çocuk) ağlamak; (fil) bağırmak” (616)// Kzk.Tr: Jarla- “beyan etmek, duyurmak” (164)// Özb.Tr.Alt: Çarlä- “çağırmak” (193)// Moğ-Les: Carla- “yarlık salmak, buyurmak; bildirmek, duyurmak” (1604).

Çaḳlamaḳ/Çaġlamaḳ (چاقلاماق-چاغلاماق) “zannetmek, sanmak; zaman kollamak” // AŞ: Çaġla- “bilmek, anlamak, sezinmek; sanmak, zannetmek” (104b)// SG: Çaġlamaḳ/ġ “zannetmek, sanmak; zaman kollamak” (787)// YUyg.Tr: Çaġlimaḳ “tahmin etmek, ölçmek, ayarlamak” (67)// Trkm.Tr: Çakla- “tahmin etmek, tasavvur etmek” (108)// Moğ-Les: Çagla- “zaman ayarlamak; ölçmek, tartmak, karşılaştırmak; sınırlandırmak; düşünmek; tasarlamak, anlamak, saymak” (257).

Çaġaraḳ (چاغاراق) “çadır direğine geçirilen ortası delik tahta, çadır ağırşağı”. Bk. SG (789)// Krgz.Tr: Çagarak “helezoni, burmalı; burma” (243)// Moğ-Les: Çagarig “çember, halka, kasnak” (254).

Çaġan (چاغان) “Moğ. beyaz; bayram günü”. Bk. SG (789), Moğ-Les (253)// YUyg.Tr: “Budistlerin yeni yıl bayramı” (67).

Çaġan/Çaḳġan (چاغان-چاقغان) “gözünün siyahlığı olmayıp beyazlığı fazla olan at veya insan”// Moğ-Les: Çaġan “ak, beyaz, lekesiz, saf, temiz; hafif, açık renk; yumurtanın veya gözün akı; göz bebeği; akçıl göz bebeği, gözün saydam tabakasında meydana gelen beyaz leke” (253).

Çaġdavul (چاغداوُل)**/Çındavul** (چِیْنداوُل) “orduda art sürücü, artçı, dümdar”// SG: Çaġdavul/Çandavul “keşif görevi yapan öncü bölüğü” (789)// AŞ: Çaġdavul/Çındavul “orduda art sürücü, artçı, dümdar” (104b/110a/514/536)// MU (T778a/6): Çaŋgdavul (چنکداول)// Tarama: Çandavul (50)// Moğ-Les: Çagda- “gözetlemek, bekçilik etmek”; Çagdagul “bekçi, gözcü; casus” (256); Çingla-/Çingna-/Çangna- [~Tr. Tıŋla-] “gizlice dinlemek”; Çingnagul “dinleyici, casus” (304).

Çaḳmaḳ (چاقماق) “ısırmak, sokmak; arkasından konuşmak, çekiştirmek; çakmak aleti; çakmak çakmak; ateş veya şimşek parlamak”. Bk. SG (792)// AŞ: Çaḳ- “gammazlamak, kovlamak; çakmak” (104b/105a)// DLT: Çak- “(çakmak) çakmak; düşmanlığa teşvik etmek; sözü iletmek”

(611)// CC: Çak-/Çah- “arkadan çekiştirmek” (47)// Krgz.Tr: Çak- “müzevirlik etmek, ara bozmak; şikayet etmek; şiddetle vurmak; sokmak, ısırmak; çakmak çakmak” (245)// YUyg.Tr: Çaḳmaḳ “kırmak, bozmak; sokmak, ısırmak; yakmak” (68)// Moğ-Les: Çaki-/Çakil- “çakmak, çakmak çakmak; parlamak” (260).

Çaḳılma (چاقیلما) “çakılma; parlama”// SG: Çaḳılmaḳ/ġ “ısırılmak; arkasından konuşulmak, çekiştirilmek; ateş veya şimşek parlamak” (792)// AŞ: Çaḳıl- “çakılmak” (105a)// DLT: Çakıl- “çakmak çakılmak; söz iletilmek” (612)// Moğ-Les: Çaki-/Çakil- “çakmak, çakmak çakmak; parlamak” (260).

Cala (جالا) “Moğ. başlığa dikilen püskül”// SG (797): جالا (bālā vezninde)// Cl: Cele (55)// Derleme: Cele “at kılından veya iplikten yapılmış ilmik”; Cala/Çala/Cele/Celi/Çeli “hayvanlara yedirilen tahıl sapları, mısır koçanı”// Moğ-Les: Calaga “püskül; tepelik, kuş ibiği; ipek iplik” (1590); Cele “bitki sapı veya gövdesi” (1614).

Çarlatmaḳ “öfkeden göz belertmek”. Bk. SG (796). SG'de Bu maddenin /c/ harfinin /l/ kısmında verilmesi ilgi çekicidir// DLT: Çerlet- “(gözü) bozmak” (619)// Derleme: Çerlemek “usanmak”; Çelermek “sinirlenerek gözlerini açıp bağırmak; soğuktan donacak gibi üşümek”; Cerlek “gözleri dışarı çıkık olan kimse”// Moğ-Les: Çarla- “donmak” (267); Çiliy- “göz belermek” (293).

Çal (چال) “kır sakal, siyahla beyaz karışık renkli sakal; kır at, aklı karalı at; deve yavrusu; ayran; kireç sütü, sıva; Bedaḫşān vilayetinden bir köy adı; bir çeşit balık”. Bk. SG (797)// AŞ: “kır sakal” (105b)// DLT: “alacalı (ak-kara)” (612)// Krgz.Tr: “kır; yaşlı” (246)// YUyg.Tr: “ağarmış, ak saçlı; yaşlı” (69)// Trkm.Tr: “kül rengi; deve sütünden yapılan ekşi tatlı bir içki” (108)// Derleme: “ala renk; ben, çil, leke; kül rengi; kireçli toprak”// Moğ-Les: Çilbang/Çalbang “akşın, akça, parlak” (292).

Çalma (چالمه) “başa sarılan sarık, çalma”// SG: “sarık; (Īrān Tr.) eyerin kaşına asılan bir tür deri su kabı” (798)// CC (48): “baş örtüsü”// Tatar.Tr: “sarık” (61)// Krgz.Tr (248), Moğ-Les (263): “kement; ip, sicim”.

Çanaḳ “çanak, kâse”. Bk. SG (800), DLT (614), CC (48), Trkm.Tr (110)// Moğ-Les: Sinaga/Şanaga “kepçe, maşraba, tas” (1101).

Canġı (جانغی) “istişare, danışma, danışık, önlem”// SG (800), NS (79a): Canḳı// Moğ-Les: Canggi/Zangi “bilgi, haber, söylenti” (1599).

Çanĝ (چانک) “çan, çıngırak”. Bk. SG (800), Tatar.Tr (61), Moğ-Les (264).

Çavdur (چاودور) “Göyük Ḫan bin Oġuz Ḫan'ın oğlunun adı; Moğ. namuslu; Türkmen boylarından birinin adı”. Bk. SG (801)// DLT: Çuvuldar “Oğuz boylarının yirmincisi” (629)// ŞT: Çavuldur (جاولدر) “Oġuz Ḫan'ın dördüncü oğlu Kök Ḫan'ın üçüncü oğlunun adı. Anlamı:

namuslu” (160, T83a/7)// ŞT (T1, T2): Çavdır (153)// Moğ-Les: Sidurga/Sidurgu/Şudraga/ Şudargū “dürüst, düzgün, sadık” (1082).

Çaynamaḳ/Çeynemek (چایناماق-چایناماک) “çiğnemek”// SG: Çeynemek/Çeynemeklik (804)// CC: Çayna- (48), Krgz.Tr (257): Çayna-// YUyg.Tr: Çaynimaḳ (73)// Trkm.Tr: Çeyne- (118)// Moğ-Les: Cacil-/Cajla- (1609).

Çöçek (چوچاک) “topraktan yapılmış kap, çömlek”. Bk. SG (812), MK (287, 87b/8), MK-Özb (Tenbih.72)// Krgz.Tr: Çööçök/Çöyçök “küçük çanak” (283-284)// YUyg.Tr: Çöçek “ağaç çanak” (86)// Moğ-Les: Çögüçe/Çögeçe/Çöçige “küçük kap, çömlek” (321).

Çitgir (چِتکِر) “Moğ. şeytan”. Bk. SG (828)// Moğ-Les: Çidkür/Çötgör (284).

Yay (یای) “[yada taşı kullanma bilimi]”. Bk. SG (1346)// **Cada taşı** (جَده تاشی)/**Yada taşı** (یادا تاشی-یَدا تاشی-یَدَ تاشی) “yağmur taşı, yağmur yağdıran taş, yada taşı”// SG: Cada taşı/Yada taşı (783/1284)// DLT: Yat (958)// Krgz.Tr: Cay taş (715)// Moğ-Les: Cada çilagu/Cad çilagu (1578).

Çıray (چِیرای)/**Çaray** (چَرای) “yüz, çehre, sima, bet, beniz”// SG: Çaray/Çıray (785/836)// AŞ (107b), Krgz.Tr (271), YUyg.Tr (82), Derleme: Çıray// Moğ-Les: Çiray/Çaray [~Tr. Teri “deri”. Bk. DLT (871)] “yüz, beniz, çehre; dış görünüş, cilt” (305).

Ciren (جِرَن) “ceren, ceylan”// SG: Ceren/Ceyran (786/806)// AŞ: Çėren (108a/527)// Alt.Tr (59), Trkm.Tr (99): Ceren// Krgz.Tr: Ceyren/Ceerde “kızıl”; Ceyren “ceylan” (206)// YUyg.Tr: Ceyren “antilop” (61); Ciren “sarışın, al donlu” (63)// Moğ-Les: Cegere(n) [~Tr. Yegren “kızılımsı kahverengi (at)”. Bk. SG (1452: یکران), Dehhuda// BR-Muin: Yekrān “soylu cins at; donu kırmızı ve sarı arasında olan at; kuyruğu ve yelesi beyaz olan al donlu at; arka ayaklarından birini başkasından daha kısa atan at” (2443)// Doerfer: Yägrän (1878)] “ceren, ceylan; yaban keçisi”; Cegerde/Zeerd “kızıl, kırmızı, kestane rengi, kızıl kahverengi” (1612); Cür “bozkır antilopu” (1679).

Çėrik (چَیریک) “ordu, çeri”// SG: Çėrik/Çėrikçi (838)// AŞ: Çėrik (108a/527)// DLT: Çer/Çerig/Çerlik “karşı taraf (savaşta karşılıklı duran saflar, savaş sırası)” (619/620)// CC: Çeri/Çeyri (49)// Krgz.Tr: Çerik/Çerüü (262)// YUyg.Tr: Çėrik (77)// Moğ-Les: Çerig/Çereg/Çirig (277).

Çėriklemek (چَیْریکلاماک) “asker yürütmek, asker çıkarmak”. Bk. SG (835)// Moğ-Les: Çerigle- (278).

Çekmen (چَکمن) “yağmurluk; Belḫ yöresindeki Andḫod'un yakınlarında bulunan bir yer adı”. Bk. SG (794-795)// AŞ: “çuha; çakşır” (105a)// DLT: Çek “çizgili aba kumaş gibi pamuklu dokuma”; Çekrek “kölelerin giydiği yünden yapılmış aba” (618)// CC: “çuha, yün kumaş” (48)// Krgz.Tr: Çekmen/Çepken “iğne ardı dikilmiş (sırılmış) bir tür erkek üst giyimi; çuhadan astarsız kaftan” (260/261-262)// YUyg.Tr: “bir tür kışlık pamuklu palto ve onun kumaşı” (74)// Derleme

“kıl ve yün örgüsü, çuldan yapılmış çoban yağmurluğu”// Moğ-Les: Çembe/Çengbe/Çengme “yün giysi” (275); Çegedeg “kısa ceket” (272).

Ciliye (جِلیه) “suçluların boynuna takılan demir halka, uzun tasma”// **Cili** (جِلی) “suçluların boynuna takılan demir halka”. Bk. AŞ (108b)// SG: Cili/Ciliye “suçluların boynuna takılan demir halka”; Cılı “sıcak yer” (846)// Kzk.Tr: Jeli “tayları kazığa bağlayan urgan” (173)// Krgz.Tr (199), Moğ-Les (1614): Cele “hayvan bağlanan ip”// Derleme: Cele “kuş yakalamak için at kılından veya iplikten yapılmış tuzak; at kılından veya iplikten yapılmış ilmik”.

Calayır (جَلایِر) “Türklerde bir boy adı; [*Ḥabībü's-Siyer'e* göre] Salcut, Ḳonḳrat, Taycut ve Calayır boyları birleşip yada taşı kullanarak Çengiz Ḫan ve Onğ Ḫan ordusunu yağış nedeniyle yendiler”// Taycut| Dehhuda, *Ḥabībü's-Siyer:* Talcut; CT-Musevi: Tayçiut (2078); Moğ-Les: Tayçigud/Tayçūd “Cengiz Han zamanında Kuzey Moğolistan'daki bir Moğol boyu” (1187)// AŞ: Calayır “Çaġatay'da bir kabile adı” (106a)// MGT-Temir: Calayir (269).

Calduy/Culdu (جَلدوی-جُولدو) “ödül, yapılan yiğitlikten dolayı verilen armağan”// FV: Calduy (673)// SG (823): جولدو (ḫoş-bū vezninde)// Cl: Coldu (56)// Radloff: Caldu/Çuldu/Çildü (148/201/190)// AŞ: جولدو (114a)// AŞ-Hüccetiye: چولدو (191)// Devellioğlu: Cu‘l “Ar. ücret, karşılık; ayak kirası” (145)// Doerfer: Cüldü (162)// Arat-Babür: Çuldu (655)// Kzk.Tr: Jülde “ödül” (189)// Krgz.Tr (165), Alt.Tr (49): Cal “mükâfat; ücret”// Alt.Tr: Caldu “kiralık” (50)// Moğ-Les: Cildü “kesilmiş evcil hayvanların başı veya yüreği” (1629); Yala/Yal “tazminat, bedel” (680); Colig [~Tr. Yuluġ. Bk. DLT (987)// Mlk.Tr: Culuv “fidye”] “fidye; kurtarma” (1652); Doli- “değiştirmek, takas etmek; fidye ile kurtarmak”; Dolig “değiştirme, takas; karşılık, bedel; fidye” (411).

Cılav (جِلاو) “atın dizgini, at yuları, çılbır; ön, ileri”. Bk. AŞ (108b), SG (845), Trkm.Tr (100), Derleme// Moğ-Les: Ciluga/Joloo (1630).

Çimdir (چِمدیر) “çimdiklemek”. Bk. AŞ (109a), SG (847)// CC: Çımdı- (50)// Krgz.Tr: Çımçı- (268)// Mlk.Tr (176), Derleme: Çimdi-// YUyg.Tr: Çimçimaḳ/Çimdimaḳ (81)// Moğ-Les: Çimki-/Çimhe- (297).

Cumca/Comca (جُومجا-جَومجا) “gömlek”// SG: Comca (825). SG'de Vassaf'tan verilen örnekte geçen bu sözcük Camca olmalıdır. Bk. Vassaf (587)// **Camca** (جَمجا) “Moğ. gömlek”. Bk. NS (79a), King (298, 205B/30)// FV (587/673): Camcah (جمجاه)// Moğ-Les: Çamça (263).

Çengiz/Çingiz (چَنکیز-چینکیز) “[*Ravżatu'ṣ-Ṣafā* yazarına göre] padişahların padişahı anlamına gelir. [Vaṣṣāf'ta Cüveynī'den aktarılarak] çeng'in ‘muhkem, sağlam’ anlamına geldiği, çengiz'in ise onun çoğul biçimi olduğu söylenmiştir. Asıl adı Temücin'dir. Babası Yesügey Bahadır bin Bartan, annesi ise Oelun Ėke'dir. Şerefü'd-dīn ‘Alī Yezdī kendi tarihinde onun yedi gezegenin de bulunduğu terazi burcunda doğarken avucunda bir damla kan bulunduğunu kaydeder”// SG: چینکیز (849)// CT-Musevi (167): Çinggiz (Çing “sağlam, doğru” + z “çokluk eki”)// Moğ-Les: Çinggis/Çinges (304)// Moğ-Les: Çing/Çin “sağlam; gerçekten” (302).

Çıñğ (چِینک) “yağma ortağı, akın arkadaşı”// SG: Ciñğ (849)// Krgz.Tr: Çıng “sağlam, güçlü” (270)// YUyg.Tr: Çiñğ “sağlam, berk” (82)// Moğ-Les: Çing/Çin “sağlam; gerçekten” (302); Cing/Jin(g) “yük, denk; kervan” (1633).

Çın (چِین) “çın, doğru, gerçek”. Bk. SG (848), AŞ (109b), DLT (623), CC (50), Krgz.Tr (269), YUyg.Tr (81)// Moğ-Les: Çing/Çin “sağlam; gerçekten” (302).

Çöp (چَوْپ) “uygun, yakışır; [gerçek, doğru]”. Bk. SG (809)// AŞ: چوب “gerçek, doğru; uygun” (110b)// Alt.Tr: Cöp “antlaşma, uzlaşı” (65)// Moğ-Les: Cöb “doğru, gerçek, sağlam” (1656).

Çögür (چَوکور) “bir çeşit saz, çöğür; diken”// SG: “bir çeşit saz, çenk” (821)// AŞ: Çökür “diken” (112a)// Derleme: Çöğür “diken”// Moğ-Les: Çiçigür “diken, ucu sivri, biz” (282); Çugur/Çūr “bir tür kamış düdük” (328).

Cūḳ cūḳ (جُوق جُوق) “bölük bölük, takım takım”. Bk. SG (1411)// SG: Çoḳ “çok” (819)// Dehhuda: Cavḳ “Arapçalaşmış. topluluk”// Muin, Amid: Cūḳ/Cūḳa “<Tr. bölük, takım”// Alt.Tr: Çuk “yoğun, gür” (78)// Kzk.Tr: Şoq “bir gurup, bir dizi, buket, demet” (641)// Derleme: Cavk “topluluk”; Çoka “taş yığını”// Moğ-Les: Çogça “küme, öbek, kütle” (311).

Çupçuḳ (چُوپچوق) “serçe”. Bk. AŞ (111a)// SG: Çubçuḳ (809)// DLT: Çıpçırga (624)// CC (50), Derleme: Çıpçık// Krgz.Tr: Çımçık (268)// Özb.Tr: Çumçuq (111)// YUyg.Tr: Çipçiḳ (82)// Moğ-Les: Şobsigur (1167).

Çörçek/Çövürçek (چَورچَک-چَوۇورچاک) “efsane, masal”// SG: Çörçek (814)// DLT-Yazma: Sörçek/Sörçük “gece toplantısı” (240)// Alt.Tr: Çöpçök “masal” (77)// YUyg.Tr: Çöçek “hikâye” (86)// Moğ-Les: Cöçüge “piyes, temsil, tiyatro oyunu” (1658).

Cöm/Çöm (جَوْم-چَوْم) “tam, hep, bütün, bütünüyle”. Bk. AŞ (114a: /c/ ile), SG (825: /ç/ ile)// Kzk.Tr: Şom “yığın, tepecik” (643)// Derleme: Çom/Çöm “küme, topluluk”// Moğ-Les: Çöm “tüm, bütün, hep, hepsi, bütünüyle” (322).

Çolpan (چَوْلپان) “Çolpan, Çoban yıldızı, Kervankıran”. Bk. AŞ (114a), SG (823), YUyg.Tr (85)// Krgz.Tr: Çolpon (279)// Moğ-Les: Çolbun/Çolmun/Çolmon/Çolman (314/315).

Çubulmaḳ (چُوبولماق) “çürümek, çözülmek”. Bk. SG (806)// AŞ: Çupul- (111b/540)// Radloff (200), Cl (56): Çubul-// Özb.Tr.Alt: Çuwä-/Çuwi- “titmek; bozmak” (199)// Moğ-Les: Subu-/Suba-/Subi- “çözmek, gevşetmek” (1136).

Çubrumaḳ/Çubrulmaḳ/Çubruşmaḳ (چُوبروماق-چُوبرولماق-چُوبروشماق) “birbirinin ardınca dizilmek, art arda uzanmak”. Bk. SG (807)// AŞ: Çupruş- (110b)// Krgz.Tr: Çubur- “uzamak; akmak; tane tane dökülmek; dizi halinde yürümek” (285)// Kzk.Tr: Şubrı- “art arda gelmek, katar olmak; akmak” (647)// Moğ-Les: Çuburi- “sıralanmak, dizilmek, birbiri ardı sıra hareket etmek; damlamak” (324).

Çöpür (چَوپور) “keçi veya koyun kılı; sık orman”. Bk. SG (810)// DLT (629), Trkm.Tr (126): “keçi kılı”// Derleme: “keçi kılı; karışık dolaşık iş; kırlarda yetişen meyvesiz bir çeşit ağaç”// Krgz.Tr: Çer “koyu orman” (262)// Moğ-Les: Siber/Sibir “sık orman” (1078).

Cocı (جَوجی) “Moğ. ansızın, birdenbire; yeni gelmiş konuk; Çengiz Ḫan'ın en büyük oğlunun adı. Ansızın doğup beşik bulunmadığından hamura sarıldığı için bu ad verilmiştir”. Bk. SG (812) Bk. SG (812), MGT-Temir (257: Coçi)// Moğ-Les: Çoçim/Çoçimag/Çoçir “birdenbire, ansızın” (310)// **Çoçun** (چَوچون) “konuk, sefer yapan”. Bk. AŞ (111b), NS (74b)// Krgz.Tr: Çooçun “yabancı, yat; tuhaf” (280)// YUyg.Tr: Yoçun “yabancı” (469)// Moğ-Les: Ciguçi/Cūç/Cigulçi(n)/Cugūlç/Cagulçi(n)/Coçin “konuk; yolcu” (1623/1646).

Çikürtkey (چِیکورتکای)/**Çövürtke** (چَوۇرتکه)/**Çevürtke** (چَۇرتکا) “çekirge”// AŞ: Çövürtke/Çėvürtke (112b)// SG: Çėgürtkey/Çėvürtke (844/851)// DLT: Çekürge (619)// Krgz.Tr: Çegirtke (259)// Özb.Tr: Çigirtkä (110)// YUyg.Tr: Çėketke/Çiketke (75/78)// Trkm.Tr: Çekirtge (116)// Moğ-Les: Çarçahay/Çarçāhay/Çarçaga/Çarçagay/Çarça/Tarça/Debkerege/Devhreh “çekirge” (266/380); Çügürgene “bir tür çekirge” (333).

Çülge/Cülge (چُولکا-جُولکا) “yeşillik alan; [iki dağ arasındaki düzlük, ova]”// NS: Cülge (78b)// AŞ: Cülge “dağ eteğinde bulunan yeşillik alan” (113b)// AŞ-Hüccetiye (190), AŞ-Maarif: Çülge (111)// SG: Cülge “iki dağ arasındaki düzlük, ova” (823)// SG-Feyziye: Çülge (303)// Kzk.Tr: Jülge “vadi, koyak; düzlük, geniş arazi; küçük akarsu yatağı” (189)// Trkm.Tr: Cülge “dağ boğazı; vadi, dere” (104)// Moğ-Les: Cülge “çim, ot, çayır; çimenlik” (1675).

Çürege (چُوره کا) “bir tür ördek”// AŞ: Cürge (112b)// NS: Cürge/Cürege (75a/76a)// MU: جورکه (T777a/26)// Alt.Tr: Çürekey (79)// Kzk.Tr: Şüregey (650)// Krgz.Tr: Çürök (289)// Moğ-Les: Çürügü (334).

Cevek (جَوَک) “renk, boya; boyalı, süslü; [özgü boyası olan] bir kumaş; [nakış, süs]”// SG: Cevek “renk, boya; boyalı, süslü” (801-802)// AŞ: Çevük “boya; boyalı; özgü bir boyası olan kumaş; kadınların başlarına giydikleri nezgep (üstü işlemeli başlık)” (106a)// Mlk.Tr: Ciyek “işlemeli, nakışlı; şerit; sırma ip örmeye yarayan küçük tahtalar” (155)// YUyg.Tr: Ciyek “şerit, sıçandişi” (63)// Moğ-Les: Cegeg “giysi üzerindeki genellikle çok renkli kurdele biçimindeki süs; ipek veya sırma şerit; kuşak” (1611).

Çur/Çor (چُور) “bir kalemde, bütünüyle, toplam, toptan, birlikte; [mecaz anlamda:] topluluk, asker içtiması”. Bk. SG (814), NM (182, 364: Tivenin ayağı palçığda tayılıb ç. uşaldı)// Krgz.Tr: Çoguu “beraber, toptan” (277); Çor “şiş, ur; kırılan kemiğin bitişen yerindeki tümsek”// Tr.Tr: Çor “hastalık; sığır vebası”// Moğ-Les: Çogu/Çoo/Ço “bütün, bütünüyle” (312).

Çurpa (چُورپا) “sülün kuşunun yavrusu; domuz yavruzu”// SG (814): Çurpa “sülün kuşunun yavrusu” (önceden “domuz yavrusu” denilmiş, daha sonra üstü çizilerek düzeltilmiştir)// AŞ:

Çurpa “domuz yavrusu” (112b)// MU: “domuz yavrusu” (T777a/23)// BR-TDK: Çūr “sülün kuşu” (148)// Derleme: Çorpa “yeni yetişen horoz”// Moğ-Les: Çurba “yavru kuş; yavru” (329).

Çorġa (چَورغا) “içine yoğurt dökülen ve dibi ağzından daha geniş olan kap”. Bk. SG (814)// Krgz.Tr: Çorğo “emzik; musluk” (281)// Moğ-Les: Çorgu/Çorgo “boru, tüp, musluk, baca, huni; tulumba, pompa” (317).

Cuntay/Contay (جُونتای) “çanta, torba, dağarcık”// SG: Contayı (825)// SG-Feyziye/SG-Tahran: Contay (303)// Kzk.Tr: Şontay (643)// Krgz.Tr: Çontoy (280)// Moğ-Les: Çüngke/Çünh/Siguday/Siuday/Şūday “çanta, torba, çuval” (333/1086/1117)// Derleme: Çantay/Cantay.

Cumġay (جُومغای) “suya bata, suya dala; suya dalar; suya dalacak”. Bk. SG (824)// AŞ: Çom- (114b/926)// DLT: Çom- “suya dalmak” (627)// Alt.Tr: Şuñg-/Çöm- (163)// Kzk.Tr: Şom- (643)// Krgz.Tr: Çomul-/Çömül-/Çumku- (279/287)// Azb.Tr (137), Derleme: Cum-// Moğ-Les: Singgu-/Şunga-/Şunggu- (1103).

Çuḳumaḳ/Çuḳuşmaḳ (چُوقوماق-چُوقوشماق) “oymak, çukur etmek”. Bk. SG (817)// AŞ: Çoḳ- (113a/113b)// Alt.Tr: Çoku-/Çukçu- “iftira atmak; gagalamak; oymak, eşmek” (76/78)// Krgz.Tr: Çoku- “gagalamak” (278); Çuku- “kazımak, oymak” (285)// Kzk.Tr: Şoqı- “gagalamak” (642); Şuqı- “oymak, gagalamak, eşmek” (648)// YUyg.Tr: Çoḳumaḳ “gagalamak, gagasıyla vurmak” (85)// Trkm.Tr: Çok- “gagalamak” (124)// Moğ-Les: Çoki- [~Tr. Toḳı-. Bk. DLT (888)] “çakmak, vurmak, dövmek, çalmak, kakmak; düşmanı ezmek, bozmak; gagalamak” (313)// **Çomaḳ** (چَوماق) “ucu topuzlu değnek, çomak”// **Çoḳmar** (چَوقمار) “gürz, topuz, başı topuzlu değnek, çomak”. Bk. SG (820), Tarama (58)// Kzk. Şoqpar (642)// Krgz.Tr: Çokmor (278)// **Toḳmaḳ** (تَوقماق) “tokmak, tahta çekiç; [Rūm Tr: hallaç tokmağı]; Türklerde bir boy adı”. Bk. SG (684), CC (193)// DLT: Tokı- “vurmak; dövmek”; Tokımak “çamaşırcının tokmağı” (888)// Krgz.Tr: Tokmok (728)// YUyg.Tr: Toxmaḳ (416)// Moğ-Les: Doki- “vurmak; davul çalmak” (409)// **Toḳmar** (تَوقمار) “ucuna ağaç veya kemikten yumru [düğme gibi] bir şey takılan temrensiz ok”. Bk. SG (684)// BR-Muin: Toḫmar/Tokmar/Tokmer/Toke (476/505)// Tatar.Tr: Tuḳmar “topuz, gürz” (295).

Çoġ/Çoḳ “ateş koru; Ḳalmaḳların başlıklarına taktıkları püskül”; **Çoḳ** (چَوْق) “ateş koru; Ḳalmaḳların başlıklarına diktirdikleri püskül. Bundan dolayı da sultanların yazısında Ḳalmaḳ valilerinin lakabı ‘başı çoḳluḳ ulusnıñg uluġ töresi’ diye yazılır”. Bk. SG (819)// AŞ: Çoġ “kor” (113a)// DLT: Çag “püskül” (611); Çog “közün alevi” (626)// Krgz.Tr: Çok “at perçemi, püskül; saçak; kor” (277)// YUyg.Tr: Çoġ/Çoḳ “kor” (84)// Mlk.Tr: Çoh “saç topuzu, püskül; saçak” (177)// Moğ-Les: Çog “köz, kor; kıvılcım” (311).

Çök (چَوک) “çökmek”. Bk. SG (821), BR-Muin (670)// DLT (628), CC (51), Krgz.Tr (282), YUyg.Tr (86): Çök- “çökmek”// Moğ-Les: Çökü-/Çöke-/Çöhö-/Sögüd-/Sögtö- “çökmek” (321/1132).

Çöl (چَول) “çöl”. Bk. SG (822-823), AŞ (113b), Krgz.Tr (283), YUyg.Tr (86), Moğ-Les (321).

Çonḳayıtma (چَونقايِتمه) “hırsızlık amacıyla bir bucakta çömelmek”// SG: Çonḳaymaḳ “çömelmek”; Çonḳayıtma “hırsızlık amacıyla bir bucakta çömelmek” (825)// Kzk.Tr: Şoñqay- “çömelmek; aldatılmak” (643)// Özb.Tr.Alt: Çonçäy-/Çonqäy- “çömelmek” (200)// Moğ-Les: Çogçay- “çömelmek” (311).

Çuna (چُونه) “Moğ. çakal”. Bk. SG (826)// King: Çina “kurt” (220, 199C/8)// Moğ-Les: Çinua/Çono(n) “kurt” (305).

Cö’ün ḳol (جَوأون قول) “sol kol, sol kanat”// SG (826): Cöve’ün ḳol (جُوَأون قول)// Moğ-Les: Cegün/Züün “doğu; sol” (1613).

Cavanġar (جَوانغار) “Moğ. sol kol, sol kanat”// SG: جُوانغار (826)// Arat-Babür (648), Doerfer (165): Cavanġar// Moğ-Les: Cegüngar (1613).

Çoyın (چَويِڽ) “dökme demir, pik, font”. Bk. SG (826)// DLT: Çoḍın “tunç” (626)// CC (51), Krgz.Tr (282), YUyg.Tr (86), Trkm.Tr (125): Çoyun “dökme demir”// Moğ-Les: Çidhu- “döküm yapmak”; Çidhugdagun “dökümlenmiş metal” (284).

Cūkī (جُوكى) “Ḫorāsān'daki şehzade Cūkī Mīrzā”. Bk. AŞ (113b), SG (1411)// Moğ-Les: Coki- “yakışmak, uymak” (1649).

Cıda “mızrak, cıda”. Bk. SG (830), Alt.Tr (60), Moğ-Les (1620)// Tr.Tr: Çıta “düzgün biçilmiş uzun ve ensiz tahta”.

Nerge (نركه) “halkalamak, kuşatmak; av kuşatılarak yapılan avlama, sürek avı”// SG: Nerke (1257)// FV: Nerge (703)// BR-TDK: Nerg/Nerge (537)// **Çėrge** “çadır, otağ, çerge”// **Cėrge/Cerge** (جَيْركا-جَيْركه-جَركه) “sıra, dizi; topluluk, küme; av kuşatılarak yapılan avlama, sürek avı, sürgün avı”. Bk. SG (837)// AŞ: Cerge “sürek avı; katar, alay, bölük; mertebe, değer; yükseklik, büyüklük” (103a-103b); Çėrge “alaçık, çerge” (108a)// DLT: Çer/Çerig/Çerlik “karşı taraf (savaşta karşılıklı duran saflar, savaş sırası)” (619/620)// Krgz.Tr: Cerge “sıra; hanın karargâhı, sarayı” (203)// Derleme: Cerge “dizi, sıra; bir çeşit sürek avı; göçebe çadırı”// Moğ-Les: Cerge “tür, çeşit, cins; sınıf; rütbe, seviye; sıra, derece; aşama, safha” (1615).

Cibilger (جِيبِلكار) “at yuları, dizgin”. Bk. SG (827), HE (376, LII/32), HE-Özb (LII), Külliyat-Yazma1 (474)// Tatar.Tr: Dilbėge (73)// Moğ-Les: Çilbugur/Çulbugur/Çulbur (292/328).

Çiçek (چِيچاك) “çiçek; çiçek hastalığı”. Bk. SG (828), CC (51)// DLT: Çeçek/Çiçek (617)// Krgz.Tr: Çeçek (258)// YUyg.Tr: Çėçek (75)// Moğ-Les: Çeçeg/Çiçig (270).

Cipe/Cibe (جِيبا-جِيپا) “cebe, zırh, savaş giysisi, giyilen silah; silah”// SG: Cėbe (826)// Kzk.Tr: Jebe “ok; sivri uç” (170)// Krgz.Tr: Cebe “ok; temren; yay (silah)” (196)// Moğ-Les: Cebe “ok başı, mızrak ucu; silah” (1610).

Cıbar (جِيبار) “nemli hava”. Bk. SG (827)// Trkm.Tr: Cıbar “çişinti”; Cıbarlı “bulutlu” (99)// Moğ-Les: Cibar “soğuk hava” (1618).

Cibir (جِيبِر) “Moğ. kanat”. Bk. SG (827)// Moğ-Les: Cigür “kanat; böğür, yan” (1627).

Çiye (چِيه) “vişne”. Bk. SG (852), Krgz.Tr (276), Tatar.Tr (68)// Moğ-Les: Çiy “bozkır kirazı” (289).

Çiçen (چِيچان-چِيچَن) “akıllı, bilgin”// AŞ: Çėçen “kendisini akıllı sanan” (106b-107a/523)// SG: “akıllı, bilgin” (828)// Krgz.Tr: Çeçen “söz ustası; akıllı” (258)// YUyg.Tr: Çėçen “zihni çevik, hazırcevap; hatip; temiz” (75)// Moğ-Les: Seçen/Çeçen “akıllı, zeki, aydın; uyanık” (1056).

Çıdamaḳ (چِيداماق) “katlanmak, dayanmak, sabretmek”// AŞ: Cıda-/Çıda- (107a)// SG: Cıdamaḳ/ġ (829)// MU: Cıdamaḳ (T775b/27)// Alt.Tr (72), Krgz.Tr (264): Çıda-// YUyg.Tr: Çidimaḳ (77)// Derleme: Cıdamak “sabretmek”; Diyanmak “dayanmak”// Moğ-Les: Çida-/Çada- [~Tr. Tıd-] (282).

Cırġamaḳ (جِيرغاماق) “eğlenmek, sefa sürmek, neşelenmek”// SG: Cırġamaḳ/ġ “eğlenmek, neşelenmek” (831-832)// AŞ: Çırġa- “kuş avlamak için havaya ok atmak” (108a)// CC: Yırga- “eğlenmek” (229)// Krgz.Tr: Cırga- “haz duymak, sefa sürmek” (212)// Moğ-Les: Cirga- “eğlenmek, mutlu olmak, neşelenmek; başarılı olmak” (1635).

Cırġalanĝ (جِرغالانک) “[eğlence, mutluluk]; Herāt'ta bulunan bir eğlence ve gezinti yeri”. Bk. SG (836-837)// Moğ-Les: Cirgalang “mutluluk, neşe; başarı” (1636).

Çıġ “kamıştan ve çubuktan örülüp ev veya çadır kapısının önüne asılan perde”. Bk. SG (838-839), AŞ (110a), DLT (621)// Kzk.Tr: Şiy “kamış, saz” (639)// Krgz.Tr: Çiy “keçe evi kafesinin etrafındaki hasır” (276); Çıgdan “çiyden (hasırdan) yapılan perde” (265)// Mlk.Tr: Çiy “hasır” (176)// Tr.Tr: Çığ “bölme veya paravana”// Derleme: “göçebelerin sele sazı ile yaptıkları çadır örtüsü”// Moğ-Les: Çig “sargı, kırık kemik sarmaya özgü ince tahta; saç örgüsü” (287).

Cıġıldan (جِيغيلدان) “avcı kuşunun boynuna asılan bağ”// SG: Cıġıldan/Cılġu/Ney (839/846/1258)// BR-Muin: Cāġar “kuş havsalası” (553)// Krgz.Tr: Çılgıy “sepilenmemiş deri” (267); Çılgoo “ayak sargısı” (268)// Özb.Tr.İzahlı: Cığıldan “kuşun taşlığı, havsala” (I/283)// Derleme: Cılgı “incecik bağ”// Moğ-Les: Calaga “püskül; ibik; ipek iplik” (1590).

Cigremek (جِيْكراماک) “gözü açık kalmak, şaşırarak bakmak, uykusuz bakmak, gece gözüne uyku girmemek”// SG: جيكراماک (843)// SG-Feyziye: چيكراماک (309)// AŞ: Çigrey- (108a)// Cl: Çikre- (57)// MU: Çigreymek (114); جيكريماک (T775b/18)// Trkm.Tr: Çigre- “serinlemek, soğumak” (122)// Moğ-Les: Cigir- “seğirmek, titremek, korku veya tiksintiden ürpermek; soğuktan titremek” (1625); Cikegüre- “serinlemek; üşümek, donmak, titremek, seğirmek” (1628).

Cılamaḳ (جِيلاماق) “Moğ. istemek, dilemek; [sürmek, akın etmek]”. Bk. SG (845)// Özb.Tr.Alt: Cil- “sürülmek” (192)// Moğ-Les: Cilçü- “aramak, araştırmak”; Cilbid- “şiddetle istemek”

(1629); Cilugada- “yöneltmek, sürmek” (1630)// **Cılamışı** (جِیلامیشی) “Moğ. sürme, akın etme”. Bk. SG (845), Vassaf (126).

Çılbur (چِیلبور) “çılbır, yular, yulara takılan ip veya zincir, atın burnu üzerine takılan zincir”. Bk. SG (846)// Krgz.Tr: Çılbır (267)// YUyg.Tr: Çulva/Çulvur (88)// Moğ-Les: Çilbugur/Çulbugur/Çulbur (292/328).

Cıldam (جِیلدام) “çabuk, hızlı, tez”. Bk. SG (846)// YUyg.Tr: İldam/Jildam/Yildam (174/183/468)// Trkm.Tr: Yıldam (699)// Moğ-Les: Cildam “yetenekli kayakçı” (1629).

Çinemek (چِیناماک) “tahmin etmek, sezmek, gözle oranlayarak ölçmek, kıyaslamak, tasarlamak, tasavvur etmek”. Bk. AŞ (109b), SG (847)// Krgz.Tr: Çene- “ölçmek; denkleştirmek” (261)// YUyg.Tr: Çėnimek “kıyaslamak, yerini göstermek” (77)// Moğ-Les: Çine- “ölçmek, tartmak” (301).

Cıncanaḳ/Çıncanaḳ (جِیْنجاناق-چِیْنجاناق) “küçük parmak, serçe parmak”// SG: Çıncanaḳ (848)// DLT: Çıçalak (621)// Krgz.Tr: Şınaşak (654)// Krgz.Tr: Çıpalak (271)// Mlk.Tr: Çınakay (174)// Özb.Tr.İzahlı: Cimcilaq (I/280)// YUyg.Tr: Sinçilaḳ (354)// Moğ-Les: Sigeçi/Sigecey/Çigecey (1087).

Cenĝsenĝ (جَنکسانک) “padişah vekili, vezir, emir”; **Cinĝsenĝ** (جِینکسانک) “padişah vekili, vezirlik mansıbı”// SG: Cenĝsenĝ (üzeri çizili)/Cinĝsenĝ (801/849)// MGT-Temir: Çingsiang (Çin. Ch’eng-siang) “başvekil” (63)// Moğ-Les: Çingsang “devlet bakanı” (305); Sang “maliye dairesi, hazine” (1044).

Çivlime/Çivligen (چِولیما-چِولیکان) “sayıklama, saçma sapan konuşma”// SG (849): Civlimek (جیولیماک). Bk. MK (130, 23b/12), MK-Özb (Fasl.24), Külliyat-Yazma-TB (1468: جیولیکان), MK-Amire (44: چولیکان)// Alt.Tr: Cüülgekten- (68)// Krgz.Tr: Cöölü- (229)// YUyg.Tr: Cölimek/Cöylimek (64)// Moğ-Les: Cegüle- (1613).

-ÇI “Moğ. sözün bitiminde pekiştirme olarak kullanılan ek”. Bk. SG (852/62), LM (286, 2633)// Krgz.Tr: -ÇI/ÇU “soru, rica ve pişmanlık gösteren eki” (263)// YUyg.Tr: -Çu “soru ve rica eki” (87)// Moğ-Les: ÇU “bile, dahi ve hakkında anlamında kullanılan pekiştirme eki” (323).

Cavcı (جاوجی) “Moğ. topuk, ökçe”. Bk. SG (801), NS (193b)// King (213, 199A/20): Cavca.

Ḫatun (خاتون) “hatun, büyük hanım, büyüklerin hanımı”. Bk. SG (853)// DLT: Katun (693)// CC: Hatun/Katun (76)// Krgz.Tr: Katın (417)// YUyg.Tr: Xatun/Xotun (162)// Moğ-Les: Hatun/Hatan (1459).

Ḫatāy (خَتای) “Tatar ve Moğul dilinde Çīn ülkesine denir”. Bk. FV (675)// SG: Ḫatā/Ḫaṭā “başkenti Çīn olan bir ülke adı”; Ḫatāy “Özbekiyye'den bir boy adı” (854)// DLT: Xıtay/Xaṭay “Çin; orta Çin; yukarı Çin” (654)// CT-Musevi: Ḫitay (2033)// MGT-Temir: Kitan/Kitay (Pl. Kitat) “Kin sülalesi, kuzey Çinliler” (271)// Moğ-Les: Kitad “Çin; Çinli” (753).

Ḫubulmaḳ (خُوبولماق) “[Moğ.] hortlamak, ölü mezardan çıkmak”. Bk. SG (855)// Moğ-Les: Hubil- (1508).

Dabġur/Dabḳur (دابغور-دابقور) “bölük, tabur”// AŞ: Dapḳur “sıra, dizi, alay” (115b)// SG: Dabḳur/Tabḳur “bölük, tabur; vergiden fazlasına zorlamak; (Rūm Tr.) kolan, eyeri hayvana bağlayan kuşak” (857)// Tatar.Tr: Tapḳır “kez, kere” (264)// Trkm.Tr: Tapgır “öbek, bölük; kez, defa” (617)// Derleme: Tapkır/Tapkur “bölük, manga, dizi, kafile”// Moğ-Les: Dabta- “tekrarlamak; demir dövmek, vurmak” (338); Dabhur “sıra, dizi; kat, katman” (340).

Darımaḳ (داریماق) “uğramak, karşılaşmak, maruz kalmak; yüz tutmak, yönelmek”// SG: “uğramak, karşılaşmak; yüz tutmak, yönelmek” (857)// AŞ: Darı- “olmak, oluşmak; uğramak, karşılaşılmak; gelmek” (115b)// Krgz.Tr: Daarı- “değmek, dokunmak; değmeden geçmek” (291)// Tatar.Tr: Tarı- “belaya uğramak” (265)// Moğ-Les: Dagari- “uğramak, geçip gitmek; karşılaşmak, karşı karşıya gelmek” (346-347).

Dabusun (دابوسون) “Moğ. tuz”. Bk. SG (857), Moğ-Les (339).

Daban (دابان) “dağ”. Bk. SG (856)// Krgz.Tr: “dağ geçidi” (292)// Moğ-Les: Dabaga(n) “dağ geçidi; dağ silsilesi” (336).

Dara (دارا) “sürekli, daima, her zaman”. Bk. SG (859)// Kzk.Tr: “yalnız, sadece; tek başına; eşsiz” (119)// Krgz.Tr: “ayrı” (297)// Moğ-Les: Dara/Daraga/Daraa “sıra, sıradaki, gelecek, sonra, sonraki” (368).

Daş/Taş (داش-تاش) “taş; dış yüz, görünüş, dışarı; uzak; işteşlik eki: ḳarındaş, yoldaş, kökelteş gibi”// SG: Daş/Taş (859)// AŞ (75b), DLT (860), YUyg.Tr (392-393): Taş “taş; dış, dışarı”// CC (180), Krgz.Tr (715): Taş “taş”// Moğ-Les: Çilagu(n) “taş” (291).

Dalda (دالدا) “bir şeyin arkası, sırt; gizli yer, dulda”. Bk. SG (862)// Krgz.Tr: “örtü; perde; siper; sığınak” (294)// YUyg.Tr: “siper, sığınak” (93)// Trkm.Tr: “destek, dayanak, arka” (132)// Derleme: “dulda”// Moğ-Les: Dalda [Dal~Tr. Yaş. DLT: Yaşru “gizli, gizlice” (958)] “gizli, saklı, kuytu” (358).

Dalu (دالو) “Moğ. omuz”. Bk. SG (862), NS (185a)// Krgz.Tr: Dalı “kürek kemiği; omuzlar” (294)// Moğ-Les: Dalu/Dal [~Tr. Yal “at yelesi”. Bk. DLT (944)] “kürek kemiği” (358).

Daldalamaḳ (دالدالاماق) “bir şeyin arkasına girmek, saklanmak”// SG: Daldalamaḳ/Daldalanmaḳ/Daldalaşmaḳ (860-861)// Krgz.Tr: Daldala- “örtmek; korumak”; Daldalan- “saklanmak” (294)// YUyg.Tr: Daldilimaḳ “siper etmek” (93)// Trkm.Tr: Daldala- “sığınmak, elini kendine siper etmek” (132)// Tr.Tr: Duldala- “korumak, siper altına almak”; Daldalan- “gölgeli yere saklanmak”// Derleme: Daldalamak “örtmek, saklamak”// Moğ-Les: Daldala- “saklamak, örtmek; korumak” (359).

Daruġa (داروغه) “bir kentin ya da bölgenin yöneticisi”. Bk. SG (859)// AŞ: “subaşı” (116a)// CC: Daraga “askeri vali” (56)// Derleme: Daruğa “askeri vali”; Darğa “mübaşir”// Moğ-Les: Daru- “basmak, sıkmak; bastırmak, yenmek” (371); Daruga/Darga “başkan, yönetmen” (372).

Dalbay (دالبای) “avcı kuşları çağırmak için kuşçuların kullandıkları kuş kanadı”// SG: Dalbay/Ḳaratġu (862/1053)// Krgz.Tr: Dalba “alıcı kuş için yem; yırtık; paçavra haline gelmiş” (293)// Moğ-Les: Dalbaga/Dalbā/Dalba “bayrak, yelken” (358); Dali “kuşun kanadı” (360); Dalabçi(n) “kanat; kanada benzeyen her şey” (356).

Dayın (دایِیْن) “Moğ. düşman, yağı”// SG: Dayın [~Tr. Yaġı. Bk. DLT (940)] “düşman” (863)// Moğ-Les: Dayn “savaş; düşmanlık” (354).

Dipsemaḳ (دِپساماق) “tepinmek, ayakla yere vurmak”// SG (862): Dibsemaḳ (دیبساماق)// AŞ: Dėpse- (117a/560)// Krgz.Tr: Tepse- “ayakları altına almak, çiğnemek” (727)// YUyg.Tr: Depsimek “çiğnemek” (97)// Moğ-Les: Debse- “tepmek, ayağını yere vurmak, çiğnemek” (380).

Digle/Digley (دِیکله-دِیکلای)**/Degle/Degley** (دَکله-دَکلای) “kısa kollu üst giysisi”// SG: Degle/Digle/Digley (860/870)// AŞ: Degle “üste giyilen kısa yenli kaftan” (116a)// Moğ-Les: Degeley/Deeley “yelek, kısa kürk” (386); Düley/Düliy “yağmurluk, kepenek” (445).

Deletü/Deltü/Döltü (دَله تو-دَلتو-دَولتو) “sırtlan, yeleli kurt”// AŞ (120b), SG (866): Döltü// NS: Deletü/Döltü (81b)// Moğ-Les: Del “yele; kalın ve sert kıllar” (392); Deltey “yeleli”; Deltey çinua “uzun yeleli kurt” (398).

Dolana (دَولانه) “orman eriği, alıç, dağ elması”. Bk. SG (866)// AŞ: Dolana (120b/570)// Krgz.Tr: Dolono “akdiken ağacı” (310)// YUyg.Tr: Dolana “akdiken” (104)// Moğ-Les: Dolugana/Dolunu “alıç” (413).

Dotur (دَوتور) “kaftanın astarı”. Bk. SG (863), Moğ-Les (420).

Tuzaḳ (تُوزاق)**/Duzaḳ** (دُوزاق) “tuzak, ağ”// SG: Tuzaḳ/Duzaḳ (661/864)// DLT (907), CC (202), Krgz.Tr (768), YUyg.Tr (429): Tuzaḳ// Kzk.Tr: Duzaq (130)// Moğ-Les: Tusi- “kösteklemek”; Tusiya/Tuşa/Tuşaga “köstek, bukağı; engel” (1304).

Doġulan (دَوغولان) “Moğ. topal”. Bk. SG (864), NS (185a)// Moğ-Les (409): Dogulang/Dogolon(g).

Düley (دُولای) “[Moğ.] sağır”. Bk. SG (866), NS (185a), King (274, 204A/13), Moğ-Les (444)// Krgz.Tr: Dülöy (316).

Dümri (دُومری) “büyük kös, büyük davul; [Rūm Tr: tef]”. Bk. SG (867), Kıpçak (TZ) (67), Tarama (73)// DLT: Tümrüg “tef” (909)// Derleme: Dümrük “silindir biçiminde olan şey”// Moğ-Les: Dünggür/Dünger “şaman davulu, büyük davul” (446).

Dönen (دَونان) “dört yaşındaki tay”. Bk. SG (867)// Alt.Tr: Tönön “dört yaşandaki öküz” (184)// Kzk.Tr: Dönen “dört yaşındaki aygır” (129)// YUyg.Tr: Dönen “dört yaş; dört yaşlı hayvan” (106)// Moğ-Les: Dörbe(n)/Dörvön/Döröv [~Tr. Dört] “dört” (426); Dönen “dört yaşandaki erkek hayvan” (425).

Dėb (دَیب) “Moğ. yüksek makam, mevki, taht, şan, büyüklük”. Bk. SG (869)// ŞT: Dib “tahtın yeri” (T69b/10)// Moğ-Les: Deb “adım, derece, kademe; yüzeyden yüksek yer” (378).

Dėb Baḳuy (دَیب باقُوی) “Alanca bin Türk bin Yāfeş bin Nūḥ'un oğlunun adı. Moġul dilinde Dėb mevki, taht ve talih, Baḳuy ise büyük anlamına gelir”. Bk. SG (869)// CT-Musevi: Dip Ya(v)ḳuy “ilk yabgu, ana yabgu, yabgu soylu” (2066); Dip Yaḳuy “Abulca (Yāfeş) bin Nuḥ'un oğlu. Dip ‘taht ve mansıp yeri’, Yaḳuy ‘kavim büyüğü’ anlamına gelir” (47-48)// ŞT: Dib “tahtın yeri”; Baḳuy “ėl ulugı (elin büyüğü)” (T69b/10))// Moğ-Les: Deb “adım, derece, kademe; yüzeyden yüksek yer” (378).

Dirsün (دِیرسون) “Moğ. çok, bol”. Bk. SG (869), Vassaf (66)// FV: “Tr. çok, kalabalık” (678)// Tarama: Dersü “hep, hepsi, tümü” (65)// Trkm.Tr: Düyrmek “kalabalık” (186)// Moğ-Les: Dügüreng/Degüreng/Degüren/Degürin “dolu, dolmuş, doygun; tam, tamamen” (442).

Zine (زِینه) “merdiven; basamak”// **Zeñgü** (زَنکو) “merdiven; basamak”. Bk. SG (877)// Dehhuda: Zīne “merdiven; rütbe, derece, aşama, basamak”// Trkm.Tr-Hamzayev: Zeñgñgi “merdiven”// Özb.Tr.Gültekin: (240), Derleme: Zine “merdiven”// Moğ-Les: Canggi/Zangi “Çin. askerlikte bir rütbe” (1599).

Zulan (زُولان) “Moğ. yumuşak”. Bk. SG (fulān vezninde) (877)// King: Cölen (269, 203C/4)// Moğ-Les: Sula “gevşek” (1140); Sulahan “yumuşak” (1141); Cögelen/Cöölön “yumuşak” (1660).

Sanab (ساناب) “saymış, hesap etmiş”. Bk. SG (905), AŞ (125b), CC (160), Kzk.Tr (466), Krgz.Tr (636), Mlk.Tr (328), Trkm.Tr (559)// DLT: Sa-/Sana- (797/802)// YUyr.Tr: Sanimaḳ (341)// Moğ-Les: Sana- “düşünmek; saymak, kabul etmek; ummak, tasarlamak; hatırlamak; özlemek” (1038-1039).

Sañgġ/Sanḳ (سانکغ-سانق) “kuş tersi, kuş pisliği, sağı. ‘Arabī'de ḥubārā denir. Nitekim ‘Arablarda şöyle bir söz var: İnne'l-ḥubārā silāḥuhā sülāḥuhā”// SG: Sanḳ (909)// DLT: Sañg (803)// Kzk.Tr: Sañggı- “kuş pislemek” (467)// Kzk.Tr-Oraltay: Sañgırıq “kuş pisliği” (234)// Derleme: Sangı// Moğ-Les: Sanggasu(n)/Sangas “tezek, hayvan dışkısı” (1045).

Sarı (ساری)/**Sarıġ** (ساریغ) “sarı”// SG: Sarı/Sarıġ (888)// AŞ: Sarıḳ/Sarıġ (122a)// DLT: Sarıg (805)// CC (160), Krgz.Tr (639): Sarı// YUyg.Tr: Sariġ/Sėriḳ (342)// Moğ-Les: Sira (1107).

Saçmaḳ (ساچماق) “saçmak, dağıtmak, savurmak”. Bk. SG (882), AŞ (121b), DLT (797), CC (157), Trkm.Tr (550)// Krgz.Tr (242), YUyg.Tr (67): Çaç-// Moğ-Les: Saçu-/Saça-/Çaçu-/Saçul-/Saçla-/Saçula- (1018).

Saçıḳ (ساچیق) “saçı, gelinin başına saçılan para vb. şeyler; saçı, oğlan evinin gelin evine gönderdiği düğün armağanı”. Bk. SG (884), AŞ (121b)// DLT: Saçı “saçı” (797); Saçuk “saçılmış olan” (798)// Kzk.Tr: Şaşuv “saçı” (634)// Moğ-Les: Saçu-/Saça-/Çaçu-/Saçul-/Saçla-/Saçula- “saçmak”; Saçuli/Saçali “tanrılar için saçılan buğday ve yiyecek” (1018).

Saçramaḳ (ساچراماق) “sıçramak”. Bk. AŞ (121b), SG (883), DLT (798)// Krgz.Tr: Çaçıra- (243)// YUyg.Tr: Saçrimaḳ/Çaçrimaḳ (336)// Moğ-Les: Saçura-/Saçra- “saçılmak” (1018).

Saçaḳ (ساچاق) “saçak, ipek püskül; sofra; [yapılarda çatının önüne yapılan saçak]”. Bk. SG (883-884)// CC: Saçak “saçak” (157)// Kzk.Tr: Şaşaq “saçak, püskül” (633)// Trkm.Tr: Saçak “sofra örtüsü” (551)// Moğ-Les: Saçug/Saçag/Çaçug “saçak, perçem, püskül; salkım, deste; ibik; başak, tohum püskülü, tomurcuk” (1018).

Sadaḳ (ساداق-سادق-سداق-سدق)**/Ṣadaḳ** (صداق-صدق)**/Saḳdaḳ/Saġdaḳ** (ساقداق-ساغداق) “sadak, okluk, kuburluk, ok çantası”// SG: Sadaḳ/Ṣadaḳ/Saġdaḳ (885/894)// Krgz.Tr: Sadak/Saadak (629)// Trkm.Tr: Sagdak (552)// Moğ-Les: Sagadag (1020).

Sal (سال) “kalın ağaç dalları birbirine bağlanarak yapılan deniz veya ırmak taşıtı, sal”. Bk. SG (900), AŞ (124b), DLT (801), Krgz.Tr (630), YUyg.Tr (338), Trkm.Tr (555), Moğ-Les (1031).

Sabamaḳ (ساباماق) “değnekle pamuk atmak, yün atmak”. Bk. SG (878), Kzk.Tr (457), Krgz.Tr (627), Moğ-Les (1015).

Sab/Sap (ساب-ساپ) “sap, iplik, tel; pekiştirme sözcüğü: sap sarı, sap saḳ gibi; [Rūm Tr: sap, kılıç veya bıçak gibi şeylerin sapı]”// SG (879), Azb.Tr (660): Sap// DLT (803), Krgz.Tr (637), YUyg.Tr (341): Sap “sap”// Mlk.Tr: Sab “sap” (323)// Moğ-Les: Sab “pekiştirici ilk hece tekrarı; sınır” (1015).

Sebircek (سَبیرجک) “yumuşak kemik, kıkırdak, kemirdek”. Bk. SG (879)// Krgz.Tr: Çemirçek/Kemirçek (261/436)// Moğ-Les: Çimüge(n)/Çömüge(n) “ilik; ilikli kemik” (298).

Salḳın (سالقین) “sıcak günlerde esen serin yel”// SG: Salġın/Salḳın (901)// AŞ: Salḳın/Sayḳın (124b)// CC: Salkun “esinti, rüzgâr” (159)// Kzk.Tr (463), Krgz.Tr (633), YUyg.Tr (339), Mlk.Tr (327), Derleme: Salkın “serin”// Moğ-Les: Salki(n) “yel, rüzgâr” (1034).

Saḳızġan (ساقیزغان) “saksağan, alacakarga, alakarga”. Bk. AŞ (123b)// DLT: Sagızgan/Sagzıgan (799)// Krgz.Tr: Sağızğan (629)// YUyg.Tr: Sėġizxan (349)// Moğ-Les: Şagacagay/Sigacagay (1158).

Sarḳut/Sorḳut (سَرقوت-سَورقوت) “kadehin dibinde kalan içki, kadehte artan içki, yudum”// AŞ: Sarḳud/Sorḳut (122b/132a/577/612)// SG: Sarḳut (888)// CC: Sarhıt “artık, geri kalan” (160)// Krgz.Tr: Sarkıt “yemek ve içecek kalıntısı” (639)// YUyg.Tr: Sarḳit “yemek kalıntısı” (342)// Moğ-Les: Sarhud “sert içki” (1051).

Sirke (سِیرکا) “erkek dağ keçisi”; **Serke** (ساركه) “sürünün önünden giderek ona kılavuzluk eden enenmiş keçi, kösemen”// SG: Serke/Sėrke “sürünün önünde giden enenmiş keçi/erkek dağ keçisi” (888/974)// Kzk.Tr: Serke “beş altı yaşında ve enenmiş erkek keçi; önder” (480)// Krgz.Tr: Serke “iki yaşındaki teke; kösemen” (647)// YUyg.Tr: Serke “enenmiş teke” (347)// Moğ-Les: Serke “iğdiş edilmiş keçi” (1072).

Sārī/Sār “siyah ve benekli bir kuş, sığırcık”. Bk. SG (888/1422), BR-TDK (644/645)// Krgz.Tr: Sarı “bir karakuş türü” (639)// YUyg.Tr: Sar “ala doğan” (341)// Trkm.Tr: Sar “sığırcık” (562)// Moğ-Les: Sar “avcı kuş, yıtıcı kuş; kartal, doğan; kızıl doğan” (1047).

Saġmaḳ (ساغماق) “sağmak”. Bk. SG (889), DLT (798), YUyg.Tr (337), Trkm.Tr (551)// Kzk.Tr: Sav- (472)// Moğ-Les: Saga-/Sā- (1019).

Saġrı (ساغرى) “kalça, sağrı; eşek veya atın sepilenmiş sağrı derisi”. Bk. SG (894)// DLT: Sagrı “deri; her şeyin en üstteki tabakası; sağrı” (799)// CC: Sagrı/Savrı “deri” (158)// YUyg.Tr: Saġi/Saġra “sağrı” (337)// Trkm.Tr: Sagrı “sağrı” (553)// Moğ-Les: Sagari(n)/Sāri “at derisi, deri, kösele” (1021).

Sekmek (ساكماک) “[Rūm Tr.] salınarak yürümek; keklik salınmak”. Bk. SG (896)// Trkm.Tr: Sek- “yürümek, ayak basmak” (568)// Derleme: Sekmek “az topallamak; ayak takılmak, tökezlemek; atlamak, sıçramak”// Moğ-Les: Sege- “sekmek, seğirtmek, sekerek koşmak, tırıs gitmek” (1059); Seküy- “yükselmek”; Seküre- “kalkmak, yukarıya kıvrılmak” (1064).

Salca (سالجه) “sakırga, kene”. Bk. SG (901), AŞ (125a), Alt.Tr (149), King (200A/8)// Moğ-Les: Şalca/Silca (1162).

Sandıraḳlamaḳ (ساندِراقلاماق) “sayıklamak, saçmalamak”. Bk. SG (906), Mlk.Tr (330)// DLT: Sandrı-/Sanrı- (803)// CC: Sandıra- “azmak, kudurmak” (160)// Krgz.Tr (637), Kzk.Tr (466): Sandırakta-// Moğ-Les: Sandura- “paniklemek, şaşırmak” (1043).

Sana (سانه) “saymak”. Bk. NS (89b)// Krgz.Tr: Sanaa “bilinç, düşünce, fikir; tasa, kaygı” (636)// Moğ-Les: Sanaga(n)/Sanā(n) “düşünce, fikir, umut, görüş, niyet, amaç, istek; kavrama, anlayış” (1039).

Salcut (سالجوت) “bir büyük Moġul boyunun adı. *Ḥabībü's-Siyer'den:* Salcut, Ḳonḳrat, Taycut ve Calayır boyları birleşip yada taşı kullanarak Çengiz Ḫan ve Oṅg Ḫan ordusunu yağış nedeniyle yendiler”. Bk. *Ḥabībü's-Siyer*// CT-Musevi (2874), MGT-Temir (272): Salci’ut// Taycut| Dehhuda, *Ḥabībü's-Siyer:* Talcut; CT-Musevi: Tayçiut (2078); Moğ-Les: Tayçigud/Tayçūd “Cengiz Han zamanında Kuzey Moğolistan'daki bir Moğol boyu” (1187).

Saylamaḳ (سايلاماق) “seçmek, saylamak”. Bk. SG (913), Kzk.Tr (459), YUyr.Tr (343: Saylimaḳ), Mlk.Tr (336), Trkm.Tr (565)// Moğ-Les: Sili-/Sile- (1095).

Say (ساى) “yazın kuruyup kışın akan ırmak; [suyu az olan ırmak]”. Bk. AŞ (127a), SG (918)// DLT: “taşlık yer” (811)// CC (161), Trkm.Tr (564): “sığ”// Krgz.Tr: “nehrin yatağı” (640)// Mlk.Tr: “sığ, derin olmayan; yüzeysel” (335)// Özb.Tr.Alt: “vadi; vadide akan su” (245)// YUyg.Tr: “nehrin yatağı, dere, çay” (342)// Derleme: “su kaynağı, pınar; sığ, derin olmayan; dağ yamaçlarındaki taşlı, çakıllı arazi; kayalık yar, uçurum; düz, ince, yassı taş; kaya; dağ”// Moğ-Les: Sayr/Sayri/Sayram “kuru dere yatağı; nehirdeki sığlık, sığ yer” (1027).

Sayrun/Seyrün (سايرون) “serin veya ılıman hava”. Bk. SG (919)// BR-Muin: سيرون (mechūl /y/ ile) “ılığa yakın soğuk” (1205)// Krgz.Tr: Serüün “ılıman sıcaklık, serin, tazelik veren” (648)// Trkm.Tr: Sergin/Salkın (571)// Derleme: Sarın/Serin/Sirin// Moğ-Les: Sere-/Seri-/Serge-/Sergü- [~Tr. Sez-] “sezmek, uyanmak, ayılmak, kendine gelmek; canlanmak, dinçlenmek” (1069/1071); Serege-/Seregü- “sezdirmek, uyandırmak” (1070); Serigün/Seregün/Serüün “serin, taze” (1072).

Saġınġan (ساغينغان) “sanma, zannetme; düşünme; sakınma; anma, hatırlama”. Bk. SG (892)// AŞ: Saġın- “sanmak, zannetmek; anmak” (123a)// CC: Sagın- “düşünmek, hatırlamak” (158)// DLT: Sagın- “içinden veya sözle zanda bulunmak” (799); Sakı- “hayal gibi görünmek; hayal etmek”; Sakın- “sakınmak; düşünmek; zannetmek; umursamak” (800)// Krgz.Tr: Sağın- “özlemek” (629)// Trkm.Tr: Sagın- “düşünmek, duraksamak, tereddüt etmek, beklemek” (552)// Moğ-Les: saki- “sakınmak, esirgemek” (1029).

Saḫlaġucı (ساخلاغوجى) “saklayıcı, koruyucu”. Bk. SG (885)// YUyg.Tr: Saḳliġuçi (338)// CC: Sakla- “saklamak, korumak” (159)// Moğ-Les: Saki- “sakınmak, korumak, gözetmek” (1029).

Sayın (سايِڽ) “iyi, güzel; seçkin, seçilmiş; Batu Ḫan bin Cocı Ḫan bin Çengiz Ḫan'ın lakabı”. Bk. SG (920), ŞT (T74b/11), NS (186b)// Moğ-Les: Sayn “iyi, güzel, hoş; becerikli, yeterlikli” (1026).

Sıbḳarmaḳ (سِبقارماق) “bir dikişte içmek, hepsini birden içmek, başına dikmek, sömürüp içmek”// SG: Sıbḳarmaḳ/ġ “bir dikişte içmek” (967)// AŞ: Sıpḳar- “sömürüp içmek” (127b)// MU: Sıpḳarmaḳ (T775b/25)// Mlk.Tr: Sıphar- “süpürmek; bitirmek, tüketmek” (343)// Derleme: Sıvkırmak/Sıykırmak “sıvı dolu kabı sonuna dek dökmek, boşaltmak”// Azb.Tr.Ağız: Sıfqar-/Sıvxar- “tamamıyla dökmek veya boşaltmak” (488/491)// Moğ-Les: Sibhar- “boşaltmak; son damlasına kadar akıtmak; sıkıp suyunu çıkarmak” (1080).

Sere (سَره) “sıralı tepe; [yalçın tepe]”// DLT: Seng̃ir “dağ burnu; duvar kenarı” (814)// CC: Sengir “açı, köşe” (163)// Sami: Saḫre “Ar. kaya” (820)// Krgz.Tr: Senğir “dağ eteği; dağ burnu” (645)// Derleme: Seğir “sıradağ; dağ sırtı, bayır; iki tarla arasındaki sınır”; Senir “senir, iki dağ arasındaki sırt; yükseklik; tepe, doruk; dağın vadiye bakan yamacı”// Moğ-Les: Seger/Seer “tepe, dağ sırtı; omurga” (1059).

Sirgeg (سِركاک) “uykudan belinleyip uyanma; uykusuzluk, uyanıklık; uykusuz, uyanık”// SG: Sirgek “uykusuz; uykusuzluk” (974)// AŞ: Sergeg “tez uyanılan hafif uyku” (122b); Sirgek

“uykudan belinleyip uyanma; göz çapaklanmak, gözü donmak” (128a)// DLT: Sergek “sarhoşluktan yalpalama” (814)// CC: Sergek “uyanık” (163)// Krgz.Tr: Sergek “canlı, uyanık; ihtiyatlı, dikkatli” (647)// YUyg.Tr: Sergek “uyanık, gözü açık” (347)// Tr.Tr: Zeyrek “anlayışlı, uyanık, zeki”// Derleme: Siyrik “arsız, yaramaz çocuk”; Zivrik “çevik, atik”; Serek “sayıklayan hasta”; Sereklemek “uykuda sayıklamak”; Seri “diri, dinç”; Sezek “tez sezen, duyarlı”// Moğ-Les: Sere-/Seri-/Serge-/Sergü- [~Tr. Sez-] “sezmek, uyanmak, ayılmak, kendine gelmek; canlanmak, dinçlenmek”; Sergeg “sezici, uyanık, dikkatli” (1069/1071).

Saḳal (سَقال) “sakal”. Bk. SG (896), DLT (800), CC (159), Krgz.Tr (629), YUyg.Tr (337)// Moğ-Les: Sahal (1052).

Saḳaldurluḳ (سَقال دُورلوق) “kadınların yüzlerini süsleyen ve çene altından geçirilip sakal gibi görünen inci takı”// SG (896): Saḳal dürluḳ (سَقال دُرلوق)// DLT: Sakalduruk “başlığın düşmemesi için çene altından bağlanan ipekten örülmüş ip” (800)// Tarama: Sakandırık/Sakanduruk “gerdanlık” (177)// Kzk.Tr (458), Krgz.Tr (629): Sağaldırık “çenenin altından geçen kayış”// Tr.Tr: Sakandırık “başlığın çene bağı”// Moğ-Les: Sagaldurga/Sagaldraga “çenenin altından geçirilen ip” (1020).

Şonḳar (شُنقار) “çakırdoğan cinsinden bir avcı kuş, sungur; padişahların ölümü”; **Sanḳur/Sonḳur/Sonḳar** (سَنقور-سُنقور-سَوْنقور-سَوْنقار) “çakırdoğan cinsinden bir avcı kuş, sungur. Şonḳar adıyla da bilinen bu kuşun iki türü var: aḳ sonḳur, ḳara sonḳur”// BL: Sanḳur (60b)// SG: سونقور (957)// BR-TDK: Sunḳur (697)// AŞ: Sonġar (135b/623)// DLT: Sunĝkur (836)// CC: Songgur (168)// Kzk.Tr: Sunĝqar (494)// Krgz.Tr: Şumkar (692)// YUyg.Tr: Şunĝḳar (382)// Trkm.Tr: Şunkar (611)// Moğ-Les: Singhur/Şonghur/Şonhor (1104).

Sovġat/Sovḳat (سَوْغات-سَوْقات)**/Savġat** (سَوغات) “armağan, hediye”// AŞ: Sovḳat/Sovġat (133b/134a/619)// SG: Savġat (913)// Krgz.Tr: Sooğa/Sooğat (660)// YUyg.Tr: Savġa/Soġa (342/357)// Trkm.Tr: Sovgat (584)// Moğ-Les: Sauga/Saugad/Sauha (1052).

Süpürmek (سُوپورماک) “süpürmek”. Bk. SG (920), DLT (840), YUyg.Tr (368), Trkm.Tr (593)// Alt.Tr (155), Mlk.Tr (347): Sibir-// Kzk.Tr: Sıpır- (505)// Krgz.Tr: Şıpır- (687)// Moğ-Les: Sigür-/Sigüre-/Sigürde-/Sirbe-/Sirbi- (1090/1109).

Süpürgü (سُوپورکو) “süpürge”. Bk. SG (922), DLT (840)// CC: Sibürtki (166)// Alt.Tr: Sibirgi (155)// Mlk.Tr: Sibirtgi (347)// Kzk.Tr: Sıpırğış/Sıpırtqı (505)// Krgz.Tr: Şıpırğı- (687)// Özb.Tr: Süpürgi (79)// YUyg.Tr: Süpürge (368)// Trkm.Tr: Sübse (592)// Moğ-Les: Sigür/Sigürdegür/Sirbegül/Sirbigür (1090/1091/1109).

Subay (سُوبای) “yalnız süvari, tek başına olan atlı”. Bk. SG (922)// Alt.Tr (158), Moğ-Les (1136): “kısır dişi hayvan”// Krgz.Tr: “yavrusuz hayvan” (667)// Azb.Tr: “bekâr; yalnız” (687).

Subusun (سُوبوسون) “Moğ. inci”. Bk. SG (922), Moğ-Les (1137).

Sübük (سُوبوک) “bacak kemiği, baldır kemiği; ökçenin yukarısındaki sinir”. Bk. SG (Moğ.) (922)// Trkm.Tr-Hamzayev: Söbük “ökçenin yukarısındaki kalın damarın bulunduğu yer”// Moğ-Les: Söbege/Sübege “böğür” (1132/1148).

Sormaḳ (سَورماق) “soru sormak; emmek, içine çekmek”. Bk. SG (925)// AŞ (132b), CC (169): Sor- “sormak”// DLT: Sor- “sormak; aramak; emmek” (828)// Krgz.Tr: Sor- “emmek” (661); Sura- “sormak” (668)// YUyg.Tr: Sorimaḳ/Sorimaḳ/Sorumaḳ “sormak” (359)// Trkm.Tr: Sor- “emmek”; Sora- “sormak” (583)// Moğ-Les: Sori- “sınamak, denemek, sormak, yoklamak, soruşturmak, sorup araştırmak” (1130); Sur-/Sura- “sormak, soruşturmak” (1143-1144); Soru-/Soro-/Sor- “sormak, soğurmak, emmek, yutmak, içine çekmek, solukla içeriye çekmek, sömürmek, içmek; sızdırmak; çekmek” (1131).

Suruḳ/Suruġ/Soruḳ/Soruġ (سُوروق-سُوروغ-سَوروق-سَوروغ) “soru sorma, soru, sorgu, hesap sorma”. Bk. SG (937), AŞ (132b)// Derleme: Soruk “soru”// Moğ-Les: Surag/Surug “soru; haber, söylenti, bilgi” (1144).

Soramaḳ (سَوراماق) “sorup soruşturmak, ardını aramak, inceden inceye araştırmak”. Bk. SG (931)// Krgz.Tr: Sura- “sormak” (668)// YUyg.Tr: Sorimaḳ/Sorimaḳ/Sorumaḳ “sormak” (359)// Trkm.Tr: Sora- “sormak” (583)// Moğ-Les: Sori- “sınamak, denemek, sormak, yoklamak, soruşturmak, sorup araştırmak” (1130); Sur-/Sura- “sormak, soruşturmak” (1143-1144).

Suraḳ/Suraġ/Soraḳ/Soraġ (سُوراق-سُوراغ-سَوراق-سَوراغ) “sorup soruşturma, ardını arama, inceden inceye araştırma; belirti, iz, haber”. Bk. SG (936)// AŞ: Soraġ (133a/616)// Krgz.Tr: Surak “sorgu, tahkikat” (669)// YUyg.Tr: Soraġ/Soraḳ “soru; sorgu” (359)// Trkm.Tr: Sorag “soru; sorgu” (583)// Moğ-Les: Surag/Surug “soru; haber, söylenti, bilgi” (1144).

Sürmek (سُورماک) “sürmek, ileri götürmek; toprağı sürmek; kılıç vb. şeyleri çekmek; [Rūm Tr: sürmek, sürtmek]”// SG: “sürmek, ileri götürmek; toprağı sürmek; (Rūm Tr) sürmek, sürtmek” (925)// AŞ (133a), YUyg.Tr (369): “sürmek”// DLT: “hayvanı sürmek; kovmak, sürmek” (840)// Krgz.Tr: “sürtmek; ileri götürmek” (672)// Moğ-Les: Türi-/Türe- “sürümek, çekmek, sürüklemek” (1318).

Sürük (سُوروک) “hayvan sürüsü”. Bk. AŞ (132a), SG (937)// DLT: Sürüg (842)// CC: Sürüv (173)// Krgz.Tr: Sürök/Sürük “yük hayvanı” (672/673)// Moğ-Les: Sürüg/Süreg (1154).

Sürek (سُوراک) “sürü, sürek”// AŞ (132a), SG (937): Sürük// Krgz.Tr: Sürök/Sürük “yük hayvanı” (672/673)// Moğ-Les: Sürüg/Süreg (1154).

Sürtmek (سُورتماک) “sürmek, sürtmek”. Bk. SG (932), AŞ (132a), DLT (841), Krgz.Tr (673), Trkm.Tr (593)// Moğ-Les: Sürçi- (1153).

Sunmaḳ (سُونماق) “uzatmak, sunmak”// SG: “sünmek, uzamak; uzanmak; uzatmak” (954)// AŞ: Sun- “sunmak; uzanıp yatmak” (135b/136a); Sünmek “sunmak” (135b)// DLT: Sun- “uzatmak, bir şey vermek” (836)// CC: Sun- “sunmak” (172)// Krgz.Tr (668), YUyg.Tr (366): Sun-

“uzatmak, sunmak”// Moğ-Les: Sun-/Sung-/Sunu-/Suna- “sünmek, uzamak”; Sunuga-/Sungga-/Sunā- “sündürmek, uzatmak” (1142/1143).

Süren/Sürün (سُوران-سُورون) “savaşta topluca yapılan bağrışmalar, savaş çığlığı”// SG: Süren (936)// AŞ: Süren/Sürün (132b/613)// Alt.Tr: Süreen “korku; korkunç” (160)// Kzk.Tr-Oraltay: Süren “siren ve yüksek ses” (250)// Krgz.Tr: Sür “heybet; heybetli ve kurumlu görünüş”; Sürön “harp narası” (672)// Moğ-Les: Sür “etkili görünüş, görkem; saldırganlık” (1153); Sürde-/Süre- “ürkmek, korkmak”; Süriye “görkemli, etkileyici veya korkutucu görüntü” (1153/1154).

Sürmişi (سُورمیشی) “Moğ. sevinç, mutluluk; savaşta topluca yapılan bağrışmalar”. Bk. SG (937)// Moğ-Les: Sürde-/Süre- “ürkmek, korkmak” (1153/1154).

Suruḳ/Suruġ (سُوروق-سُوروغ) “uzun ağaç, sırık; direk; çocukların binecek yaptıkları ağaç”. Bk. SG (937)// DLT: Sıruk “çadır direği” (821)// CC: Suruk “sırık” (172)// AŞ: Suruḳ “sırık, ağaç; çadır direği” (132b)// Derleme: Suruk “sırık”// Moğ-Les: Sirug/Şurag/Surgagag/ Surgāg “sırık, sopa, değnek, uzun direk, dayak” (1114/1145).

Süzmek (سُوزماک) “süzmek, arıtmak; süzülmüş ve yarı kapalı gözle bakmak; kuş havada kanatlarını kapatıp inişe geçmek”. Bk. SG (938)// DLT (843), CC (173): Süz- “süzmek”// Alt.Tr: Şüü- “süzmek, süzgeçten geçirmek; ağla balık yakalamak; düşünmek; mırıldanarak söylemek” (164)// Kzk.Tr: Süz- “süzmek, süzgeçten geçirmek; torla, ağla balık avlamak; etrafı kolaçan etmek, süzmek” (495)// YUyg.Tr: Süzmek “süzmek”; Köz süzmek “göz süzmek” (371)// Derleme: Süymek “süzülerek yükselmek (kuş, bulut, vb.); süzülerek inmek (bulut, kuş vb.)”// Moğ-Les: Sigü-/Şüü- “süzmek, ayıklamak, ayırmak; ağla balık avlamak; süzmek, sızdırmak” (1089); Sigür-/Şüüre-/Şügüre- “süzülmek; akmak, sızmak” (1090).

Sümürmek (سُومورماک) “sömürmek, hepsini birden içmek; [emerek içmek]”// SG: “emerek içmek” (953)// DLT: Sömür- “içine çekmek” (832)// Kzk.Tr: Simir- “sömürmek” (508)// Krgz.Tr: Şimir- “sömürmek” (689)// YUyg.Tr: Sümürmek/Sümermek “içine çekmek” (368)// Trkm.Tr: Sümür- “sömürmek” (592)// Moğ-Les: Sime-/Simi-/Şime- “içine çekmek; emmek” (1100).

Şimmek (شِیمماک) “emmek”. Bk. SG (1010)// Krgz.Tr: Şimir- “sömürmek” (689)// Özb.Tr: Şim- (114)// Moğ-Les: Sime-/Simi-/Şime- (1100).

Süksük (سُوکسوک) “kumlu topraklarda yetişen, kuruyunca uzun kökü topraktan dışarı çıkan ve baston yapımında kullanılan bir ağaç”// AŞ: “ilkbaharda bitip yazın kuruyup çer çöp olan bitkiler” (134b)// SG: Süksük/Ocar (951)// DLT: Süksük “dağdağan ağacı” (839)// Trkm.Tr: Ocar (481)// Moğ-Les: Suhay “ılgın” (1147).

Soğlamaḳ (سَوغلاماق) “mızrak saplamak”. Bk. SG (946)// DLT: Suglı- “bir şey aramak için eli bir yere sokmak” (834)// Trkm.Tr: Suhla- “bıçak vb. soğuk silahla yaralamak” (589)// Moğ-Les: Suguli- “bir şey çıkarmak için eli bir deliğe sokmak” (1139).

Suġurmaḳ/Soġurmaḳ (سُوغورماق-سَوغورماق) “çekip çıkarmak, ayırmak, sıyırmak”. Bk. SG (946), AŞ (133b)// DLT: Sogur- “soğurmak, emmek” (827)// Kzk.Tr: Suvır- “çıkarmak; koparmak, çekmek” (492)// Krgz.Tr: Suur- “çekip çıkarmak, yolmak” (671)// YUyg.Tr: Soġurmaḳ/Suġurmaḳ “çekmek, çıkarmak” (357/365)// Trkm.Tr: Sogur- “sökmek, söküp çıkarmak, koparmak” (581)// Moğ-Les: Sugul-/Sugala-/Cugul- “çekip çıkarmak, sökmek”; Sugura-/Sugara- “çıkmak, sıyrılmak” (1139).

Suġrulmaḳ/Soġrulmaḳ (سُوغرولماق-سَوغرولماق) “çekip çıkarılmak, ayrılmak, sıyrılmak”. Bk. SG (947)// Krgz.Tr: Suurul- (671)// YUyg.Tr: Suġurulmaḳ (365)// Trkm.Tr: Sogrul- (581)// Moğ-Les: Sugul- “çekip çıkarmak, sökmek”; Sugura- “çıkmak, sıyrılmak” (1139).

Suyġun (سُویغون) “geyik, sığın”. Bk. SG (965)// **Soġun/Suġun** (سَوغون-سُوغون) “bir tür dağ sığırı, geyik, sığın”. Bk. SG (947)// DLT: Sıgun “erkek geyik” (818)// Kzk.Tr: Suğın “erkek geyik” (493)// Trkm.Tr: Sugun “geyik” (589)// Moğ-Les: Sogu/Sogo “dişi geyik” (1122); Sugu(n)/Suga “dişi köpek” (1138).

Suġaḳ (سُوغاق) “boynuzlarından bıçak sapı yapılan bir tür büyük ve pürüzsüz geyik”// SG: Suḳaġ (949)// DLT: Sukak “ak geyik” (835)// Moğ-Les: Sogu/Sogo “dişi geyik” (1122); Sugu(n)/Suga “dişi köpek” (1138).

Soḳur (سَوقور) “suyu kurumuş olan yer; kurumuş kuyu; gözü sönmüş ve çukurlaşmış, kör, sokur”; **Soḳḳur** “güçsüz ve zayıf düşen hayvan”. Bk. SG (949)// CC (168), Krgz.Tr (658), Mlk.Tr (350), YUyg.Tr (358): Sokur “kör”// Moğ-Les: Sohuy-/Sohoy-/Sohura-/Sohro- “kör olmak, körleşmek”; Sohur/Sohor “kör” (1131/1132).

Sögmek (سَوکماک) “sövmek, küfretmek”. Bk. AŞ (134a), SG (949), Trkm.Tr (585)// DLT (831), CC (169), Alt.Tr (157), Krgz.Tr (664), Mlk.Tr (353), YUyg.Tr (362): Sök-// Moğ-Les: Sögege- (1132).

Sökmek “sökmek, yırtmak”. Bk. SG (949), AŞ (134a), DLT (831), Krgz.Tr (664), YUyg.Tr (362)// Moğ-Les: Sekü-/Söke-/Söhö-/Sökü- (1064/1133).

Sögdemişi (سَوکدامیشی) “huzur içinde dinlenmek”. Bk. SG (951)// Moğ-Les: Segere- “kendine gelmek, ayılmak; uyanmak, uyanık olmak”; Segkere- “kendine gelmek; sakinleşmek, yatışmak; dinlenmek, sinmek; rahatlamak, gevşemek” (1059); Sögüd-/Sögtö- [~Tr. Sök- “çökmek”. Bk. DLT (831)] “diz çökmek” (1132).

Sökel (سَوکَل) “hasta; sakat, sökel”. Bk. SG (951), DLT (831), Derleme// Moğ-Les: Söge- “sesi kısılmak” (1132).

Suvamaḳ (سُواماق) “sıvamak, sıva ile kaplamak”. Bk. SG (958), AŞ (136b), Trkm.Tr (591)// YUyg.Tr: Suvimaḳ/Suvumaḳ (367)// Moğ-Les: Siba-/Şava- (1075).

Sönmek (سَونماک) “sönmek”. Bk. SG (955), AŞ (135b), Kzk.Tr (489), Özb.Tr (80), Trkm.Tr (586)// Moğ-Les: Sönü-/Sönö- (1134).

Su ḳoyar (سُو قَویار) “iki ırmağın birleştiği yer, koyar; Ḳara Su-yı Buḫārā'nın Ceyḥūn'a döküldüğü yerin adı”. Bk. SG (949/962)// Moğ-Les: Hoyar “iki” (1474).

Süylemek (سُویلاماک) “ok kaymak, ok sekmek”// SG: Süylemek (963)// Krgz.Tr: Soylo- “sürünmek; içeriye süzülerek girmek” (663)// YUyg.Tr: Soylimaḳ “sıvışmak; sürünerek gitmek” (360)// Derleme: Soylamak “izlemek, iz sürmek”// Derleme: Süğmek/Süymek “sapmak, kaymak; yıldız kaymak”// Moğ-Les: Soyl-/Soylo- “yükselmek, ileriye atılmak” (1122).

Soyurġamaḳ (سُیورغاماق) “lütfetmek, ihsan etmek, bağışlamak, armağan etmek”. Bk. AŞ (136b), SG (964), CC (169)// Derleme: Suyurgatmak “yüzüne karşı övülmek, armağan ya da ödül almak”// Moğ-Les: Soyurha- (1123).

Soyurġal (سُیورغال) “lütuf, ihsan, bağış, armağan; padişah tarafından hizmet karşılığında kişilere verilen arazi”. Bk. SG (965), CC (169)// Moğ-Les: Soyurhal (1123).

Sohramışı (سُهرامیشی) “Moğ. cezalandırma; [savsaklama, ihmal, kusur]”. Bk. FV (682: “Moğ. cezalandırma”)// Vassaf: Eger sohramışı ve taḳṣīr künend (636); Sohramışı ya‘nī ihmāl (516)// SG: Sahramışı/Sohramışı “savsaklama, ihmal, kusur” (913/962)// Moğ-Les: Sagara-/Sāra- “çözülmek, dağılmak, kırılmak; başarısız olmak; zayıflamak, güçten düşmek; azalmak, eksilmek” (1021); Sahara- “çürümek, bozulmak, baştan çıkmak, ayartılmak” (1052).

Sinĝeg/Sinĝek (سِیْنکاک) “sivrisinek”// SG Sinĝek “sivrisinek” (1001)// DLT: Sinĝek “sivrisinek; karasinek” (824)// Trkm.Tr: Sinĝek “sinek” (580)// Derleme: Sineg “sinek”// Moğ-Les: Simugul/Simagul “sivrisinek” (1101); Sonu/Sono “at sineği, büve” (1128).

Sibe (سِیبا-سِیبه) “orduyu korumak amacıyla çevresinde yükseltilen toprak”// SG: “savaşta kale alma sırasında orduyu korumak amacıyla önünde kazılıp yükseltilen toprak, siper” (968)// Alt.Tr: Şibe/Şibee “kale” (163)// Krgz.Tr: Sepil “sur, kale duvarı” (646)// Moğ-Les: Sibe “kale”; Sibege(n)/Sibey/Şivee “uzun tahta, kazık, sırık veya direk sargısı; çit; barikat” (1077).

Sılıġ (سِیلیغ) “temiz; kusursuz, yanlışsız; sıcaklık. Isılıġ'ın kısaltmışıdır”. Bk. SG (992)// DLT: Silig “zarif, temiz, yakışıklı ve güzel konuşan” (824)// CC: Sili “saf, temiz, iffetli” (166)// Krgz.Tr: Sılık “düz, pürüzsüz; nezaketli, zarif” (649)// YUyg.Tr: Siliḳ “düz, pürüzsüz, parlamış, cilalı” (353)// Moğ-Les: Sili-/Sile- “seçmek, iyisini ayırmak” (1095); Silugun “dürüst, samimi; saf, temiz; soylu; açık sözlü” (1097).

Sırımaḳ (سِیْریماق) “sık dikişle dikmek, teyellmek, sırımak”. Bk. SG (971), DLT (820), Kzk.Tr (507)// Moğ-Les: Sire-/Siri-/Şire- (1110/1112).

Sındurġan (سِیْندورغان) “sındıran, kıran, parçalayan”. Bk. SG (994), CC (172)// DLT: Sıḍır- “sıyırmak; soymak” (817)// Mlk.Tr: Sıdır- “sıyırmak, derisini yüzmek” (341)// Moğ-Les: Şudur- “kabuğunu soymak, yırtmak, çekip çıkarmak” (1171).

Sırılmaḳ/Sıyrılmaḳ “kaymak, sıyrılıp kaymak”. Bk. SG (972)// DLT: Sıḍrıl- (817)// Tarama (187), Derleme: Sıyrınmak “kaymak”// Krgz.Tr: Sıyırıl- “sıyrılmak” (653)// Mlk.Tr: Sıdırıl- “sıyrılmak” (341)// YUyg.Tr: Sirilmaḳ “kaymak, kurtulmak” (355)// Trkm.Tr: Sırıl- “sıyrılmak” (578)// Moğ-Les: Şudur- “kabuğunu soymak, yırtmak, çekip çıkarmak” (1171).

Sirke “sirke, bit yavrusu”. Bk. SG (974), DLT (825), Krgz.Tr (656), YUyg.Tr (356), Moğ-Les (1113).

Sızmaḳ (سِیْزماق) “resmetmek, çizmek; [yazmak]”. Bk. SG (974), Krgz.Tr (654), Tatar.Tr (237), YUyg.Tr (357)// AŞ: Sızmaḳ/Sizmek (128b)// CC: Çiz- “çizmek, yazmak” (51)// Trkm.Tr: Çız- (121)// Moğ-Les: Ciru-/Cura- “çizmek, resim yapmak” (1638).

Sizmek (سِیْزماک) “sezmek, anlamak”. Bk. SG (974), AŞ (128b), Tatar.Tr (239)// DLT: Sizik- (826)// CC (164), Krgz.Tr (648), YUyg.Tr (349): Sez-// Moğ-Les: Sere-/Seri- (1069).

Sizmek/Sızmaḳ (سِیْزماک-سِیْزماق) “sızmak”// DLT (822), CC (166), Krgz.Tr (654), Trkm.Tr (579): Sız-// Moğ-Les: Sirgu- “sızmak” (1111); Sirge-/Sirgi- “kurumak, suyu çekilmek” (1112).

Sıḳmaḳ (سِیقماق) “sıkmak”. Bk. SG (984), DLT (818), CC (165), Krgz.Tr (649), YUyg.Tr (352)// Moğ-Les: Siha-/Siga-/Şaha- (1117).

Sıḳtamaḳ (سِیْقتاماق) “iç sıkıntısından şiddetli ağlamak”// SG: Sıḳtamaḳ/Sıḳtalmaḳ (985)// DLT: Sıgta- “ağlamak”; Sıgıt/Sıxıt “ağlama” (818)// Kzk.Tr: Sıqta- “ağlamak” (501)// Krgz.Tr: Sıkta- “acı acı ağlamak, tasalanmak” (649)// Tatar.Tr: Sıḳta-/Sıḳra- “sızlanmak, inlemek” (234)// YUyg.Tr: Siḳirimaḳ “sızlamak” (352)// Trkm.Tr: Sırkıra- “sızlamak, ağrımak” (578)// Moğ-Les: Şarkira-/Şarhira-/Sirkira-/Sirkire- “sızlamak, acı duymak” (1165).

Sėgremek/Sėgrimek/Sėgirmek (سَیْکراماک-سَیْکریماک-سَیْکیرماک) “sıçramak; seğirtmek, koşmak”// SG: Sėgrimek/Sėgirmek “sıçramak” (986)// AŞ: Sėgrimek “sıçramak” (129b)// DLT: Sekri- “atlamak, zıplamak” (813)// CC (162), Kzk.Tr (478), Krgz.Tr (643): Sekir- “sekmek, sıçramak, atlamak”// Özb.Tr: Säkrä- “sekmek, sıçramak” (73)// YUyg.Tr: Sekrimek “sıçramak, atlamak” (344)// Moğ-Les: Sege- “sekmek, seğirtmek, sekerek koşmak, tırıs gitmek” (1059); Seküy- “yükselmek”; Seküre- “kalkmak, yukarıya kıvrılmak” (1064).

Sılmaḳ/Silmek (سِیلماق-سِیلماک) “silmek, temizlemek”// SG: Sılmaḳ/ġ (988)// Trkm.Tr: Sıl- (575)// Moğ-Les: Sili-/Sile- “seçmek, iyisini ayırmak; ayıklamak” (1095).

Silkmek (سِیْلکماک) “silkmek, sarsmak”. Bk. SG (991), DLT (824), CC (166), Krgz.Tr (650), Trkm.Tr (579)// YUyg.Tr: Silkimek (353)// Moğ-Les: Silgege-/Silge-/Şilgee-/Silged-/Silgüd- “silkinmek” (1095).

Sėmiz (سَیمیز) “semiz, besili”// SG: Semiz/Sėmiz (903/992)// DLT: Semiz/Semüz (813)// CC: “yağ” (162)// Krgz.Tr (645), Trkm.Tr (569): Semiz// YUyg.Tr: Sėmiz (350)// Moğ-Les: Semece/Semeci(n)/Semj “içyağı” (1067).

Sınamaḳ (سِیناماق) “sınamak”. Bk. DLT (820), CC (165), Tatar.Tr (235)// Kzk.Tr: Sın “deneme, sınama, deney; eleştiri; doğal özellik, doğal yapı”; Sına- “sınamak, denemek; eleştirmek” (503)// Krgz.Tr: Sın “imtihan; eleştiri; iç vasıf, karakter” (649-650); Sına-/Sında- “müşahede etmek; sınamak, denemek; eleştirmek” (650)// Mlk.Tr: Sın “görünüş, kılık, sıfat”; Sına- “denemek; görmek, geçirmek; gözetlemek, dikkatle bakmak” (342)// YUyg.Tr: Sinimaḳ “denemek” (354)// Trkm.Tr: Sın “görme, gözden geçirme; gözleme, gözetleme”; Sına- “sınamak, denemek” (575)// Moğ-Les: Sinci/Şinj/Singsi “görünüş, biçim”; Sinci-/Şinji- “incelemek, gözden geçirmek, dikkatle bakmak, gözlem yapmak” (1106).

Sinĝmek (سِیْنکماک) “çekilmek, sinmek, içine işlemek, nüfuz etmek; saklanmak; dalmak, derinliğine varmak; yemek sindirilmek; katlanmak”. Bk. SG (996)// DLT: “(yemek) sinmek; saklanmak; (gönüle) etkilemek, işlemek; (su, yere) batmak, emilmek” (824)// CC: “sinmek, emilmek” (167)// Trkm.Tr: “sindirilmek, hazmolmak; sinmek, sızmak” (580)// Moğ-Les: Singge-/Şinge- (1103).

Şatu (شاتو) “merdiven”. Bk. SG (1005)// Krgz.Tr: Şatı “el merdiveni” (681)// Moğ-Les: Şatu(n) “merdiven, basamak; adım; aşama, kat” (1166).

Şibige (شِبیکه) “biz, kunduracı bizi”// SG: Şibike (1008)// Alt.Tr (163), Krgz.Tr (688): Şibege// Moğ-Les: Sibüge(n)/Şövög (1080).

Şımalmaḳ (شِمالماق) “kolu sıvamak, çemrenmek”. Bk. SG (1011), AŞ (137b)// Krgz.Tr: Şıman-/Şımalan- (686)// YUyg.Tr: Şimaylanmaḳ “sıvanmak” (379)// Moğ-Les: Simala-/Simali-/Şamla- (1099).

Şüdrün (شُوْدرون) “çiy, kırağı; ince yağmur”. Bk. SG (1006)// AŞ: Şüdrün (138a/630)// Özb.Tr: Şüdrinĝ (116)// Moğ-Les: Sigüder(i)/Şüüder (1089).

Şudurġu/Şıdurġu (شُودورغو-شِیدورغو) “ut denilen çalgı aleti; Çengiz Ḫan'ın çağdaşı ve Tanĝḳut padişahı”. Bk. SG (1006)// AŞ: Şıdurġu “çıtırġu denilen saz” (137a)// Moğ-Les: Şudurgu “üç telli bir müzik aleti” (1171)// MGT-Temir: Şidurḥu (266).

Şor (شَور) “çövene veya üzerliğe benzer tuzlu bir ot, deve otu; bir Türkmen boyunun adı”. Bk. SG (1006)// Krgz.Tr: Şor “tuzlak yer, çorak; felaket” (691)// Moğ-Les: Şor “tuzlu; çorak yer” (1169).

Şük (شُوک) “doğru sözlü; [sessiz, sakin]”// SG: “doğru sözlü; (Rūm Tr.) gez menni, gez (ılgın) ağacından çıkan bir nevi kudret helvası” (1007)// DLT: Şük “susturma kelimesi” (846)// Krgz.Tr (693), YUyg.Tr (383): Şük “sessiz, sakin”// Moğ-Les: Sigud/Şūd/Şugud “doğru, doğruca, doğrudan; hemen, çabucak; kesinlikle, mutlaka” (1085).

Şükür (شُوكور) “şemsiye, padişahın başı üzerine tutulan güneşlik, gölgelik”. Bk. SG (1007)// Moğ-Les: Sikür/Şüher (1093).

Sülegey (سُولاكاى)/**Şülegey** (شُولاكاى) “salya, tükürük”// AŞ: Sülegey (134b/621)// SG: Şülegey (1007)// Krgz.Tr: Şilekey (689)// Mlk.Tr: Silegey (348)// YUyg.Tr: Şölgey (381)// Trkm.Tr-Hamzayev: Sülekey// Moğ-Les: Silüsün/Şüls “salya”; Silükey/Şülhiy “salyalı” (1098).

Şırdaġ (شِيْرداغ) “eyerin altına konulan keçe, teğelti; [halı gibi kullanılan keçe]; [yenleri kısa ve önü açık üste giyilen] bir tür kaftan”. Bk. SG (1008), AŞ (137a)// Alt.Tr: Şerdek “keçeden yapılmış şilte” (162)// Krgz.Tr: Şırda- “nakış yapmak”; Şırdak “nakışlı keçe” (687)// Tr.Tr: Şilte “içi yünle, pamukla doldurulmuş döşek”// Moğ-Les: Sire-/Siri-/Şire- “içini doldurup yorgan gibi dikmek, köpülemek, teyellemek” (1110/1112); Sirdeg/Şirdeg “eyer yastığı, çaprak, şaprak, teğelti” (1110).

Şıbaḳ (شِيباق) “yavşan otu; ev damının üzerini örtmek için kullanılan çalı çırpı veya ince ağaç dalları”. Bk. SG (1007-1008)// AŞ: “ev damının saçağı; ağaç budağı; yavşan otu” (137a)// Krgz.Tr: Şıbak “kır pelini; sıva” (684)// Moğ-Les: Sibag “pelin otu” (1075); Sibagadasu “sıva”; Sibagasu(n) “sıva işinde kullanılan içine saman veya ot karıştırılmış çamur veya kireç” (1076).

Şıralġa (شِيرالغه) “av eti; av etinden veya ganimetten birine verilen pay; belden yukarı olan kısım”// SG: “av eti; av etinden veya ganimetten birine verilen pay” (1008)// AŞ: “belden yukarı olan kısım; avın belden yukarı olan kısmı” (137b)// Krgz.Tr: Şıralğa “avdan verilen hediye” (687)// Özb.Tr.İzahlı: Şiralğä “avdan verilen pay” (II/417)// Moğ-Les: Sira-/Şara- “miras almak, mirasa konmak; kızartmak, kavurmak” (1107); Sirug/Siru/Şurag/Şurug/Şoru/Şor “et kızartma şişi”; Şorula-/Şorlo- “eti şişe geçirip ateşte kızartmak” (1114/1170).

Şıġavul (شِيغاوُل) “mihmandar, konukçu”. Bk. AŞ (137b), SG (1010)// Moğ-Les: Siha-/Siga-/Şaha- “sıkmak, basmak; baskı yapmak; kalabalıklaştırmak; kesimlik hayvanı beslemek, semirtmek” (1117); Sihaga-/Siga-/Şagā- “gözetlemek, ilgi ile bakmak” (1118); Ciguçi “kılavuz; misafir”; Cigulçi(n) “yolcu, misafir” (1623).

Şilen (شِيلان) “ziyafet sofrası, yemek şöleni”. Bk. SG (1010)// Krgz.Tr: Şileen (689)// Azb.Tr.Ağız: Şilan (530)// Derleme: Şile “pirinç ya da bulgur lapası”// Moğ-Les: Silen/Silü(n)/Şöl/Şölü/Şülen “et suyu, çorba” (1094/1097/1171/1172); Sirege(n)/Şiree(n) “masa; şölen, ziyafet” (1110).

Şıltaḳ (شِيلتاق) “karalama, haksızlık, yalan iddia, birine fazla yüklenmek”. Bk. SG (1010)// DLT: Tıldag “insana atılan iftira; bahane” (877)// CC: Sıltov “iftira, suçlama” (165); Tılta- “bahane göstermek”; Tıltagan “bahane” (186)// Alt.Tr: Şılta- “sebep bulmak, bahane uydurmak”; Şıltak “neden, bahane, sebep, fırsat” (162)// Krgz.Tr: Şılta- “bahane bulmak, baştan savmaya çalışmak”; Şıltoo “sebep, bahane, vesile, bahane arayarak işten kaçınma” (686)// Trkm.Tr: Şıltak “kir, pis; iftira” (606)// Derleme: Şıltak “suç atma, kara çalma, karalama; yaygara, gürültü; yaygaracı”// Moğ-Les: Silta-/Şalta- “sebep olmak, sebebi olmak, araç olmak, vesile

olmak; taklit etmek, taslamak, gibi görünmek; bahane bulmak, sebep göstermek"; Siltag/Şaltag/Siltagan/Şaltagān "sebep, dürtü, amil, güdü, gerekçe; teşvik, motivasyon; bahane, vesile; hile, düzen, dolap, oyun" (1096).

Ṭurumṭay (طُرُمطای) "avcı bir kuş türü". Bk. SG (1014)// DLT: Turumtay (903)// Kzk.Tr: Turımtay "bozdoğan, doğan" (557)// Krgz.Tr: Turumtay "ala doğan" (762)// YUyg.Tr: Turumtay "bozdoğan" (428)// Moğ-Les: Torumtay/Turumtay "erkek doğan" (1277).

Ṭoy (طَوْی) "şölen, toy, düğün". Bk. AŞ (138b)// SG: Toy/Ṭoy (713/1015)// DLT: Toy "karargâh" (894)// CC (194), Krgz.Tr (752), YUyg.Tr (422), Moğ-Les (1263): Toy.

Ṭoġay/Toġay (طَوغای) "ırmak kıvrıntısı"// SG: Toġay/Toḳay/Ṭoġay (677/1014)// Arat-Babür (723; 189, Yıl.903/H48a), TB-Yazma-ML (67): Toḳay// Alt.Tr: Tokoy "nehrin kıyısı, yarımada" (179)// Krgz.Tr: Tokoy "orman" (743)// Tatar.Tr: Tuġay "dere yatağına yakın ve genellikle su basan kır yeri; derenin yay şeklinde kıvrılan kolu" (294)// Özb.Tr: Toqay "bataklık" (97)// YUyg.Tr: Toḳay "eğri, düzgün olmayan; çalılık, söğütlük" (417)// Trkm.Tr: Tokay "orman" (631)// Moğ-Les: Tohuy/Tohay/Tohoy "toka; dirsek; ırmak kıyısı, koy" (1279).

Ġaşun (غاشون) "Moğ. acı". Bk. SG (1018), King (203C/11)// Moğ-Les: Ġasiġu(n)/Ġaşū(n) (564).

Ġaya/Ḳaya (غایا-قایا) "kaya"// SG (1093), DLT (695), CC (92), Mlk.Tr (249): Ḳaya// Trkm.Tr: Gaya (240)// YUyg.Tr: Ḳiya "kaya, yalı yar" (238)// Moğ-Les: Hada(n) "kaya, uçurum, yar" (1390).

Ġacarçı/Ġazarçı (غَجرچی-غَزرچی) "kılavuz, yer gösterici"// SG: Ġacarçı/Ḳacarçı (1016/1040)// AŞ: Ġacarçı/Ġazarçı (138b/633)// Moğ-Les: Ġacarçi/Ġazarç (567).

Ḳırav/Ġırav (قِراو-غِراو) "çiy, kırağı"// AŞ: Ḳırav (148b)// SG: Ḳıraġu/Ḳırav (1148)// DLT: Kıragu (713)// CC: Kırov (103)// Kzk.Tr: Qırav (348)// Krgz.Tr: Kıroo (460)// YUyg.Tr: Ḳirav/Ḳiro (236)// Trkm.Tr: Gırav (262)// Moğ-Les: Kiragu(n) (748).

Ġarpıçı (غَرپیچی) "okluk, kılıç veya kalkan gibi şeylerin bağı". Bk. SG (1018), TB (139, H234a/11), TB (94, H198b/14), Arat-Babür (382, Yıl.912/H198b), TB-Yazma-ML (306)// Moğ-Les: Ġarabçi "omuz veya kollardaki zırh" (559).

Ġalça (غَلچه) "kısa, alçak; Fa. köylü; ayak takımı; rint". Bk. SG (1018)// BR-Muin: "köylü; ayak takımı; rint" (1417)// Özb.Tr.İzahlı: Ğälçä "boyu kısa, tıknaz; yavaş, kalın kafalı" (II/651)// YUyg.Tr: "suç ortağı, uşak, yaltak" (139)// Moğ-Les: Ġalcaġu/Ġalciġu/Ġalcū "çılgın, kızgın, kuduz; azgın, taşkın" (552).

Ġusun (غُوسون) "Moğ. çizme". Bk. SG (1018)// Moğ-Les (GT): Ġutusun (590).

Ġılcaymaḳ (غِیْلجایماق) "kendinden geçmek, bayılmak". Bk. SG (1019)// Alt.Tr: Kılçay- "kızgın bir şekilde bakmak"; Kılçaŋda- "kötü kötü bakmak" (108)// Kzk.Tr: Qıljıy- "yorgunluktan,

bitkinlikten gelişigüzel uzanmak; ölmek”; Qıljaŋ̂g “sallanma, yalpalama”; Qıljaŋ̂gda- “sallanmak, yalpalamak” (345); Qaljıra- “bitkin düşmek” (280)// Krgz.Tr: Kılçay-/Kılçakta- “başı çevirmek, geriye bakmak”; Kılcıy- “(boyun) bükülmek” (451); Kalcanğda- “(ihtiyar veya sarhoş) sallanmak” (388)// Moğ-Les: Gilcigir/Gilcir “kıvrık, bükülmüş, eğri, çarpık; eğri veya bükülmüş boyunlu”; Gilciy- “çarpık ve eğri olmak” (613); Ġalcaġu/Ġalciġu “çılgın, kızgın” (552).

Ġıncı (غِیْنجی) “köpeğin kaçmasını engellemek için boynuna bağlanan ağaç”// AŞ: Ġınçı/Ġunçı “çulunu yemesin diye atın boğazının altından çuluna bağlanan ağaç; ipini kesip kaçmasın diye köpeğin boynuna bağlanan ağaç” (139a-139b)// SG: Ġıncı/(Rūmī)Kesmik “köpeğin kaçmasını engellemek için boynuna takılan ağaç” (1021/1171)// Krgz.Tr: Kıncı “(köpek için) zincir” (455)// Moğ-Les: Ġubaci “köpeğin ısırmasını önlemek için boynuna bağlanmış olan sopa” (579); Ginci “zincir, kelepçe, bağ” (613).

Ġıŋ̂gşımaḳ (غِیْنکشیماق) “keskin bir kokudan tıksırmak, keskin bir kokudan dolayı soluğu burundan hızla vererek ses çıkarmak”. Bk. SG (1020)// AŞ: Ġıŋ̂gış- “köpek hırlayıp kaçmak” (139b)// AŞ-Hüccetiye (229), AŞ-Maarif (134): Ġıŋ̂gış- “köpek sızlayıp kaçmak”// Krgz.Tr: Kınğşı- “acı acı ağlamak; acı acı bağırmak; sırıtmak” (456)// YUyg.Tr: Ġiŋ̂gşimaḳ “sesler çıkarmak” (143)// Moğ-Les: Ġonġsi-/Ġonşi-/Ġunġsi-/Ġunsi-/Ġunşi- “burundan konuşmak” (574/586); Ginggine-/Ginggina- “monoton bir ses çıkarmak; mırıldanmak, ulumak, zırıldamak, sızlanmak”; Gingsi-/Ginşi- “hıçkırarak ağlamak, hüngür hüngür ağlamak, hıçkırmak; monoton bir ses çıkarmak; kedi gibi mırıldanmak” (613); Ġanġsi-/Ġanşi- “kesik kesik havlamak, köpek ulumak” (556).

Ḳarḳara (قارقاره-قرقره) “turnaya benzer bir kuş, karkara; yiğitlik göstergesi olarak savaşlarda başlığa takılan karkara kuşunun tüyü”// SG (1057), TB-Yazma-ML (215): قرقره// Arat-Babür: Ḳarḳara (675)// Kzk.Tr: Ḳarḳara (295)// Krgz.Tr: Karkıra (410)// Moğ-Les: Harkir(a) “boz turna” (1450).

Ḳaşaŋ̂g (قاشانک) “inatçı, başıbozuk”. Bk. SG (1064)// DLT: “aşağılık” (691)// Alt.Tr: Kajaŋ̂g “tembel at, ağır at, yavaş at” (93)// Krgz.Tr: Kaşanğ “ağır, tembel, üşengen, ihmalcı” (414); Kacağay “dizgini çekildiği zaman başını kaldıran at” (380)// Mlk.Tr: Kacav “zıt, aksi” (234)// Özb.Tr.Alt: Gicing “oynak at” (350)// YUyg.Tr: “tembel, miskin, haylaz; inatçı, harın” (225)// Trkm.Tr: “güzel” (396)// Moğ-Les: Haşang/Hasing “yavaş, ağır, tembel” (1454); Hacagay “çarpık, eğri; yamuk, şerefsiz” (1461)// **Ḫacaŋ̂g** (خَجنک) “at”. Bk. SG (1414), LM (213, 1862), LM-Özb (XXII), Külliyat-Yazma-TB (647)// Alt.Tr: Kajaŋ̂gda- “yanına yaklaştırmamak için oraya buraya saldırmak” (93)// Krgz.Tr: Kacanğda- “yanına yaklaştırmamak için oraya buraya saldırmak” (380).

Ḳabu (قابُوْ) “nişan noktasının karşısı, hedefin karşısı, menzil, fırsat yeri”. Bk. SG (1032)// Alt.Tr: Kabu “ağ” (92)// Kzk.Tr: Qapı “fırsat; uygun zaman” (289)// Moğ-Les: Habu/Hav/Haba “avda yay, tüfek kullanmada ustalık, avcılık yeteneği; niteliklilik, canlılık” (1387).

Ḳapu “kapı”. Bk. SG (1032)// DLT: Kapga/Kapug (683/684)// Krgz.Tr (401), YUyg.Tr (220): Ḳapḳa// Moğ-Les: Habha(n) “kapan, tor, tuzak” (1388); Hagalga(n)/Hālga “kapı” (1397).

Ḳavuşmaḳ (قاووشماق) “kavuşmak, birleşmek”. Bk. SG (1083), DLT (694), YUyg.Tr (227)// Tatar.Tr: Ḳavış- (162)// Moğ-Les: Habi “komşu, çevre; yakın, yan” (1382); Habida-/Habildu- “yanaşmak, yaklaşmak” (1382/1383); Habir-/Habira-/Havira- “geçerken hafifçe değmek; sürtmek, ovmak; birbirine yakın durmak”; Habsi- “birleştirmek” (1384).

Ḳarluġac/Ḳarluvac/Ḳarlavac (قارلُوغاج-قارلُوَاج-قارلَواج) “kırlangıç”// SG: Ḳarluġac/Ḳarluvac/ (Rūmī/Īrānī) Ḳarlanḳuç (1058)// DLT: Karlıgaç/Kargılaç (688)// Kzk.Tr: Qarlığaş (295)// Krgz.Tr: Kardığaç (408)// Trkm.Tr: Garlavaç (234)// Derleme: Karlankuş// Moğ-Les: Hariyaçay/Harāçay (1448).

Ḳacır (قاجِيْر) “kerkes, akbaba. Bir günde iki bin fersahtan fazla kateden bu kuşun çocuğu safrana bulaştırılınca, onun sarılık hastalığına yakalandığını sanarak bir günde bu mesafeyi katedip Serendīb'den sarılık hastalığı taşını getirmiştir”. SG (1040): Ḳacır (قجير)// AŞ (141b): Ḳaçır (قاچير)// Krgz.Tr: Kacır “bir nevi akbaba” (380)// Moğ-Les: Haçir “kartal” (1390).

Ḳapmaḳ (قاپماق) “kapmak, elle yakalamak; köpek vs. ısırmak”. Bk. SG (1025), DLT (683), Krgz.Tr (400)// Trkm.Tr: Gap- (225)// Moğ-Les: Habçi- (1380).

Ḳabamaḳ (قاباماق) “kuşatmak, çevirmek, çevrelemek”// SG: Ḳabamaḳ/ġ “kuşatmak, çevirmek, çevrelemek”; Ḳapamaḳ/ġ “(Rūm Tr.) kapamak” (1024)// Kzk.Tr (282), Krgz.Tr (393): Kama- “sarmak, kuşatmak”// Trkm.Tr: Gaba- “kuşatmak; kapamak” (215)// Moğ-Les: Haga-/Hā- “kapamak; engellemek; kuşatmak” (1395).

Ḳab (قاب) “kap; çuval”. Bk. SG (1029)// DLT: Kap “kap; tulum; çuval, torba” (683)// Krgz.Tr (400), YUyg.Tr (220): Ḳap “çuval, torba; kap, kutu”// Moğ-Les: Habtaga(n) “torba, çanta” (1386).

Ḳabaḳ/Ḳabaġ (قاباق-قبق-قاباغ) “kabak; nişan kabağı; ok meydanında ağaç başına takılıp vurulmak istenen hedef, yüksek bir yerde ağaç başında olan nişan; alın; göz kapağı; [ileri, ön]”. Bk. SG (1030)// DLT: Kabak “kabak” (673); Kapak “göz kapağı”; Kapgak “sadak kapağı” (683)// CC: Kabak “kabak” (85)// Krgz.Tr: Kabak “kabak; oyuk, çukur; göz kapağı” (378); Kapak “kabak” (400); Kapkak “kapak” (401)// YUyg.Tr: Ḳapaḳ “kabak; göz kapağı; kapak”; Ḳapḳaḳ “kapak” (220); Ḳavaḳ “kabak” (227)// Derleme: Kabak “kabak; ön; alın; göz kapağı”// Moğ-Les: Habhag/Havhag/Habhagasu(n)/Havhās “kapak” (1388).

Ḳaan (قاآن) “Moğ. şahlar şahı, en büyük padişah, padişahlar padişahı”. Bk. SG (1023), King (201, 198A/27), FV (689)// AŞ: “han, hakan” (140a)// DLT: Xan “hakan” (654)// CC: Kan/Han

“kağan, han, imparator” (88)// Alt.Tr: Kaan “kağan, hakan, kral” (92)// Kzk.Tr: Qağan “kağan, hakan, han, hükümdar” (269)// Krgz.Tr: Han/Kan “han” (347/396)// YUyg.Tr: Xaḳan “kağan, hakan” (160)// Moğ-Les: Hagan/Hān “kağan, hakan, han, büyük han, imparator” (1397).

Ḳaban (قابان-قبان) “erkek domuz”. Bk. SG (1030), AŞ (140b)// CC: “yaban domuzu” (85)// Kzk.Tr: “erkek domuz, yaban domuzu” (267)// Krgz.Tr: Kaman “yabani domuz” (393)// YUyg.Tr: Ḳavan “erkek domuz, yaban domuzu” (227)// Derleme: “azılı erkek domuz”// Moğ-Les: Haban/Habang “vahşi erkek domuz” (1379).

Ḳapan “kapan, ağır yüklerin asılarak tartıldığı büyük tahta kantar”. Bk. SG (1030)// Krgz.Tr (401), YUyg.Tr (220): Ḳapḳan// Moğ-Les: Habha(n) “kapan, tor, tuzak” (1388).

Ḳabtal (قابتال) “eyerin arka eteği, eyerin kenarı”. Bk. TB (47, H161b/8)// SG: “eyerin arka eteği; atın husyesinde oluşan bir hastalık” (1030)// Alt.Tr: Kaptal “(at için) böğür, yan” (97)// Kzk.Tr: Qaptal “dağ eteği; hayvanın böğrü; bir şeyin iki yanı; eyerin atın böğrünü acıtmaması için iki yanına konulan destekler” (288)// Krgz.Tr: Kaptal “yan kısım; atın böğrünün yan kısmı” (402)// YUyg.Tr: Ḳaptal “etek, böğür, yan, yamaç” (221)// Moğ-Les: Habi “komşu, çevre; yakın, yan”; Habida- “yanaşmak, yaklaşmak” (1382).

Ḳabtuġay/Ḳabturġay (قابتُوغای-قابتُورغای) “büyük torba”// SG: Ḳabturġay/Ḳabṭurġay (1030)// Alt.Tr: Kaptırga “iğne kutusu” (97)// Krgz.Tr: Kaptırğa “eyer yastığı” (402)// Derleme: Kaptırka “kutu”// Moğ-Les: Habtaga(n) “çanta, torba, kese; cep” (1386).

Ḳabçurma (قابچورمه) “bıçak ve kılıç yapımında kullanılan demir ve çelik karışımı”. Bk. SG (1031)// Krgz.Tr: Kapşır- “bitiştirmek, kavuşturmak, birleştirmek” (401)// Moğ-Les: Habçi- “kapmak, sıkmak, sıkıştırmak, kısmak” (1380); Habsi-/Havşi-/Habsur- “birleştirmek, bir araya getirmek; sıkmak, sıkıştırmak” (1384/1385).

Ḳabuzaġ/Ḳabuġ/Ḳabuḳ (قابوزاغ-قابوغ-قابوق) “kabuk”. Bk. SG (1032)// MK (321, 101b/5), MK-Amire (192): Ḳabuzaġ// AŞ: Ḳapuzaġ (141a)// DLT: Kabırçak “tabut” (673)// CC: Kabuk (86)// Kzk.Tr: Qabıq/Qabırşak “kabuk” (267/268); Qavız “tahıl kabuğu” (303)// Krgz.Tr: Kabık (378)// YUyg.Tr: Ḳovzaḳ (246)// Tr.Tr: Kavuz “buğdaygillerin başağında, başakçıkları veya çiçeği saran kabuk”// Derleme: Kaburcak/Kapırcah “tahıl kabuğu; tahta kutu”// Moğ-Les: Hagurasun “kabuk” (1404); Hagurçag/Hayrçag “küçük kutu, sandık” (1409); Ġuġursu(n)/Ġuursu(n)/Ġaġursu(n) [~Tr. Ḳavuz] “tüy sapı, kıl, sert tüy, bitki sapı, ekin anızı, ağaç gövdesi; başak; boru; kuş tüylerinin sokulduğu şapka üzerindeki delik” (581/548).

Ḳatmaḳ (قاتماق) “katmak, karıştırmak; katılaşmak, sertleşmek”. Bk. SG (1033), DLT (692), Krgz.Tr (416), YUyg.Tr (226)// AŞ: “katı olmak” (141a)// Moğ-Les: Hata-/Hatagura- “katılaşmak, sertleşmek” (1455/1457).

Ḳatıġ (قاتیغ) “katı, sert; ekmekle yenilen yiyecek, katık”// SG: Ḳatıḳ/ġ (1039)// AŞ: Ḳatıḳ/ġ “katı” (141a)// DLT: Katıg “katı, güçlü, sert, sıkı; katılık”; Katık “bir şeye karıştırılan nesne;

tutmaca katılan yoğurt ve sirke gibi çeşni” (692)// CC: Katı/Kattı “katı” (91)// Krgz.Tr: Katuu “katı” (419)// Mlk.Tr: Katık “katık, yemek” (248)// YUyg.Tr: Ḳattiḳ “katı” (226)// Moğ-Les: Hatagu/Hatū/Hatan “katı” (1455/1458).

Ḳatıḳlaşmaḳ (قاتِيْقلاشماق) “[katılaşmak, sertleşmek]; birbirine sertleşmek”. Bk. SG (1035)// YUyg.Tr: Ḳattiḳlaşmaḳ “katılaşmak” (227)// Moğ-Les: Hata-/Hatagura- “katılaşmak, sertleşmek” (1455/1457).

Ḳarı (قارى) “arşın; bir kol boyu, kolun omuz eklemiyle parmak ucu arasındaki kısmı; kolun pazıyla parmak ucu arasındaki kısmı; [arşınlamak için kullanılan alet; kol, pazı]; karı, yaşlı”. Bk. SG (1059)// AŞ: “kol, pazı; koca, yaşlı; karış; mimar arşını” (142a/143b)// DLT: “kolun dirsekle parmak ucu arasındaki kısmı, arış; kumaşı ölçmek için kullanılan arşın; yaşlı; kesimlik hayvan” (686)// CC: “karı, yaşlı; arşın” (90)// Krgz.Tr: “kolun dirsekle parmak ucu arasındaki kısmı; göğsün ortasınıyla parmak ucu arasındaki kısmı; yaşlı” (409)// Moğ-Les: Ġar “el, kol; taraf, yön, yan, kanat” (557).

Ḳaru (قارُوْ) “bedel, karşılık; içki içenler arasında, içki sunana, verdiği kadehe karşılık, ikinci turda bir kadeh verilirse ona ḳaru, iki kadeh verilirse ḳoş denir; kol, pazı”// SG: Ḳarı “arşın; arşınlamak için kullanılan alet; pazı, kolun omuz eklemiyle parmak ucu arasındaki kısmı” (1059)// AŞ: Ḳarı/Ḳaru “kol, pazı”; Ḳarı “karış; mimar arşını” (142a/143b)// **Ḳarav** (قاراو) “iyiliğin karşılığı”// SG: Ḳaru “karşılık” (1058)// AŞ: Ḳaru “karşılık” (144a)// CC: Karav/Karov “tazminat, ücret, ödül” (89)// Alt.Tr: Karuu “cevap” (100)// Moğ-Les: Hari- “dönmek, geri dönmek” (1445); Harigu “karşılık, cevap, yanıt, tepki, ceza veya ödül; geri, arka; dönme, geri dönme” (1446).

Ḳaç (قاچ) “[Rūm Tr: kaç]”. Bk. SG (1040), DLT (673), Tarama (121)// Moğ-Les: Kedü(n)/Hed(en)/Kedüy/Hediy (704).

Ḳaçan (قاچان) “ne zaman, ne vakit; herhangi bir zaman”. Bk. SG (1040), DLT (673), Krgz.Tr (381), YUyg.Tr (215)// CC: Kaçan/Haçan (86)// Moğ-Les: Keciye/Hezee (736).

Ḳadamaḳ (قاداماق) “çivilemek; sağlamlaştırmak, pekiştirmek; [batırmak, saplamak]”// AŞ: “batırmak, saplamak” (141b)// SG: “çivilemek; sağlamlaştırmak” (1041)// CC: “çivilemek, sağlamlaştırmak” (86)// Krgz.Tr: “saplamak, sokmak, dikmek, çakmak” (382)// YUyg.Tr: Ḳadimaḳ “saplamak, sokmak, dikmek, takmak” (216)// Derleme: “teyellemek, iri iri dikmek; bağlamak; iki şeyi birbirine çivi ile iliştirmek; gövdeyi bir yönden öbür yöne çevirememek, tutulmak; ölmek, gebermek”// Moğ-Les: Hada- “kakmak, sokmak, çakmak; çivilemek; saplanmak, batmak” (1390).

Ḳadaḳ (قاداق) “çivi; [pamuk veya ipek kumaşa özgü bir] boyacı boyası”// SG: Ḳadaḳ/ġ (1042)// CC: Hadav/Hadak “çivi” (87)// Krgz.Tr: Kadoo “kazık; çivi” (383)// YUyg.Tr: “çivi” (215)// Derleme: “ayakkabıların altına çakılan demir çivi, kabara; küçük çivi”// Moğ-Les: Hadag “ipek kumaş parçası” (1391); Hadagasu(n)/Hadās(an)/Hadasu(n)/Hadaga “çivi, kazık” (1392).

Ḳazuḳ (قازوق) “[büyük] çivi, kazık”// SG: “büyük çivi, kazık; kutup yıldızı, demirkazık” (1062)// DLT: Kazn̂guk (697)// Kzk.Tr: Qazıq (272)// Krgz.Tr: Kazık (427)// Moğ-Les: Hadagasu(n)/Hadās(an)/Hadasu(n)/Hadaga “çivi; kazık” (1392).

Ḳadaġan (قَدَغن) “uyarma, üsteleme”. Bk. FV (689)// SG: Ḳadaġan “çivilenmek; sağlamlaştırmak; mecaz anlamda: uyarma, üsteleme” (1041/1042). Bk. TB-Yazma-H (Yıl.905/66a)// Azb.Tr: Gadağa/Gadağan “yasak, yasa dışı” (305)// Derleme: Kadağa “yasak”// Moğ-Les: Hada- “kakmak, sokmak, çakmak; çivilemek; saplanmak, batmak” (1390); Hadagala-/Hadgala- “korumak, saklamak; hapiste tutmak” (1391).

Ḳara (قارا-قرا-قره) “kara, siyah; kâbus hastalığı, uykuda ağırlık basması, karabasan; [mürekkep; halk, avam; ehli hayvan, mal davar]”// SG: Ḳara “kara, siyah; kâbus hastalığı, uykuda ağırlık basması, karabasan; mürekkep; (Rūm Tr.) deniz sahili”; Kişi ḳara “halk, avam, sıradan halk, bir kimseye bağlı olanlar”; Kele ḳara “mal davar” (1051-1052)// AŞ: “mürekkep” (144a)// CC: “kara, siyah; mürekkep” (89)// Krgz.Tr: “siyah; karaltı; halis; mesnet, dayanak; yazı; çirkin; suçlu; yas; köle; avam; sığır, inek” (402-403)// Tatar.Tr: “kara; mürekkep; kirli; kötü; avam; hileli” (157)// Moğ-Les: Hara “kara, siyah, koyu; sıradan, basit; büyük; çok; kötü, suçlu” (1436-1437).

Ḳaranġu (قَرَنغو) “karanlık”. Bk. SG (1055)// AŞ: Ḳaran̂ġġu (144a)// DLT: Karan̂ggu/Karan̂gku (685)// CC: Karanggu/Karanggı (89)// Krgz.Tr: Karanğğı (406)// Özb.Tr: Qaranğı (136)// YUyg.Tr: Ḳaran̂ġġu (222)// Moğ-Les: Haranggu/Harangguy “karalık; karanlık” (1442).

Ḳaramtul (قَرامتُوْل) “karamsı, siyahımtırak”. Bk. SG (1055), YUyg.Tr (222)// Trkm.Tr: Garamtıl (229)// Moğ-Les: Harabtur/Haravtar (1437).

Ḳaraçu (قَراچو) “sıradan kişi, halktan kimse”. Bk. SG (1053)// Arat-Babür: Ḳaraçu “uşak” (341, Yıl.911/H170b)// Moğ-Les: Haraçu “sıradan kişi, asalet ünvanı taşımayan kişi, halktan kimse” (1438).

Ḳaramaḳ/Ḳaraşmaḳ/Ḳaralamaḳ (قاراماق-قاراشماق-قارالاماق) “bakmak, seyretmek, gözlemek”. Bk. SG (1042)// Krgz.Tr: Kara-/Karala- (403/404)// Trkm.Tr: Gara-/Garaş- (227/230)// Moğ-Les: Hara- (1437).

Ḳoraḳ/Ḳaraḳ/Ḳaraġ (قُراق-قاراق-قَراق-قاراغ) “göz bebeği. [Ona ninek/bibek de denir; göz; bakış]; ben, benek”// SG: Ḳaraġ “göz bebeği” (1054)// AŞ: Ḳaraġ/ḳ “göz bebeği; göz” (141b-142a)// DLT: Karak “göz; göz bebeği; gözün karası” (685)// Kzk.Tr: Qaraq “gözün karası; sevgi ifadesi, yavrum” (291)// Krgz.Tr: Karak “göz nurum” (404); Karek “göz bebeği; göz” (408)// Moğ-Les: Haraga(n)/Harā “görüş, görme, görüntü” (1438).

Ḳaraḳul/Ḳaraġul (قَراقول-قَراغول) “gözcü, bekçi”; **Ḳaravul** (قَراوُل) “gözcü, bekçi; [soyları Türk olan] bir ‘Arab boyunun adı”// SG: Ḳaraġul/Ḳaravul (1154/1055-1056)// Kzk.Tr: Qaravıl “bir şeyi koruma, güvenliğini sağlama; güvenlik görevlisi, bekçi, nöbetçi” (293)// Krgz.Tr: Karool

“bekçilik; karakol; nişangâh, arpacık” (411)// Mlk.Tr: Karavul “gözcü, bekçi” (244)// YUyg.Tr: Ḳarivul “karakol, nöbetçi” (224)// Moğ-Les: Hara- “bakmak, gözlemek; göetlemek, izlemek; incelemek” (1437); Haragul “karakol, gözcü, nöbetçi, bekçi, keşif kolu” (1439).

Ḳarġamaḳ (قارغاماق) “kargımak, kargışlamak, ilenmek, beddua etmek, lanetlemek”. Bk. SG (1045), AŞ (142b), DLT (686), CC (90), Krgz.Tr (408)// YUyg.Tr: Ḳarġimaḳ (222)// Moğ-Les: Hariya-/Harā- (1448).

Ḳacar (قاجار) “sırt kemiği, böğür, kaburga; bir Türk boyunun adı”. Bk. SG (1040)// Moğ-Les: Ġacar “yer, yeryüzü, toprak, arazi; bölge, mevki, ülke; yapı, kurum; bölüm; uzaklık” (566-567); Haçar/Haçir “yanak; bir nesnenin düz tarafı” (1389); Hacaġar “1. çarpık, eğri, kıvrık; eğik, meyilli; yalancı, şerefsiz; sahtekâr, ikiyüzlü; 2. yular, dizgin” (1461-1462)// Arat-Babür: “sırt” (162, H25a)// LD: Ḳaçar “yanak” (499).

Ḳapdaḳ (قاپداق) “bitişik, yan yana, aralıksız, sürekli”// DLT: Kawuş- “bitişmek” (694)// Moğ-Les: Habida- “yanına gelmek, yaklaşmak” (1382).

Ḳarsaḳ (قارساق) “Rus ve Türk ülkelerinden getirilen, derisi alaca olan ve sincaptan büyük bir hayvan, karsak”. Bk. SG (1056-1057), DLT (689), CC (90), Krgz.Tr (412)// Moğ-Les: Kirsa/Hiyars “bozkır tilkisi, karsak” (752).

Ḳarşı (قارشی) “Māverā’u'n-nehr'de bir vilayetin adı. [Semerḳand'ın güneyinde olan bu vilayete Nesef veya Naḫşeb de denir]; Moğ. mezar, sin; saray”. Bk. SG (1057)// Arat-Babür: “mezar” (191, Yıl.903/H49b)// DLT: “hakan sarayı” (689)// Moğ-Les: Harsi “saray; saray salonu; karşı, zıt” (1450).

Ḳap (قاپ) “pekiştirme sözcüğü: ḳap ḳara gibi”// Krgz.Tr: Kap “pekiştirici söz” (400)// Trkm.Tr: Gap “pekiştirici söz” (225)// Moğ-Les: Hab “pekiştirici ilk hece tekrarı” (1379).

Ḳavurmaḳ (قاوورماق) “kavurmak”. Bk. SG (1082), Özb.Tr (135)// DLT: Kagur-/Kawur- (677)// Kzk.Tr: Quvır- (328)// Krgz.Tr: Kuur- (530)// Trkm.Tr: Govur- (286)// Moğ-Les: Hagur-/Haguur-/Hugur-/Hūra- (1403).

Ḳaşġa (قاشغه) “alnı beyaz lekeli olan hayvan”// SG: Ḳaşḳa “alnı beyaz veya başka renkte olan hayvan; (Rūm Tr.) savaşta öncü, yiğit; savaşlarda atın alnına takılan demir silah” (1064)// DLT: Kaşga (691)// Krgz.Tr: Kaşka (415)// YUyg.Tr: Ḳaşḳa “benek, pul” (225)// Moğ-Les: Halcan/Halcin (1423).

Ḳaşġa aḫtacı (قاشغه آختاجی) “Moğ. alnı beyaz olan atların ahır beyi”// SG: Ḳaşḳa aḫtacı (1064).

Ḳaḳ (قاق): “kuru; [kurutulmuş meyve, kak]; çölde yağmurdan oluşan su birikintisi”// SG: “kuru; çölde yağmurdan oluşan su birikintisi” (1067)// AŞ: “kurumuş nesne; kurutulmuş meyve” (145a)// DLT: Kak “meyvelerin yarısı; kurutulmuş nesne; çukurdaki su birikintisi” (677)// Kzk.Tr: “kurutulmuş meyve; su birikintisi” (277)// Krgz.Tr: “kurutulmuş, kuru, çorak, katı;

çorak yerde küçük bataklık” (384)// YUyg.Tr: “kuru” (216)// Derleme: “meyve kurusu; dağ ve kayalardaki oyuklarda bulunan su birikintisi”// Moğ-Les: Hag “toz, kir; yara kabuğu; kepek, konak” (1394-1395); Hagda/Hagd “önceki yıla ait kuru ot” (1399).

Ḳaḳşılmaḳ/Ḳaḳşalmaḳ (قاقشِيْلماق-قاقشالماق) “kurumak, kağşamak, gevşemek, kak olmak”// SG: Ḳaḳşalmaḳ/ġ (1066)// DLT: Kaklan-/Kaksı- “kurumak” (678)// Krgz.Tr: Kakşı- “kurumak” (386)// Tatar.Tr: Ḳaḳşa- “kağşamak, gevşemek; zayıflamak” (154)// Mlk.Tr: Kaksı- “çürümek”; Kaksın- “zayıflamak” (237)// YUyg.Tr: Ḳaxşimaḳ “zayıflamak” (216)// Trkm.Tr: Govşa- “zayıflamak, gevşemek” (284)// Moğ-Les: Hagsa- “kağşamak, kurumak, kuruyup büzülmek, buruşmak” (1400); Agsi/Agşi- “kuruyup büzüşmek, buruşmak; kurumak, suyunu çekmek” (24).

Ḳamuḳ (قامُوْق) “kamu, hep, bütün; hepsi”// AŞ: “hepsi” (146a)// SG: “cemi, hep, bütün” (1074)// DLT: Ka-/Kala- “sandığa doldurmak” (673); Kamug “hepsi; her, bütün” (681)// Alt.Tr: Kamık “çok, çokluk” (95)// Moğ-Les: Hamu-/Hama- “toplamak, yığmak”; Hamug/Hamag “hep, bütün; tam, hepsi; kamu, herkes” (1428).

Ḳanmaḳ (قانماق) “suya doymak, kanmak; [anlamak]”. Bk. SG (1075), AŞ (146a), DLT (681), Krgz.Tr (396), YUyg.Tr (219)// Moğ-Les: Hanu-/Hana-/Han-/Hang- (1435).

Ḳayuḳ (قايوق) “kayık, sandal, küçük tekne”. Bk. SG (1094)// DLT: Kaygık/Kayguk (695)// Krgz.Tr: Kayık (420)// YUyg.Tr: Ḳėyiḳ (233)// Derleme: Kayguk// Moğ-Les: Caya (1588).

Ḳalḳımaḳ “kalkmak”// SG: Ḳalḳı-/(Rūmī)Ḳalḳ- (1070)// DLT: Kalı- “zıplamak, taşkınlık yapmak” (679)// Tarama: Ḳalḳı- “sıçramak, kalkmak” (123)// Kzk.Tr: Qalqı- “suyun yüzünde durmak, batmamak” (280)// Trkm.Tr: Gal-/Galk- “kalkmak” (219/221)// Moğ-Les: Hali- “uçmak, süzülerek uçmak; taşmak” (1418).

Ḳalaġay (قالاغای) “renkli ipek”. Bk. SG (1071), FŞ (405, XLIV/65)// AŞ: Ḳalaġay “renginde koyuluk ve açıklık olan bir tür kızıl renk; kırmızı çiçekli bir bitki, horozibiği” (145b)// YUyg.Tr: Ḳalaḳay “ince ipek şal; ısırgan otu” (217)// Moğ-Les: Halagay/Halgay/Halahay “ısırgan otu” (1413).

Ḳaltaġay (قالتاغای) “hileci, dolandırıcı, düzmeci”. Bk. SG (1071)// Krgz.Tr: Kalday- “öne doğru çıkık olmak, kabarmak; biçimsiz olmak”; Kaldagay “biçimsiz” (389); Kaltaarı- “keyif kaçmak; bozulmak; şaşalamak; korkmak; sıkılmak”; Kaltakta-/Kaltılda- “titremek; telaş etmek; şaşalamak”; Kaltıra- “titremek”; Kaltanğ “tek durmaz; oynak; aceleci” (392)// Moğ-Les: Haldaga “yarak, penis” (1417).

Ḳanamaḳ (قاناماق) “kanamak, kan gelmek”. Bk. SG (1076), AŞ (146a), DLT (682), Krgz.Tr (396)// YUyg.Tr: Ḳanimaḳ (219)// Moğ-Les: Hana- (1430).

Ḳanġa/Ḳanḳa (قانغا-قانقا) “önünde ve arkasında kaşı olan Ḳazaḳ eyeri”// SG: Ḳanḳa (1080)// CC: Kanga “ince tahta, taban” (88)// Kzk.Tr: Qaŋgqa “temel yapı, iskelet” (287)// Krgz.Tr: Kanğğı/Kanğkı: Ak kanğkı eyer: (ön kaşı geniş olan) Moğol eyeri (397/398)// Mlk.Tr: Kanga

“tahta” (241)// Trkm.Tr: Gaŋgŋga “eyer” (224)// Moğ-Les: Hanghay/Hanhay “geniş, enli, engin; açık, bol, boş”; Hanghay emegel “bir çeşit yük eyeri” (1434).

Ḳanḳlı/Ḳaŋglı (قانقلی-قانکلی) “kağnı arabası; bir Türk boyunun adı. Oġuz Ḫan, bir savaşında elde edilen malları taşımak için icat edilen arabaya ḳanḳ, yapanına ise ḳanḳlı adı vermiştir. Ḳanḳlı boyu işte bu kişinin soyuna dayanmaktadır”. Bk. SG (1080)// ŞT: Ḳanḳ “yük taşımak için yapılan arabanın çıkardığı ses”; Ḳanḳlı “bu arabayı yapan kişi ve ona mensup olan boyun adı” (T73a/3-9)// MGT-Temir: Ḥanglin/Kanglin/Kankalis “bir halk adı” (270)// DLT: Kaŋglı “üzerinde yük taşınan araba; Kıpçaklardan büyük bir adamın adı” (683); Kaŋg “kazın çıkardığı ses” (682)// Hak.Tr: Haŋg “cıvıltı” (144); Haŋgay “kızak” (145)// Azb.Tr (Tebriz): Qonqa “at arabası”// Derleme: Kanık/Kank “kağnı”// Moğ-Les: Hanggina-/Hangina-/Hanggira-/Hangira- “çınlamak, ses çıkarmak; gıcırdamak”; Hangginagur/Hanginūr/Hangginur “ses çıkaran; çıngırak”; Hanggir/Hangir “çıngırak sesi, çınlama” (1433); Honghu/Honh “çan, zil” (1486).

Ḳavaḳ (قاواق) “içi boş, oyuk, kovuk; [gövdesi sağlam olan] yaşlı ağaç”. Bk. SG (1085)// Krgz.Tr: Koo “derin sel kazıntısı; oyuk üzerinden su geçirmek için konan oluk” (485)// Derleme: Kavak “ağaç”// Moğ-Les: Ġau/Ġuu “kovuk, oyuk” (565)// **Kevek** (کاواک) “içi boş, oyuk, kovuk, kof”. Bk. BL (73b)// SG: Kāvāk/Kāyāk (1435)// BR-Muin: Kāvāk/Kāvek “içi boş, oyuk, kovuk” (1581)// Kzk.Tr: Kevek “içi boş bölüm, kovuk” (234)// YUyg.Tr: Kavak “oyuk, boşluk” (192)// Trkm.Tr: Kövük “oyuk, çukur, boşluk” (425)// Derleme: Kevek “içi delikli, hafif, çabuk kırılabilen, yumuşak”.

Ḳavur (قاوُوْر) “anlamsız, temelsiz”. Bk. SG (1085)// DLT: Kok- “su azalıp durgunlaşmak” (725); Kokrat- “suyu azaltmak” (726)// Krgz.Tr: Kuur “kurumuş” (530)// Mlk.Tr: Kavursun “kuru” (249)// Trkm.Tr: Gugar- “boşalmak, tenhalaşmak” (305)// Derleme: Govur/Koğuz/Kovuz “yarı boş, doluya yakın, tam dolu olmayan; içi boş, kof”// Moğ-Les: Haguray “kuru, kurumuş” (1403).

Ḳavursun (قاوُورسون) “kuşların yeni çıkmış dikensi tüyü”. Bk. SG (1086)// AŞ: “nakkaşların ona kıl kalem geçirdikleri kuş yeleğinin ucu” (146b)// CC: Kavursın “kalemin (kuş tüyü) sapı” (92)// Kzk.Tr: Qavırsın “kuş teleği, kuş tüyü” (304)// Moğ-Les: Ġaġursu(n)/Ġuġursu(n)/Ġuursu(n) “tüy sapı, kıl, sert tüy, bitki sapı, ekin anızı, ağaç gövdesi; başak; boru; kuş tüylerinin sokulduğu şapka üzerindeki delik” (548/581).

Ḳay (قای): “hangi; ne zaman; [ne; nere]”// AŞ: Ḳay/Ḳaysı “hangi”; Ḳaydın “nereden” (147a)// SG: “hangi; nere” (1092)// Kzk.Tr (273), Krgz.Tr (419): “hangi; nere”// YUyg.Tr: “hangi” (227)// Moğ-Les: Hamiga/Haga/Hā/Ha “nere, neresi, nerede, nereye”; Hamigaki “neredeki”; Hamigasi/Haysi/Hagasi/Hasi “nereye” (1424).

Ḳay (قای): “Moğ. muhkem, sağlam”. Bk. SG (1092-1093)// ŞT (T82b/6), CT-Musevi (58): Ḳayı “muhkem”// Moğ-Les: Ġay “talihsizlik, kötü şans; sıkıntı; felaket” (548); Hatagu/Hatū “katı, sert, sağlam, güçlü, eğilmez; kaba; acımasız; sıkı; bağlı, sadık” (1455).

Ḳavçın/Ḳavçun (قاوچين-قاوچون) “Türklerde bir boy adı; [eski; yaşlı]”; **Ḳavçın/Ḳavçun/Yavçın** “konuk, misafir”// AŞ: Ḳavçın/Ḳavçun/Yavçın “konuk” (147a/184b). AŞ'de Her iki yerde de ME'den aynı şiir örneği verilmiştir. Örnekte geçen bu sözcük, SG'de: yolçı (1366); ME'de (96/5b, 418): yolçı (Fatih, Paris, Topkapı nüshası)/yolçın (Kazan nüshası)/yavçın (Süleymaniye nüshası) biçimindedir// ŞD: Yavçın (يوجين) “misafir” (121b/1)// Krgz.Tr: Çooçun “yabancı, yat; tuhaf” (280)// YUyg.Tr: Yoçun “yabancı” (469)// Moğ-Les: Geyçin/Giyçin “misafir, konuk” (597); Ciguçi/Cūç/Cigulçi(n)/Cugūlç/Cagulçi(n)/Coçin “konuk; yolcu” (1623/1646); Haguçin “yaşlı; eski, eskimiş” (1401)// King: Ḳavçın “eski” (266, 203B/5).

Ḳaypanmaḳ (قايپانماق) “bir kenara çekilmek”// SG: Ḳaypanmaḳ/Ḳayfanmaḳ (1086)// Tarama: Ḳaypınmaḳ “çekinmek, kaçınmak” (131)// Moğ-Les: Haybagna-/Haybangna- “sallanmak” (1405).

Ḳayrılmaḳ (قايرِيْلماق) “geriye dönmek, arkaya doğru eğilmek, kaykılmak”. Bk. AŞ (148a), SG (1089), Krgz.Tr (424), YUyg.Tr (228)// DLT: Kaḍrıl- (676)// Moğ-Les: Ġaci-/Ġaji- “eğmek, bükmek; sapmak, şaşırmak” (568); Hacay-/Hazay- “eğrilmek, bükülmek, kıvrılmak; sapmak; yönelmek” (1462); Ġacira-/Ġajra- “eğrilmek, bükmek” (569); Hari- “dönmek, geri dönmek” (1445).

Ḳaş (قاش) “kat, huzur; [karşı, ön]; kaş; yüzük kaşı”// SG: “kaş; yüzük kaşı; kat, huzur” (1064)// AŞ: “yan, ön; kaş” (145a)// DLT: “kaş; yüzük kaşı; uc, kıyı” (691)// CC: “kaş; eyer kaşı” (91)// Krgz.Tr: “kaş; taş; yan; eyer kaşı” (414)// YUyg.Tr: “kaş; süs taşı; yan; evlek; baraj” (225)// Moğ-Les: Halca [~Tr. Ḳaş] “önde, başta; ileriye, öne” (1422); Hacigu/Hajū/Hacagu/Hacau “yan, kıyı, kenar, yakın” (1463); Has “kaş, yada taşı, yeşim taşı” (1452).

Ḳayġu (قايغو) “kaygı, tasa, üzüntü”// SG: Ḳayġu/Ḳayḳu (1094)// AŞ: Ḳayu/Ḳayġu (148a)// DLT: Kaḍgu (675)// CC (93), Krgz.Tr (420): Kaygı// YUyg.Tr: Ḳayġu (227)// Moğ-Les: Ġay “talihsizlik, kötü şans; sıkıntı, zarar; felaket” (548).

Ḳayġurmaḳ (قايغورماق) “kaygılanmak, tasalanmak, üzülmek”. Bk. SG (1090), AŞ (148a), YUyg.Tr (227)// DLT: Kaḍgur-/Kaygur- (675)// CC (93), Krgz.Tr (420): Kaygır-// Moğ-Les: Ġayha- “şaşırmak; zihni karışmak, zarar görmek” (549); Hadhu-/Hatga-/Hadha- “delmek, yarmak; ısırmak; keskin acı çekmek” (1393).

Ḳayrıtay (قايريتاى) “padişahın hizmetinde bulunan ve noyından sonra gelen emirlerin en büyüğü”. Bk. SG (1093)// Moğ-Les: Hayra/Hayr “sevgi” (1407); Hayratay/Hayrtay/Hayratu “sevilen, beğenilen; sevgili; seven, aşık” (1409).

Ḳayın (قاين) “hanımın erkek kardeşi, kayın”. Bk. SG (1094)// DLT: Kaḍın “kayın, sıhri akrabalık, hısımlık” (675); Kayın “kayın”// CC: Kayın “kaynata” (93)// Krgz.Tr: Kayın “koca veya karı tarafından akraba” (421)// YUyg.Tr: Ḳėyin “kayın” (233)// Moğ-Les: Hadum/Hadam “koca veya karı tarafından akraba” (1393).

Ḳazmaḳ (قازماق) “kazmak, eşmek”. Bk. SG (1059), DLT (696), Krgz.Tr (426), YUyg.Tr (229)// Tatar.Tr: Ḳazı- (164)// Moğ-Les: Haru-/Hara- “kazımak, sıyırmak, rendelemek” (1451); Hasu-/Hasa- “kesmek, ayırmak” (1454).

Ḳarçıġay (قارچیغای) “doğan, yırtıcı kuş”. Bk. AŞ (144b), SG (1056)// Krgz.Tr: Karçığa “atmaca” (408)// YUyg.Tr: Ḳarçiġa/Ḳarçiġay “ala doğan” (222)// Moğ-Les: Harçagay/Harçgay/Harçaga “doğan” (1444).

Ḳarımçı (قارِیْمچی) “kara kul, siyah köle”// Şemsiyev: “saçı yıkayıp tarayıcı, düzenleyici” (741)// NS (94a), Azferi (8609): “kıskanç, aç gözlü”// Moğ-Les: Haramçi “kıskanç” (1441); Hari “köle; yabancı, el; ayrı, başka; şaşırtıcı, tuhaf” (1445).

Ḳarpuz (قارپوز) “karpuz”// Kzk.Tr: Qarbız (294)// Krgz.Tr: Tarbız (710)// Trkm.Tr: Garpız (234)// Moğ-Les: Tarbus/Tarvas (1204).

Ḳavun (قاوون) “kavun”// DLT: Kagun (677)// CC: Kovun (115)// Kzk.Tr: Qavın (304)// YUyg.Tr: Ḳavun/Ḳoġun (227)// Moğ-Les: Ġuva (591).

Ḳap ḳap (قَپ قَپ) “kapmaktan kinayedir”// Moğ-Les: Hab “bir şeyi ısırmak isteyen köpeğin dişlerinin sesini bildiren yansıma söz” (1379).

Ḳarar/Ġarar (قَرار-غَرار) “çuval, harar”// SG: Ġarar/Ḳarar (1017/1054)// BR-Muin: Ġırāre (1402)// Moğ-Les: Hari (1445).

Ḳırġu (قِیرغو) “atmaca kuşu”. Bk. SG (1148)// DLT: Karguy/Kırguy (686/713)// CC: Kırgıy (103)// Krgz.Tr: Kırğıy (459)// YUyg.Tr: Ḳirġuy (236)// Derleme: Kırgı// Moğ-Les: Kirguy (750).

Ḳara Ḳurum “Çīn sınırının kuzeyinde bulunan ve Çengiz Ḫan'ın başkenti olan şehrin adı. Kentte ve çevresinde bulunan kara kumlardan dolayı bu adı almıştır”. Bk. FV (689), Anendrac (II/950)// MGT-Temir: Ḥara-ḥorum “Moğolların Orḥon boyundaki başkenti” (252).

Ḳurban (قُوربان) “yay kabı”// SG: Ḳurban (قُربان) “yay kabı” (1111)// DLT: Kurman “yay kabı” (748); Kurugluk “okluk” (750)// Tarama: Ḳurban (قوربان) “sadak, yay kabı” (Deka, XVI, 62-2)// Moğ-Les: Hor/Hour “sadağın ok uçlarının yerleştirildiği bölümü” (1489).

Ḳoruḳ/Ḳorıḳ (قُرُق-قَوروق-قُریق) “yasaklama, engelleme, koruma; [korunan yer, yasak bölge]”// FV (690): Ḳoroḳ/Ḳorıḳ/Ḳoruḳ (قُرُق-قُریق-قوروق)// SG: Ḳoruḳ/ġ (1113)// DLT: Korıg “bey ve başkasının muhafaza altına aldığı yer, korunan yer”; Korug “koruluk” (730)// Krgz.Tr: Koruk “çit, çitle çevrilmiş yer; çiftlik; koru” (490)// YUyg.Tr: Ḳoruḳ “çevrili alan; kuşatma; engel” (244)// Moğ-Les: Horig “yasaklama, yasak, engel, önlem, tedbir; caydırma, vazgeçirme, dizginleme” (1491).

Ḳırġavul (قِرغاوُل) “sülün kuşu”. Bk. SG (1148)// Krgz.Tr: Kırğool (459)// YUyg.Tr: Ḳirġavul (236)// Moğ-Les: Ġurġuul/Kirguul/Kiragul (588).

Ḳurıltay/Ḳurultay (قُرِلتای-قُوریلتای-قُورولتای) “büyük danışma toplantısı, kurultay”. Bk. SG (1113)// CC: Kurulta (125)// Kzk.Tr: Qurıltay (339)// YUyg.Tr: Ḳurultay (249)// Moğ-Les: Hura- “toplanmak, birikmek, yığılmak” (1522); Huriya- “toplamak, biriktirmek, yığmak” (1526); Hural/Huralduga(n)/Huralta/Huralt “toplantı, kurultay” (1523-1524); Huriyalta “toplama, biriktirme” (1527).

Ḳutan (قُوتان)**/Ḳoṭan/Ḳuṭan** (قُطان) “pelikan, kaşıkçı kuşu, saka kuşu, kutan”. Bk. AŞ (155a), SG (1101/1122)// Kzk.Tr: Ḳutan (340)// Kzk.Tr: Kıtan/Kutan “balıkçıl” (463/527)// Trkm.Tr: Gotan (283)// Moğ-Les: Hotan (1500).

Ḳafcur (قَفجور) “vergi, haraç”// SG: Ḳabçur/Ḳafçur (1031/1065)// Derleme: Kapçur/Kapcur “hayvan vergisi”// Moğ-Les: Habçi- “kapmak, sıkmak, sıkıştırmak, kısmak; baskı yapmak, zorlamak” (1380); Habçigur/Havçūr “kapılmış veya kıstırılmış şey; kıskaç, zımba; baskı, basınç” (1381); Ġubçi- “vergi toplamak; zorla vergi almak; ücretsiz iş yüklemek” (579); Ġobçiġur/Ġovçūr/Ġubçiġur/Ġuvçūr/Hubçiġur “vergi, haraç” (569/579/1506).

Ḳalḳan (قَلقان-قالقان) “kalkan, savaşçıların kullandığı korunmalık”. Bk. SG (1072), CC (87), Krgz.Tr (391), YUyg.Tr (217)// DLT: Kalkan/Kalkaŋ̂g (680)// Moğ-Les: Halha/Halhabçi “kalkan, siper, koruyucu, perde; koruma, saklama” (1422).

Ḳomḳaḳ/Ḳamġaḳ (قُمقاق-قَمغاق) “yavşana benzer bir ot”// SG: Ḳamġaḳ (1074)// DLT: Ḳamġaḳ “hasır otu” (681)// Krgz.Tr: kamğak “ruta graveolens (sedef otu)” (394)// YUyg.Tr: Ḳamġaḳ “deve dikeni” (218)// Derleme: Kamgak “kamga, yonga, ağaç kırıntısı”// Moğ-Les: Hamhag “kırıntı; pelin otu türü; ada çayı” (1429).

Ḳanat (قَنات) “kuş kanadı; çadırın eteği; alaçık çadırı”. Bk. SG (1078-1079)// DLT (682), YUyg.Tr (219): Ḳanat “kanat”// Kzk.Tr: Qanat “kanat; çadırın on iki kanadından her biri” (284)// Krgz.Tr: Kanat “kanat; obanın kafesine gerilen bez” (396)// Moğ-Les: Hana(n) “çadırın kafesli duvarının bir bölümü; binaların iç duvarına dösenen tahta çıta; duvar” (1430).

Ḳancuḳa/Ḳancuġa (قَنجوقه-قَنجوغه) “terki kayışı, terki bağı, eyerin ardındaki tasma”// SG: Ḳancuġa (1079)// Tarama: Ḳancuḳa/Ḳancuġa (124)// Krgz.Tr: Kancığa “eyerin terkisi” (396)// YUyg.Tr: Ġancuġa (140)// Moğ-Les: Ġancuġa(n) (557).

Ḳandaġay (قَندَغای) “kömüşten daha büyük bir tür ceylan”. Bk. SG (1079)// Mlk.Tr: “teke; dişi bizon” (241)// Moğ-Les: Handaġay “bir tür iri geyik” (1431).

Ḳınḳırav/Ḳanḳırav (قِنقِراو-قَنقِراو) “büyük çıngırak”// SG: Ḳanḳarav (1080)// DLT: Koŋ̂gra- “(ses) kalınlaşmak”; Koŋ̂gragu “zil, çıngırak” (728)// CC: Kongrov “çıngırak, zil, küçük çan” (114)// Krgz.Tr: Konğguroo “çan, zil” (483)// Tatar.Tr: Kınğ̂ğırav “çan, zil, büyük çıngırak” (166)// YUyg.Tr: Ḳoŋ̂ğuraḳ “zil” (243)// Derleme: Kongrak/Kongurak/Tongurak/Tongura “hayvanların boyunlarına takılan küçük çan, çıngırak”// Moğ-Les: Hangginur “çıngırak, çan, zil”; Hanggir/Hangir “çıngırak sesi” (1433); Honghu/Honh “çan, zil” (1486).

Ḳonuḳ/Ḳonaḳ (قُنُق-قَوناق) “konuk, misafir; bir tür darı, karaca darısı”// SG: Ḳonaḳ/ġ (1132)// DLT: Konak/Koyak “akdarı” (727/733)// Krgz.Tr: Konok “konuk; bir çeşit darı” (483-484)// Moğ-Les: Honug/Honog “konak; darı” (1487).

Ḳopuz (قَوْپوز) “kemençe; [kopuz]”// SG: Ḳobuz “ağızla çalınan ünlü bir saz; kemençe” (1097)// DLT: “ut, kopuz” (729)// Kzk.Tr: Qobız “kopuz” (310)// Mlk.Tr: Kobuz “akordeon; müzik aleti, çalgı aleti” (267)// Trkm.Tr: Gopuz “ağız mızıkası” (279)// Moğ-Les: Hugur/Huur “yayla çalınan telli müzik aleti; dört yaylı bir çalgı aleti” (1515).

Ḳuba “Ḳalmaḳī dilinde: zırh, savaş giysisi”. Bk. SG (1096), NS (187b)// DLT-Yazma: Kübe yarık “demirden zırh” (540)// CC: Kübe “örme zırh” (126)// Krgz.Tr: Kübö (533)// Mlk.Tr: Kübe (286)// Moğ-Les: Huba “kaba, kürk giysi” (1501); Köge/Höö “zincirden zırh, zırh zinciri” (760).

Ḳobġa/Ḳopḳa (قَوبغه-قَوپقه) “su kovası; kova burcu”// AŞ (151a), SG (1096): Ḳobġa// DLT: Kova (732)// Moğ-Les: Hobuga/Hovoo/Hobugu (1465).

Ḳoşmaḳ “koşmak, katmak, eklemek, birleştirmek; ağıt yakmak”. Bk. SG (1117)// DLT: “yanına katmak; nazmetmek” (731)// Krgz.Tr: “katmak, eklemek, birleştirmek; şiir söyleyerek ağıt yakmak” (491)// YUyg.Tr: “katmak, eklemek, birleştirmek; bestelemek, yazmak” (245)// Moğ-Les: Holi- “katmak, karıştırmak” (1479); Holbu- “katmak, birleştirmek” (1477).

Ḳorıya (قَورِيا) “kamış ve hasırdan yapılmış ev; kamış duvarla çevrilmiş alan”// AŞ: Ḳorya “korı (korunmuş yer)”; Ḳora “çalıdan yapılan duvar. Ḳırım'da hala kullanılmaktadır” (152b)// SG: Ḳorya “kamış duvarla çevrilmiş alan” (1114)// BL: Ḳorya “kamışla yapılmış ev” (69b)// Kzk.Tr (319), YUyg.Tr (243): Ḳora “ağıl, ahır; avlu”// Moğ-Les: Horiya(n) “avlu, iç bahçe; kışla, kamp; konak, durak” (1492).

Ḳulan (قُولان) “yaban eşeği”. Bk. SG (1127), DLT (746), YUyg.Tr (247)// Krgz.Tr: Kula “kula rengi” (516); Kulan “yaban eşeği; kula” (517)// Moğ-Les: Kula “kula” (1517); Kulan “yaban eşeği” (1518).

Ḳuturmaḳ (قُوتورماق) “kudurmak, çıldırmak”. Bk. SG (1097), DLT (752), CC (126), Krgz.Tr (528), YUyg.Tr (250)// Trkm.Tr: Gudura- (305)// Moğ-Les: Ġutura-/Ġuturi-/Ġutu-/Ġuta- “kafası karışmak; umutsuz olmak; üzülmek” (590/589).

Ḳotan “koyun ağılı, mandıra; ay ağılı, ayla”. Bk. SG (1101)// Kzk.Tr: Qotan “hayvan barınağı, ahır” (323)// Mlk.Tr: Kodan/Kotan “koyun sürüsünü çevreleyen duvar” (267/271)// YUyg.Tr: Ḳotan “ağıl” (245)// Moğ-Les: Hota(n)/Hot “şehir, köy, kasaba; duvar, çit, çevrili yer; kale, şehir duvarı, hisar, sur” (1500).

Ḳut (قُوْت) “Moğ. kut, uğur, saadet, mutluluk”. Bk. SG (1101), DLT (751), Krgz.Tr (527), YUyg.Tr (250)// Moğ-Les: Hutug/Hutag (1530).

Ḳucmaḳ (قُوجماق) “koçmak, kucaklamak”. Bk. SG (1101), Azb.Tr.İzahlı (III/201), Derleme// DLT (744), CC (124), Krgz.Tr (515), YUyg.Tr (247): Kuç-// Kzk.Tr: Quş- (341)// Moğ-Les: Huçi- “sarmak, örtmek; sarınmak, örtünmek” (1511).

Ḳuda (قُودا) “başka aşirete kız veren aşiret. Kız alan aşirete Anda denir”. Bk. SG (1104), NS (93b-94a)// Krgz.Tr (515), YUyg.Tr (247): Ḳuda “dünür”// Derleme: Koda “kadının kocasının akrabası”; Kuda “kız görmeye giden, görücü; birbirinden kız alıp veren aileler, dünür”// Moğ-Les: Huda “dünür” (1511).

Ḳuduḳ “kuyu”. Bk. SG (1104), Krgz.Tr (516), YUyg.Tr (247)// DLT: Kudug (745)// Moğ-Les: Huddug/Hudag/Hudug (1513).

Ḳorġadamaḳ (قَورغاداماق) “sağlam yere sığınmak, korunmak için bir yere çekilmek”. Bk. SG (1107), Arat-Babür (480, Yıl.932/H274b), TB (190, H274b/2)// Kzk.Tr: Qorğala- “sığınmak, siper almak; korumaya çalışmak” (320)// Krgz.Tr: Korğolo- “kurtulmaya ve korunmaya çalışmak, saklanmak” (487)// Moğ-Les: Horguda-/Horgoda- “sığınmak, saklanmak” (1490).

Ḳorunmaḳ (قَورونماق) “korunmak”. Bk. SG (1111), DLT (731), Krgz.Tr (490), YUyg.Tr (244)// Moğ-Les: Hori- “korumak” (1491).

Ḳorġan (قَورغان) “kale, hisar”. Bk. SG (1112), AŞ (152b), Krgz.Tr (487), YUyg.Tr (244)// Moğ-Les: Horga (1490).

Ḳuran (قُوران) “silah”. Bk. SG (1111)// Kzk.Tr (337), Krgz.Tr (523), YUyg.Tr (248): Kural// Trkm.Tr: Gural (308)// **Ḳor** (قَوْر) “silah”. Bk. SG (1111)// Krgz.Tr: Korbaşı “zabıta” (486)// Moğ-Les: Hor/Hour “sadağın ok uçlarının yerleştirildiği bölümü” (1489).

Ḳorçı (قَورچی) “silahlı; silahtar”. Bk. SG (1111), King (202, 198B/1), Ḳuran// Moğ-Les: Hor/Hour “sadağın ok uçlarının yerleştirildiği bölümü” (1489)// MGT-Temir: Ḥorçi “okluk taşıyan (silahşor)” (115).

Ḳor/Ḳur “duvar taşlarının yan yana dizilerek oluşturduğu bir sıra, duvarın her katı, temel”. Bk. SG (1111)// DLT: Kur “rütbe, mertebe” (747)// Tr.Tr: Kur “düzey”// Derleme: Kor “sıra, dize; yapıda aynı boyda taşlardan yan yana dizilerek yapılan bir sıra; yığın”// Moğ-Les: Kiri “ölçü, derece” (750).

Ḳurbaġa/Ḳurbaḳa (قُورباغه-قُوربَقه) “kurbağa”// SG: Ḳurbaġa (1111)// DLT (747), Kzk.Tr (337), Özb.Tr (137): Ḳurbaḳa// Moğ-Les: Baha/Bah (147).

Ḳurġaşun (قُورغاشون) “kurşun”. Bk. SG (1112), AŞ (153a)// DLT: Kurugjın (749)// CC (114), Mlk.Tr (269): Korgaşın// Krgz.Tr: Korğoşun (488)// YUyg.Tr: Ḳorġuşun (244)// Azb.Tr: Gurguşun/Gurşun (412)// Moğ-Les: Horgulci(n)/Horgolc(in) (1491).

Ḳuruḳ (قُوروق) “kuru”// SG (1113), AŞ (153b): Ḳuruḳ/Ḳuruġ// DLT: Kur/Kuruk/Kurug (747/750)// CC (125), Krgz.Tr (525): Kuru// Özb.Tr (138), YUyg.Tr (249): Ḳuruḳ// Moğ-Les: Haguray/Huguray/Hūray (1403).

Ḳurut (قُوروت) “kurut, keş”. Bk. SG (1113), DLT (750), Krgz.Tr (526)// YUyg.Tr: Ḳurt (249)// Moğ-Les: Hurud (1528).

Ḳoş “ev, konut; tarım yapılan yer, çiftlik”. Bk. SG (1120-1121)// Krgz.Tr: Koş “geçici keçe ev” (491)// Mlk.Tr: Koş “yaylada kurulan hayvan ağılı ve barınak; çiftlik” (270)// Trkm.Tr: Goş “eşya, mal, pılı pırtı; kamp” (282)// Moğ-Les: Hoş “çadır” (1499).

Ḳoş “çift, eş; art arda sunulan iki dolu kadeh; toprağı sürmek için birlikte koşulan iki hayvan”. Bk. AŞ (154a), SG (1120-1121), DLT (731), Krgz.Tr (490), YUyg.Tr (245)// Moğ-Les: Hoyar “iki” (1474); Hous/Hos “koşa, eş, çift; çift sayı; ikiz” (1503).

Ḳoşlamaḳ (قَوشلاماق) “iki atlı olmak, yedek at yanına almak”. Bk. SG (1120), TM (233, T725a/11)// DLT: Koşlan- “yedek edinmek” (731)// Krgz.Tr: Koşto- “yedek olarak almak” (492)// YUyg.Tr (245)// Moğ-Les: Housla-/Hosla- “eşlemek, çiftlemek” (1503).

Ḳoz (قَوز) “koz, ceviz”. Bk. SG (1117)// CC: Koz/Hoz (116)// Trkm.Tr: Hoz (354)// Moğ-Les: Husiga(n)/Huşga (1529).

Ḳusmaḳ (قُوسماق) “kusmak”. Bk. SG (1117), DLT (750), CC (125), Krgz.Tr (526), YUyg.Tr (250)// Moğ-Les: Ġulġi- (584).

Ḳumalaḳ (قُوْمالاق) “hayvan gübresi, tezek”. Bk. SG (1129)// DLT: Komuk “atın pisliği” (727)// Krgz.Tr: Kumalak “yuvarlak (koyun yahut deve tezeği)” (520)// Moğ-Les: Homugul/Homul/Homool “at gübresi” (1483).

Ḳuyruḳ (قُويروق) “kuyruk”. Bk. SG (1138), Krgz.Tr (531), YUyg.Tr (251)// DLT: Kuḍruk (745)// CC: Kuyruh (126)// Moğ-Les: Hudurga(n)/Hudraga “at sağrısı; atın kuyruğundan geçen eyer kayışı, kuskun” (1513).

Ḳoşun (قَوشون) “koşun, ordu”. Bk. SG (1122), AŞ (154b-155a), Krgz.Tr (493), YUyg.Tr (245)// Moğ-Les: Hosigu(n)/Hoşū(n) “burun; dağ burnu; bir askeri birim” (1498).

Ḳol (قَوْل) “omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm, kol; el; ordunun ortası, ordunun merkezi; [çöle kadar uzanan] dağ eteğindeki tepeler; [dağ kolu; fevç, bölük, takım; ordu; semt, taraf, yan, yön]”. Bk. SG (1126)// AŞ: “el; çöle kadar uzanan dağ eteğindeki tepeler” (155b-156a)// DLT: “kol; dağın tepesinden vadinin dibine kadar uzanan yükselti” (726)// Krgz.Tr: “el; ordu, asker; nehrin yatağı; nehrin vadisi” (478/479)// Mlk.Tr: “el; sarp vadi, kanyon” (267/268)// YUyg.Tr: “el” (241)// Moğ-Les: Ġoul/Ġol “merkez, kalp; temel; öz; ırmak, ırmak yatağı; vadi” (577).

Ḳulansa/Ḳolansa (قُولانسه-قَولانسه) “koltuk altından veya parmaklar arasından gelen kötü koku”. Bk. SG (1127)// Krgz.Tr: Kolonğso “koltuk altından gelen ter kokusu” (480)// Özb.Tr: Qolänsä “pis koku” (138)// Moğ-Les: Hulungsu(n)/Hulans “koltuk altındanki koku, ter kokusu” (1519).

Ḳonĝ (قَونک)/**Ġonĝ** (غَونک) “karakarga, kuzgun”. Bk. AŞ (156b)// SG: Ġonĝ (1019)// Krgz.Tr: Konğ karga “ekin kargası” (408)// Moğ-Les: Hong (1484).

Ḳolçır (قَولچیر) “kovcu, söz taşıyıcı”. Bk. SG (1128)// Moğ-Les: Holçir “savurgan” (1479); Hobçi “kovcu, dedikoducu” (1464).

Ḳomarmaḳ (قَومارماق) “kuşatmak, çevirmek”. Bk. SG (1128)// Azb.Tr: Qomarla- (382)// Moğ-Les: Homur-/Homro-/Homurgala- “kuşatmak” (1483).

Ḳomarġa/Ḳomarġal (قَومارغه-قَومارغال) “kuşatma, çevirme”. Bk. SG (1129)// Moğ-Les: Homur-/Homro-/Homurgala- “kuşatmak”; Homurga(n)/Homrogo(n) “kuşatma, sarma” (1483).

Ḳum (قُوم) “kum”. Bk. SG (1129), CC (124), DLT (746), CC (124), Krgz.Tr (520), YUyg.Tr (248)// Moğ-Les: Humag/Humaki/Humhi “ince kum” (1520).

Ḳumbul/Ḳunbul (قُومبول-قُونبول) “bölük, takım, kalabalık, topluluk”. Bk. SG (1129/1132)// Sİ-Özb (XXVII/2046), Külliyat-Yazma-TB (832), Külliyat-Yazma1 (848): قمبل// Dehhuda: Ḳanbel “Ar. insan topluluğu; at sürüsü”// Moğ-Les: Humbi-/Humi- “toplamak; katlamak; sarmak, kapatmak”; Humil/Humbil “torba, balya, denk, yük, paket” (1520).

Ḳonmaḳ (قَونماق) “konmak, inip oturmak, konaklamak”. Bk. SG (1130), DLT (727), CC (113), Kzk.Tr (316), Krgz.Tr (482)// Moğ-Les: Honu-/Hono- (1487).

Ḳonḳarmaḳ/Ḳonġarmaḳ/Ḳonĝarmaḳ (قَوْنقارماق-قَوْنغارماق-قَوْنکارماق) “yerinden koparmak, sökmek, kanırmak, köklemek”// AŞ: Ḳonĝarmaḳ (155a)// SG: Ḳonġarmaḳ/Ḳonĝarmaḳ (1131)// DLT: Konĝur- (728)// Krgz.Tr: Konğul “oyuk, çukur”; Konğtor- “altüst etmek, kazmak, eşmek” (483)// Moğ-Les: Honhugur/Honghur “boşluk, çukur, oyuk”; Honghuyla-/Hongguylga-/Honghuy- “oymak” (1486/1486).

Ḳolmaḳ (قَولماق) “istemek, dilemek”. Bk. AŞ (155a), SG (1123), DLT (726)// Moğ-Les: Ġuyu-/Ġuy- “sormak, dilemek” (582).

Ḳurcaldı (قُورجالدی) “büyüdü, kocadı”. Bk. AŞ (153a)// DLT: Kurç “sert, sağlam, güçlü”; Kurça- “sertleşmek” (747)// CC: Kurç “çelik” (125)// Mlk.Tr: Kurç “çelik; sağlam, güçlü” (281); Kurçlan- “güçlenmek” (282)// Moğ-Les: Hurça “keskin, sivri; akıllı, zeki” (1524).

Ḳuyun “hortum, burgaç; [kasırga, talaz]”// AŞ: “kasırga” (157a)// SG: “hortum, burgaç” (1138)// Krgz.Tr: “kasırga; denizde hortum” (532)// YUyg.Tr: “kasırga, urağan” (251)// Moğ-Les: Huy “kasırga; hortum, burgaç” (1516).

Ḳunacın (قُوناجین) “kısrak; iki yaşındaki dişi inek”. Bk. SG (1132)// Alt.Tr: “iki yaşındaki buzağı; inek” (125)// Kzk.Tr: Qunajın “üç yaşlı sığır” (334)// Krgz.Tr: “dana” (521)// Moğ-Les:

Ġurba(n)/Ġurvan/Ġurav “üç” (587); Ġunaci(n) “üç yaşındaki inek; üç yaşındaki dişi hayvan” (586).

Ḳunan (قُونان) “üç yaşındaki at”. Bk. SG (1132)// Kzk.Tr: “üç yaşına giren erkek at” (335)// Krgz.Tr: “üçüncü yaşına basmış olan tay” (521)// Moğ-Les: Ġurba(n) “üç” (587); Ġuna(n) “üç yaşındaki hayvan” (586).

Ḳu (قُو) “kuğu, tüyleri yumuşak bir su kuşu”. Bk. SG (1135)// DLT: Kugu (745)// Krgz.Tr: Ḳuu (528)// YUyg.Tr: Ḳuv (250)// Azb.Tr.İzahlı: Qu (III/199)// Moğ-Les: Hun/Hung (1521).

Ḳonġur (قَونغُر) “konur, kumral, yağız; Baraḳ çağında yaşamış ve Çengiz'e mensup şehzadelerden birinin adı”// SG: Ḳonġur “yağız at” (1133)// DLT: Koñgur “kestane rengi” (728)// Krgz.Tr: Konğur (483)// YUyg.Tr: Ḳoñgur (243)// Moğ-Les: Honggur/Hongor (1484).

Ḳonġur Ölenğ (قَونغُر اَولنک) “Zencan yakınlarında bulunan geniş çayırın adı. [Buraya Ölceytü tarafından bir şehir ve yüksek kümbet yapılarak Sulṭāniye adı verilmiştir]”. Bk. SG (1133)// CT-Musevi: Ḳonḳur Ölenğ (2256)// Moğ-Les: Honggur “1. konur, açık sarı; 2. sevilen; sevgili; samimi, içten” (1484); Honghur “boşluk, çukur, oyuk” (1487).

Ḳuylamaḳ (قُویلاماق) “gömmek”. Bk. SG (1136), Azb.Tr.İzahlı (III/226), Derleme// Moğ-Les: Huyla- “kılıflamak, kınına koymak” (1516).

Ḳoy (قَوْی) “koyun”. Bk. AŞ (157b), CC (116), Krgz.Tr (493), YUyg.Tr (246)// SG: Ḳoy/Ḳoyun (1137/1138)// DLT: Kon/Koy (727)// Moğ-Les (1487): Honi(n).

Ḳoyçı (قَویچی) “çoban”. Bk. SG (1138), AŞ (158a), YUyg.Tr (246)// Krgz.Tr: Koyçu (494)// Moğ-Les (1487): Honiçi(n).

Ḳuyaḳ (قُویاق) “ḳatlava benzer bir tür savaş giysisi. Ḳatlavda varaklar üste dikilirken burada içeri konur”. Bk. SG (1137)// DLT: Kuyka “deri; kürk” (752)// Alt.Tr: Kuyak “zırh” (127)// Krgz.Tr: Kıyak “göğse giyilen zırh, cebe” (464)// Moğ-Les: Huyag “zırh, çelik yelek” (1517).

Ḳoyı (قَوْیی) “aşağı”. Bk. AŞ (157a), BL (70a), SG (1139)// DLT: Ḳodı/Ḳoḍı (725)// Alt.Tr: Çalkoyto “sırtüstü” (69)// Kzk.Tr: Quyın “toprağın altı” (312)// Özb.Tr: Quyi (137)// Tr.Tr: Yüzükoyun “yüzüstü”// Moğ-Les: Hoygur/Hoymar/Hoyna/Hoysi/Hoytu “arka, art, geri” (1471/1472/1473).

Ḳuyañġu (قُویانکغو) “bacak sinirlerinde oluşan ağrılı hastalık, siyatik”. Bk. Arat-Babür (330, Yıl.911/H162a: “bel ağrısı”), TB (47, H162a/2)// Kzk.Tr: Quyañ “bel fıtığı” (341)// Krgz.Tr: Kuyañ “kemiklerin bitiştiği yerindeki çukur” (531)// Moğ-Les: Huyang/Huyan “kas kirişi, sinir; romatizma” (1517).

Ḳuç/Ḳoç (قُوچ-قَوچ) “dövüşçü ve boynuzlu koyun, koç”. Bk. BR-Muin (1547)// DLT: Koç (724)// Trkm.Tr (276), Azb.Tr (379): Goç// Moğ-Les: Huça(n)/Huç (1511).

Ḳuzı ḳulaġı (قُوزی قولاغی) “bir tür bitki, kuzukulağı”. Bk. SG (1117)// YUyg.Tr: Ḳoza ḳulaḳ (246)// Moğ-Les: Huraga(n)/Hurga/Hurga(n) “kuzu”; --n çiki “kuzukulağı” (1522).

Ḳıyat (قِیات) “İlḫan'ın oğlunun adı; bir Moġul boyunun adı; dağdan akan şiddetli sel, kayan”. Bk. SG (1167), CT-Musevi (2080)// MGT-Temir: Kiyan “Pl. Kiyat, Borciginlerin ailesi” (271)// SG: Ḳayan “hangi taraf; Moğ. dağdan akan şiddetli sel” (1093)// Krgz.Tr: Kıyan “su taşkını” (464)// YUyg.Tr: Ḳiyan “taşkın, sel” (239)// Moğ-Les: Kiya “prens hizmetindeki memur; yardımcı, uşak, bekçi, koruyucu; emir eri” (740).

Ḳın “kılıç ve bıçağın kını”. Bk. SG (1165), DLT (712), CC (102), Krgz.Tr (455), YUyg.Tr (236)// Moğ-Les: Huy (1516).

Ḳıçḳırmaḳ (قِیْچقِرماق) “haykırmak, bağırıp çağırmak”. Bk. AŞ (148b), SG (1141), CC (102), Tatar.Tr (165), Özb.Tr (135)// Kzk.Tr: Qışqır- (353)// Mlk.Tr: Kıçır- (257)// YUyg.Tr: Ḳiçḳirmaḳ “çağırmak, seslenmek, davet etmek” (234)// Moğ-Les: Haşkir-/Haşgara-/Haskir- (1455).

Ḳıçı (قِیچی) “hardal, dövülüp yoğurda eklenen bir tür tere”. SG: Ḳıcı (1142)// Krgz.Tr: “brassica napus oleifera denilen bitki” (449)// Mlk.Tr: “kara hardal” (257)// Moğ-Les: Kiçi/Hiç/Kici “hardal” (738/755).

Ḳıyçı/Ḳayçı “makas, sındı”// SG: Ḳıyçı (1168)// Alt.Tr (101), Krgz.Tr (419): Kayçı// Azb.Tr: Qėyçi/Qayçı (354)// Moğ-Les: Hayçi(n) (1406).

Ḳırmaḳ (قِیرماق) “kırmak, parçalamak, yırtmak; tırmalamak; kazımak; topluca öldürmek, yok etmek; [kırkmak, kırpmak, sıyırmak]”. Bk. SG (1142)// DLT: “kazımak, koparmak, yolmak” (713)// Krgz.Tr: “kazımak; yok etmek” (457)// YUyg.Tr: “kazımak, kesmek; tıraş etmek; toptan yok etmek” (237)// Moğ-Les: Kiru-/Hiyara- “kırmak, parçalamak” (752).

Ḳırḳmaḳ (قِیْرقماق) “kazımak, kırkmak, kırpmak, tüyü kesmek; yonmak, yontmak”. Bk. SG (1145)// DLT (714), CC (103), Krgz.Tr (459), Mlk.Tr (260), Özb.Tr (134): “kırkmak”// Moğ-Les: Kirga- “kesmek, budamak, kırkmak, kırpmak, biçmek, bölmek” (750).

Ḳımız (قِیمیز) “kısrak veya deve sütünden yapılan az ekşi ve sarhoş edici bir içki, kımız”. Bk. SG (1163), DLT (712), Krgz.Tr (454), Özb.Tr (134), YUyg.Tr (235)// Moğ-Les: Kiram/Hiyaram/Kirma “sulandırılarak kaynatılmış süt” (749).

Ḳılılmas (قِیلیلماس) “kılınmaz, yapılmaz”// SG: Ḳılılmaḳ/Ḳılınmaḳ (1161)// AŞ: Ḳılıl- (150a)// DLT (711), CC (102), Krgz.Tr (452), YUyg.Tr (235): Kılın-// Moğ-Les: Ki-/Kiy- “yapmak, kılmak” (737).

Ḳırtış (قِیرتیش) “kök; [kök biçiminde olan yeni çıkmış bitki]; tabaklık için deriyi kesmek”. Bk. SG (1148)// DLT: Kırtış “insanın ve başka şeyin yüz rengi”; Kırtışla- “kabuğunu soymak” (714)// Alt.Tr: “yüzey, üst katman” (109)// Kzk.Tr: Kırtıs “yer kabuğu; kıvrım, buruşuk, kırışık;

pürüz; alın veya yüzde oluşan kırışıklık” (350)// Krgz.Tr: “yüzey, üst katman, zemin, kabuk” (461)// Mlk.Tr: “çimen, çayır” (261)// Moğ-Les: Körüsü(n)/Körüdesü(n) “toprağın en üst tabakası; kabuk; örtü” (779).

Ḳıyıġ (قِيِيغ) “üç köşeli, üçgen; üç köşeli mendil; baş örtüsü; eğri; kesilmiş”// SG: “üç köşeli, üçgen; üç köşeli mendil; baş örtüsü” (1168)// Arat-Babür: “eğri” (353, Yıl.911/H180a)// DLT: Kıḍıg “kıyı, kenar” (710)// Kzk.Tr: Qıyıq “kıyılmış, kesilmiş” (308)// Krgz.Tr: Kıyık “(kumaş) kesintileri; kesik yeri, yarık; bitişme yeri” (466)// Tatar.Tr: Ḳıyıḳ “eğri, yamuk” (169)// YUyg.Tr: Ḳiyiḳ “kesinti, kırkıntı” (239)// Trkm.Tr: Gıyık “eğri, eğrilmiş” (267)// Derleme: Kıyık “köşeli kesilmiş kumaş parçası”// Moğ-Les: Kica/Hiyaz/Kicagar/Hiyazgār “kıyı, kenar, sınır, (giysi) saçak” (754).

Ḳır (قِير) “dağ başının yüksekliği, dağın sırtı, kıran; [sınır, kıran; kır, çöl; akla karanın karışımından oluşan renk, kır; kır renkli]”. Bk. SG (1147)// DLT: “dağ sırtı; su bendi, set” (712)// Krgz.Tr: “dağ sırtı; tepeli tümsekli step, tepe; kenar” (457)// YUyg.Tr: Ḳir “sınır; yamaç; bozkır, kır” (236)// Derleme: Kırgı “dağ ve yaylaların yalçın, sarp, keskin yerleri; taşlık arazi; bayır yer; dağ eteği”// Moğ-Les: Kira “dağ sırası veya doruğu; küçük dağ zinciri; dağ etekleri; bayır; eyer kaşı” (748).

Ḳırġız (قِيرغيز) “kuzeyde sarp yerlerde yaşayan büyük bir Türk boyu”. Bk. SG (1149), ŞT (T80b/14), Krgz.Tr (459), YUyg.Tr (236)// MGT-Temir: Kirgis (271)// Moğ-Les: Kirgis/Hirgis (750).

Ḳızıl (قِيزيل) “kızıl, kırmızı; belli, açık, şiddetli, koyu, aşırı, kızıl; **nūrī** denen ve papağana benzer kızıl renkli bir kuş; bir tür atmaca kuşu, bir tür doğan”. Bk. SG (1154)// DLT (718), CC (104), YUyg.Tr (241): “kızıl, kırmızı”// Krgz.Tr: “kırmızı; sert (çay hakkında)” (470)// Derleme: Kızılkuş “doğan kuşu”// Moğ-Les: Küreng/Küren/Kürin “kızıl, koyu kahve rengi, kestane rengi; koyu menekşe” (798).

Ḳısmaḳ (قِيسماق) “kısmak, sıkmak, daraltmak, sıkıştırmak”. Bk. SG (1155), DLT (715), CC (103), Krgz.Tr (461), Özb.Tr (134), YUyg.Tr (238)// Moğ-Les: Kisa- “engellemek” (752).

Ḳısır (قِيسير) “doğuramayan hayvan, kısır”. Bk. SG (1158), DLT (715), Krgz.Tr (462), YUyg.Tr (237)// Moğ-Les: Husurung/Husran(g) (1530).

Ḳıl (قِيْل) “kıl, tüy”. Bk. SG (1162), DLT (711), Kzk.Tr (344), Tatar.Tr (165), YUyg.Tr (234)// Alt.Tr: “kuyruk veya yele kılı; tel” (107)// Krgz.Tr: “kuyruk ve yele kılı; bir tane kıl, bir tek tüy; (vücuttan düşen) kıl” (449)// Mlk.Tr: “sert tüy, kıl” (257)// Moğ-Les: Kilgasu(n)/Hiyalgas(an) “kıl, kuyruk veya yele kılı, at kılı” (742).

Ḳınamaḳ/Ḳıynamaḳ (قِيناماق-قِيِيناماق) “işkence etmek, acı vermek, eziyet etmek”// SG (1163), DLT (712): Kına-// CC: Kıyna-/Kına- (104)// Alt.Tr (111), Kzk.Tr (306), Krgz.Tr (468), Mlk.Tr

(263), Tatar.Tr (169), YUyg.Tr (239): Kıyna-// Moğ-Les: Kinu-/Hiyana-/Kina- “gizli bir kini olmak; bir kişinin ölümünü istemek” (748).

Ḳıymaḳ (قِيماق) “reva görmek, uygun görmek, uygun bulmak, kıymak, esirgemek; doğramak, kıymak”. Bk. SG (1166)// DLT: “kıymak, yanlamasına kesmek” (716)// Krgz.Tr: “kesmek; çarpık kesmek; acımamak” (463)// YUyg.Tr: “kıymak, kesmek; esirgememek” (239)// Moğ-Les: Kidu-/Hiyada-/Hay-/Hadu-/Hada- “kıymak, kesmek” (739/1405/1392).

Ḳıyaḳ (قِياق) “çok küçük ve kuru ot, kuru ot kırıntısı”. Bk. SG (1167), BV (497, 674)// Krgz.Tr: “bir ot” (464)// YUyg.Tr: “bir tür yassı ot” (238)// Derleme: “bir çayır otu”// Moğ-Les: Kiyag/Hiag “ayrık otu” (740).

Kevzen/Küzen (كاوزن-كُوزن) “gelincik denen hayvan”// SG: Kevzen (كَوزَن) (1175)// DLT: Küzen “sıçan cinsinden bir hayvan” (759)// CC: Küzen “sansar” (130)// Krgz.Tr: Küzön “kokarca” (546)// YUyg.Tr: Küzen “kokarca” (214)// Moğ-Les: Kürene “kokarca, sansar” (798).

Gevürge (كاوُركا-كَوُركا) “kös, büyük davul”// AŞ (158a), SG (1175): Kevürge// DLT-Yazma: Köwrüg (241)// Moğ-Les: Kegürge/Kenggerge(n)/Hengereg/Hengergen/Kögerge/Höörög/ Kögürge “tef, davul” (708/723/762).

Kākül (كاكل) “kâkül, perçem”. Bk. BR-Muin (1573)// Krgz.Tr: Kekil (225)// Krgz.Tr: Kökül (499)// YUyg.Tr: Köküle (204)// Moğ-Les: Ke/Kege(n) “kip, desen, örnek, model, kalıp; süs, bezeme; güzellik; güzel, hoş; süslü” (699); Kegül/Kekül/Kökül/Kökel “uzun saç, kâkül, saç örgüsü; at perçemi; kuş ibiği; at yelesi veya kuyruğu” (707/711/766/767).

Kepenek (كَپَنَک) “keçeden yapılan bir üstlük, kepenek”. Bk. SG (1168)// Kzk.Tr: Kebenek (221)// Moğ-Les: Kebenek/Hevneg (700).

Köbenek (كَوبَنَک) “Moğ. pamuk”. Bk. SG (1178)// Moğ-Les: Köbüng/Hövön(g)/Köbeng (757).

Kerc (كَرج) “bıçak”// SG: Kerç (1169)// BR-Muin: Kerc/Kirc/Kürc “karpuz veya kavun dilimi” (1614)// Trkm.Tr: Kerç “karpuz veya kavun dilimi” (403)// Moğ-Les: Kerçi- “kesmek, dilimlemek; kertmek” (725).

Gireit (كِراايت) “bir Türk boyunun adı”// SG: Gereit “bir Türk boyunun adı. Ḳara it'in değiştirilmiş biçimidir” (1169)// CT-Musevi: Kireyit (2047)// MGT-Temir: Kereit/Kereyit (271)// Moğ-Les: Keriye(n)/Kereen “karga, kuzgun” (730).

Görge/Körge (كَوركه) “otağ duvarının çubukları; ev duvarına çeşitli kumaşlardan tutulan zar”; **Görge/Körge** (كَوركا) “evde halı kenarlarına serilen keçe, kasnak işi, kilim vs.”; **Gerge/Kerge** (گَركا) “alaçığın çevresini örten ağaçlar”// SG: Kerge “alaçığın çevresini örten ağaçlar” (1170); Kerek “Buḫārālılar dili: evin çatısı” (1169-1170); Körke “evde halı kenarlarına serilen keçe veya kasnak işi” (1190)// AŞ: Körge “otağ duvarının çubukları; ev duvarına çeşitli kumaşlardan tutulan zar” (167a)// DLT: Keregü “çadır” (704)// Kzk.Tr: Kerege “çadırda katlanıp açılabilen

kafes şeklindeki destek” (231); Kürke “kulübe, çadır” (260)// Krgz.Tr: Kerege “keçe evin duvarını oluşturan ağaç kafes” (441); Kürkö “kulübe, küçük oda” (541)// Moğ-Les: Ger “yurt, çadır, keçe çadır; yerleşim yeri; ev; kap, kılıf, kutu, kın” (603); Körkü “perde, tül” (777); Gürüge/Göröö “sepet işi, sepet örgüsü” (627).

Kėsek (کَیساک) “kesek, iri toprak parçası; keselim”. Bk. SG (1227), AŞ (163a)// DLT: Kes/Kesek “bir şeyin parçası” (706)// Krgz.Tr: Kesek “parça; kesek” (442)// YUyg.Tr: Kėsek “parça; ham tuğla” (199)// Trkm.Tr: Kesek (404)// Moğ-Les: Keseg/Heseg “bölüm, dilim, parça, kısım” (731).

Gėzmek (گَیزماک) “gezmek, dolaşmak”// SG (1222), AŞ (162b): Kėzmek// DLT (708), CC (101), Krgz.Tr (446), YUyg.Tr (196): Kez-// Trkm.Tr: Gez- (255)// Moğ-Les: Kerü-/Kere-/Kesü-/Kese- (731/733).

Gėzek (گَیزاک) “gezme, dolaşma; bekçilik, gözcülük, koruma; bekçi, gözcü, koruyucu; sıra, nöbet, keşik”. Bk. SG (1225). SG'de Sİ'den verilen örnekte geçen bu sözcük Yezek olmalıdır. Bk. Sİ (180, 1979), Sİ-Özb (XXVII), Külliyat-Yazma-TB (831), Külliyat-Yazma1 (847)// **Gezek** (گَزَک) “sıra, keşik; tetanos hastalığı, sinir gerilmesi”. Bk. SG (1170-1171)// AŞ: Kezek “ākile (cüzam) hastalığı” (160a)// DLT: Kesek “bir şeyin parçası” (706); Kezik “nöbet, sıra; sıtma” (709)// BR-Muin: Gezek “soğuk almış, üşütmüş” (1812)// Alt.Tr: Kezek “bölüm, parça; süre” (107)// Krgz.Tr: Kezek “sıra, nöbet; zaman, an” (446); Kesik/Kezik “şiddetli sıtma; salgın hastalık; onulmaz hastalık” (443/447); Keşik “talih” (444)// Derleme: Gezek “keşik, sıra, nöbet”; Kesek “bölük, parça”// Moğ-Les: Keseg/Heseg “bölüm, dilim, parça, kısım; kısa süre; bazen” (731); Kesig/Heşig/Hişig “değişim, değişme, dönme; nöbetleşme, nöbet değiştirme; lütuf, iltifat; iyi şans; talihin iyiye dönmesi” (733); Kicig/Kecig “salgın hastalık, kıran” (755)// **Gizik** “Moğ. gezme”. Bk. FV (692: “gezme”)// Moğ-Les: Kesig/Heşig/Hişig “değişim, değişme, dönme; nöbetleşme, nöbet değiştirme; lütuf, iltifat; iyi şans; talihin iyiye dönmesi” (733); Kerülge/Kesülge “gezme, dolaşma” (731/734).

Gėzekçi (گَیزاکچی) “bekçi, gözcü, nöbetçi, koruyucu”. Bk. SG (1225)// Krgz.Tr: Kezekçi “nöbetçi” (446)// Derleme: Gezekçi “sığır çobanı; seyyar satıcı”// Moğ-Les: Kesügeçi “gezgin, dolaşan, serseri” (733).

Gence (گَنجه) “yaşlılıkta doğan çocuk”. Bk. SG (1173)// Krgz.Tr (437), Derleme: Kence “en küçük çocuk”// YUyg.Tr: Kenci “küçük, sonuncu” (194)// Moğ-Les: Kence “kötü sonuç, yan etki; ikinci ürün; yaşlı ana babadan olan çocuk; zayıf çocuk” (724).

Könĝlek (کُنگلاک) “Moğ. gömlek”. Bk. FV (692)// SG (1209), DLT (738): Könĝlek “gömlek”// YUyg.Tr: Köylek/Köynek (209)// Moğ-Les (MO): Kümlig “kadın gömleği” (792).

Kölge (کَولکا) “gölge”. Bk. Azb.Tr (543), Derleme// **Kölege** (کَوْلاکا) “gölge”. Bk. AŞ (169a), SG (1203), CC (117), Trkm.Tr (420)// DLT: Köli- “gömülmek”; Kölik “gölge”; Kölige “koyu gölge” (736); Köşi- “örtmek, gizlemek” (741); Köşin-/Köşün- “gölgeye sığınmak”; Köşige

“küçük gölge”; Köşik “örtü” (742)// Krgz.Tr: Kölökö/Kölönğkö “gölge” (500); Köşögö “perde” (509)// YUyg.Tr: Kölenĝke “gölge” (204); Köşüke “perde, örtü” (208)// Moğ-Les: Kösi-/Köşi- “önlemek, engellemek” (779); Kösige(n)/Höşig “perde; güneşlik; gölgelik” (780).

Gög (گوک) “gök, gökyüzü; mavi, gökyüzü rengi; yeşillik, ölenĝ”// SG: Gög (1199)// DLT: Kök “kök; yeşillik; gök, gökyüzü; gök rengi” (734)// CC: Kök “kök; gök; mavi” (117)// Krgz.Tr: Kök “gök; mavi; yeşil (bitki); kır (at donu)” (498)// Azb.Tr: Göy “gök; mavi; yeşil; yeşillik” (393)// Moğ-Les: Köke/Höh “gök mavisi; yeşil; kül rengi” (765).

Gögümtül (گوکومتول) “göğümsü, mavimsi”. Bk. SG (1201)// AŞ (169a), YUyg.Tr (204): Kökümtül// Trkm.Tr: Gögümtil (290)// Moğ-Les: Kökebtür (766).

Gögermek (گوکارماک) “gövermek, yeşermek; gövertmek, morarmak”. Bk. SG (1196), Trkm.Tr (290)// AŞ: Köger- “gövermek” (169a)// DLT: Köker- “göğün renginde olmak” (734)// Krgz.Tr: Kögör- “gövermek, yeşillenmek, morlaşmak, filizlenmek” (497)// YUyg.Tr: Kökermek “yeşermek” (203)// Moğ-Les: Kökere-/Höhrö- “gövermek, yeşermek” (766).

Gönĝevün (گونکاوون) “eşek (sığır) sineği, eğrice, büğelek, büve, gövem”. Bk. SG (1209)// **Gögeyin** (گوکایین) “hayvanların kanını emen bir tür büyk sinek”. Bk. SG (1200)// DLT: Kökegün “gök sinek (et sineği)” (734)// Alt.Tr (120), Krgz.Tr (497): Kögöön “at sineği, büğelek”// Derleme: Göğeğen/Göğen “hayvanlara zarar veren gök renkli bir çeşit sinek ya da böcek”; Göven/Göveğen/Göveyen/Göveğin “sığırlara dadanan zar kanatlı bir çeşit sinek”; Güven/Güveğen/Güveyen/Güveyin “böğelek sineği”; Güğen “büyük sinek”// Moğ-Les: Köke “gök, mavi” (765); Kökeken “mavimsi” (766); Kedegene “at sineği” (703).

Köp (گوْپ) “çok, bol”. Bk. SG (1177), AŞ (164b), DLT (739), Krgz.Tr (505), YUyg.Tr (206)// Moğ-Les: Köbçi(n) “tam, bütün, hep; her şey” (755).

Köpülmek (گوپولماک) “çoğalmak, artmak”. Bk. SG (1177)// Kzk.Tr: Köbey- (241)// Mlk.Tr: Köbel-/Köbey- (272)// YUyg.Tr: Köpeymek (206)// Trkm.Tr: Köpel- (422)// Derleme: Köpmek// Moğ-Les: Köbüre-/Küber- “büyümek, filiz vermek” (758).

Geviş “geviş, geviş getirme”; **Gövüş** (گوْوُش) “geviş”// SG: Kevş (1175)// DLT: Kew- “çiğneyip yutmamak”; Kewşe-/Kewşen- “geviş getirmek” (707/708)// Krgz.Tr: Kepşe-/Küyşö- “geviş getirmek” (440/545)// YUyg.Tr: Köyşimek “geviş getirmek” (209)// Azb.Tr: Gövşe- “geviş getirmek” (393)// Moğ-Les: Kebi-/Hive- “geviş getirmek, çiğnemek” (700).

Köprük (گوپروک) “köprü”. Bk. SG (1178), AŞ (164b), DLT (739), YUyg.Tr (206)// Krgz.Tr: Köpüröö (506)// Moğ-Les: Köbkelegür “asma köprü” (757); Kögerge/Höörög/Kögürge/ Kegürge “köprü” (762).

Güz “güz mevsimi”. Bk. SG (1194)// DLT (759), CC (130), Krgz.Tr (545), YUyg.Tr (214): Küz [~Moğ. Küreng “kestane rengi”?].

Kökelteş (کَوْکَلتاش) “süt kardeş”. Bk. AŞ (169a), SG (1200), King (200C/10), MU (T777a/18), MU-Külliyat-Yazma2 (572)// Kıpçak (TA.34a/3): Kökürdeş (157)// Krgz.Tr: Emçekteş (329)// Moğ-Les: Kökü(n)/Höh/Köke(n) “meme, yelin” (767).

Köpük (کَوپُک) “su veya ağız köpüğü”. Bk. SG (1178), YUyg.Tr (206)// DLT: Köpük/Köpik (739)// Krgz.Tr: Köbük (496)// Moğ-Les: Köbkey-/Köbkelce- “kabarmak, köpürmek” (757); Köbüre-/Küber- “büyümek, filiz vermek” (758); Köge-/Höö-/Köger-/Kögere-/Höörö-/Kögeri- “köpürmek” (760/762); Kögesü(n)/Höös(ön) “köpük” (763).

Kübün (کُوبون) “Moğ. erkek çocuğu, oğlan”. Bk. SG (1178)// Moğ-Les: Kübegün/Hüvüün/Keü/Küü/Hüü (783/735).

Köbe (کَوبه) “giysinin kenar baskısı”. Bk. SG (1178), Derleme// Kzk.Tr: Köbe “bir şeyin kenarı” (241)// Krgz.Tr: Köböö “eteğe dikilen parça” (496)// Moğ-Les: Köbege(n)/Hövöö(n)/Köbüge “kıyı, kenar; etek kenarı, dantel, giysinin kenar baskısı; sahil” (756).

Kül kümek (کُول کُومک) “gök rengi, mavi”// AŞ: کول کوموک “gömgök” (169b)// SG: Göğ gömek (کوک کوماک) “gömgök” (1200)// Külliyat-Yazma-TB (671): کول کومک (/l/ harfi daha sonradan /k/ yapılmış)// LM (323/R243b, 3020), LM-Özb (XXXIII), Külliyat-Yazma1 (682), Hamse-Taşbasma (142): کول کومک// Şemsiyev: Kül kümek “çukurlara yağmurdan toplanan su” (321)// Kadri: Kül kömek etmek “kırıp dökmek, parçalamak” (IV/198)// Trkm.Tr: Külcümek “kül rengi” (428)// Moğ-Les: Kökemdüg/Höhömdög “masmavi, gök rengi” (766).

Götermek (کَوتارماک) “almak, kaldırmak; [götürmek, kapmak, çalmak]”// SG (1180), AŞ (165a): Kötermek “almak, kaldırmak”// DLT: Kötür- “kaldırmak” (742)// CC: Kötür-/Köter- “kaldırmak; alıp götürmek” (122)// Krgz.Tr: Kötör- “kaldırmak” (510)// YUyg.Tr: Köter- “kaldırmak” (208)// Trkm.Tr: Göter- “kaldırmak; taşımak; almak, kapmak, tutmak” (297)// Moğ-Les: Kötül-/Kötel- “kılavuzluk etmek; yönetmek” (781).

Kötel (کَوْتَل) “yedek at”. Bk. AŞ (165a), SG (1181)// Moğ-Les: Kötül/Kötöl “destekli kılavuz, yedekçi; at bakıcısı”; Kötüçi/Köteçi/Hötöç “kılavuz; at bakıcısı, seyis” (781); Kötülçi/Hötölç “kılavuz” (782).

Ketevül (کَتاوُول)**/Kötevül** (کَوتاوُل) “kale bekçisi, kale muhafızı, dizdar”// SG: Ketevül/Kütevül/Kütval (1168/1180/1181)// Arat-Babür: Kütval (692)// BR-Muin: Kūtvāl (1721)// Moğ-Les: Kebte- “yatmak, uzanmak” (701); Kebtegül (GT) “gece bekçisi, gece nöbetçisi, gece muhafızı”; Kebtegüd “Cengiz Han'ın gece muhafızları” (702); Gete- “sinerek yaklaşmak; izlemek, gözetlemek, pusuya yatmak, casusluk etmek” (607); Hota(n)/Hot “şehir, köy, kasaba; duvar, çit, çevrili yer; kale, şehir duvarı, hisar, sur” (1500).

Güc (کُوج) “güç”. Bk. AŞ (/g/ ile) (165a)// SG (1182), DLT (753), CC (127), Krgz.Tr (534), YUyg.Tr (210): Küç// Moğ-Les: Küçü(n)/Hüç(in) (784).

Köç “göç, göç etme”. Bk. SG (1182-1183), DLT (733), Krgz.Tr (496), YUyg.Tr (202)// Moğ-Les: Köske/Hösög/Kösge/Kösüg “taşıma, ulaştırma; binek hayvanı; yolcu eşyası” (781).

Kök (گوک) “saz ahengi”. Bk. SG (1199), AŞ (168a)// DLT: Küg “şarkıda nağme; şiirin ölçüsü” (754/755)// Hak.Tr: Kög “şarkı; şenlik, neşe” (260)// Krgz.Tr: Küü “melodi, nağme, hava” (543)// YUyg.Tr: Küy “melodi, ahenk” (213)// Moğ-Les: Kög “nağme, melodi, ahenk, müzik” (760).

Köklenmek (گَوْکلانماک) “saz kurulmak, köklenmek”. Bk. SG (1199)// AŞ: Kökle- “saz çalmak” (168a)// DLT: Kügle- “şarkı söylemek ve nağme çıkarmak” (755)// Kzk.Tr: Küyle- “akort etmek” (255)// YUyg.Tr: Küylimek “şarkı söylemek” (214)// Moğ-Les: Kögle- “müzik çalmak, nağme çıkarmak” (763).

Kürçek (کُورچَک) “gemi küreği”. Bk. AŞ (167a)// Hak.Tr: Kürcek (278)// YUyg.Tr: Gücek/Gürcek/Kürek (136/138/212)// Moğ-Les: Kürce “kürek, bel” (802).

Kürek (کُورَک) “bir ucu yassı uzun ağaç, kürek”. Bk. SG (1189), CC (128), Kzk.Tr (260), YUyg.Tr (212)// DLT: Kürgek (757)// Moğ-Les: Kürce (802).

Gürrüng̃ (کُرّونک-کُورّونک) “danışmak için toplanan insan topluluğu”// Trkm.Tr: “konuşma, sohbet; söylenti, rivayet” (322)// **Gürin** (کُوْرِن) “insan topluluğu, kalabalık, ordu yığını; ordunun oluşturduğu halka; Ḫorāsān'da Ebīverd'e bağlı bir yer adı; [kızıla çalan at donu]”// SG: Küren “insan topluluğu, kalabalık, ordu yığını; ordunun oluşturduğu halka; Ḫorāsān'da Ebīverd'e bağlı bir yer adı”; Küreng̃ “kızıla çalan at donu” (1191)// Krgz.Tr: Kürönğ “koyu al (at donu)” (541)// YUyg.Tr: Küreng̃ “yanık renk; kahve rengi”; Küre “avlu; sur ile çevrilmiş şehir” (212)// Derleme: Küren “odun yığını; hayvan sürüsü; kızılcık; doru at; alnında beyaz lekesi olan sarı renkli at; pekmez kaynatma kazanı”; Küre “odun yığını”// Moğ-Les: Küren/Küreng/Kürin “kızıl, kestane rengi” (798); Gür/Güre “insan kalabalığı; süvarı” (625); Gürün/Güren “halk, ulus, ülke” (627); Küriye(n) “çit ya da duvarla çevrili yer, avlu, bahçe; sınır; bölge; sargı, kuşak, kuşatılmış veya sarılı her şey” (799).

Kiryās (کِرياس) “evin eşiği ve geçeneği”. Bk. SG (1437), SG (838), LT (17, 37)// AŞ (162a), NS (102b): “ev avlusu”// BR-Muin: “padişahın veya bir büyüğün kapısı, eşiği; saray, köşk; sultanların veya emirlerin halvethanesi; yukarı kattaki ayakyolu; avlu; Ar. yukarı kattaki oda” (1632)// Doerfer: Kiryes “Moğ. padok” (330)// Moğ-Les: Küriye(n) “harım, çit ya da duvarla çevrili yer, avlu, bahçe; sınır; bölge; sargı, kuşak, kuşatılmış veya sarılı her şey” (799).

Gömrek (گومراک) “yan, böğür”. Bk. AŞ (/k/ ile) (170b)// Moğ-Les: Kömüri-/Kömeri-/Hömrö- “alt üst olmak, ters dönmek” (772).

Gömek (گوماک) “boğazın çıkıntısı; gömelim”; **Kömek** “yardım; [yardımcı]; ense”// SG: Gömek “damak”; Kömek “yardım; yardımcı” (1206)// AŞ: Kömek “ense; yardım; yardımcı” (170a)// FL: Kömgey “damak” (31)// Şemsiyev: Kömek “damak” (326)// Kzk.Tr: Kömey/Kömekey

“boğaz, gırtlak, yutak”; Kömek “yardım” (246)// Krgz.Tr: Kömök “yardım” (501)// YUyg.Tr: Kömek “yardım” (204)// Moğ-Les: Kögemey/Kömey “yutak, boğaz; boyun” (761).

Körük (گوروک) “demirci körüğü”. Bk. SG (1191), DLT (741), CC (121), Krgz.Tr (508), YUyg.Tr (207)// Moğ-Les: Kögerge/Höörög/Kögürge/Kegürge (762).

Köşkek/Köşek/Köşelek (گوشگک-گوشَک-گوشَلَک) “bir yaşındaki deve yavrusu”// SG: Köşek/Köşelek (1195)// Trkm.Tr: Köşek (424)// Derleme: Köşek/Köçek/Köşkek// Moğ-Les: Gölüge/Gölige/Gölög “köpek veya kedi yavrusu; filiz; fide; tomurcuk; ham, olgunlaşmamış” (617).

Kükremek/Kükreşmek (گُوکراماک-گُوکراشماک) “kükremek, gürlemek”. Bk. SG (1196), DLT (735)// CC: Kökremek (117)// Kzk.Tr: Kürkire- (260)// Krgz.Tr: Kürkürö- (541)// Mlk.Tr: Küküre- (286)// Trkm.Tr: Kükre- (428)// Moğ-Les: Kürkire-/Hürhre- (800).

Gögüs (گوکوس) “göğüs”// SG: Kökrek/Köks/Köküs (1200)// DLT: Kögüz (734)// CC: Kögüs/Kövüs (116)// YUyg.Tr: Kökse/Kökrek (204)// Trkm.Tr: Gövüs (300)// Moğ-Les: Kökü(n)/Höh/Köke(n) “meme” (767).

Gögrek (گوکراک) “ciğer; göğüs”// AŞ: Kögrek “ciğer; göğüs” (168b)// SG (1200), YUyg.Tr (204): Kökrek “göğüs”// Krgz.Tr: Kökürök “göğüs” (499)// Derleme: Kökrek “göğüs, bağır”// Moğ-Les: Kögerge/Höörög “akciğer” (762).

Kögsün/Kögşün (گوکسون-گوکشون) “Moğ. yaşlı”// SG: Kökşün (1200)// Moğ-Les: Kögsin/Högşin (764).

Küken (گُوکَن) “Moğ. kız”. Bk. SG (1201)// King: Hükin “bakire kız” (202C/13)// Moğ-Les: Keüken/Kegüken/Hüühen “çocuk, bebek; kız, bakire; genç kız” (735).

Kökür (گوکور) “Kāşġar dilinde: ibrik, su kabı”. Bk. SG (1201), King (280, 204B/21)// Moğ-Les: Kökügür/Köküür “sıvı için kullanılan deri çanta, tulum” (767).

Gölük (گولوک) “gölük, yük taşıyan ve binilen hayvan”// SG (1204), DLT (736), Krgz.Tr (501): Kölük// Kzk.Tr: Kölik (246)// Moğ-Les: Kölge(n)/Hölög “binek hayvanı veya diğer taşıma araçları” (770); Kölüg/Hölög/Külüg “güçlü ve çabuk at” (771/792).

Gėmirse (گیمِرسه) “kemirse”// **Gömürmek** (گومورماک) “kemirmek”. Bk. SG (1205), MU (T775b/26)// AŞ: Kömür- (170a)// DLT: Kemür- (703)// CC (96), Krgz.Tr (436), YUyg.Tr (198): Kemir-// Trkm.Tr: Gemir- (249)// Moğ-Les: Kemeli-/Kemele-/Hemle- (719).

Gömük (گوموک) “kemik”. Bk. SG (1207), Arat-Babür (481, Yıl.932/H275b), TB (192, H275b/11), Derleme// Kzk.Tr: Kemik “kemiğin kemirilebilir etli yeri” (228)// Moğ-Les: Kemi/Him “kemik iliği” (720).

Gömüldürük (گومولدوروک) “[Rūm Tr.] deve veya at göğüslüğü, gömüldürük”. Bk. SG (1207)// DLT: Kömüldürük (737)// CC: Kömüldrük (117)// Krgz.Tr: Kömöldürük (501)// Moğ-Les: Kömüldürge(n)/Hömöldrög (772).

Küreken (کُورَکان) “damat, güveyi; Emīr Tėmür'ün lakabı; Tėmür Ḫan neslinden bir kimsenin Çengiz Ḫan soyundan kız alması halinde ona verilen lakap; padişah soyundan olup iki padişah kızını alan kimseye verilen lakap; bir han kızı veya han oğlundan olup hakan kızını alan şehzade”. Bk. AŞ (165b), SG (1190), Azb.Tr (550), Derleme// Moğ-Les: Kürgen [~Tr. Küdegü. Bk. DLT (754)] (799).

Köy (کَوْی) “köy, küçük kasaba”. Derleme: Köy/Küy// Moğ-Les: Küy/Hüy “aile, boy, soy; on evlik ufak köy; toplanma yeri; kalabalık” (787); Ködege(n)/Hödöö(n) “kır, ova, açık bozkır; kırsal alan” (758).

Künĝrenmek (کُونکرانماک) “homurdanmak, öfkeden söylenmek”. Bk. AŞ (170b), SG (1207), DLT (756)// Kzk.Tr: Künĝiren- “ağlamak, sızlamak”; Künĝkilde- “homurdanmak, söylenmek” (259)// Krgz.Tr: Künğgürö-/Künğgürön- “boğuk sesle mırıldanmak” (539)// Trkm.Tr: Hünĝürde- (358)// Derleme: Gümrenmek/Gümürdenmek// Moğ-Les: Künggine-/Hüngene-/Künggene- “derin ses çıkarmak” (795).

Gün (کُون) “güneş; gün; Oġuz Ḫan bin Ḳara Ḫan bin Moġul Ḫan'ın oğlunun adı”. Bk. SG (1208), Trkm.Tr (319)// DLT (756), CC (127-128), Krgz.Tr (537), YUyg.Tr (211-212): Kün “gün; güneş”// Moğ-Les: Gegege(n)/Gege(n) “gün ışığı; sabahın gün ışığı, tan; aydınlık” (596).

Gön “gön, işlenmiş deri”. Bk. SG (1208), Trkm.Tr (291)// DLT (737), Krgz.Tr (502), YUyg.Tr (205): Kön// Moğ-Les: Köm (772).

Köndelen (گوندالان) “eğri, çarpık, ters yön, sapa yol”. Bk. SG (1209), TB-Yazma-H (Yıl.902/39a), Derleme// BR-Muin: Kündelān/Kendülān “bir tür çadır. Bazılarına göre Türkçedir” (1706)// Özb.Tr.İzahlı: Köndäläñg “enine” (I/417)// YUyg.Tr: Köndileñg “enine” (205)// Moğ-Les: Köndelen/Köndülen “çapraz; yatay; tuhaf; kenar” (774).

Kündük (کُوندوک) “ibrik, su kabı”. Bk. SG (1209), Trkm.Tr (429)// BR-Muin: Kendū/Kündū/Kündūk “tahıl koymak için kullanılan topraktan yapılmış küp” (1707/1708)// DLT: Kendüg “yarım küp; tekne” (703)// Moğ-Les: Hundaga(n) “kadeh, içki bardağı” (1521).

Kökenek (کَوکاناک) “doğana benzer bir avcı kuş”; **Köykenek** (کَویکاناک) “atmacaya benzer bir avcı kuş”// SG: Kökenek/Köykenek “doğana benzer bir avcı kuş. Rūmiye moymul der” (1199-1200)// DLT: Közkünek (744)// BR-TDK: Kūken/Kūkenek “baykuş” (459)// Hak.Tr: Köykenek “bozdoğan” (270)// Alt.Tr: Küygenek “aladoğan” (130)// Kzk.Tr: Küykentay “bozdoğan” (255); Kökek “guguk kuşu” (243)// Krgz.Tr: Küykö “şahin (falco tinnunculus, kerkenez)” (544)// Özb.Tr.İzahlı: Kökäntay (I/413)// YUyg.Tr: Kökentay/Kökėnek “bozdoğan” (203); Kürgenek “moymul kuşu” (213)// Tr.Tr: Kerkenez “kartal türünden bir kuş”// Derleme: Kerkenek “delice

de denilen yırtıcı bir kuş"; Kelkenez "beyaz siyah, alaca renkli yırtıcı bir kuş, akbaba"; Gergenek/Gergenez "atmacaya benzer bir çeşit kuş"// Moğ-Les:Kökege/Köküge/Kökey/ Kökegükey "guguk kuşu" (766).

Köynük/Köynek (گوینوک-گویناک) "içine deve sütü sağılan deriden kap"// SG: Köynek (1213)// DLT: Könek "deriden yapılan su kabı" (738)// Krgz.Tr: Könök "içine deve sütü sağılan gerdel" (504)// Trkm.Tr-Hamzayev: Könek// Moğ-Les: Könüg/Köneg/Hönög "kova" (776).

Kiş (کِیش) "derisinden kürk yapılan bir hayvan, samur; sadak, okluk, kuburluk". Bk. SG (1228), DLT (723), BR-Muin (1755)// CC (100), Mlk.Tr (256): Keş "ok kabı, sadak"// CC (112), Krgz.Tr (475): Kiş "samur"// Moğ-Les: Erkis/Erhes "erkek samur" (526); Ebsigis/Evşges "dişi samur" (460); Keseneg/Hesneg/Kiseneg "sırtta taşınan bir çeşit okluk" (732).

Gicge (گِیجکا) "ense; arka kola konuşlandırılan ordu". Bk. AŞ (161b), SG (1218), FK (64, 64/7)// Krgz.Tr: Kejege "ense" (222)// Krgz.Tr: Kecige "ense; atın kulağının arkasındaki kayış" (428)// King: Gecge (198C/3)// Moğ-Les: Gecige/Gezeg "ense, boynun ense kısmı; örgü, saç örgüsü, at kuyruğu; saç" (608)// **Giçge** "pusu yeri". Bk. NS (101b: "arka; pusu yeri").

Kiçik "küçük". Bk. SG (1218), AŞ (161b), DLT (719), YUyg.Tr (199), Azb.Tr (532)// CC (105), Trkm.Tr (409): Kiçi// Krgz.Tr: Kiçüü (472)// Moğ-Les: Cicig (1644).

Gėyme (گیما) "giyme, giyim"// SG: Kėy- (1175)// AŞ: Gėy- (163a)// DLT: Ket-/Keḍ- (707)// CC: Key-/Kiy- (101)// Krgz.Tr (475), YUyg.Tr (201): Kiy-// Trkm.Tr: Gey- (254)// Moğ-Les: Kedür- (705).

Gėyim (گییِم) "giyim, giysi; zırh, savaş giysisi". Bk. SG (1236)// Krgz.Tr (475), YUyg.Tr (201): Kiyim "giyim"// **Gėçim** (گیچیم) "at zırhı". Bk. SG (1219)// Tarama: Geçim/Kecim/Keçim "savaşta atların ve insanların giydiği zırh" (132)// BR-Muin: Kecīm/Kecīn "savaşta atların ve insanların giydiği zırh" (1599)// Moğ-Les: Kecim [~Tr. Kedim] "eyer kumaşı, keçe" (737).

Kiz (کِیز) "keçe". Bk. AŞ (162b), SG (1225)// DLT: Kidiz/Kiḍiz (719)// CC, Krgz.Tr (476): Kiyiz// YUyg.Tr: Kigiz (199)// Moğ-Les: Kebis/Hivs(en) "kilim, keçe" (701); Ködüsü(n)/Ködös "koyun derisi" (760).

Kir (کِیر) "kir; irin". Bk. SG (1222), DLT (721), CC (111), Kzk.Tr (263), YUyg.Tr (200)// Moğ-Les: Gkir/Kir (615).

Kirlenmek (کِیرلانماک) "kirlenmek; irinlenmek". Bk. SG (1222), DLT (722), Kzk.Tr (264), YUyg.Tr (200)// Moğ-Les: Gkirte-/Hirte-/Kirte- (615/752).

Girek (گِیراک) "gerek, lazım"// SG (1222), YUyg.Tr (198): Kėrek// DLT (704), CC (98), Krgz.Tr (441): Kerek// Trkm.Tr: Gerek (253)// Moğ-Les: Kereg/Hereg (726).

Kibi (کِیبی) "gibi. Benzetme edatı". Bk. SG (1214), DLT-Yazma (494), CC (104)// YUyg.Tr: Kebi (192)// Moğ-Les: Keb/Hev "kip, kalıp, örnek, biçim; düzen" (699).

Kim (كِيم) “ki; kim”. Bk. SG (1233), CC (105-111)// DLT (720), Krgz.Tr (472), YUyg.Tr (199): Kim “kim”// Alt.Tr: Kem “kim” (104)// Moğ-Les: Ken/Hen “kim, hangisi” (723).

Kėskületmek (كَيسكولاتماك) “kestirmek, boğazlatmak”. Bk. AŞ (163a), SG (1226)// DLT: Kesgü “kesmeye yarar alet” (706)// Kzk.Tr: Keskile-/Kesekte- “kesmek, doğramak, dilimlemek” (233)// Moğ-Les: Kesegle- “kesmek, kırmak, parçalamak” (732).

Kişen (كِيشان) “zincir, keşen”. Bk. SG (1228), YUyg.Tr (200)// DLT: Kişe- “bağlamak, kösteklemek”; Kişen “köstek” (723)// Krgz.Tr: “köstek, bukağı” (475)// Moğ-Les: Ginci/Ginj(in) “zincir, kelepçe” (613).

Gėgirmek (گَيكيرماك) “geğirmek”. Bk. SG (1230)// DLT: Kegir-/Kigir- (700)// CC (95), Krgz.Tr (431): Kekir-// YUyg.Tr: Kėkirmek (197)// Trkm.Tr: Gägir- (244)// Moğ-Les: Kekere-/Hehre (711).

Kiyin (كِين) “arka, art, sonra”. Bk. SG (1236), AŞ (160b), Krgz.Tr (475)// DLT: Kidin/Kiḍin “sonra; geride, arkada olan” (719)// YUyg.Tr: Kėyin “sonra; arka, geri” (199)// Moğ-Les: Gecige/Gezeg “ense, boynun ense kısmı; örgü, saç örgüsü, at kuyruğu; saç” (608); Gede “ense, boynun arkası, kafanın arkası” (593); Gedeng/Geden “geriye bükük” (594).

Kiyir (كِيير) “arka, art, sonra”. Bk. SG (1236), Sİ-Külliyat-Yazma-TB (836); FŞ (483, LII/2), FŞ-Özb (LII), Külliyat-Yazma-TB (598), Külliyat-Yazma1 (609)// Derleme: Keyir “başka”// Moğ-Les: Gedeger/Gedger “geriye eğilmiş”; Gedergüü/Gederge(n)/Gedreg “geriye, geriye doğru” (594).

Gėndik/Kindik (گَيْنديک-كِيْنديک) “göbek”// SG (1234), CC (111), Krgz.Tr (472), YUyg.Tr (200), Derleme: Kindik// Moğ-Les: Gedesü(n)/Kegeli/Küy/Hüy/Küysü(n)/Küylsü(n) (595/706/787/ 788).

Keybür (گَيبر) “ok temreni”// AŞ: Keybür “yassı ok temreni” (161a)// SG: Keybür/Keymür “avlamaya yarar bir tür büyük temren; bu tür temreni taşıyan ok” (1176); Geybür “bir tür büyük temren: gey ‘kartal’ + bür ‘kesici’; ok” (1440)// BR-TDK: Geybür “bir tür yassı ok temreni. Türkçesi: kesme” (284)// Zanaat Terimleri Sözlüğü: Keybir “demir üzerinde oluk açan küt ağızlı keski (İlyaslı-Uşak)”// Moğ-Les: Keybür “uzun mesafeler için kullanılan bir ok çeşidi” (709); Haymugur/Haymur “uzun menzilli ok; ince ve küçük başlı hızlı ok” (1407).

Kühe “zırh, savaş giysisi”. Bk. SG (1438), Sİ (473, 6357), MU (T777b/5)// DLT-Yazma: Kübe yarık “demirden zırh” (540)// CC: Kübe “örme zırh” (126)// Krgz.Tr: Kübö “cebe” (533)// Mlk.Tr: Kübe “zırh” (286)// Moğ-Les: Köge/Höö “zincirden zırh, zırh zinciri” (760).

La (لا) “eyvah!, heyhat!, yazık!; Moğ. pekiştirme edatı”// SG: “eyvah!, heyhat!, yazık!; pekiştirme edatı” (1237)// AŞ: “hayıf!, yazık!” (172a)// DLT: “işin bittiğini gösteren bir pekiştirici” (760)// Tatar.Tr: La/Le “elbette, tabii ki; şart veya emir kiplerinde pekiştirici söz

(aman ha); şüphe anlamını pekiştirici söz (yoksa)" (181/182)// YUyg.Tr: "vurgu, tekit anlamı veren ek" (252)// Moğ-Les: Da/De "pekiştirici ünlem edatı" (335).

Laçın (لاچين) "şahin; Türklerde bir boy adı". Bk. SG (1237), DLT (760), Tatar.Tr (181), YUyg.Tr (252), Trkm.Tr (432)// Krgz.Tr: Ilaaçın (351)// Derleme: "doğan; kartal; atmaca"// Moğ-Les: Naçi(n)/Naç (868).

Laba (لَبا) "Moğ. şeyh, mürşit". Bk. SG (1238)// Moğ-Les: Blama/Lam "lama, rahip" (172).

Labaşaḳ (لَباشاق) "Moğ. kaftan, hırka". Bk. SG (1238)// Moğ-Les: Nabsa "giysi" (867).

Luy (لُوی) "Moğ. timsah; balina; balık burcu; Türk takviminde bir yıl adı". Bk. SG (1240), NS (190b)// DLT: Lu/Neg "timsah" (760)// Özb.Tr.Alt: Läqqä "yırtıcı bir balık" (353)// Azb.Tr.İzahlı: Naqqa "yırtıcı bir balık" (III/452)// Moğ-Les: Nug/Nag (Çin. Lung) "ejderha" (824).

Manḳalay/Manḳlay (منقَلای-منقْلای) "alın; öncü kolu, askerlerin öncüsü"// SG: Manḳlay/Man͡glay (1246)// **Man͡glay** (مانکلای) "alın". Bk. SG (1246), YUyg.Tr (261)// AŞ: Man͡gla (173b)// Krgz.Tr: Manğday (552)// Derleme: Mangalay/Mangılay// Moğ-Les: Manglay/Manlay/ Mangnay "alın; yüz, beniz; ön taraf, öncü kolu; başkan; ilk, ileri, ulu" (823).

Maḳtamaḳ (ماقتاماق) "övmek". Bk. SG (1242), CC (131), Kzk.Tr (364), Krgz.Tr (550)// YUyg.Tr: Maxtimaḳ (260)// Moğ-Les: Magta- (812).

Maḳta (ماقتا) "övgü". Bk. SG (1243)// Kzk.Tr: Maqtav (365)// Krgz.Tr: Maktoo (550)// Mlk.Tr: Mahtav (291)// YUyg.Tr: Maxtaş (260)// Trkm.Tr: Magtanç (443)// Moğ-Les: Magtagal/Magtal/Magtalga (813).

Mayruḳ (مایروق) "ayağı eğri, ayağı sakat". Bk. SG (1247)// AŞ: "eğri, ayıplı" (174a)// DLT: Maygak "paytak kimse" (762)// Kıpçak (TZ): Mayruḳ "seyrek ve eğri dişli olan" (178)// Alt.Tr: Mayrık "eğri; çarpık; eğri ayaklı" (133)// Krgz.Tr: Maymak "eğri bacaklı" (558); Mayrık "yamuk; ezik; eğri bacaklı" (559)// YUyg.Tr: Maymaḳ/Maytuḳ "eğri bacaklı, paytak" (263)// Trkm.Tr: Mayır- "sakat etmek" (449); Maymık "eğri"; Mayrık "yorgun"; Maytık "topal, aksak" (450)// Moğ-Les: Mayga "çarpık bacaklı" (816); Mayrag "sadece birkaç dişi kalmış, dişsiz; kör bıçak; yıpranmış köşe"; Maymagar "sarsak yürüyüşlü" (817); Muruy "buruk, eğri; yamuk" (863).

Mergen (مَرکن) "nişancı, tüfekçi". Bk. SG (1241), Krgz.Tr (563), YUyg.Tr (267), Trkm.Tr (455), Moğ-Les (839).

Maral (مَرَل) "dişi ceylan, maral". Bk. SG (1242), AŞ (173a), Kzk.Tr (368), YUyg.Tr (261), Trkm.Tr (446), Moğ-Les (826).

Meriv (مَرِيْو) “Moğ. zafer kutlamasında söylenen bir söz”. Bk. SG (1242), Vassaf (136)// Alt.Tr: Mör “zafer”; Mörgü “dua”; Möröy “zafer getiren sonuç; yarışma; ödül” (136)// Moğ-Les: Mörgü-/Mörgö- “ibadet etmek” (858); Mörüy “ödül; tartışma” (859).

Mandu/Mundu (مَندو-مُوندو) “düşmanın geçmesini engellemek amacıyla ordu hendeğinin çevresine döşenen mızrak biçimindeki kazıklar; av tuzağındaki kazıklar”. Bk. NS (110a)// AŞ (175b), SG (1253-1254): Mundu// Moğ-Les: Bagana “direk, kazık” (107); Baganatu “direkli, kazıklı” (108).

Möcene (مَوجَنه) “badem veya kayısı gibi meyvelerin çekirdeğinin içi”. Bk. SG (1247)// Moğ-Les: Çöme/Çömü “çekirdek” (323).

Müçe (مُوچه) “divanla ilgili bir iş, divanda bir rütbe”. Bk. SG (1247)// Krgz.Tr: Müçö “bedenin bir kısmı, uzuv; üye” (578)// YUyg.Tr: Müçe “üye, aza” (280)// Moğ-Les: Möçe/Möç/Möçi “üye, dal, vücut dalı; kol veya bacak” (850); Müce “memur; üye” (866).

Muz (مُوز) “buz”. Bk. SG (1247), AŞ (177a), Krgz.Tr (577), YUyg.Tr (280)// DLT (605), CC (43): Buz// Moğ-Les: Mösü(n)/Mös(ön)/Mölsü(n) (860).

Mösün (مَوسون) “Moğ. buz”. Bk. SG (1247), Moğ-Les (860).

Möldür (مَوْلدور) “dolu yağışı”. Bk. SG (1248)// AŞ (176b), BL (77b): “çiy, kırağı”// YUyg.Tr: Möldür “1. dolu; 2. şeffaf, saydam, temiz” (276)// Alt.Tr (136), Krgz.Tr (572), Moğ-Les (855): Möndür “dolu”.

Ḳul (قُوْل) “kul”. Bk. SG (1126), DLT (745), CC (124), Krgz.Tr (516), YUyg.Tr (247)// Moğ-Les: Bogul/Bool “köle, esir” (178).

Muġul/Moġul (مُوغُول-مُغُول) “Alanca bin Göyük Ḫan'ın oğlunun adı. [İlki Moġul Ḫan ve sonu İlḫan olmak üzere] onlardan dokuz kişi padişahlık yaptı”. Bk. SG (1248), ŞT (T70a/2)// YUyg.Tr: Munĝġul “Moğol” (279)// MGT-Temir: Mangḥol “Moğol” (271)// Moğ-Les: Monggul/Mongol “Moğol” (848).

Muġulçın (مُوغولچين) “Moġul renkli, beyaz”. Bk. SG (1248), VA-Külliyat-Yazma2 (755)// MGT-Temir: Mangḥolcin “Moğol” (271).

Munĝlanmaḳ/Munĝaymaḳ (مُونكلانماق-مُونكايماق) “tasalanmak, üzülmek”. Bk. SG (1248), MU (T775b/22-24), MU-Külliyat-Yazma2 (569)// DLT: Munĝaḍ- (765)// Kzk.Tr: Munĝ-/Munĝdan-/Munĝay- (387)// Özb.Tr.İzahlı: Munğäy- “üzülmek” (I/481)// YUyg.Tr: Munĝlanmaḳ (279)// Moğ-Les: Mungda-/Munda-/Mungdani-/Mungla- (861/862).

Müç (مُوچ) “eklem kemiği, aşık kemiği”// Dehhuda: Müç (مچ) “Fa. bilek”// Krgz.Tr: Müçö “bedenin bir kısmı, uzuv, organ, aza; üye” (578)// Moğ-Les: Möçe/Möç/Möçi “üye, dal, vücut dalı; kol veya bacak” (850).

Murı (مُورى) “delik; baca; su yolu, ark; oluk; boru”. Bk. AŞ (177b)// SG: “su yolu, ark; saksı oluk” (1247)// BR-Muin: Mūrī “yer altından geçen su yolu; su borusu; oluk” (2050)// DLT: Burı “tahta su oluğu” (602)// Kzk.Tr: Murja “baca” (388)// Krgz.Tr: Mor “baca” (570)// Mlk.Tr: Bırgı “boru” (121)// Özb.Tr: Morı “baca” (57)// YUyg.Tr: Mora “boru, baca” (275)// Trkm.Tr: Morı “baca” (462)// Moğ-Les: Mör “yol, patika, çığır, iz” (856).

Müri “omuz başı”. Bk. SG (1247)// Krgz.Tr: Mürü (580)// YUyg.Tr: Müre (282)// Moğ-Les: Möri (858).

Mönĝü (مَوْنكو) “Moğ. bengi, ölümsüz, sonsuz, sürekli; İskender savaşında Dārā'nın tarafında olan bir kişinin adı; Tolı Ḫan bin Çengiz Ḫan'ın oğlunun adı. Ḫaṭā ülkesinde padişahlık yapan bu kişi, Menĝü Ḳaan adıyla da bilinir”. Bk. SG (1254)// DLT: Menĝgü (763)// CC: Mengü/Mengi (133)// Hak.Tr: Möge/Mögi/Mügü/Mükü (300/302)// Krgz.Tr: Menğgi (562)// YUyg.Tr: Menĝgü (267)// Moğ-Les: Möngke/Mönh (855).

Munĝramaḳ/Munĝraşmaḳ/Munĝraymaḳ/Munĝurġamaḳ (مُونكراماق-مُونكراشماق-مُونكرايماق-مُونكورغاماق) “inlemek”// AŞ: Munĝra-/Munĝran-/Munĝurġa- “inlemek, melemek” (176a/177a)// SG: Munĝ-ramaḳ/Munĝ-raşmaḳ/Munĝ-raymaḳ/Munĝ-urġamaḳ “insan inlemek. Hayvan için Manĝramaḳ kullanılır” (1249)// BL: Münĝreşmek “dertleşmek” (77a)// Şemsiyev: Münĝelmek/Münĝreymek “kaygılanmak, üzülmek”; Münĝremek/Münĝreşmek “kaygılı inlemek, kaygılı ağlamak” (414)// DLT: Münĝre-/Münĝreş- “böğürmek” (766)// CC: Mungra- “kükremek, bağırmak, böğürmek” (134)// Kzk.Tr: Mönĝire- “böğürmek” (385)// Mlk.Tr: Mangıra- “melemek”; Möngürde-/Müngürde-/Müngüre- “böğürmek” (293/301/304)// YUyg.Tr: Merimek/Mörimek “melemek” (268/276)// Özb.Tr.İzahlı: Müngräy-/Munğäy- “üzülmek” (I/479/481)// Özb.Tr.Gültekin: Mağrä- “melemek”; Moğrä- “böğürmek” (135/145)// Trkm.Tr: Mönĝnĝür- “böğürmek, anırmak” (463)// Moğ-Les: Mögere-/Mööre-/Mögeri- “böğürmek” (852).

Mönĝen (مَونكان) “Moğ. gümüş”. Bk. SG (1254)// Moğ-Les: Mönggü(n)/Möngö(n) (855).

Munuġan (مُونوغان) “çok yaşlı, bunak”. Bk. SG (1255)// Moğ-Les: Mohu-/Moho- “zayıflamak, yorulmak”; Mohuga/Mohoo “bitmiş, tükenmiş, yorgun” (850); Munu-/Muna- “aptallaşmak”; Munghag/Munhag/Munghaghan/Munhaghan “aptal” (862).

Möçilge/Möçelge (مَوچِلكا-مَوچَلكا) “Moğ. el yazısı; belge, senet, sözleşme, imzalı dilekçe, tutanak”// FV: Möçelge “Moğ. el yazısı” (702)// SG: Möçelge “belge, senet, sözleşme, imzalı dilekçe, tutanak” (1247)// Moğ-Les: Möçe- “denemek, sınamak”; Möçelge/Möçilge “ağır ve ciddi bir durum; güçlük, zorluk” (851).

Mıncaġ (مِينجاغ) “boncuk”. Bk. SG (1257)// AŞ: Mıncaḳ (175a)// DLT: Monçuk (765)// Krgz.Tr: Monçok (569)// YUyg.Tr: Munçaḳ/Monçaḳ (278)// Azb.Tr: Mıncıg (579)// Moğ-Les: Monçug/Monçag “atın boynuna takılan iri ve kırmızı püsküllü süs; gerdan, hayvanların boyun altındaki sarkık kısım” (847).

Mėnĝ (مَیْنک) “ben, benek, leke”. Bk. SG (1257)// DLT (763), Krgz.Tr (562), YUyg.Tr (267): Menĝ// Moğ-Les: Mengge/Menge (838).

Mėnĝlik (مَیْنکلیک) “benli, benekli”// **Mėnĝlıġ** (مَیْنکلیغ) “benli, benekli”. Bk. SG (1257)// DLT: Menĝlig (764)// Moğ-Les: Menggetey/Mengetey (838).

Minĝ “bin sayısı”. Bk. AŞ (174b-175a), SG (1257), DLT (764), CC (133), Krgz.Tr (567), YUyg.Tr (273)// Moğ-Les: Mingga(n) (843).

Mikçin/Miçkin/Migeçin (مِیکچین-مِیچکین-مِیگچین) “dişi domuz”// AŞ: Mikcin (174b)// AŞ-Hüccetiye: Mikcin/Miçkin (284)// SG: Migicin (1255)// MU: میکچین (T777a/23)// Kzk.Tr: Megejin (374)// Krgz.Tr: Megecin/Megilcin (560)// Özb.Tr.İzahlı: Megäcin (I/459)// Moğ-Les: Megeci/Megj (833).

Mındav (مِینداو) “boyun”// **Mındav** (مِیْنداو) “atın sırtındaki yara, yağır; [sırt, iki kürek arası, yağır]”// AŞ: Mındav “at omzundaki yağır” (175a)// SG: Mındav “boyun” (1257)// Moğ-Les: Mundaga “atın iki kürek kemiği arasındaki yer” (861).

Mincişmek (مِینجیشماک) “inat etmek, çekişmek; çok konuşmak”. Bk. SG (1256)// Krgz.Tr: Meldeş- “bahse girişmek; yarışmak” (561); Mılcı-/Mılcınĝda- “gevezelik etmek” (565)// Moğ-Les: Melce-/Melci- “iddialaşmak, bahse tutuşmak, kazanacak gibi konuşmak; karşı çıkmak; reddetmek, birinin sözünü kabul etmemek” (836).

Naġu (ناغو-نَغو) “niye, niçin”. Bk. AŞ (177b), SG (1258)// DLT: Negü/Nü “ne” (768/769)// Kzk.Tr: Nağıp/Nege (395/400)// Özb.Tr.İzahlı: Negä (I/500)// Derleme: Nağa “nasıl”// Moğ-Les: Yagu(n) “ne, hangi” (678).

Nakçı (ناقچی) “kadı naibi, kadı vekili; [padişaha yakın olan kimse, ınaḳ]”. Bk. AŞ (178a)// Alt.Tr: Nak “sevecen, şefkatli; hoş, sevimli”; Nayjı/Nacı “arkadaş, dost” (136)// Kzk.Tr: Nağaşı “anne tarafından akraba” (395)// Moğ-Les: Nagaçu “dayı; ana tarafından akrabalar” (869); Nayci “arkadaş, dost” (876).

Narın (نارین) “özgü, özel, seçilmiş; ince”. Bk. SG (1257)// Derleme: “iyi”// Moğ-Les: Narin “ince; hoş; kaliteli” (884).

Nayman (نایمان) “Moğ. sekiz sayısı; Özbekiyye'den bir boy adı”. Bk. SG (1258), ŞT (T85b/17), MGT-Temir (271), Moğ-Les (874).

Noyan/Noyın (نَویان-نَویین) “baş komutan; şehzade”. Bk. SG (1259), BR-TDK (571)// Krgz.Tr: Noyon/Oyon “bahadır; asil, efendi” (585/605)// Moğ-Les: Noyan/Noyin “sahip, efendi, bey, başkan, prens, derebeyi, hükümdar, asilzade” (921).

Noyat (نَویات) “Ḳalmaḳlar padişahları için bu adı kullanırlar”. Bk. SG (1259)// Moğ-Les: Noyad “prensler, soylular, başkanlar” (920).

Nutuḳçı (نُوتوقچی) “Çalaġan (çaylak) kuşuna benzer başı tüysüz bir kuş, [taz ḳara kuşu]”. Bk. SG (1258)// Moğ-Les: Nutug/Nutag “otlak, çayır, ova, bozkır; ana yurt, doğum yeri; mesken, ülke” (931).

Nöker (نَوکر) “arkadaş, sırdaş, danışman; hizmetçi, köle”. Bk. FV (704), SG (1258)// CC (142), Mlk.Tr (306): Nöger “arkadaş, yoldaş”// Krgz.Tr: Nökör “uşak; iç oğlanı” (585)// YUyg.Tr (292), Derleme: “uşak, hizmetçi”// Moğ-Les: Nökür/Nöhör “arkadaş, yoldaş; koca” (927).

Noġay (نَوْغای) “Tatarlarda bir boy adı”. Bk. SG (1259), Kzk.Tr (402), Mlk.Tr (306), YUyg.Tr (291), Trkm.Tr (479)// Moğ-Les: Nohay/Nohoy “köpek; on iki hayvan takvimindeki yıllardan bir; dolandırıcı; kurnaz, açık göz” (924).

Hirevül/Hirül (هِراوُل-هِرُول) “öncü asker birliği, öncü kol”; **Erevül** (اَراوُل) “ordunun hareket sırasında önde gidenler, ordunun öncüleri, öncü bölüğü, çarkacı”// SG: Erevül/Herevül (126/1266)// AŞ: Hirevül/Hirül (179b)// MU (T778a/6), MU-Külliyat-Yazma2 (573): هراول// Arat-Babür: Erevül/Herevül/İrevül (662/669/672)// TB-Yazma-H (89a): İrevül (ایراول)// Krgz.Tr: Eröol “öncü, pişdar” (339)// Moğ-Les: İre- “varmak, ulaşmak”; İregül/İrüül “çekici, kışkırtıcı” (660); Kürgegül “kılavuz, önder” (799).

Harbatan (هَرباتَن) “orduda onluk ve yüzlük birimleri”. Bk. SG (1266)// NS: “onluk birimi” (112a)// King: Harban “on” (242, 201B/4)// Moğ-Les: Arba(n) “on; askeri onluk takım” (79); Arbanta “on defa”; Arbatu “onluk, onlu; ondalık” (80).

Hona (هَوْنه) “erkek ceylan”. Bk. SG (1273)// MU: “erkek geyik” (T777a/21)// Tr.Tr: Hona “erkek sığır”// Moğ-Les: Oguna/Ogono/Onu/Oono “erkek geyik” (942/961); Uhuna/Uhna/Uhana “erkek keçi” (1375).

Hüretmek (هُوراتماک) “uzaklaştırmak, kovmak; [ürkütmek]”// SG: “uzaklaştırmak, kovmak” (1270)// Krgz.Tr: Ürö- “iptal etmek; esirgemeden harcamak” (796-797)// Moğ-Les: Üre- “boşa harcamak; bozmak, yıkmak, yok etmek” (1561); Holad-/Holdo-/Ülde-/Elde- “kovmak, uzaklaştırmak” (1476/1549/489); Ürge- “ürkmek” (1562)// Derleme: Uratmak “uğratmak, kovmak”.

Honılamaḳ (هَونیلاماق) “oku yayın kirişine yerleştirmek”// SG (1272), Şemsiyev (781): Hünilemek (هونیلاماک). Bk. GS (463, 634), GS (610/3), Külliyat-Yazma-TB (119: هونیلاب)// Moğ-Les: Onila-/Onilo- (960).

Yaḳ (یاق) “yön, taraf, yan”. Bk. SG (1318)// Krgz.Tr: Cak (162)// YUyg.Tr: Yaḳ (455)// Moğ-Les: Caha/Cah (1608).

Yaḳa (یاقا) “giysi yakası; kıyı, kenar; yön, yan”. Bk. SG (1318-1319), DLT (943), YUyg.Tr (455)// Krgz.Tr: Caka (163)// Moğ-Les: Caha/Cah (1608).

Yalıḳmaḳ/Yalḳımaḳ (یالیْقماق-یالقیْماق) “yorulmak, bıkmak, rahatsız olmak, incinmek, canı sıkılmak, sıkıntı çekmek”// SG: Yalḳımaḳ (1324)// AŞ: Yalıḳ- “yüksek sesten kulak tutulmak” (185a)// DLT: Yalk- “yağdan bıkmak” (946)// Kzk.Tr: Jalıq- “bıkmak, usanmak” (158)// Krgz.Tr: Calık- “üşenmek” (168); Calk- “korkmak” (169)// Mlk.Tr: Calkı- “yorulmak; sıkılmak” (136)// YUyg.Tr: Yaliḳmaḳ “bıkmak” (456)// Moğ-Les: Calha- “korkmak, ürkmek; bıkıp usanmak, yorulmak, yorgun düşmek” (1595).

Yaltanġay (یالتانغای) “yorulur”// SG: Yalḳımaḳ “yorulmak, bıkmak, rahatsız olmak, incinmek, canı sıkılmak, sıkıntı çekmek” (1324)// DLT: Yalk- “yağdan bıkmak” (946)// Alt.Tr: Caltan- “korkmak, ürkmek; gerilemek” (51)// Kzk.Tr: Jalıq- “bıkmak, usanmak” (158)// Krgz.Tr: Calık- “üşenmek” (168); Calk-/Caltan- “korkmak” (169/170)// Mlk.Tr: Calkı- “yorulmak; sıkılmak” (136)// YUyg.Tr: Yaliḳmaḳ “bıkmak” (456)// Trkm.Tr: Yaltan- “üşenmek, tembellik etmek” (674)// Moğ-Les: Calha- “korkmak, ürkmek; bıkıp usanmak, yorulmak, yorgun düşmek” (1595).

Yaŋlıġ (یَنکلیغ) “gibi, benzer”. Bk. SG (1338-1339), AŞ (184b)// **Yaŋla** (یانکلا) “benzer, gibi”// SG: Yaŋla “benzer, gibi” (1338)// DLT: Yaŋ “kalıp” (949)// Kzk.Tr: Zaŋ “yasa, kural, düzen; örf, adet” (198)// Krgz.Tr: Cañ “jest, hareket” (175); Zañ “örf, adet” (804)// Özb.Tr: Yänglığ “gibi” (122)// Moğ-Les: Yangcu/Yanz “biçim, tarz; görünüş; çeşit; davranış” (684); Zang “yaradılış, doğa; yapı; gelenek” (1598).

Yaŋ (یانک) “yeni, taze”. Bk. SG (1338), SS (430, 4789)// **Yaŋla** (یانکلا) “yine, yeniden”// DLT: Yaŋı “yeni”; Yaŋıla “tekrar” (949)// CC: Yangı “yeni”; Yangla “yeniden” (218)// **Yiŋi** (ینکی) “yeni, taze”// **Yaŋġı** (یانکغی) “yeniden; [yeni]”// **Yaŋı** (یانکی) “yeni, taze”. Bk. AŞ (182b), SG (1339), DLT (949), CC (218), Trkm.Tr (676)// Krgz.Tr: Cañı (175)// Tatar.Tr: Yaŋa (330)// YUyg.Tr: Yėŋi (465)// Moğ-Les: Sine/Şine (1101).

Yasamaḳ (یاساماق) “yapmak; hazırlamak; düzenlemek, yasamak; süslemek, bezemek”. Bk. AŞ (185b), SG (1302)// Krgz.Tr: Casa- “yapmak; düzmek; yaratmak; süslemek, bezemek” (184)// Mlk.Tr: Casa- “süslemek, yapmak, düzenlemek” (142)// YUyg.Tr: Yasimaḳ “yapmak, onarmak, meydana getirmek” (460)// Trkm.Tr: Yasa- “yapmak” (681)// Moğ-Les: Casa- “yasamak, sıraya koymak, düzenlemek, düzeltme yapmak, onarmak; geliştirmek, değerini arttırmak; donatmak, süslemek; iğdiş etmek, burmak” (1606).

Yasamışı (یاسامیشی) “düzen, süslülük; hazırlık; düzenleme; hazırlama”. Bk. SG (1306)// **Yasamışı** (یاسامیشی) “Moğ. düzenleme; süsleme; hazırlama; beğenilmiş, seçilmiş; işin sonu, akıbet”. Bk. FV (707).

Yasa/Yasaḳ (یاسا-یاساق) “yasa, kural, yöntem, siyaset; düzen; hazırlık; düzenleme; düzeltme; hazırlama; emir, buyruk, hüküm; kısas, ceza”. Bk. SG (1305)// **Yasaḳı** “ordu sınıfından olan kimse, asker”. Bk. SG (1306), FK (149, 150/7)// **Yasaḳ** “halkın karşılıksız olarak padişaha gönderdiği ordu; savaş hazırlığı; savaş düzeni”. Bk. FV (707)// Kzk.Tr: Jasaq “ordu, asker, askeri birlik; ordu mensubu; ganimet” (166)// Krgz.Tr: Casak “bir komutanın yanındaki savaşçı

müfrezesi” (184)// Mlk.Tr: Casak “vergi, haraç; tazminat” (142)// YUyg.Tr: Yasaḳ “döşeme” (460)// Moğ-Les: Casag “yönetim, hükümet; sancak yöneticisi, bey; güç; politik yapı” (1606).

Yasav (یاساو) “sıra, dizi”. Bk. SG (1306)// Krgz.Tr: Casoo “düzenleme, süsleme; askeri düzen; asker, ordu” (185)// **Yasal** (یاسال-یَسال) “dizi, sıra”. SG: Yasal/Yasav (1306)// AŞ: “ordu alayı” (183b)// Moğ-Les: Cigsagal/Jagsāl “sıra, dizi; savaş düzeni” (1623).

Yosun (یَوسون) “kural, düzen, tüzük; biçim, tarz, üslup, yöntem; töre, gelenek, görenek, alışkanlık”. Bk. AŞ (188b-189a), SG (1356), YUyg.Tr (471)// Kzk.Tr: Josıq (182)// Krgz.Tr: Cosun (225)// Moğ-Les: Yosu(n)/Yos(on) (695).

Yasavur (یاساوُر) “ordu sıralarını düzenleyen, alayı düzenleyen; [yasakçı, bekçi, koruyucu]”. Bk. FV (707), Vassaf (76/316: özel ad)// **Yasavul** (یاساوُوْل) “yasakçı, bekçi, çavuş, kavas, koruyucu; ordu sıralarını düzenleyen, alayı düzenleyen”. Bk. AŞ (183b), SG (1306)// Kzk.Tr: Jasavıl “yüzbaşı” (166)// Krgz.Tr: Casool “bir hükümet memuru yanında hizmet yapan; kavas” (185)// Mlk.Tr: Casavul “nöbetçi, polis, kanun adamı” (143)// Derleme: “jandarma, yürütme erki taşıyan görevli, karakol nöbetçisi; öncü, akıncı”// Moğ-Les: Casagul “ara bulucu, yargıç; bekçi, nöbetçi; yönetim memuru, kahya” (1608).

Yapuşmaḳ/Yapışmaḳ (یاپوشماق-یاپِشماق) “yapışmak”. Bk. SG (1277), DLT (951)// Krgz.Tr: Cabış- (161)// Trkm.Tr: Yapış- (677)// Moğ-Les: Naga-/Nā-/Niga- “yapıştırmak” (869); Nagaldu-/Nālda- “yapışmak” (870).

Yab (یاب) “su geçidi”. Bk. SG (1277)// Kzk.Tr: Jap “ark, kanal” (162)// Krgz.Tr: Cap “kazılmış hendek” (177)// Trkm.Tr: Yap “derin olmayan su arkı, kanal” (677)// Moğ-Les: Caba/Cabi “vadi, hendek, geçit” (1573).

Yap “pekiştirme sözcüğü: yap yaşıl gibi”. Bk. SG (1277)// DLT: “pekiştirme bildiren ön hece” (950)// Krgz.Tr: Cap “Ca sesiyle başlayan kelimelerin önüne pekiştirmek için katılır” (177)// Moğ-Les: Cab “Ca hecesiyle başlayan kelimelerden önce kullanılan pekiştirici ilk hece tekrarı” (1573).

Yapaḳ (یاپاق) “süt emen tay; [Rūm Tr: yumuşak yün, yapak, yapağı]”// SG: Yapaḳ/ġ (1278)// DLT: Yap/Yapaku/Yapgut “yün yoluntusu” (950)// Kzk.Tr: Jabağı “yapağı; tay” (149)// Krgz.Tr: Cabagı “yapağı; beş altı aylık tay” (159)// Moğ-Les. Dagaga(n)/Daga(n) “bir ile iki yaş arasındaki tay” (343); Dagaki “saç kıvrımları” (345).

Yapalaḳ (یاپالاق) “rengi sarı ve gözleri büyük olan bir tür kuş, yapalak”. Bk. SG (1278)// DLT: Yaba kulak “baykuş” (939)// CC (213), Tatar.Tr (323): Yabalak “baykuş”// Kzk.Tr: Japalaq “baykuş” (162)// Krgz.Tr: Capalak “puhu kuşu” (177)// YUyg.Tr: Yapilaḳ “baykuş” (459)// Moğ-Les. Yabalag “puhu kuşu” (671).

Yatuġan “santur, yatuğan”. Bk. SG (1282)// Moğ-Les: Yatuga/Yatga “kanun” (687).

Yadamaḳ (یاداماق) “zayıflamak, güçsüz düşmek”. Bk. AŞ (186a), SG (1283), CC (214), Trkm.Tr (668), Moğ-Les (675)// Krgz.Tr: Cada- (161)// YUyg.Tr: Yadimaḳ (454).

Yam (یام) “çapar, ulak atı, menzil atı; çapar evi, ulak atlarının değiştirilmesi için yedek atlar bulundurulan konak yeri”. Bk. FV (707), SG (1451), AŞ (180b), BR-TDK (815)// Moğ-Les: Cam “yol, sokak, geçit; posta konaklama yeri” (1595).

Yamçı (یامچی) “çapar evindeki ulak atlarının sorumlusu; [çapar, ulak, tatar]”. Bk. SG (1331), AŞ (180b)// Moğ-Les: Camci “kılavuz, gözcü, izci” (1597).

Yaramaḳ (یاراماق) “yaramak, uygun gelmek, uygun düşmek, yaraşmak”. Bk. DLT (952), CC (219)// SG: Yaramaḳ/Yaranmaḳ (1286)// AŞ: Yar-/Yara- (184b)// Krgz.Tr: Cara- (178)// YUyg.Tr: Yarimaḳ (460)// Moğ-Les: Nayr “uyum”; Nayra- “uyuşmak” (874).

Yaraḳ (یاراق-یَراق) “araç, gereç, malzeme, hazırlık, donanım; silah; [uygun, yaraşır]”. Bk. NŞ (311, 312/5)// DLT: Yarag “fırsat, imkân” (952)// CC: Yarak “serbest” (219); Yarov “gerekli olan, techizatlanma” (221)// Krgz.Tr: Carak “silah; teçhizat” (179)// YUyg.Tr: Yaraḳ “silah, alet” (459)// Moğ-Les: Carag “gerekli şey; gerek, ihtiyaç” (1602).

Yara (یارا-یَرا) “yara”. Bk. SG (1293), CC (218), YUyg.Tr (459), Trkm.Tr (678), Moğ-Les (684)// Krgz.Tr: Cara (178).

Yarġaġ (یارغاغ) “işlenmemiş deri; Moġulların deriden giydikleri kürk, deri kaftan”. Bk. AŞ (185b)// SG: Yarġaḳ/ġ (1294)// Kzk.Tr: Jarğaq “tabaklanmış deri; deriden yapılan dış giyim; zar” (163)// Krgz.Tr: Cargak “arıtılmış hayvan derisi; zar” (181)// YUyg.Tr: Yarġaḳ “tüysüz deri” (460)// Moğ-Les: Cargag/Cargarag “kılları alınmış deri” (1603).

Yarı (یاری) “dağarcık”. Bk. SG (1296)// Mlk.Tr: Carı “hayvan derisi, kösele, kürk” (141)// Trkm.Tr-Hamzayev: Yarı “kösele”// Derleme: Yarı “yağ çömleğinin ağzına gerilen deri”// Moğ-Les: Sarisu(n)/Saris “kösele” (1050); Arasu(n)/Aris(an)/Arisu(n) “deri, gön, kürk” (79).

Yarġu (یارغو-یَرغو) “yargılama, sorgulama; kavga, çekişme; taşkınlık”. Bk. AŞ (184a), SG (1294)// CC: “yargı, karar, emir, mahkeme” (219)// Alt.Tr: Cargı “yargı, mahkeme” (54)// Kzk.Tr: Jarğı “tüzük” (164)// Moğ-Les: Cargu/Carga “yargı, dava, mahkeme, dava açma; yasal durum” (1603).

Yarġuçı (یارغوچی) “yaran, yarık açan; divan başkanı, yargıcı, yargıç”. Bk. SG (1295)// CC: Yarguçı/Yargıçı “yargıç, belediye başkanı” (220)// Alt.Tr: Cargıçı “yargıç” (54)// Moğ-Les: Carguçi/Zargaç “yargıç, hakim; avukat; dava vekili, davacı” (1603).

Yarımçuḳ (یارِیْمچوق) “yarım, yarım yamalak, eksik”// SG: Yarımçuḳ/Yarımuçuḳ (1296). Bk. NŞ (321, 322/6). SG'de ikinci maddenin üzeri daha sonradan çizilmiştir. Bk. FŞ (LIV)// Alt.Tr: Yarımtık (54)// Trkm.Tr: Carımçak (181)// Trkm.Tr: Yarımçık (680)// Moğ-Les: Carim/Carimdug/Carimdag (1603).

Yazmaḳ (یازماق) “yazmak; yanlış yapmak, şaşmak; çözmek, açmak”; “başlamak; [yaklaşma bildiren tasvir eylemi]”. Bk. SG (1297)// DLT: “çözmek; yanılmak; ıskalamak; yazmak; yaklaşma bildiren tasvir fiili” (962-963)// CC: “yanılmak; çözmek, ayırmak; yazmak” (224)// Krgz.Tr: Caz- “yazmak; tasarlamak; tahmin etmek; yaymak, açmak; dağıtmak; yanılmak” (193)// Trkm.Tr: “çözülmek, açılmak; yerinden çıkmak; başka yana çevrilmek; yazmak; döşemek; yaymak, sermek; kırışığını açmak; katını açmak; kaçmak” (685)// Moğ-Les: Ciru-/Cura- “çizmek, resim yapmak” (1638); Cisi-/Jişi- “yaklaşmak; caymak, sapmak” (1642).

Yaş (یاش) “gözyaşı; [ıslak]; çocuk; [genç]; yavru, evlat; yaş, sin”. Bk. SG (1309-1310), AŞ (180a), CC (222), Krgz.Tr (185: Caş), Trkm.Tr (681)// DLT: “gözyaşı; insanın yaşı; taze; sebze; bakliyat” (957)// Moğ-Les: Nilbusun “gözyaşı” (911); Nilha “çocuk, bebek; körpe, taze” (912); Calagu “genç, delikanlı; gençlik” (1590); Nasu(n)/Nas “yaş, sin” (885).

Yapurġaġ (یاپُوْرغاغ) “yaprak”. Bk. SG (1278)// **Yafraġ/Yapraġ** (یافراغ-یاپراغ) “yaprak”. Bk. SG (1313)// DLT: Yapurgak (952)// Kzk.Tr: Japıraq (162)// Krgz.Tr: Calbırak/Capırak (166/178)// Tatar.Tr: Yafraḳ (324)// YUyg.Tr: Yopurmaḳ (470)// Trkm.Tr: Yaprak (677)// Moğ-Les: Nabçi(n)/Navç (867).

Yasun (یاسُوْن) “Moğ. kemik”. Bk. SG (1306-1307)// Moğ-Les: Yasu(n) (686).

Yarmaḳ (یارماق-یَرماق) “yarmak, yarık açmak”. Bk. SG (1284), DLT (952), YUyg.Tr (460)// Krgz.Tr: Car- (178)// Moğ-Les: İra-/Yara- “çentmek, çizmek, biçmek” (659); İrga-/Yarga- “yarmak, delik açmak, çukur kazmak” (661).

Yayaġ (یایاغ)**/Yayaḳ** (یایاق) “yaya”. Bk. SG (1346), YUyg.Tr (462)// DLT: Yadag (939)// Kzk.Tr: Jayav (169)// Moğ-Les: Yabugan/Yabagan/Yavgan (673).

Yapmaḳ (یاپماق) “örtmek, kapatmak; kapamak; giymek; giydirmek; [ekmeği tandıra yapıştırmak; (Rūm Tr) yapmak]”; **Yapamaḳ/Yapmaḳ** (یاپاماق-یاپماق) “örtmek, kapatmak; kapamak; giydirmek; [giymek; ekmeği tandıra yapıştırmak; (Rūm Tr) yapmak]”// SG: Yapmaḳ/ġ (1273)// DLT: Yap- “(kapıyı) çarpmak, örtmek, kapatmak; (duvar) yapmak; (ekmeği) tandıra yapıştırmak, pişirmek; (ağ için) üstüne atmak” (950)// CC: Yap- “örtmek, kapamak” (218)// Tarama: Yapa-/Yap- “kapatmak, kapamak, örtmek” (234)// Krgz.Tr: Caba-/Cap- “kapamak, örtmek; kapatmak; giydirmek; (ekmek) pişirmek” (159/177)// YUyg.Tr: Yap- “kapatmak” (459)// Trkm.Tr: Yap- “örtmek; kapamak; pişirmek; durdurmak; bitirmek; vurmak” (677)// Moğ-Les: Naga-/Nā-/Niga- “yapıştırmak; sürmek” (869).

Yaġ (یاغ) “yağ”. Bk. SG (1312), YUyg.Tr (454), Trkm.Tr (668)// DLT: Yag/Üz (940/937)// CC: Yag/Yav (214)// Krgz.Tr: May (556)// Moğ-Les: Ögekü(n)/Ööh.

Yaġlamışı (یاغلامیشی) “yağlamak; Moġulların geleneğine göre ilk kez ava çıkan çocuğun büyük parmağını vurduğu avın yağlı etine sürerler ve buna yaġlamışı derler; savaşta bayrağın altına düşmanın başı ilk getirildiği zaman ‘tuġu yaġlamışı ėttiler’ denir”. Bk. SG (1313)// Doerfer

(150), CT-Musevi: Camışı (2347)// Moğ-Les: Ciga-/Cā- “işaret etmek, göstermek, belirtmek, çıkarmak; eğitmek, öğretmek” (1621); Cala- “çağırmak, davet etmek; kutsal bir varlığın görüntüsünü yeni bir yere getirmek, ruh çağırmak; çare aramak” (1590).

Yaŋġaġ/Yaŋġaḳ (یانکاغ-یانکاق) “yanak; ceviz”. Bk. SG (1338)// AŞ: “yanak” (183a)// DLT: Yagak “ceviz” (940); Yaŋgak “ağzın iki yanında dişlerin oturduğu kemik; yan, kenar” (949)// CC: Yangak/Yaak “yanak, çene kemiği” (218)// Krgz.Tr: Canğak “ceviz” (175); Caak “çene; yanak; yan, kenar” (158)// YUyg.Tr: Yaŋġaḳ “ceviz; yanak” (458-459)// Derleme: Yangak “ceviz”// Moğ-Les: Sina/Sinaga “şakak, yanak, elmacık kemiği” (1101).

Yaġlabay/Yaġalbay (یاغلَبای-یاغَلبای) “bir tür kuş”// SG (1313), ŞT (T83a/13): یغلبای// ŞT (L25b/7): Yaḳalbay (یقالبای)// Kıpçak (TZ.9508): Yaġlabay (یاغلابای) “doğan, balaban” (306)// Alt.Tr: Caŋgalbay “kanarya” (52)// Krgz.Tr: Cagalmay “delice doğan; ala doğan” (161)// Moğ-Les: Cagalay “beyaz tüylü ve kara benekli kartal” (1580).

Yaġrın (یاغرین) “omuz, kürek kemiği, yağrın, yağır”; **Yaġır** (یاغِیْر) “atın sırtındaki yara, yağır; [sırt, iki kürek arası, kürek kemiği, omuz, yağır, yağrın]”. Bk. SG (1313)// DLT: Yagır “büyükbaş hayvanların yarası” (941); Yarın “kürek kemiği” (954); Yagrınla- “kürek kemiğine vurmak” (942)// Kzk.Tr: Javır “çok binme sonucunda hayvan sırtında oluşan yara, bere”; Javırın “kürek kemiği” (169)// Krgz.Tr: Coor “derinin sıyrılması (başlıca binek atın sırtı)” (223); Joorun “kürek kemiği” (224)// YUyg.Tr: Yėġir “yara, bere” (464)// Trkm.Tr: Yagır/Yagırnı “sırt, arka” (669)// Moğ-Les: Dagari/Dayr “yağır, atın sırtındaki yara” (346).

Yalamaḳ (یالاماق) “yalamak”. Bk. SG (1319), CC (215)// DLT: Yalga-/Yalwa- (945)// Krgz.Tr: Cala- (165)//YUyg.Tr: Yalimaḳ (456)// Moğ-Les: Calgi- “yutmak, yalayıp yutmak” (1593); Doliya-/Doloo-/Doluga- “yalamak” (412).

Yalbarmaḳ (یالبارماق) “yalvarmak, yakarmak”. Bk. AŞ (185a), SG (1322), CC (215)// DLT: Yalwar- (946)// Krgz.Tr: Calbar- (166)// Moğ-Les: Calbari-/Calbira- (1591).

Yalıŋğ (یالِیْنک) “çıplak, yalın”. Bk. SG (1328)// **Yalaŋġac/Yalanġac** (یالانکاج-یالانغاج) “çıplak, yalın”. Bk. SG (1326)// **Yalaŋğ** (یالانک) “çıplak, yalın; dikilmemiş kumaş”. Bk. SG (1327)// AŞ: Yalaŋğ (181a)// DLT: Yalıŋğ (946)// CC: Yalang “yalın”; Yalangaç “çıplak” (215)// Kzk.Tr: Jalaŋğ/Jalaŋğaş (155)// Tatar.Tr: Yalan/Yalanġaç (327)// YUyg.Tr: Yalaŋğ/Yalaŋğaç/Yalaŋğġaç (455)// Trkm.Tr: Yalaŋğ/Yalaŋğaç (672)// Moğ-Les: Şaldang “çıplak, yalın” (1161); Yaling “yalnız” (681).

Yaypaŋğ (یاپپانک) “yayvan”. Bk. SG (1346), Sİ (355, 4609), Sİ-Özb (LII), Külliyat-Yazma-TB (886)// Kzk.Tr: Jaypaq/Jaypaŋğdav (153)// Trkm.Tr: Yaybaŋğ (684)// **Yalpaḳ** (یالپاق) “yayvan, yassı, yalpık”. Bk. SG (1327), Tatar.Tr (328), YUyg.Tr (456)// Kzk.Tr: Jalpaq (157)// Krgz.Tr: Calpak (169)// Moğ-Les: Dalbagay/Dalbagar “geniş, enli” (358).

Yalav (یالاو) “başlığa sarılan kırmızı ipek; bayrak veya mızrak başına takılan kumaş parçası; alev”. Bk. AŞ (183b), SG (1327)// Jalav “tuğ, sancak, bayrak” (155)// Tatar.Tr: Yalav “bayrak; flama” (327)// Moğ-Les: Calaga “püskül; tepelik, kuş ibiği; ipek iplik” (1590)

Yalġan (یالغان) “yalan, gerçek dışı”. Bk. SG (1327), AŞ (181a), DLT (945), CC (216), YUyg.Tr (456)// Krgz.Tr: Calgan (168)// Moğ-Les: Cali (1594).

Yalġançı (یالغانچی) “yalancı”. Bk. SG (1327), YUyg.Tr (456)// DLT: Yalgan (945)// Krgz.Tr: Calgançı (168)// Moğ-Les: Caliçi (1594).

Yalın (یالین) “yalın, yalım, alev”. Bk. SG (1328), AŞ (185b), DLT (945), CC (216), Trkm.Tr (672)// Krgz.Tr: Calın (168)// YUyg.Tr: Yalḳun (456)// Moğ-Les: Cali (1594).

Imġa (اِیْمغا) “dağ keçisi”. Bk. SG (410-411)// Derleme: İma “ovalarda yaşayan büyük geyik”// **Yaman** (یامان) “Moğ. keçi”. Bk. SG (1331)// Moğ-Les: İmaga(n)/Nimagan/Yamā “keçi” (653).

Yancımaḳ/Yancmaḳ (یانجیماق-یانجماق) “ezmek, çiğnemek; parçalamak; yumuşatmak”// SG (1333), AŞ (185a): Yanc-// DLT: Yenç-/Yençi- (966)// CC: Yanç- (217)// Kzk.Tr: Janşı- (161)// Krgz.Tr: Canç- (174)// YUyg.Tr: Yençi- (463)// Derleme: Yenç-// Moğ-Les: Niçaçi-/Niçala-/Nicaçi-/Nicala- (902/917).

Yėvütmek/Yėvütkemek (یَیْوُوتماک-یَیْوُوتکاماک) “değiştirmek, çevirmek, döndürmek, şaşırtmak, saptırmak; [barındığı yeri değiştirmek, göçmek]”// SG: “değiştirmek, çevirmek, döndürmek, şaşırtmak, saptırmak” (1341-1342). Bk. HM (27, T761a/22: sözni özge sarı yėvütkeb)// **Yevütmek/Yevütkemek** (یاوُوتماک-یَاوُوتکاماک) “değiştirmek, çevirmek, döndürmek, şaşırtmak, saptırmak; [barındığı yeri değiştirmek, göçmek]”// SG: “değiştirmek, çevirmek, döndürmek, şaşırtmak, saptırmak” (1341-1342)// Moğ-Les: Yegüd- “göçmek, ölmek; uzaklaşmak, gitmek” (687); Yegüdke- “yaşadığı yeri değiştirmek, göçmek; ölmek, yok olmak” (688).

Yavçı (یاوچی) “şöleni veya düğünü halka duyuran kimse”. Bk. SG (1343)// Kzk.Tr: Javşı “elçi, ara bulucu; dünürcü” (169)// Krgz.Tr: Cooçu/Cuuçu “dünür; kılavuz (evlenme işinde aracılık eden)” (222/235)// Tatar.Tr: Yavçı “kız istemeye giden kimse, dünür” (335)// Özb.Tr: Savçi “dünürcü” (77)// Özb.Tr-Dirks: Cavçi/Savçi “dünürcü” (134)// Trkm.Tr: Savçı “dünürcü” (564)// Derleme: Yavcı “görücü”; Savcı “sözcü”// Moğ-Les: Ciga-/Cā- “işaret etmek, göstermek, belirtmek, çıkarmak; eğitmek, öğretmek” (1621); Cala- “çağırmak, davet etmek” (1590); Caguçi/Cūç/Ciguçi “ara bulucu; kılavuz, haberci” (1582/1623).

Yaymaḳ (یایماق) “yaymak, sermek, döşemek; otlatmak; [yaymak, saçmak, dağıtmak; yayığı çalkalamak]”. Bk. SG (1344)// DLT: Yaḍ-/Yat- “yaymak, sermek” (939); Yay- “sallamak; çalkalamak” (961); Yaz- “çözmek” (962)// CC: Yay- “yaymak” (223); Yaz- “çözmek, ayırmak” (224)// Krgz.Tr: Cay- “yaymak, sermek, asmak; dağıtmak; otlatmak” (189); Caz- “yaymak, açmak; dağıtmak” (193)// Tatar.Tr: Yaz- “yaymak, açmak; kırışığını düzeltmek; yayık yaymak” (335)// YUyg.Tr: Yazmaḳ “yaymak, sermek” (462)// Trkm.Tr: Yay- “yaymak, sermek;

dağıtmak; yayık yaymak” (683/684); Yaz- “çözülmek, açılmak; döşemek; yaymak, sermek; kırışığını açmak; katını açmak” (685)// Moğ-Les: Cadaçi- “çözmek, açmak”; Cadal- “çözülmek, serilmek, yayılmak, serpilmek” (1578).

Yayḳalmaḳ (يايقالماق) “yayıla yayıla yürümek, salınarak yürümek”. Bk. SG (1345), BD (155/28b, 61/2: yayḳalıb yol yürüse)// DLT: Yaykal- “çalkalanmak” (962)// Kzk.Tr: Jayqal- “sallanmak” (152)// Krgz.Tr: Caykal- “sallanmak; salınmak” (191)// Moğ-Les: Naygu-/Nayga-/Naygulca-/Naygalca-/Naylca- “sallanmak, titremek” (873).

Yayçı (يايچى) “yay yapan kimse; büyücü; Çār-cū ile Buḫārā arasında ve Amuye yakınlarında bulunan bir kent adı”. Bk. SG (1346)// Krgz.Tr: Cayçı “cay taş ile yağmur yağdıran yakarışçı” (190)// Moğ-Les: Cadaçi/Cadç “yağmur yağdıran büyücü” (1578).

Yabdaḳ/Yaydaḳ (يابداق-يايداق) “yalın at, çıplak at”// SG (1346), TB (36, H151a/13): Yaydaḳ// DLT: Yabıtak “eyersiz, çıplak at” (939)// Kzk.Tr: Jaydaq “eyersiz” (152)// Krgz.Tr: Caydaq “eyersiz” (152)// YUyg.Tr: Yavdaġ/Yaydaḳ “eyersiz” (462)// Moğ-Les: Caydang “eyersiz” (1585).

Alav (اَلاو)**/Yalav** (يالاو) “alev”// SG: Yalav/Alav (1327)// Kzk.Tr: Alav (40)// Krgz.Tr: Aloo (29)// Derleme: Yalav/Alav// Moğ-Les: Cali (1594).

Yaṅĝşamaġ (يانكشاماغ) “saçma sapan konuşmak, gevezelik etmek, yanşamak”. Bk. SG (1336), KB (174)// DLT: Yaṅĝşat- (949)// Moğ-Les: Yangsi-/Yanşi- (683).

Yibermek (يِبارماک) “göndermek, yollamak; [aparmak, götürmek]”// SG: “göndermek, yollamak” (1375)// AŞ: Yıparmaḳ “göndermek” (186b)// Kzk.Tr: Jiber- “göndermek; salıvermek, bırakmak” (195)// Krgz.Tr: Ciber- “göndermek, yollamak; geçirmek, müsaade etmek” (215)// Trkm.Tr: İber- “göndermek” (368)// Moğ-Les: Yabu-/Yava- “gitmek” (671); Yabugul-/Yavūla- “götürmek; göndermek” (673).

Ipar (اِيْپار) “misk; amber; güzel kokulu nesne”; **Yıbar/Yıpar** “misk”// SG: Ipar/Yıbar (325/1375)// DLT: Yıpar (972)// CC: Ipar (80)// Krgz.Tr: Cıpar (212)// YUyg.Tr: İpar (177)// Moğ-Les: Cagar/Cigar/Cāri (1581).

Yitmek (يِتماک) “yetişmek, erişmek, ulaşmak; yedmek, yedeğinde götürmek”. Bk. SG (1375), AŞ (186b)// DLT: Cet-/Yet-/Yit- “yetişmek, erişmek, ulaşmak”; Yėt- “yedmek, yol göstermek” (610/967)// CC: Yet- “erişmek, ulaşmak; yetmek; eklemek, bağlamak” (227)// Kzk.Tr: Jet- “erişmek, ulaşmak; varmak; yetmek, yeterli olmak”; Jetekte- “yedeklemek, yedeğinde çekmek” (176)// Krgz.Tr: Cet- “erişmek, ulaşmak; varmak; yetmek, yeterli olmak”; Cetele- “yedeğe almak” (204)// Tatar.Tr: Cit- “erişmek, ulaşmak; büyümek; yetmek, yeterli olmak” (57)// YUyg.Tr: Yet- “erişmek, ulaşmak; varmak; yetmek, yeterli olmak” (464)// Trkm.Tr: Yetmek “yetişmek, erişmek, ulaşmak; varmak; yetmek, yeterli olmak” (693); İt- “götürmek” (386)// Moğ-Les: Cidkü- “çekmek; çabalamak, emek vermek; yardım sağlamak” (1620-1621).

Yarlıġ (یَرلیغ-یارلیغ-یَرلِغ) “yarlık, Türk padişahın emri”. Bk. SG (1295)// DLT: Yarlıg “sultanın yazısı ve emri; Tanrı'nın emri” (954)// Krgz.Tr: Carlık “emir, buyruk, yarlık” (182)// YUyg.Tr: Yarliḳ “yarlık, hükümdarın duyurusu” (460)// Moğ-Les: Carlig “yarlık, ferman, bildiri; resmi yazı, resmi belge” (1604).

Yırar (یِرار) “yarar; yırtar, yırtıp ayırır”. Bk. SG (1379)// DLT-Yazma: İr- “yarmak” (96); Yar-/Yir- “demir kullanmadan nazikçe yarmak” (469); Yirük “yarık, gedik” (452)// Kzk.Tr: Jır- “yırtmak, çizmek, tırmalamak; bölmek, ayırmak” (193)// Krgz.Tr: Cır- “yırtmak, parçalamak” (212); Cire- “sökmek; yüzmek; kesmek, yarmak; yırtmak, yırtıp parçalamak” (217)// Tatar.Tr: Yır- “yarmak” (341)// YUyg.Tr: Jirmaḳ/Yirmaḳ “ayırmak” (184/468)// Trkm.Tr: Yir- “koparmak, kesmek, parçalamak; delmek” (701)// Derleme: Yır- “yırtmak, ayırmak”; Yir- “dilmek, yarmak; yırtmak; delmek”// Moğ-Les: Ciru-/Cura- “çizmek, çizgi çizmek veya resim yapmak; kazımak, tırmalamak” (1638).

Yırıḳ (یِرِق) “dudağı yarık, dudağı yırık, yirik”. Bk. SG (1382)// DLT: Yirük “yarık, gedik” (978)// Kzk.Tr: Jırıq “yırtık, kesik” (194)// Krgz.Tr: Cırık “yırtık, delik; kazılmış; yırık dudak” (213)// Tatar.Tr: Yırıḳ “yırtmaç” (341)// YUyg.Tr: Jiriḳ “yarık; kasık” (184)// Trkm.Tr: Yirik “delik” (701)// Moğ-Les: Cirug/Curag “çizik, çizgi” (1638).

Yurt (یُرت-یُورت) “yurt, mesken, barınak, oturulan yer”. Bk. FV (707), SG (1353), DLT (990), CC (235), YUyg.Tr (472)// Krgz.Tr: Curt (234)// Moğ-Les: Nutug/Nutag “otlak, çayır, ova, bozkır; ana yurt, doğum yeri; mesken, ülke” (931).

Yırav (یِراو) “şarkıcı”. Bk. SG (1381)// DLT: Yıragu (973)// Kzk.Tr: Jırav “ozan” (194)// Moğ-Les: İragu/Yarū “yır, melodili ses, hoş ses; şarkıcı” (659).

Yezek (یَزَک) “ordu öncüsü, askerlerin önünde giden süvari, askerin öncü bölüğü, çarkacı, keşif kolu; ḳaravul, bekçi, koruyucu, gözcü; casus”. Bk. BR-TDK (822), FV (707)// DLT: Yeze- “(öncüler, düşman aramak için) gezmek, kolaçan etmek” (968); Yizek/Yezek “askerlerin öncüsü” (355/385)// Krgz.Tr: Cese- “keşifçi hareket etmek”; Cesek “keşif” (204)// Moğ-Les: Cise-/Cese- “korumayı arattırmak, nöbetçiyi arattırmak; nöbete gitmek; nöbet tutmak, beklemek, korumak; hazırlamak” (1641); Cisegül/Cesegül “nöbetçi, bekçi, koruma” (1641/1618).

Ėşib (اَیْشیب) “ipi dolamış, eğirmiş, burmuş, bükmüş, sarmış, kıvırmış”. Bk. SG (371), AŞ (25b)// **Yişmek** (یِشماک) “çözmek, açmak; [eğirmek, bükmek; örmek]”// SG: “çözmek, açmak” (1383)// DLT: Seş-/Şeş- “çözmek” (815/845)// CC: Eş- “ip çevirmek” (69); Seş- “çözmek, bağını açmak” (163)// Krgz.Tr: Eş- “örmek; bükmek; yırtmak; yarmalamak” (342); Çeç- “çözmek, açmak; çıkarmak” (257)// YUyg.Tr: Eşmek “döndürmek, çevirmek; burmak” (117); Yeşmek “çözmek; çıkarmak” (464); Çeçmek “çözmek, açmak” (73)// Trkm.Tr: İş- “bükmek, örmek” (384)// Derleme: Eş- “ip bükmek”// Moğ-Les: Ele- “yıpratmak, aşındırmak” (490).

Yıġlamaḳ (يِغلاماق) “ağlamak”. Bk. SG (1384), AŞ (188a)// DLT: Yıgla-/Igla- (970)// CC: Igla-/Ila- (79)// Krgz.Tr: Iyla- (362)// Tatar.Tr: Cıla-/Yıla-/Yıġla- (54/339)// YUyg.Tr: Yiġlimaḳ/Jiġlimaḳ (468)// Moğ-Les: Uyla-/Ukila- (1336).

Yıġınt/Yaġan (يِغينت-ياغان) “fil”// SG: Yıġınt/Yaġan (1386)// DLT: Yaġan/Yaŋgan (940/949)// Moğ-Les: Cagan (1581).

Yıḳmaḳ (يِقماق) “yıkmak, devirmek; dağıtmak, viran etmek, harap etmek”. Bk. SG (1386), DLT (970), CC (228), YUyg.Tr (183/468)// Krgz.Tr: Cık- (207)// Moğ-Les: Nihu-/Nuha-/Nuhu- “ovmak, ovuşturmak; ezmek; yok etmek” (916).

Yaḳtaḳ/Yaḳaltaḳ (يَقتاق-يَقلتاق) “bir tür süs eşyası; giysi, giyecek”// Alt.Tr: Caka “kürk, gocuk” (49)// Trkm.Tr: Yektay “cübbe, entari; gömlek” (687)// Moğ-Les: Dahu/Dah “kürklü palto”; Dahutay “paltolu” (377).

Yigirmek (يِكِرماک) “iğrenmek, nefret etmek; [**Yig**: fena, kötü]”. Bk. MU (T775b/26)// SG: Yigirmek/Yigrenmek (1388)// DLT: Yigren- “tüyü ürpermek” (974); Yek “şeytan” (964)// CC: İgren- “iğrenmek” (82); Yek “şeytan; kötü; kötülük” (225)// Krgz.Tr: Ciyirken- “iğrenmek, nefret etmek” (218); Cek “nefret”; Cek kör- “nefret etmek” (197); Cekir- “sövmek” (198)// Trkm.Tr: Yigren- “nefret etmek, iğrenmek” (701); Yekir- “hoşlanmamak” (687)// Moğ-Les: Cekey/Cehiy/Cikey “kötü” (1614); Cig “anlaşılması güç; tuhaflık” (1624); Cigir-/Cikir- “korku veya tiksintiden ürpermek; titremek; seğirmek” (1625/1628); Cigsi-/Jigşi- “iğrenmek, tiksinmek; ürkmek” (1626).

Yigen (يِكَن) “kız kardeşin çocuğu, yeğen”. Bk. SG (1388)// Krgz.Tr: Ceen (197)// YUyg.Tr: Ciyen (64)// Trkm.Tr: Yegen (686)// Moğ-Les: Cige/Cee (1624).

Yilek (يِلاک) “önden açık ve kolsuz olan kısa giysi, yelek; okun ucuna takılan tüy, ok yeleği; [Rūm Tr: kuş kuyruğunda veya kanadındaki tüy, telek]”. Bk. AŞ (187b), SG (1391)// Kzk.Tr: Jelek “baş örtüsü; püskül”; Jeleŋ “erkeklerin ince üst giyimi” (172); Jeletke “yelek” (173)// Krgz.Tr: Celek “hafif, erkek üst giyimi; yensiz çocuk giyimi; bayrak” (199)// Trkm.Tr: Yelek “kuş tüyü” (688)// Moğ-Les: Degeley/Deeley “yelek, kısa kürk” (386).

Cendek (جَندَک) “hayvan ölüsü, leş”. Bk. SG (800), Derleme// Azb.Tr: Cemdek (127)// **Yimtük** (يِمتوک) “av hayvanlarının artıklarından kalan tüyler”. Bk. SG (1393)// Alt.Tr: Cem “av, ganimet; yem” (59)// Kzk.Tr: jemtik “yırtıcı hayvan yemi, yiyeceği; leş, hayvan ölüsü” (174)// Moğ-Les: Ceme/Cem “leş” (1615).

Yut (يُوت) “yolları kapatan şiddetli kar; [hayvanları öldüren hastalık, veba, kıran, ölet]”. Bk. SG (1349)// DLT: “hayvanları soğuk ile öldüren afet” (990)// Krgz.Tr: Cut “hayvan kırılması” (471)// YUyg.Tr: Cut “soğuk ve kardan dolayı hayvanların ölümü; yolların buz bağlaması” (65)// Moğ-Les: Cud “felaket; açlık, kıtlık; sığır vebası” (1664).

Yormaḳ (یَورماق) “yormak, yorumlamak; düşü tabir etmek, düşü yorumlamak, rüyayı yormak”. Bk. SG (1349), Trkm.Tr (706)// Kzk.Tr: Jorı- (182)// Krgz.Tr: Coru- (225)// Moğ-Les: Cori- “niyetlenmek” (1654).

Yürümek (یُوروماک) “yürümek, yol gitmek”. Bk. SG (1349), AŞ (189a)// DLT: Yor-/Yorı-/Yoru- (981)// CC: Yür-/Yürü- (237)// Krgz.Tr: Cür- (237)// Mlk.Tr: Cürü- (163)// YUyg.Tr: Yürmek (472)// Trkm.Tr: Yöre- (708)// Moğ-Les: Cori- (1654).

Yorġa (یَورغه) “atın biniciyi sarsmayan yürüyüşü, rahvan, yorga; yorga yürüyen at”. Bk. SG (1353)// DLT: Yorıga at “yorga at” (981)// Krgz.Tr: Corgo “yorga (at)” (224)// YUyg.Tr: Yorġa “rahvan” (470)// Moğ-Les: Ciruga/Joroo “tırıs, eşkin; hızlı, eşkin giden” (1638).

Yorġalamaḳ (یَورغالاماق) “at rahvan yürümek, yorga yürümek”. Bk. SG (1353)// Krgz.Tr: Corgo “yorga (at)”; Corgolo- “yorga yürümek” (224)// YUyg.Tr: Yorġa “rahvan”; Yorġilimaḳ “rahvan yürümek” (470)// Moğ-Les: Ciruga “tırıs, eşkin; hızlı, eşkin giden”; Cirugala- “ekşin gitmek” (1638).

Yüsek (یُوسَک) “yosun”// SG: یوسک (töşek vezninde)/(Rūmī)Yosun (1356)// Dehhuda: Cul-ı vezaġ/Peşm-i vezaġ/Ḫaze// Alt.Tr: Ceze/Ceeze “ağaç yosunu” (60)// Derleme: Yomsuk// Moğ-Les: Nogusu(n)/Noos(on) “yün; tüy” (919).

Yürek (یُوْراک-یُوْرَک) “yürek, kalp”. Bk. SG (1353), DLT (994), CC (237), YUyg.Tr (472), Trkm.Tr (713)// Krgz.Tr: Cürök (238)// Moğ-Les: Cirüke(n)/Cürh(en) (1640).

Yumruḳ/Yumurduḳ (یُومروق-یُومردوق) “yumruk”// SG: Yumruḳ (1371)// DLT: Yuḍruk (985)// Krgz.Tr: Cuduruk (230)// Mlk.Tr: Cumduruk (159)// Moğ-Les: Nidurga/Nudraga (903).

Yoġurmaḳ (یَوغورماق) “yoğurmak, hamur durumuna getirmek”. Bk. SG (1356), DLT (985)// Krgz.Tr: Cuur- (235)// YUyg.Tr: Yuġurmaḳ (472)// Moğ-Les: Cigura-/Cugura-/Cūra- (1624).

Yoġun/Yoġan (یَوغون-یوغان) “yoğun, kalın”. Bk. SG (1357), AŞ (190a), CC (230)// DLT: Yogun (979)// Krgz.Tr: Coon “şişman, yoğun; zengin; kodaman; kalın (ses)” (223)// YUyg.Tr: Yoġan “büyük” (472)// Moğ-Les: Cucagan/Cucān (1670).

Yurun (یُوْرون) “yama, parça”. Bk. SG (1354), AŞ (189a), DLT (990)// Alt.Tr (66), Mlk.Tr (160): Curun// Kzk.Tr: Jurın (188)// Moğ-Les: Curim/Curma (1668/1669).

Yolmaḳ (یَولماق) “tüyleri çekip koparmak, yolmak”. Bk. SG (1363)// DLT (986), CC (234), YUyg.Tr (472): Yul-// Krgz.Tr: Cul- (231)// Moğ-Les: Culga-/Culgā- “yolmak, koparmak” (1666); Nogula-/Noolo-/Nolu- “parçalamak, bölmek” (919).

Yoluḳmaḳ (یَولوقماق) “uğramak, karşılaşmak, maruz kalmak, yakalanmak; yolda buluşmak, hal hatır sormak”. Bk. SG (1365), AŞ (189a), CC (232), YUyg.Tr (470)// Krgz.Tr: Coluk- (221)// Moğ-Les: Col “talih, şans” (1651); Colga-/Colgo- “karşılaşmak, tanışmak” (1652).

Yolum (یَولوم) “su geçidi”. Bk. SG (1367)// Trkm.Tr: Olum (486)// Moğ-Les: Olum/Olom/Olung (953).

Yumaḳ (یُوماق) “yıkamak, yumak”. Bk. SG (1372), AŞ (190a), DLT (984)// CC: Yu-/Yuv- (234)// Krgz.Tr: Cuu- (235)// YUyg.Tr: Jumaḳ/Juymaḳ/Yuymaḳ (186/188/472)// Trkm.Tr: Yuv- (711)// Moğ-Les: Ugiya-/Ugā-/Ukiya-/Uga- (1334).

Yumran (یُومران) “fare, sıçan”. Bk. AŞ (189a), SG (1370)// King: Cumran (224, 200A/2)// Mlk.Tr: Cubran “dağ sıçanı, tarla faresi” (158)// Tatar.Tr: Yomran “köstebek” (344)// Trkm.Tr: Yalman “bir sıçan türü” (673)// Moğ-Les: Curama/Curum/Curam/Curma “bir çeşit yer sincabı” (1668); Nomun/Nomin/Nomon “köstebek” (923).

Cüñg “Özbekiyye'de: yün”// **Yüñg** (یُونک) “yün, hayvan tüyü”. Bk. SG (1372)// DLT (989), CC (235): Yuñg// Kzk.Tr: Jün (189)// Krgz.Tr (237), Mlk.Tr (162): Cün// YUyg.Tr: Juñg/Yuñg (187/472)// Trkm.Tr: Yüñg (712)// Moğ-Les: Unggasu(n)/Unggusu(n)/Ungas (1351).

Ilḳı (اِیلقی) “yıllık, yılki”; **Illıḳ** (اِیْل لیق) “yıllık”; **Yıl** (یِیْل) “yıl, sene”// SG (1391/401), AŞ (188a/30b), CC (229): Yıl/Il// DLT (971), YUyg.Tr (468), Trkm.Tr (698): Yıl// Krgz.Tr: Cıl (207)// Moğ-Les: Cil/Jil (1628).

Yėmiş (یَیْمیش) “yemiş, meyve”. Bk. SG (1394)// DLT: Yemiş/Yimiş (966)// CC: Yemiş (226)// YUyg.Tr: Yimiş (468)// Krgz.Tr: Cemiş (201)// Moğ-Les: Cemis/Cimis/Jims (1615/1632).

Yikrān (یِکران) “at”. Bk. SG (1452: یکران), Dehhuda// BR-Muin: Yekrān “soylu cins at; donu kırmızı ve sarı arasında olan at; kuyruğu ve yelesi beyaz olan al donlu at; arka ayaklarından birini başkasından daha kısa atan at” (2443)// Doerfer: Yägrän (1878)// Moğ-Les: Cegere(n) [~Tr. Yegren “kızılımsı kahverengi (at)”] “ceren, ceylan; yaban keçisi”; Cegerde/Zeerd “kızıl, kırmızı, kestane rengi, kızıl kahverengi” (1612).

Sonuç

Feṭḥ-‘Alī Bin Kelb-‘Alī Bin Mürşid Ḳulı Bin Feṭḥ-‘Alī Ḳacar-ı Ḳazvīnī tarafından 1861'de İran'da yazılmış ve Çağatay Türkçesi-Farsça bir sözlük olan bu eserin adı Luġat-ı Etrākiyye'dir. Bu çalışmada inceleme konumuz olan sözlükte yer alan Moğolca veya Türkçe-Moğolca ortak ve benzer sözcükler tespit edilmeye çalışılmıştır. Sözlükte Moğolca olduğu belirtilen sözcükler bulunduğu gibi Moğolca olduğu belirtilmeyen bir hayli Moğolca sözcük de bulunmaktadır. Bunun dışında sözlükte Moğolca ve Türkçe ortak ve benzer kelimeler ile ses denklikleriyle eşleşen birçok sözcük de yer almaktadır.

Kısaltmalar

Ar. Arapça

Bk. Bakınız

cm	santimetre
Fa.	Farsça
h.	hicri
hük.	hüküm sürdüğü tarih
hzl.	yayına hazırlayan
Ktp.	Kütüphanesi
Moğ.	Moğolca
nr.	numara
s.	sayfa
ş.	şemsi
TDK	Türk Dil Kurumu
Tr.	Türkçesi
vb.	ve başka
vs.	ve saire
yay.	yayınları

Kaynaklar

*'Alī Şīr Nevāyī (20 cilt) (*1987-2003*).* Taşkent: Özbekistan SSR Fenler Akademiyası. **Eser-Özb**

Abik, Ayşehan Deniz (1993). *Ali Şir Nevayi'nin Risaleleri Tarih-i Enbiya ve Hükema, Tarih-i Müluk-i Acem, Münşeat: Metin Gramatikal İndeks-Sözlük (2 cilt).* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. **TM**

Abik, Ayşehan Deniz (2006). *'Alī Şīr Nevāyī Ḫamsetü'l-Müteḥayyirīn.* Ankara: Seçkin. **HM**

Abuşḳa. Kum-Hüccetiye Medresesi Ktp., nr. 488/1 el yazması. **AŞ-Hüccetiye**

Abuşḳa. Tahran-Daru'l-maarif-i Büzürg-i İslami Ktp., nr. 531 (Sebt-i Mali nr. 66532) el yazması. **AŞ-Maarif**

Akdoğan, Yaşar (1999). *Azerbaycan Türkçesi'nden TürkiyeTürkçesi'ne Büyük Sözlük.* İstanbul: Beşir. **Azb.Tr**

*Ali Şir Nevaî: Vakfiyye (*1926*).* Bakü: Azer Neşir. **VA**

Altay, Nurullah (1386). *Özbek Tili Sözligi.* Afganiztan: Global Partners. **Özb.Tr.Alt**

Arat, Reşit Rahmeti (2006). *Gazi Zahīreddin Muhammed Babur: Baburnāme.* İstanbul: Kabalcı. **Arat-Babür**

Arıkoğlu, Ekrem (2005). *Örnekli Hakasça-Türkçe Sözlük.* Ankara: Akçağ. **Hak.Tr**

Atalay, Besim (1970). *Abuşka Lugati veya Çağatay Sözlüğü.* Ankara: Ayyıldız Matbaası. **AŞ-Atalay**

Atalay, Besim (1986). *Divanü Lugâti't-Türk*. cilt I-IV, Ankara: TDK. **DLT-Atalay**

Ayeti, Abdu'l-Muhammed (ş.1372). *Tahrir-i Tarih-i Vassaf*. Tahran: Pejuhişgah-ı Ulum-ı İnsani ve Mutalaat-ı Fergengi. **Vassaf-Ayeti**

Aẓferī. *Ferhenf-i Aẓferī*. Kum-Astan-ı Mukaddes-i Kum Ktp., nr. 488 el yazması. **Azferi**

Bābür. *Bābür-nāme*. Tahran-Melik Milli Ktp., nr. 137-6205 (Arat'ın kullandığı Haydarabad el yazması nüshası). **TB-Yazma-H**

Bābür. *Tüzük-ı Bābürī*. Tahran-Melik Milli Ktp., nr. 2948 el yazması. **TB-Yazma-ML**

Bābür. *Vaḳāyi'-i Bābürī*. Tahran-Gülistan Ktp., nr. 2249 el yazması. **TB-Yazma-Gülistan**

Behbutov, Sefi (1999-2003). *Azerbaycan Dialektoloji Lüğati*. cilt I-II, Ankara: TDK. **Azb.Tr.Ağız**

Borovkov, A. K. (1961). *Bedā'i' Al-Luġat: Slovar Ṭāli' Īmānī Geratskogo K Soçineniyam Alişera Navoi*. Moskova: Akademiya Nauk SSSR İnstitut Narodov Azil. **BL**

Budagov, Lazar (1869-1871). *Sravnitelnıy Slovar Turetsko Tatarskix Nareçiy*. cilt I-II, Peterburg. **Budagov**

Burhan, Muhammed Hüseyin Bin Halef-i Tebrizî (ş.1342). *Burhan-ı Katı*. cilt I-V, hzl. Muhammed Muin, Tahran: İbn-i Sina Kitabçısı. **BR-Muin**

Canpolat, Mustafa (1995). *Ali Şir Nevayī: Lisānü'ṭ-Ṭayr*. Ankara: TDK. **LT**

Clauson, Sir Gerard (1960). *Sanglax: A Persian Guide to the Turkish Language by Muhammad Mahdī Xān*. London. **Cl**

Clauson, Sir Gerard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. London: Oxford Üniversitesi.

Dehhuda, Ali Ekber (ş.1377). *Lügat-Name-yi Dehhuda*. Tahran: Müessese-yi Çap ve İntilarat-ı Danişgah-ı Tahran. **Dehhuda**

Devellioğlu, Ferit (2007). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitapevi. **Devellioğlu**

Dilçin, Cem (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK. **Tarama**

Dinçer, Leman (1970). *Luṭfī Kitāb-ı Gül Nevrūz*. Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. **GN**

Dirayeti, Mustafa (ş.1389). *Fihristvare-i Dest-niviştha-yı İran (Dena)*. cilt 8, Tahran: Kitabhane, Müze ve Merkez-i Esnad-i Meclis-i Şura-yı İslami.

Dirks, W. (2005). *Uzbek/English Dictionary*. The Central Asian Heritage Group. **Özb.Tr-Dirks**

Doerfer, Gerhard (1963-1975). *Türkische und Mongolische Elemente im Nuepersischen*. Band I-IV, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GMBH. **Doerfer**

Efşar, İrec, Danişpejuh, Muhammed Taki (ş.1363). *Fihrist-i Nüshaha-yı Hatti-yi Kitabhane-yi Milli-yi Melik, cilt 5, Mecmuaha ve Cönkha*. Tahran: Hüner.

Envar, Abdullah (ş.1371). *Fihrist-i Nüsah-ı Hatti-yi Kitabhane-yi Milli-i İran*. cilt 4, Tahran: Kitabhane-yi Milli-i İran.

Eraslan, Kemal (1993). *'Alī Şīr Nevāyī: Mīzānu'l-Evzān (Vezinlerin Terazisi)*. Ankara: TDK. **Mİ**

Eraslan, Kemal (1996). *'Alī Şīr Nevāyī: Nesāyimü'l-Maḥabbe Min Şemāyimi'l-Fütüvve I (Metin)*. Ankara: TDK. **NM**

Eraslan, Kemal (2001). *'Alī Şīr Nevāyī: Mecālisü'n-Nefayis I (Giriş ve Metin)*. Ankara: TDK. **MN**

Erbay, Fatih (2008). *W. Radloff'un 'Opıt Slovarya Tyurkskih Nareçiy' Adlı Eseri ve Eserde Geçen Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. **Radloff**

Ercilasun, Ahmet Bican (2014). Akkoyunlu, Ziyat, *Kâşgarlı Mahmud: Dîvânu Lugâti't-Türk*. Ankara: TDK. **DLT**

Eren, Hasan (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro.

Eşkeveri, Ahmed Hüseyni (ş.1388). *Fihrist-i Nüshaha-yı Hatti-yi Merkez-i İhya-yı Miras-ı İslami*. cilt 10, Kum: Vefa.

Et-Tuḥfetü'z-Zekiyye fi'l-Luġati't-Türkiyye. İstanbul Beyazıt Ktp. Veliyüddin Efendi Bölümü, nr. 3092 el yazması. **TZ**

Fazilov, Ergaş (1985). *Ali Şer Nevaiy Asarlari Tilining İzahli Lugati*. cilt I-IV, Taşkent 1983-. **Fazilov**

Fażlu'llāh Ḫan 'Amūzāde-yi Seyf Ḫan. *Fażlu'llāh Ḫan Luġatı*. Tahran-Melik Milli Ktp., nr. 379/1 el yazması. **FL**

Fetḥ-'Alī Ḳacar-ı Ḳazvīnī. *Behcetü'l-Luġat*. İran-Tahran Milli Ktp., nr. F-1836 el yazması. **M2**

Fetḥ-'Alī Ḳacar-ı Ḳazvīnī. *Etrākiyye*. İran-Tahran Üniversitesi-İlahiyat Fakültesi Ktp., nr. B-150 el yazması. **TÜ**

Fetḥ-'Alī Ḳacar-ı Ḳazvīnī. *Lüġat-ı Etrākiyye*. İran-Tahran Milli Ktp., nr. F-1835 el yazması. **M1**

Fetḥ-'Alī Ḳacar-ı Ḳazvīnī. *Meḳālīd-i Türkiyye*. İran-Kum-Merkez-i İhya-yı Miras-ı İslami Ktp., nr. 4343 el yazması. **İH**

Fetḥ-'Alī Ḳacar-ı Ḳazvīnī. *Meḳālīd-i Türkiyye*. İran-Tahran Melik Milli Ktp., nr. 396/1 el yazması. **ML**

Fużūlī. *Külliyāt-ı Dīvān-ı Fużūlī*. Horşid Matbaası, 1315. **Fuzuli-Divan**

Ḥakīm Muḥammed Ḫoyī. *Ḫulāṣa-yı 'Abbāsī*. Tahran-Meclis Ktp., nr. 855 (Sebt nr. 13670) el yazması. **HA**

Golden, Peter B. (2000). *The King's Dictionary*. Leiden-Boston-Köln: Brill. **King**

Gözütok, Avni (2008). *Haydar Tilbe: Mahzenü'l-Esrâr*. Erzurum: Fenomen. **ME**

Grönbech, K. (1992). *Kuman Lehçesi Sözlüğü: Codex Cumanicus'un Türkçe Sözlük Dizini.* çev. Kemal Aytaç, Ankara: Kültür Bakanlığı. **CC**

Gülensoy, Tuncer (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü.* Ankara: TDK.

Gültekin, Mevlüt, Yoldaş, M. Asıf (2002). *Afganistan Özbekçesi-Türkçe Sözlük.* Ankara: Nobel. **Özb.Tr.Gültekin**

Gürsoy, E., Duranlı, N. M. (1999). *Altayca-Türkçe Sözlük.* Ankara: TDK. **Alt.Tr**

Halef-i Tebrizî, Muhammed Hüseyin (2000). *Burhân-ı Katı.* çev. Mütercim Âsım Efendi, hzl. Mürsel Öztürk, Derya Örs, Ankara: TDK. **BR-TDK**

Hamzayev, M.Ya. (1962). *Türkmen Dilininĝ Sözlüĝi.* Aşğabat: Türkmenistan SSR Ilımlar Akademiyası. **Trkm.Tr-Hamzayev**

Has Hacib, Yusuf (2008). *Kutadgu Bilig.* çev. Reşit Rahmeti Arat, 2. basım, İstanbul: Kabalcı. **KB**

Hücceti, Muhammed Bakır (ş.1345). *Fihrist-i Nüshaha-yı Hatti-yi Kitabhane-yi Danişkede-yi İlahiyat ve Maarif-i İslami-yi Danişgah-ı Tahran.* denetleme: Muhammed Taki Danişpejuh, Tahran.

Hüseyni, ‘Abdür-Reşid (ş.1337). *Ferheng-i Reşīdī.* cilt I-II, hzl. Muhammed Abbasi, Tahran: Barani Kitaplığı. **Reşidi**

İncü Şīrāzī, M. C. H. (ş.1351). *Ferheng-i Cihāngīrī.* cilt I-II, hzl. Rahim Afifi, Meşhed: Danişgah-ı Meşhed. **Cihāngīrī**

Kaçalin, Mustafa (2011). *Niyāzi: Nevāyī'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar (el-Luġātu'n-Nevāiyye ve'l-İstişhādātu'l-Caġātāiyye).* Ankara: TDK. **AŞ**

Kadri, Hüseyin Kazım (1927-1945). *Türk Lügati.* cilt I-IV, İstanbul. **Kadri**

Karaağaç, Günay (1997). *Lutfī Divanı: Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım.* Ankara: TDK. **LD**

Karaörs, Metin (2006). *‘Alī Şir Nevāyī: Nevādirü'ş-Şebāb.* Ankara: TDK. **NŞ**

Karasoy, Yakup (1998). *Şiban Han Dīvānı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım).* Ankara: TDK. **ŞD**

Kâşgarlı Mahmud. *Dīvānu Luġāti't-Türk.* İstanbul-Millet Ktp., nr. 4189 el yazması. **DLT-Yazma**

Kaya, Önal (1996). *‘Alī Şīr Nevāyī: Fevāyidü'l-Kiber.* Ankara: TDK. **FK**

Koç, Kenan, Bayniyazov, Aybek, Başkapan, Vehbi (2003). *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü.* Ankara: Akçağ. **Kzk.Tr**

Kut, Günay (2003). *‘Alī Şīr Nevāyī Ġarā’ibü'ṣ-Ṣıġar: İnceleme-Karşılaştırmalı Metin.* Ankara: TDK. **GS**

Lessing, Ferdinand (2003). *Moğolca-Türkçe Sözlük.* cilt I-II, çev. Günay Karaağaç, Ankara: TDK. **Moğ-Les**

Magrufova, Z. M. (1981). *Özbek Tilining İzahlı lugati.* cilt I-II, Moskova. **Özb.Tr.İzahlı**

Mīrzā Mehdī Ḫan Esterābādī. *Senglāḫ*. İran-Tahran Milli Ktp., nr. F-1141 el yazması. **SG**

Mīrzā Mehdī Ḫan Esterābādī. *Senglāḫ*. Kum-Feyziye Medresesi Ktp., nr.10/2 el yazması. **SG-Feyziye**

Mīrzā Mehdī Ḫan Esterābādī. *Senglāḫ*. Tahran Üniversitesi-Merkez Ktp., nr. 4919 el yazması. **SG-Tahran**

Mīrzā Mehdī Ḫan Esterābādī. *Senglāḫ*. Tahran-Meclis Ktp., nr. 860 (Sebt nr. 14120) el yazması. **SG-Meclis**

Muḥammed Pādşāh, Münşī. *Anendrac*. cilt I-III, İran-Tahran Meclis Ktp., nr. 3938-3940 taş basması. **Anendrac**

Naṣīrī, Abdu'l-Cemīl. *Kitāb-ı Türkī*. Tahran Üniversitesi-Merkez Ktp., nr. 8336 el yazması. **NS**

Necip, Emir Necipoviç (2008). *Yeni Uygur Türkçesi sözlüğü*. çev. İklil Kurban, 2. baskı, Ankara: TDK. **YUyg.Tr**

Nevāyī, ‘Alī-şīr (1289/1872). *Mahbūbu'l-Ḳulūb*. İstanbul: Matbaa-yı Amire. **MK-Amire**

Nevāyī, ‘Alī-şīr. *Dīvān-ı Ġazaliyyāt-ı Nevāyī*. İran-Tahran Meclis Ktp., nr. 15229 el yazması. **Divan-Yazma**

Nevāyī, ‘Alī-şīr. *Ḫamse-yi Emīr ‘Alī-şīr Nevāyī*. İran-Tahran Meclis Ktp., nr. 214629 taş basması. **Hamse-Taşbasma**

Nevāyī, ‘Alī-şīr. *Külliyāt-ı Nevāyī*. cilt I, Fransa-Milli (*Paris Bibliotheque Nationale*) Ktp., nr. 316 el yazması. **Külliyat-Yazma1**

Nevāyī, ‘Alī-şīr. *Külliyāt-ı Nevāyī*. cilt II, Fransa-Milli (*Paris Bibliotheque Nationale*) Ktp., nr. 317 el yazması. **Külliyat-Yazma2**

Nevāyī, ‘Alī-şīr. *Külliyāt-ı Nevāyī*. Tebriz-Milli Ktp., nr. 3582 el yazması. **Külliyat-Yazma-TB**

Oraltay, Hasan, Yüce, Nuri, Pınar, Saadet (1984). *Kazak Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. **Kzk.Tr-Oraltay**

Orucov, Aliheyder (2006). *Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti*. cilt I-IV, Bakı: Şerq-Qerb. **Azb.Tr.İzahlı**

Ölmez, Zuhal Kargı (1993). *Mahbūbü'l-Kulūb (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. **MK**

Ölmez, Zuhal Kargı (1996). *Ebulgazi Bahadır Han: Şecere-i Terākime (Türkmenlerin Soykütüğü)*. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 3, Ankara. **ŞT**

Öner, Mustafa (2009). *Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDK. **Tatar.Tr**

Özönder, Sema Barutçu (2011). *‘Alī Şīr Nevāyī: Muḥākemetü'l-Luġateyn (İki Dilin Muhakemesi)*. 2. baskı, Ankara: TDK. **MU**

Paasonen, H. (1950). ***Çuvaş Sözlüğü***. Ankara: TDK. **Çuvaş.Tr**

Rahimi, Farhad (2014). Çağatay Türkçesi Edebiyatı Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi. *Turkish Studies*, 9 (3), Ankara, s. 1157-1218.

Rahimi, Farhad (2017). İran Kitaplıklarında Bulunan Çağatay Türkçesi Sözlükleri. *Teke Dergisi*, sayı 6/4, s. 2067-2079.

Rahimi, Farhad (2018). Çağatay Türkçesi Sözlükleri Bibliyografyasi. *Teke Dergisi*, sayı 7/1, s. 69-104.

Rahimi, Farhad (2018). *Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Akçağ.

Rahimi, Farhad (2018). Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü Üzerine. *Teke Dergisi*, sayı 7/2, s. 663-704.

Rahimi, Farhad (2018). Fethali Kaçar'in Çağatay Türkçesi Sözlüğünün Sözcük Bilimi Açısından Değerlendirilmesi. *Teke Dergisi*, sayı 7/3, s. 1472-1499.

Rahimi, Farhad (2019). Abuşka Sözlüğündeki Yanlışlar Üzerine. *Teke Dergisi*, sayı 8/3, s. 1293-1312.

Rahimi, Farhad (2019). Fethali Kaçar'in Çağatay Türkçesi Sözlüğünün Sözlük Bilimi Açısından Değerlendirilmesi. *Teke Dergisi*, sayı 8/1, s. 53-92.

Räsänen, M. (1969). *Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*. Helsinki.

Reşīde'd-dīn Fażlu'llāh Hemedānī (ş.1373). *Cāmiu't-Tevārīḫ*. cilt I-IV, hzl. Muhammed Revşen, Mustafa Musevi, Tahran: Elbürz. **CT-Musevi**

Sabir, Muhammed (1961). *Ali Şir Nevâî'nin İlk Mesnevisi Hayretü'l-Ebrar Hakkında Araştırmalar: Edisyon Kritik-İmlâ-Dil Hususiyetleri ve Lügatçe*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Türkiyat Enstitüsü nüshası). **HE**

Sami, Şemseddin (1317). *Kamus-i Türkî*. İstanbul: İkdam Matbaası. **Sami**

Sarıca, Bedri (2014). *Çağatayca-Farsça manzûm bir Lügat Nisâb-ı Türkî*. Ankara: Grafiker.

Starostin, S. A., Dybo, A. V., Mudrak, O. A. (2003). *An Etymological Dictionary of Altaic Languages*. Leiden/Boston: Brill.

Şavk, Ülkü Çelik (2011). *'Ali Şir Nevayi: Leylī vü Mecnūn*. 2. baskı, Ankara: TDK. **LM**

Şemsiyev, Parsa, İbrahimov, Sabircan (1972). *Ali Şer Nevaiy Asarlari Lugati*. Taşkent. **Şemsiyev**

Şen, Mesut (1993). *Gazi Zahirüddin Muhammed Bâbur: Bâburname Giriş-Metin (Kâbil Ve Hindistan Bölümleri)-Açıklamalı Dizin*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. **TB**

Şeyh Süleyman Efendi (1298). *Lügat-i Çağatay ve Türki-yi Osmani*. I. cilt, İstanbul: Mehran Matbaası. **SL**

Tavkul, U. (2000). *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDK. **Mlk.Tr**

TDK (1993). *Derleme Sözlüğü*. cilt I-IX, 2. baskı, Ankara: TDK. **Derleme**

TDK (2009). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK. **Tr.Tr**

Tekin, Gönül Alpay (1994). *'Alī Şir Nevāyī Ferhād ü Şīrīn: İnceleme-Metin*. Ankara: TDK. **FŞ**

Tekin, T., Ölmez, M., Ceylan, E., Ölmez, Z., Eker, S. (1995). *Türkmence-Türkçe Sözlük*. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 18, Ankara. **Trkm.Tr**

Temir, Ahmet (1986). *Moğolların Gizli Tarihi*. 2. baskı, Ankara: TTK. **MGT-Temir**

Toparlı, Recep, Çögenli, M. S., Yanık, N. H. (2000). *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*. Ankara: TDK. **TA**

Toparlı, Recep (1992). *İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtîn*. Ankara: TDK. **İM**

Toparlı, Recep (2007). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü* (2. baskı). Ankara: TDK. **Kıpçak**

Tören, Hatice (2001). *'Alī Şir Nevāyī Sedde-i İskenderī: İnceleme-Metin*. Ankara: TDK. **Sİ**

Tural, Güzin (1993). *Ali Şîr Nevâyî, Seb'a-i Seyyâre Metin-Dizin*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. **SS**

Türkay, Kaya (2002). *'Alī Şīr Nevāyī: Bedāyi'u'l-Vasaṭ Üçünçi Dīvān*. Ankara: TDK. **BV**

Vambery, Herrmann (1867). *Čagataische Sprachstudien* [Çağatayca Dil Araştırmaları]. Leipzig. **Vambery**

Vaṣṣāf, 'Abdu'llāh. *Tārīḫ-i Vaṣṣāf (Ferheng-i Vaṣṣāf bölümü)*. İran-Tahran Meclis Ktp., Sebt nr. 2221 taş basması (Bombay, h. 1269). **FV**

Vaṣṣāf, 'Abdu'llāh. *Tārīḫ-i Vaṣṣāf*. İran-Tahran Meclis Ktp., Sebt nr. 2221 taş basması (Bombay, h. 1269). **Vassaf**

Yaman, E., Mahmud, N. (1998). *Özbek Türkçesi-Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi-Özbek Türkçesi Karşılıklar Kılavuzu*. Ankara: TDK. **Özb.Tr**

Yıldırım, Talip (2010). *Hüseyin Baykara Dīvānı: İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*. İstanbul: Hat. **HBD**

Yudahin, K. (1988). *Kırgız Sözlüğü*. çev. Abdullah Taymas, Ankara: TDK. **Krgz.Tr**

Yücel, Bilal (1995). *Bâbür Dîvânı (Gramer-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi. **BD**